МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ МДУ

ДЕБЮТ

Збірник тез

доповідей студентів психолого-педагогічного факультету

Київ 2023

УДК 061.3(063)

Дебют: Збірник тез доповідей студентів психолого-педагогічного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2023 / За заг. ред. к.політ.н., проф. Трофименка М.В., д.е.н., проф. О.В. Булатової. Київ, 2023. 229с.

Редакційна колегія: к.пед.н., доцент Демидова Ю.О., к.ф.н., доцент Нетреба М.М., к.і.н., доцент Никифоренко Н.О., к.пс.н., доцент Стуліка О.Б., д.пед. н., професор Фунтікова О.О., д.пед.н., професор Шумілова І.Ф.

Матеріали збірника висвітлюють результати науково-дослідної роботи студентів МДУ, які присвячені питанням психології, педагогічної освіти та здоров`я дитини, теорії виховання, проблемам дошкільної освіти тощо.

Рекомендовано до друку та поширення мережею Інтернет Радою молодих вчених Маріупольського державного університету

Протокол № 5 від 21.02.2023.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

© Маріупольський державнийуніверситет, 2023

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СЕКЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ»

УДК 378.091.33:613

Васьковський В. Р.

ВПЛИВ ПОРУШЕНЬ ПОСТАВИ У ДІТЕЙ НА ЇХ ЗДОРОВ'Я

З самого народження дитини вже потрібно дбати про її здоров'я. Одне з перших, що формується в організмі – це опорно-руховий апарат, від якого також в подальшому залежить здоров'я людини. В опорно-руховому апараті формується постава дитини, через порушення якої можуть бути проблеми зі здоров'ям.

Цим проблемам присвячують свої роботи Н. Тайбулатов, С. Поляков, О. Пєшкова, Є. Мятига, Є. Бісмак, В. Правосудова, І. Рубцова, Т. Кубишкіна, Н. Лукшина, Н. Швед та ін.

Постава – це звична поза у вертикальному або горизонтальному положенні тіла людини, в спокої та під час руху. У формуванні та підтримці правильної постави беруть участь велика кількість м'язів. В організмі людини все взаємопов'язано. Наш хребет – це каркас. Правильна постава – запорука гарного стану здоров'я. Неправильне положення хребта впливає на всі органи і системи організму. Головною особливістю правильної постави є симетричне розташування частин тіла щодо хребта.

Правильна постава людини повинна включати в себе наступні параметри: голова і хребет знаходяться в прямому положенні; симетричні ключиці, що лежать на одній горизонтальній лінії; симетричні лопатки; симетричне положення підсідничної складки; рівні лінії крил тазу; лінії остистих відростків хребта спрямовані вертикально; вертикальний напрямок лінії остистих відростків хребта; однакова довжина нижніх кінцівок і правильне положення стоп (внутрішні їх поверхні стикаються від п'ят до кінчиків пальців)[1].

Порушення постави – це відхилення хребта від фізіологічної норми, що супроводжуються зміною форми тіла й кінцівок. Найчастіше деформації відбуваються в період бурхливого зростання, в підлітковому віці. Сама по собі крива постава у дітей не є небезпечною для життя й здоров'я та на ранніх стадіях легко піддається корекції. Але без

своєчасного лікування викривлення набуває більш явного характеру, знижує рухливість грудної клітки, порушує амортизуючі функції хребта. А це вже серйозні передумови для розвитку багатьох інших захворювань, наприклад: порушення діяльності дихальної, серцево-судинної і центральної нервової системи; обмеження рухливості грудної клітки і діафрагми; зниження амортизаційної функції хребта.

З кожним роком порушення постави в дітей діагностуються все частіше: приблизно у 17% дітей дошкільного віку та 65% учнів старшої школи. Дефект може бути вродженим і набутим. Однак саме останній вид зустрічається в 90% випадків. Цьому сприяють збільшення статичних навантажень, зниження фізичної активності й низка інших несприятливих факторів сучасності [2].

Види порушень постави: лордоз – вигин вперед, кіфоз – вигин назад та сколіоз – важка форма викривлення хребта у фронтальній площині.

Серед глобальних причин того, що більшість школярів мають порушення постави, медики називають розвиток цивілізації. Сюди належать малорухливий спосіб життя, постійне ходіння по твердій рівній поверхні, носіння неправильного й незручного взуття, використання гаджетів, тривалі статичні навантаження. Основні причини порушення постави:

- патології стоп – порожнисті стопи, плоскостопість, неправильна ходьба. При вальгусній деформації колінних суглобів у 99% випадків розвивається порушення постави;
- різна довжина ніг, генетичні схильності, дефекти внутрішньоутробного розвитку;
- травми й захворювання хребта – рахіт, переломи, забої;
- слабкий м’язовий корсет – відсутність достатньої фізичної активності, постійна напруга однієї частини м’язів. Наприклад, при носінні важкого портфеля в одній руці, ранця на одному плечі, сон на одному боці на м’якій постелі;
- поганий зір – може бути як причиною, так і наслідком неправильної постави.

Серед інших причин також можуть бути незручні меблі, погане освітлення, звичка криво сидіти, закладати ногу під себе [2].

Основними візуальними критеріями порушення постави у дітей є

- виступаючі назад і розташовані на різних рівнях та на різній відстані від хребта лопатки;
- відхилення відростків хребта від середньої лінії спини;

- несиметричність сідничних складок, розташування підколінних ямок на різному рівні;
- увігнута або опукла грудна клітка; несиметричність ребер; відведення плечей вперед [1].

Медики кажуть: «Здорова спина – здоровий організм». Правильна постава в дітей – це запорука нормальної роботи всіх органів, здоров'я суглобів і м'язів. Скелет отримує рівномірну напругу, навантаження правильно розподіляється на суглоби і м'язи.

При порушеннях змінюється форма тіла, органи зміщуються та затискаються, защемляються нервові корінці, порушується циркуляція спинно-мозкової рідини. Все це завдає колосальної шкоди організму. У дітей з'являються головні болі, виникає швидка стомлюваність, знижуються увага й апетит, страждають слух і зір.

Порушення постави у дітей піддається лікуванню, і при правильній корекції – це повністю оборотний процес. Головне – вчасно виявити відхилення. Тому важливо регулярно проводити огляди дітей, а також стежити за їхнім способом життя й звичками. При підозрі на будь-які види відхилення варто показати дитину лікарю-ортопеду або вертебрологу. Лікування завжди проводиться комплексне, спрямоване на вирівнювання хребта й зміцнення м'язового корсета.

Використовуються різні методи: ЛФК і заняття спортом; масаж і мануальна корекція; плавання; фізіотерапія; вправи на спеціальних тренажерах; носіння ортопедичних корсетів і поясів.

Багато людей звертаються до лікарів вже в дорослому віці, коли наслідки неправильної постави усунути набагато складніше. А в деяких випадках і зовсім неможливо без хірургічного втручання. Тому, як і будь-якій проблемі, викривленню хребта простіше запобігти, ніж його лікувати.

Профілактика постави проводиться за двома напрямами: формування звички рівно ходити, стояти й сидіти, дотримуватися норм правильного сну; створення міцного м'язового корсета. Дуже важливо дотримувати правильної позиції, сидячи за партою або столом. Висота столу й стільця має бути підібрана за зростом дитини. Край сидіння стільця засунутий під стіл на 3–6 см. Ноги потрібно поставити на підлогу під прямим кутом, плечі тримати на одному рівні, голову трохи нахилити вперед, руки вільно розташувати на столі. При писанні лікті мають повністю лежати на столі, а під час роботи за комп'ютером спиратися на підлокітники. Також батьки повинні стежити, щоб дитина не

носила постійно рюкзак на одному плечі або важку шкільну сумку в одній руці. Вага має рівномірно розподілятися по спині, а руки бути вільними. Спати рекомендується на ортопедичному матраці з невеликою м'якою подушкою [2].

Правильна постава є одним з факторів, який впливає на здоров'я та розвиток організму у дитини. Сучасні діти знаходяться в зоні підвищеного ризику розвитку сколіозу та порушення постави. Відвідувати ортопеда рекомендується 1–2 рази на рік. Фахівці ІВР проводять профілактичні огляди дітей будь-якого віку, а також підкажуть і здійснять всі необхідні заходи для корекції постави. У клініках використовуються сучасні методи діагностики та лікування навіть складних випадків сколіозу.

Література

1. Причини порушення постави у дітей. URL: https://vidnova.center (дата звернення 28.12.2022)

2. Порушення постави у дітей: причини, симптоми та профілактика. URL: https://ivr.ua (дата звернення 28.12.2022)

УДК 378.37

Гнатюк О. Д.

МЕТОДИЧНА РОБОТА ВЧИТЕЛЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Методична робота – це робота, яка сприяє поліпшенню фахової підготовки педагогічних кадрів у закладах освіти, спонукає кожного вчителя до підвищення свого фахового рівня; сприяє взаємному збагаченню членів педагогічного колективу педагогічними знахідками, дає змогу молодим учителям вчитися педагогічної майстерності у старших і досвідчених колег, забезпечує підтримання в педагогічному колективі духу творчості, прагнення до пошуку [1]

Основним керівним документом із питань організації методичної роботи є «Рекомендації щодо організації методичної роботи з педагогічними працівниками в дошкільних, загальноосвітніх середніх та позашкільних закладах освіти».

Відповідно до цього документу основними завданнями та змістом методичної роботи є:

- керівництво роботою методичних об'єднань закладу освіти та координація їхньої діяльності;

- вивчення рівня освітньо-кваліфікаційного забезпечення навчально-виховного процесу кадрами з відповідною педагогічною освітою;
- створення організаційних умов для безперервного вдосконалення фахової освіти і кваліфікації педагогічних працівників;
- проведення системи методичних заходів, спрямованих на розвиток творчих можливостей педагогів, виявлення перспективного педагогічного досвіду та участь у його вивченні, узагальненні та впровадженні;
- залучення педагогів до навчально-методичної та дослідницької роботи;
- апробація та впровадження освітніх технологій та систем;
- аналіз умов забезпечення психофізичного здоров'я дітей;
- аналіз стану викладання предметів та навчальних курсів;
- координація індивідуального змісту методичної роботи навчального закладу [2].

Орієнтовний перелік найбільш актуальних тем для роботи методичного об'єднання учителів початкової школи:

1. Робота з Державними стандартами початкової освіти.
2. Особистісно-орієнтоване навчання в початковій школі.
3. Диференційований підхід до навчання – передумова успішного розвитку та підвищення якості знань, умінь, навичок учнів.
4. Організація методичної роботи на діагностичній основі для інтенсивного розвитку творчості вчителів.
5. Інтерактивне навчання в початковій школі.
6. Інформаційні технології викладання предметів у початковій школі.
7. Педагогічні технології розвитку дітей молодшого шкільного віку, спрямовані на збереження здоров'я.
8. Розвиток ключових компетентностей молодших школярів у різних освітніх системах.
9. Технологія розвивального навчання в початковій школі.
10. Технологія розвитку критичного мислення в початковій школі.
11. Вивчення та реалізація основних положень нормативних і директивних документів про освіту.
12. Ознайомлення, вивчення та аналіз підручників, вироблення рекомендацій щодо їх упровадження.

13. Теорія і методика вивчення предмета.

14. Ефективність використання можливостей кабінету початкової школи.

15. Ознайомлення з новинками фахової літератури.

16. Підготовка учнів до олімпіад. Форми та методи роботи зі здібними та обдарованими дітьми.

17. Форми організації самостійної роботи учнів на уроках і поза школою.

18. Методи роботи щодо ліквідації прогалин у знаннях, уміннях та навичках учнів.

19. Методика організації та проведення сучасного уроку й виховного заходу.

20. Методи стимулювання навчальної діяльності учнів.

21. Оптимальні методи і прийоми здійснення моніторингових досліджень.

22. Робота з творчо обдарованими дітьми.

23. Створення належної психологічної атмосфери на уроці.

24. Створення умов для забезпечення санітарно-гігієнічних норм, боротьба з перевантаженням школярів домашніми завданнями.

25. Безвідміткова та відміткова система оцінювання в початковій школі.

26. Норми оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. [3]

Загальний контроль за роботою методичного об'єднання вчителів початкової школи здійснює заступник директора з навчально-виховної роботи в початковій школі. Заступник директора школи розглядає план шкільного методичного об'єднання вчителів початкових класів й подає на узгодження директору.

Література

1. Методична робота в школі URL: https://fku.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/uk/PDF/shkolznv4.pdf (дата звернення: 16.12.2022).

2. Про затвердження Положення про районний (міський) методичний кабінет URL: http://stepanivka-school1.edukit.sumy.ua/metodichna_robota/normativno-pravova_baza_metodichnoi_roboti/ (дата звернення: 16.12.2022).

3. План роботи методичного об'єднання вчителів початкових класів. URL: https://naurok.com.ua/plan-roboti-metodichnogo-ob-ednannya-vchiteliv-pochatkovih-klasiv-260372.html (дата звернення: 16.12.2022).

УДК 74.200

Дягло А. А.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ ТА ОБРЯДОВІСТЬ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Національно-культурне, автентичне відродження України, в сучасних умовах російсько-української війни, неможливе без формування у памолоді високого рівня духовності та національно-патріотичної самосвідомості. У свою чергу, розвиток національної самосвідомості молодого покоління є головною метою гуманізації системи освіти України, яка окреслена в таких документах: Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді та ряді нормативно-правових актів [3, с.62].

Розвиток і формування національно-патріотичних якостей учнів набуває особливої актуальності у процесі навчання і виховання. Проблемі національно-патріотичного виховання були присвячені наукові роботи зарубіжних та вітчизняних педагогів, серед яких І. Бех, М. Боришевський, М. Грушевський, Ю. Руденко, М. Савчин, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші.

Під національно-патріотичним вихованням розуміють спрямовану на дітей та молодь комплексну системну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [6].

Найбільш сенситивним періодом для формування національно-патріотичної свідомості через організацію спеціального освітнього процесу є старший дошкільний та молодший шкільний вік.

Це пов’язано з тим, що даний відрізок життя людини є найсприятливішим для емоційно-психологічної дії на дитину, оскільки образи сприйняття дійсності, культурного простору дуже яскраві та сильні, й тому вони залишаються в пам’яті надовго, а іноді, й на все життя, що дуже важливо у вихованні патріотизму.

У процесі формування національно-патріотичної свідомості необхідно робити акцент на виховання дітей з огляду на культурно-історичний досвід народу, в основі якого – його традиції, звичаї, обряди, ритуали та свята [5, с. 51-56].

Ефективність національно-патріотичного виховання на основі національної обрядовості зумовлено тим, що за рахунок використання даних засобів можна вирішити відразу кілька виховних проблем:

1) виховання патріотизму, любові до рідного краю;

2) естетичне та моральне виховання дітей;

3) підготовка до самостійного життєвого вибору, творення особистості;

4) формування громадянської свідомості.

Слід зауважити, що використання календарно-обрядових свят та народних традицій, з метою національно-патріотичного виховання буде ефективним лише за умови доцільного підбору форм та прийомів ознайомлення дітей з народними святами, систематичної роботи в даному напрямку, залучення всіх об’єктів освітньої діяльності (педагогів, дітей, батьків) та дотриманні загально-дидактичних принципів побудови освітнього простору [8, с.190].

Так, однією з педагогічних умов використання народних традицій була комплексність, що реалізовувалась через тематику, зміст, мету і форми проведення заходів.

Методично грамотно організований освітній процес, спрямований на національно-патріотичне виховання через впровадження народних традицій та свят буде сприяти формуванню особистості з глибоким відчуттям своїх коренів, роду, родини, народу; розвитку кращих ментальних рис дитини, пробудженню інтересу та прищепленню глибокої любові до рідної мови, літератури, історії, поваги до символів, традицій та звичаїв українців [4, с.6].

Отже, організація національно-патріотичного виховання молодших школярів може відбуватись за рахунок використання різноманітних засобів, у тому числі – через організацію народних традицій, свят, обрядів. Даний підхід дозволить зберегти та

продовжити українські культурно-історичні традиції, виховання шанобливого ставлення до державних святинь, української мови і культури, історії.

Література

1. Бабкіна М. І. Словник-довідник термінів з громадянського виховання. Львів: ЗУКЦ, ПП НВФ БІАРП, 2007. 200 с.

2. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівськоїмолоді. Київ, 2014. 29 с.

3. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). К.: Райдуга, 1994. 62 с.

4. Долецька С. В. Патріотичне виховання молодших школярів у процесі краєзнавчої роботи: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2011. 20 с.

5. Келембет Л. І., Фляк О. О., Риндич О. М. Моделювання системи національно-патріотичного виховання. *Джерела*. 2016. № 1-2. С. 51-56.

6. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16. 06.2015 р. №641

7. Михальченко М. Виховання політичне. К. : Парламентське видавництво, 2011. 808с.

8. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково – обрядової культури українців : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / В. К. Борисенко; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К.:Унісерв, 2000. 190 с.

УДК 378.3.015.3:159.955

Костіва Я. В.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Важливою проблемою сучасної школи є формування творчої активності вчителя і учня. Враховуючи сучасні вимоги суспільства, вчителі намагаються змінити практику своєї роботи та зробити навчальний процес творчим, осмисленим, активізувати всю пізнавальну діяльність школярів і розвивати в них критичне мислення. Зазвичай ми вважаємо, що процес мислення – це зрозуміле і природне явище. Але ж його потрібно постійно вдосконалювати і тренувати. Бо людина – єдина істота в світі, яка може мислити

критично. І саме в школі створюється навчальне середовище для розвитку критичного мислення.

Критичне мислення – це комплекс мовленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію;
- бачити проблеми та ставити запитання;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його [1].

Вміння критично мислити необхідно починати розвивати з ранніх років, враховуючи наявні нахили дитини. Чим раніше починається розвиток здібностей, талантів, тим більше шансів на їх розкриття. У дитячому віці учень більше здатний до творчості, ніж у зрілому, тому що на нього не впливають різного виду стереотипи. Розвиток критичного мислення допомагає учням не лише під час роботи з інформацією в школі, але й стає основою для формування логічного мислення і розмірковування.

Особливими ознаками критичного мислення молодших школярів є:

- відносна самостійність думок;
- незалежність мислення;
- протистояння до навіювання думок, зразків поведінки, вимог інших;
- критичне ставлення до себе, виявлення власних помилок, адекватне ставлення до них;
- вміння брати участь у діалоговій взаємодії [3].

Досить ефективним для формування критичного мислення молодших школярів є методичні прийоми, які роблять навчальний процес більш творчим, вчать учнів мислити, виділяти головне, висловлювати й аргументувати власні думки.

Найчастіше на уроках використовують такі методи і прийоми навчання, які сприяють розвитку критичного мислення учнів молодшого шкільного віку:

- асоціативний кущ – застосовується для визначення теми уроку, розвиває уяву та інтуїцію. Учні висловлюють свої здогадки і асоціації про тему, завдання для вивчення теми, ціль вивчення цієї теми;
- дискусія – ефективне розв’язання проблеми через самовираження. Застосовується з метою розвитку уміння вчитися аналізувати ситуацію, добирати аргументи для розв’язання проблеми, розвивати комунікативні навички;

- кероване читання з передбаченням застосовується після ознайомлення з назвою тексту та його автором перед читанням вчитель ставить питання, які дозволяють зробити припущення про що саме буде текст. Це може бути робота в парах та групах;

- робота з текстом, запитання застосовуються з метою ознайомлення, багаторазового читання з різними видами завдань, вибіркового читання, діалогів, перечитування ланцюжком;

- порушена послідовність проводиться таким чином: учням пропонується кілька речень з тексту, записаних у порушеній послідовності, далі учнів об'єднують у групи і кожна група пропонує свою послідовність поданих речень. Результат фіксується в зошитах;

- фантастичні гіпотези (що було б, якби..);

- письмо в малюнках використовується, коли учні демонструють власні вираження, відношення до подій учні переносять на аркуш паперу [2].

Ознаками розвитку критичного мислення є послідовність таких розумових операцій:

1. Постановка проблеми (судження), яку необхідно розв'язати. Проблемою є ті судження, (думки), що піддаються сумніву. Учитель, розробляючи конспект заняття, визначає у змісті навчального чи виховного матеріалу думки, до яких можна сформулювати проблемні питання. Також у процесі взаємодії з учнями, він може піддати сумнівам судження окремих дітей, створивши проблемну ситуацію, до розв'язання якої залучаються всі інші учні. Важливо ініціювати потребу учнів у постановці запитань до вчителя і формулюванні проблеми, над розв'язанням якої всі будуть працювати.

2. Пошук і осмисленням інформації (аргументів). Початок розв'язання проблеми – це збирання інформації про неї. Критичне мислення можливе тоді, коли учень володіє певною інформацією. Знання створюють базу для критичного мислення. Для того, щоб учні висловлювали власні думки, їм потрібно переробити (проаналізувати, порівняти, узагальнити тощо) значну кількість інформації (факти, ідеї, теорії, правила, життєвий досвід тощо). На підставі чого учень зможе довести власну думку.

3. Побудова переконливої аргументації, коли одна проблема може мати декілька розв'язань. Тому правильність рішення має бути доведена переконливими чіткими аргументами (судженнями), сформульованими на основі інформації, якою оволодів учень.

4. Прийняття рішення (висновку) щодо розв'язання порушеної проблеми, коли рішення учня визначається не тільки запасом його знань і вмінь, але й особистісними

якостями, психічними установками і, значною мірою, його переконаннями, зокрема навичками рефлексивного ставлення до свого «Я», моральною і соціальною відповідальністю, повагою до індивідуальних особливостей інших учнів [3].

Отже, критичне мислення молодших школярів – це самостійне, аналітичне, логічне і соціальне мислення, спрямоване на оптимальне розв'язання проблеми, вироблення учнями власного рішення. Воно має свою структуру (постановка проблеми, пошук інформації, чітка аргументація, прийняття рішення) і передбачає використання інтелектуальних і комунікативних технік. Робота вчителя початкових класів має бути спрямована на навчання учнів мислити, висловлювати і доводити власну думку, будувати конструктивні стосунки з іншими дітьми.

Література

1. Новікова Т. Розвивальне навчання та формування ключових компетентностей учнів. *Початкова освіта*. 2008. №41. С.45.

2. Городнюк О. Д. Критичне мислення на уроках української мови і літературного читання: метод. посіб. Хмельницький: Хмельницький навчально-виховний комплекс, 2016. 26 с.

3. Шквир О. Л. Критичне мислення молодших школярів: сутність і особливості. *Молодь і ринок.* 2019. № 4. С. 27-32.

УДК 378.14

Кучеренко М. Ю.

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК СПЕЦИФІЧНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Питання активізації самостійності та ініціативності учнів є однією з найважливіших проблем сучасної методології викладання дисциплін, педагогіки та психології. Продуктивна робота учнів у навчальному закладі повинна формувати не тільки міцні знання, а й вміння використовувати їх в різних ситуаціях, самостійно здобувати знання, формувати досвід вирішення проблемних ситуацій.

У педагогіці вивченню питання впровадження у навчально-виховний процес сучасних методик є актуальним питанням присвячено праці видатних науковців: Д. Ельконіна, В. Давидова, О. Пометун, О. Савченко та ін.

У Державному стандарті початкової загальної освіти одним із головних завдань закладів загальної середньої освіти є – всебічний розвиток та виховання особистості через посилення мотивації до навчання, формування в учнів бажання і вміння вчитися, розвиток ключових компетентностей, мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок відповідно до пізнавальних можливостей дітей початкової школи. Саме зміст навчальних предметів дозволяє «розширювати та поглиблювати уявлення школярів про навколишній світ, допомагають розвивати образне та логічне мислення, творчі здібності дітей, сприяють формуванню загально-навчальних умінь, навичок та закладають основи світогляду» [1]. На виконання цих освітніх завдань, які визначено у Державному стандарті початкової освіти та Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, спрямоване інтерактивне навчання – як світова практика впровадження новітніх технологій в освітній процес початкової школи [2].

У сучасній дидактиці визначено способи організації навчання і за рівнем залучення школярів до продуктивної діяльності, і за рівнем їх пізнавальної активності, і за способами організації навчальної діяльності, і за дидактичної метою. У педагогічній літературі наводиться класифікація кількох моделей навчання, при цьому, мета кожної з них — засвоєння знань і практичних навичок учнями.

Практичне застосування у шкільній практиці проблемного і розвиваючого навчання призвело до появи активних методів, які поєднують у собі засоби і форми навчання, що стимулюють пізнавальну активність і створюють умови для творчості і співпраці між викладачами та учнями. Існуюча модель з використанням активних методи спрямована на розвиток самостійності учнів і стимулювання їх пізнавальної діяльності. Вона достатньо довгий час займала одне з провідних місць у дидактиці середньої школи. При цьому учень, хоча і виступає суб’єктом навчання, однак вчить сам себе і не взаємодіє з іншими учнями.

Інтерактивна модель навчання має свої відмінності та спрямована на організацію комфортного освітнього середовища, при якому всі учні мають можливість активно взаємодіяти між собою. Науковцями та педагогами ця модель навчання вважається найбільш перспективною. Перевагами цієї моделі є те, що вона сприяє розвитку здібностей учнів через ефективні форми взаємодії з однолітками; дозволяє вибудовувати комунікативні зв’язки, які забезпечують досягнення кінцевого результату; дозволяє

отримати навички і вміння, важливі для життя, тобто життєві компетентності; здійснювати взаємодію з іншими учнями.

Інтерактивні технології, як різновид інформаційного обміну учнів з навколишнім середовищем, являє собою дійсно творчий процес при якому відбувається застосування науково-практичних методів навчання, педагогічних прийомів взаємодії, що має за мету досягнення дидактичних цілей. Його особливості полягають в тому, що воно засноване на активній взаємодії з суб'єктом навчання (учителем, тренером). Це діалогове навчання, яке можна представити такими комунікаційними лініями: «учень - учень»; «учень - група учнів»; «учень - аудиторія»; «група учнів - аудиторія»; «учень - комп'ютер».

Інтерактивне навчання розглядають як специфічну форму організації навчально-пізнавальної діяльності, одними завданнями якої є створення комфортних умов для навчання (психологічних, педагогічних, соціальних тощо), при яких кожен учень міг проявити себе, свої інтелектуальні здібності та показати продуктивність навчання. На перший погляд, інтерактивні методи навчання здаються простими, але мають свої особливості і труднощі.

Засноване на діалозі, інтерактивне навчання сприяє розвитку критичного мислення учнів, націлює на розв'язання складних проблем на основі аналізу ситуації та відповідної інформації, на зважувальні альтернативні думки, прийняття продуманих рішень, на участь в дискусіях та спілкування з іншими учасниками освітнього процесу.

З цією метою заняття організовуються як у парах, так і в групах з використанням дослідницьких проєктів, рольових ігор, здобуття інформації з різних джерел, виконання творчих робіт. Маючи змагальний характер навчальних завдань, зазначає Р. Мойсеєнко, підвищується мотивація навчання, результативність пізнавальної діяльності у цілому [3].

Як наголошує С. Круше та інші співавтори, «інтерактивне навчання зміцнює взаємозв'язок між доставкою змісту та вирішенням проблем у класі, інтегруючи безліч невеликих блоків доставки змісту та поглиблюючи зміст за допомогою вправ» [4] .

Для інтерактивного навчання притаманна реалізація таких завдань, які: 1) розвиток комунікативних умінь і навичок, допомога зі встановлення емоційних контактів між учнями; 2) активне включення кожного учня в процес засвоєння навчального матеріалу, забезпечення їх необхідною інформацією, без якої неможливо реалізовувати спільну діяльність; 3) розвиток загальних навчальних вмінь і навичок (аналіз, синтез, постановка цілей тощо); 4) реалізація виховних завдань, розвиток умінь працювати в команді;

5) створення безпечного освітнього середовища щодо зняття психологічного навантаження.

За своєю суттю інтерактивні технології навчання сприяють створенню такої організації пізнавального процесу, яка заснована на взаємодії всіх його учасників. При цьому повністю задіяні особисті та соціальні можливості кожного учня для співпраці з іншими учасниками.

Для успішного навчання з використанням інтерактивних технологій слід дотримуватися певних вимог, а саме:

1) позитивну взаємозалежність усіх членів групи щодо розуміння важливості спільної навчальної діяльності;

2) пряму взаємодію членів групи роботи в тісному контакті один з одним;

3) індивідуальну відповідальність кожного учня за освоєння запропонованого матеріалу.

Таким чином, інтерактивне навчання спрямоване не тільки на здобуття учнями знань і формування навичок, а й розвиток творчих і комунікативних здібностей особистості в процесі активної пізнавальної діяльності, розвиток навичок командної роботи, необхідних для успішної роботи.

Література

1. Державний стандарт початкової освіти: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti (дата звернення: 24.12.2022)

2. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року. № 988-р. Київ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80 (дата звернення: 22.12.2022)

3. Мойсеєнко Р. М. Змагальні методи навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ імені Володимира Винниченка, 2018. С.97-103

4. Krasche S., Seitz A., Borstler J., Bruegge B. *Interactive learning - increasing student participation through shorter exercise cycles.* Geelong. VIC. Australia. 2017

УДК 373.31

Новицька Є. О.

ВИКОРИСТАННЯ ВЧИТЕЛЕМ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ «ШІСТЬ ЦЕГЛИНОК» НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Використання LEGO на уроках у початкових класах – це важливий елемент навчального процесу, який допомагає дитині розвивати розумові та фізичні здібності: увагу, пам'ять, мовлення, дрібну моторику. Діти проявляють свої творчі здібності, фантазії, навчаються взаємодії з однолітками, взаємодопомоги, обміну інформацією, вмінню приймати рішення, розвивають комунікативні навички. При цьому у дитини виникає бажання вчитися, краще засвоюється матеріал [1].

«Шість цеглинок» – це технологія навчання, яка допоможе учням тренувати пам'ять, розвивати моторику і творчо мислити. Через гру вони зможуть навчитися таких важливих, передбачених НУШ умінь, як, наприклад, вирішення проблемних завдань .

Шість цеглинок – це ігри-завдання із набором з шести цеглинок LEGO® DUPLO® певних кольорів (червоного, помаранчевого, жовтого, зеленого, блакитного та синього кольорів). Для роботи за цією методикою кожен учень та педагог повинні мати індивідуальний набір шести цеглинок.

Кожна гра-завдання – це цілий комплекс не лише для розвитку мислення, мовлення, уваги, а й механізм розвитку оперативної пам'яті, самоконтролю та ментальної (когнітивної) гнучкості, що вкрай необхідні для навчання у школі та протягом життя [2].

Як зауважує О. Кошелєв, використання конструктора LEGO сприяє досягненню основних цілей навчання: дослідження, моделювання та конструювання рішень; залучення учнів до вивчення предметів за допомогою практико-орієнтованого підходу; розвиток базових навичок програмування і алгоритмічного мислення; розвиток навичок спільної роботи, комунікативних та презентаційних компетенцій, вміння аргументовано представити свою точку зору; розвиток критичного мислення, навичок пошуку рішень поставлених завдань; використання наукового підходу при вивченні природних явищ і законів [3].

Застосування LEGO-технології на уроках математики дає вчителю змогу: показати як утворюються числа, порівнювати їх; ознайомити учнів з арифметичними діями та сприяти формуванню обчислювальних навичок; знайомити зі складом числа та закріплювати його; формувати і розвивати вміння складати й розв'язувати задачі вивчених видів; показати як

утворюються числа другого десятка, розкрити особливості їх назв і порядок при лічбі; знайомити з геометричним матеріалом (фігури, периметр, площа); розвивати логіку та мислення, пізнавальний інтерес та комунікативні навички, дрібну моторику рук; вчити орієнтуватися у просторі та на площині; виховувати акуратність, колективізм, вчити працювати в колективі та спільно знаходити вирішення завдань); розвиває творчі здібності учнів [4].

Залучення учнів до виконання завдань у грі сприяє розвитку в них таких умінь:

- мовленнєві вміння описувати детально свої дії, надавати чіткі і зрозумілі інструкції, пояснювати свої міркування, розповідати історії, які допомагають спілкуватися з іншими і виражати власні думки;
- уміння вирішувати проблемні завдання, що включає в себе вміння зосередитись і запам'ятати завдання;
- вміння ставити цілі і розробляти план дій;
- уміння творчо мислити і розмірковувати над тим, що і як треба робити;
- уміння співпрацювати, що виражається в умінні працювати в парах чи групах;
- уміння ділитися матеріалами;
- уміння вчитися у своїх однолітків, дослухаючись до їх ідей та пропозицій;
- уміння розподіляти ролі та обов'язки [3].

Ігри-завдання з шістьма цеглинками мають певні особливості:

- завдання спрямовані одночасно на розвиток декількох умінь. Починатися одне і те ж завдання може з розвитку математичних умінь, а завершуватися розвитком мовленнєвих умінь;
- будь-яке завдання можна адаптувати відповідно до віку, вмінь та потреб конкретного учня (наприклад, змінивши кількість цеглинок чи час, відведений на виконання завдання);
- кожне завдання надає можливість учневі вправлятися у виконанні того самого завдання знову і знову і в такий спосіб набувати впевненості у своїх силах.
- завдання передбачають можливість відкритого закінчення, коли учень може запропонувати кілька варіантів виконання і кожен з них буде вірним. Головне – дати можливість учневі пояснити своє бачення виконання завдання;
- завдання із шістьма цеглинками може інтегруватися у будь-який вид діяльності та форму роботи, оскільки даний інструмент носить міждисциплінарний характер [2].

Розвивальні ігри з конструктором LEGO сприяють формуванню у здобувачів початкової освіти елементарних математичних уявлень про число, множину, форму, величину, а також просторові уявлення. Учні порівнюють числа, визначають, на скільки одне число більше чи менше від іншого, запам'ятовують місце цифри у числовому ряді, продовжують ряд за певною закономірністю, називають наступне чи попереднє число, знаходять «сусідів» заданого числа тощо [4].

Отже, дана технологія викладання освітньої галузі математика покликана сприяти не лише розвитку компетентностей учнів початкової школи, а і становленню вчителя нової школи, який прагне відійти від педагогіки однієї правильної відповіді. Цей інструмент надає можливість і простір педагогові змінити роль педагога-виконавця на педагога-дизайнера.

Література

1. Ерб О.В. Методична розробка «Використання конструктора LEGO на уроках в початковій школі. Комплекс вправ 1-4 клас». Одеса, 2018.

2. Рома О. Шість цеглинок в освітньому просторі школи: методичний посібник. Київ : The LEGO Foundation. 2018. 32 с.

3. Кошелєв О. Л., Грицай С. М. Компетентнісний потенціал lego education у початковій школі. *Молодий вчений.* 2017. Т. 9.2, № 49.2. С. 5–8. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9.2/2.pdf (дата звернення: 13.12.2022)

4. Романенко Л. В., Воловенко Н. П. Застосування LEGO-технології на уроках математики в початковій школі: теоретичний вимір. *Молодий вчений.* 2020. № 10 (86). С.429-434.

УДК 373.31

Солдатова А. Г.

ЗНАЧЕННЯ МАЛЮВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Малювання є найефективнішим способом заохотити дітей «розглядати уважніше» та залучати візуальний світ. Це дозволяє уяві стати більш активною і створювати фізичні уявлення про те, що є в свідомості, «бачити оком свідомості» [1]. Навчання малювання є важливою навичкою для дітей молодшого шкільного віку, яку має розвивати вчитель

початкових класів. Малювання – це навичка, завдяки якій учні можуть виразити себе, а також, того, чого вони навчилися [2].

Малювання, у сенсі «виготовлення знаків», є творчою діяльністю людини. Це часто передує появі мови в учнів початкових класів. Використання малюнка не обмежується мистецтвом. На думку І. Гевко та О. Невмержицької, учні використовують свої навички малювання в багатьох різних предметах. Допомогти організовано і цілеспрямовано розвинути навичку малювання – задача вчителя [3].

Фундаментальним для будь-якого малювання є розвиток контролю над інструментами, носіями та матеріалами, що розширить різноманітність знаків і сприятиме розвитку ручних навичок, координації рук, очей і мозку та форм вираження [2].

Слід зазначити, що малювання – це навичка, якою учні оволодівають з часом. Однак деякі діти природно володіють навичками ще в дошкільному дитинстві. Але це все ще навичка, якій потрібно навчати вчителів з тією метою, щоб учні вивчали технічні моменти та вдосконалювали свої навички з часом. Існують різні етапи навчання малюванню і вони є наступними [3]:

- Розпізнавання образів і форм. Перш ніж навчитися малювати, діти визначають форми та зображення. Тому учителю зі своєї сторони, важливо більше зосередитися на основних формах і структурах, перш ніж заглиблюватись у навчання їх малюванню.

- Початок з основних форм. У міру того, як дитина стає старшою, вона починає малювати основні форми того, чого навчилася. Основні малюнки включатимуть кола, квадрати та лінії. Однак на початковому етапі дитина намагатиметься малювати речі, котрі є пов’язаними з природою, які легко зобразити, наприклад, свою сім’ю та інші речі природи, а саме риби, птахи, будинки та багато чого іншого. Отже, важливо, щоб вчитель початкових класів допомагав дітям малювати те, що вони задумали, але при цьому учні повинні починати з основних форм [1].

- Удосконалення навичок малювання. Необхідно відзначити той вагомий чинник, що з часом діти повинні вдосконалювати свої малюнки, і учитель зі своєї сторони повинен відігравати вирішальну роль. Після етапів розпізнавання та ідентифікації форм дитина почне вдосконалювати свої малюнки, і вчитель повинен їй у цьому допомогти. Вчитель також повинен допомогти своїм учням проаналізувати їхні малюнки та вирішити, чи це справжнє зображення, яке вони хотіли створити. Вчитель буде крок за кроком показувати їм коригування, які вони повинні зробити для того, щоб виправити помилки [2].

Важливо наголосити на тому, що вчитель в свою чергу повинен допомогти своїм учням проаналізувати їхні малюнки та вирішити, чи це справжнє зображення, яке вони хотіли створити.

Рівень малювання відповідно до оцінок є наступним [3]:

У 1-2 класах учні здебільшого використовують фігури та лінії для створення складних малюнків, і це ґрунтується на їхніх попередніх знаннях удосконалення та поточних знаннях аналізу та вдосконалення своїх малюнків.

У 3-4 класах учні стають більш візуально усвідомлюють форми та об'єкти, коли вони стають старшими, і можуть реалізувати усвідомлення створення бажаних образів. При цьому учні намагатимуться розповісти історії через свої малюнки. Є й інші події, які вони намагатимуться представити, і про які молодий вчитель або молода вчителька дізнається, пройшовши курс підготовки вчителів початкових класів, здобувши відповідну освіту. Часто вони містять реалістичні деталі для того, щоб створити цілісну картину.

Кілька останніх пропозицій, які можна дати вчителям, це те, що їм потрібно для того, щоб вони були креативними під час навчання в класі. Важливо зазначити, що малювання не повинно бути для них нудним. Не секретом є те, що на даний час у багатьох школах у навчальному процесі використовуються комп’ютери чи проектори. Якщо потрібно, то варто використовувати їх для інтерактивного навчання дітей [1].

Слід врахувати те, що завдання для вчителя полягає в тому, що вони в свою чергу повинні допомагати своїм учням крок за кроком і повинні зберігати спокій, навчаючи їх у класі, а деякі аспекти управління класом також будуть викладатися на курсі підготовки вчителів початкової школи [2]. Важливо зауважити, що при правильному навчанні учні також можуть стати художниками після досягнення певного віку [3].

Отже, малювання – це перший вид творчої діяльності дитини та вироблення уміння виразно виконувати рисунки, а також, це – обов’язкова умова формування різнобічної, гармонійної особистості.

Література

1. Васютіна, Т. М., & Золотаренко, Т. О. Особливості організації віртуальних екскурсій для здобувачів початкової освіти в умовах дистанційного навчання. 2021. С. 72-74.

2. Васьківська, Г. О. Проблеми і перспективи дистанційного навчання у світовому контексті. 2020. С.1 -9.

3. Гевко І. & Невмержицька О. Роль інформаційно-комунікаційних технологій в сучасній концепції дистанційного навчання. Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, № 2 (169). 2019. С.41 –45.

УДК 373.3.091.3:004

Товстоног К. В.

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасні педагогічні технології охоплюють коло теоретичних та практичних питань керівництва, організації освітнього процесу, використання методів та засобів навчання. Складність, багатогранність педагогічної діяльності є чинником, що відкриває простір для багатьох педагогічних технологій, динаміка продукування яких постійно зростає.

Педагогічна технологія – це така побудова діяльності педагога, у якій усі вхідні в нього дії представлені в певній послідовності і цілісності, а виконання передбачає досягнення необхідного результату і має прогнозований характер. Переваги цих технологій полягають не тільки в посиленні ролі й питомої ваги самостійної роботи учнів, але й націленості технологій на розвиток творчого потенціалу особистості, індивідуалізації та диференціації освітнього процесу, сприяння ефективному самоконтролю й самооцінки результатів навчання [1].

До сучасних педагогічних технологій належать:

1. Особистісно-орієнтовані технології навчання: технологія різнорівневого навчання;

– технологія навчання як навчального дослідження;

– технологія навчання в співробітництві;

– технологія евристичного навчання;

– метод проектів;

– розвиваюче навчання

2. Предметно-орієнтовані технології навчання:

– технологія постановки мети;

– технологія повного засвоєння М. Кларина;

– технологія педагогічного процесу С. Шевченка;

– технологія концентрованого навчання;

– модульне навчання.

3. Інформаційні технології:

– ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології);

– технології дистанційного навчання;

– STEM-освіта та її технології;

– Гейміфікація.

4. Технології оцінювання досягнень учнів:

– технологія «Портфоліо»;

– безоцінкове навчання;

– рейтингові технології.

5. Інтерактивні технології:

– технологія «Розвиток критичного мислення через читання та письмо»;

– технологія проведення дискусій;

– технологія «Дебати»;

– тренінгові технології.

Кожен учитель шукає свої шляхи, з набутим досвідом професійної діяльності розробляє і використовує прийоми активізації розумової діяльності на уроках. У кожного вчителя є право на творчість, є своя методична скарбничка. Відтак, потрібно використовувати у своїй педагогічній практиці технології, які реалізують особистісно-орієнтоване навчання, які забезпечують залучення кожного учня в активний пізнавальний процес. [1].

Так, інформаційно-комунікаційні технології навчання (ІКТ) – це сукупність методів і технічних засобів реалізації інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж і засобів забезпечення ефективного процесу навчання [1].

Уроки із використанням ІКТ є одним з найбільш важливих результатів інноваційної роботи в початковій школі. ІКТ істотно допомагають педагогу в його роботі – це й підбір додаткового текстового та ілюстративного матеріалу, створення карток з індивідуальними завданнями та додатковими пізнавальними текстами, створення електронної бази моніторингу, систематизація і збереження особистих методичних напрацювань, підготовка звітної документації, оформлення навчальних стендів. Усе це дозволяє за більш короткий час отримати більш високий результат у навчанні дітей: – застосування ІКТ на уроках підсилює позитивну мотивацію навчання, активізує пізнавальну діяльність учнів [1].

Сучасні технології в освіті розглядаються як засіб, за допомогою якого може бути реалізована нова освітня парадигма. Тенденції розвитку освітніх технологій безпосередньо пов'язані з гуманізацією освіти, яка сприяє самоактуалізації й самореалізації особистості. Термін «освітні технології» − більш ємний, ніж «технології навчання», бо він передбачає ще й виховний аспект, пов'язаний із формуванням і розвитком особистісних якостей учнів початкової школи [2].

Сутність освітніх технологій виражається в тому, що змінюється характер освіти. Поряд із розвитком розумового потенціалу учнів відбувається особистісний розвиток, тобто сам процес освіти передбачає іншу позицію вчителя й учня в освіті (вони є рівноправними учасниками освітнього процесу) [2].

Сучасні педагогічні технології пропонують інноваційні моделі побудови такого навчального процесу, де на перший план висувається взаємопов'язана діяльність учителя й учня, націлена на вирішення як навчальних, так і практично значущих завдань. Сучасні вимоги початкової освіти вимагають інноваційних підходів до здійснення освітнього процесу в початковій школі.

Література

1. Хващевська О. О. Сучасні педагогічні технології в навчанні молодших школярів. *Молодий вчений*. 2017 № 9.2 (49.2) С.20-24.

2. Хващевська О. Заміуська О. Сучасні педагогічні технології підготовки майбутнього вчителя початкової школи в контексті НУШ. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2018 Вип.8. С.57.

УДК 37.014

Філіппова Г. А.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЇ ВЧИТЕЛЕМ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

З втіленням реформи децентралізації, у різних куточках України ведення шкільної документації відбувається в різний спосіб. Важливо розуміти, що директор школи відповідає за ведення документації відповідно до законодавства, але доручає розробляти документи органам громадського самоврядування з персональною відповідальністю їх

керівників чи працівникам своєї школи: секретарю, заступникам або ж педагогічній колегії. Проте кінцева відповідальність завжди за директором.

Документообіг – це рух документів в установі від моменту створення або від одержання ззовні до моменту передачі на зберігання до архіву [1].

Серед документації, що існує у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) є і документи, що стосуються організації навчально-виховного процесу. Сюди відноситься документація, яку веде вчитель початкової ланки: календарний план, план виховної роботи, поурочний план, класний журнал, журнал групи продовженого дня, щоденник учня, зошити, табелі успішності, розклад уроків, журнали обліку роботи гуртка або факультативу, графік роботи гуртка або секції, графік проведення позакласних заходів [3].

Обов'язковими документами, якими керується вчитель-класовод, є Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепція Нової української школи, Державний стандарт початкової освіти, Типові освітні програми початкової школи, Конвенція про права дитини, тобто, нормативно-правова документація Міністерства освіти і науки України й місцевих органів управління освітою з питань організації навчально-виховного процесу в школі [5].

Вчителі-класоводи ведуть особові справи учнів. Особова справа ведеться в кожному закладі загальної середньої освіти й на кожного учня з моменту вступу його до школи та до її закінчення згідно з Інструкцією з діловодства у закладах загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України № 676 від 25.06.2018 р.).

Особова справа має номер, що відповідає номеру в алфавітній книзі запису учнів (наприклад, № В/13 – означає, що учень записаний до алфавітної книги на літеру «В» під №13). Особові справи учнів ведуться класоводами I-IV. Записи в особовій справі необхідно вести чітко, охайно кульковою ручкою. Також там зазначаються додаткові відомості щодо зайнятості учня (учениці) в позаурочний час.

Відомості про учня (учениці) (заява батьків або осіб, які їх замінюють, копія свідоцтва про народження тощо) зберігаються в конверті на третій сторінці обкладинки, власне особової справи. У випадку, коли учень (учениця) вибуває зі школи або закінчує початкову школу, вчитель-класовод пише характеристику в особовій справі, де наголошує на позитивних моментах в успішності учня, його особистих якостях, участі батьків у вихованні дитини та співпраці з учителем [3].

Також класоводу потрібно знати, як ведуться протоколи, тому що або вчитель, або призначений ним батько (мати) ведуть протоколи батьківських зборів. Крім цього, знати реквізити написання заяви, доповідної записки тощо. Адже на вимогу призначеної особи з перевірки документації або адміністрації школи потрібно вчасно надати протокол або витяг з протоколу [4].

Протокол це документ, у якому фіксується перебіг ведення батьківських зборів або засідань батьківського комітету, ухвалення рішень ними тощо. Протоколи засідань складаються в стислій формі. У протоколі, складеному в стислій формі, фіксуються лише прийняті рішення без перебігу обговорення питання. У разі потреби за рішенням загальних зборів колективу протоколи можуть складатися у повній формі.

На основі «Інструкції з ведення ділової документації у закладах загальної середньої освіти в електронній формі» кожен заклад освіти розроблятиме власну інструкцію. Це дозволяє закладам освіти організувати діловодство з урахуванням своїх особливостей та убезпечитись від надмірних вимог органів управління освітою. Необов'язковими стають плани роботи вихователів, класних керівників, бібліотекарів, методичних об'єднань, гуртків, спортивних секцій, поурочні плани, що складались на основі календарно-тематичних. Тепер такі документи можуть створюватись тільки за рішенням педагогічної ради закладу освіти. До того ж, вони можуть мати довільну форму та структуру [2].

Так само довільну форму передбачено і для календарних планів. Основною вимогою до них залишається відповідність навчальній програмі. Також під час складання планів має бути забезпечена автономія та академічна свобода вчителя. Дотримання вимог щодо порядку ведення документування, встановлених Інструкцією, є обов'язковим для всіх працівників закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Література

1. Державний стандарт початкової освіти зі змінами від 24.07.2019 р. №688. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text (дата звернення 27.12.2022 р.)

2. Інструкції з ведення ділової документації у закладах загальної середньої освіти в електронній формі. URL : http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/87451/ (дата звернення 27.12.2022 р.)

3. Методична робота вчителя початкових класів / упоряд. О. Б. Полєвікова. 2- ге вид. Х. : Вид. група «Основа», 2012. 320 с.

4. Терещук Г.С Теоретичні засади методичної системи індивідуалізованого навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти.* 2005. №1. с. 3-5.

5. Шумілова І.Ф. Загальнокультурна компетентність педагога – важливий напрямок ідеї провідництва в освіті // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип. 2. Бердянськ : БДПУ, 2018.

УДК 37.013.32

Хоренко К.С.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Слово *інновація* латинського походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення нового. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу. Інновацію можна розглядати як процес (масштабну або часткову зміну системи і відповідну діяльність) і продукт (результат) цієї діяльності [1]. Отже, *інноваційні технології* – це цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів.

У освітньому процесі вчитель використовує такі форми інноваційних технологій як:

- інтегроване навчання;
- технології групової навчальної діяльності;
- профільне навчання;
- інформаційні технології навчання;
- інтерактивні технології ситуативного моделювання та дискусійних питань;
- проектні технології;
- створення предметно-орієнтованих та навчально-інформаційних середовищ, які дають можливість використовувати мультимедіа, системи гіпермедіа, електронні підручники тощо;
- нестандартні форми занять [2].

Інноваційні технології – це одна з найбільш доступних і ефективних форм розвитку навичок комунікативної компетенції у школярів, що створює умови для соціалізації особистості та розвитку її самостійності, креативності та активності. Важливим

компонентом є створення комфортних психологічних умов, в яких учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [7].

Використання інноваційних технологій учителем на уроках англійської мови має багато переваг, що дає можливість виконувати такі завдання:

- розвивати мовленнєву культуру, творчі здібності, критичне мислення учнів;
- формувати в учнів стійку мотивацію до вивчення англійської мови;
- формувати практичні уміння і навички в усіх видах мовленнєвої діяльності;
- формувати мовленнєву компетенцію.

Інноваційна діяльність учителя початкових класів на уроках іноземної мови має такі переваги:

- сприяє активізації мислення учня молодшого шкільного віку;
- мотивує до навчання;
- підвищує якість знань;
- сприяє розвитку розумових здібностей;
- заохочує до самовираження учнів;
- розширює можливості пред'явлення навчальної інформації;
- підвищує інтерес до навчання;
- орієнтує в інформаційному просторі.

Впроваджуючи в освітній процес *інноваційні технології* учитель шукає відповіді на запитання: як навчити, щоб досягти обов'язкових результатів у навчальній діяльності? Як створити сприятливі умови засвоєння нового матеріалу учнями? Що потрібно зробити, щоб учні були активними на уроці?

В. Стрельніков поняття «технологія навчання» розглядає як алгоритмічну послідовність дій учителя, яка є гарантом одержання кінцевого результату. Тому аналіз будь-якої технології навчання передбачає розкриття притаманного їй алгоритму дій і пояснення критеріїв гарантованого результату. Отже, використовуючи різноманітні технології навчання – інноваційні, інформаційно-комунікативні, інтерактивні, вчитель вибудовує систему навчальних завдань і розробляє алгоритм дії учня. Технологія навчання в організації освітнього процесу виступає певним механізмом, який приводить у перетворюючий рух педагогічну дійсність, отже – діяльність. Рушійною силою інноваційної технології викладання освітньої галузі іноземна мова є чіткий алгоритм добору вчителем інтерактивних методів, прийомів, засобів навчання на уроці [6].

Що взагалі таке інтерактивне навчання? Інтерактивне навчання, на нашу думку, засноване на діалогічному мовленні в ході якого здійснюється взаємодія вчителя і учня.

Серед сучасних методів навчання англійської мови, все більшого поширення набувають методи, які об'єднують у собі комунікативні та пізнавальні (академічні) цілі. Їх основними принципами є: руху від цілого до окремого, орієнтації занять на учня, цілеспрямованості та змістовності занять, їх спрямованості на досягнення соціальної взаємодії при наявності віри у викладача в успіх своїх учнів, інтеграції мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук [4].

Так, однією з інноваційних технологій, що забезпечує особистісно-орієнтоване навчання, є метод проектів, як спосіб розвитку креативності, пізнавальної діяльності, самостійності в учнів. В реальній практиці часто доводиться мати справу зі змішаними проектами, в яких є ознаки дослідницьких, творчих, практично-орієнтованих та інформаційних. Робота над проектом допомагає розширити комунікативні компетенції учнів, сприяє інтегруванню чотирьох мовленнєвих умінь. Метод проектів сприяє розвитку активного самостійного мислення і орієнтує учнів на спільну дослідницьку роботу.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності учнів – одна з інноваційних освітніх технологій, спрямованих на формування їх мовленнєвої компетенції. Так, на уроках англійської мови за допомогою Інтернету можна вирішувати цілий ряд дидактичних завдань: формувати навички і вміння читання, використовуючи матеріали глобальної мережі; удосконалювати уміння письмового мовлення школярів; поповнювати словарний запас учнів; формувати у школярів мотивацію до вивчення англійської мови [5].

Отже, сучасні інноваційні технології навчання характеризуються високою комунікативною можливістю та активним включенням учнів у навчальну діяльність, активізують потенціал знань, умінь та навичок говоріння, аудіювання, ефективно розвивають навички комунікативної компетенції у школярів [7]. Крім цього, впровадження та застосування комп'ютерних та мультимедійних програм на уроках англійської мови це: ефективний, технічний, наочно-слуховий засіб; допоміжний засіб навчально-пізнавальної діяльності учнів; засіб підвищення мотивації та бажання учнів вивчати англійську мову; швидкий та ефективний засіб оцінювання та контролю знань, умінь та навичок; засіб підвищення інтерактивної та комунікативної діяльності [5].

Література

1. Захарчук Т. В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі. URL: https://social-science.uu.edu.ua/article/263 (Дата звернення 13.12.2022)

2. Інноваційні підходи навчання та виховання. URL: https://ilit.top/innovacijni-pidhodi#:~:text=Інноваційні%20технології%20-%20це%20цілеспрямований%20системний,визначення%20мети%20до%20одержання%20результатів (Дата звернення 13.12.2022)

3. Інноваційні технології навчання на уроках англійської мови в початковій школі. URL: https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/96-osvitniy-protses-pochatkovoyi-shkoly-dosvid-problemy-perspektyvy-19-20-kvitnya-2020-roku/441-innovatsijni-tekhnologiji-navchannya-na-urokakh-anglijskoji-movi-v-pochatkovij-shkoli (Дата звернення 14.12.2022)

4. Інноваційні методи викладання іноземних мов URL: https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15174107111662.pdf (Дата звернення 14.12.2022)

5. Інноваційні технології навчання на уроках англійської мови в умовах модернізації середньої освіти URL: https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1191/48.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Дата звернення 14.12.2022)

7. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю., Стрельніков М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підви□щення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, про□фесійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава : ACMI, 2020. 303 с.

8. Сучасні інноваційні технології навчання на уроках англійської мови. URL: https://urok-ua.com/stattya-pro-suchasni-innovatsiyni-tehnologiyi-navchannya-na-urokah-angliyskoyi-movi/ (Дата звернення 14.12.2022)

9. Янкович О. І., Кузьма І. І. Освітні технології у початковій школі: навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2018. 266 с.

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ»

УДК 378.018.43:005.963.2-051

Губська А. С.

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ КУРАТОРА АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ ЗВО ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Новим викликом для освітян українських вишів стало впровадження дистанційної форми навчання. Це новий освітній досвід, до якого успішно пристосувалися науково-

педагогічні працівники та здобувачі вищої освіти. Основа дистанційного навчання – це комунікація та взаємодія викладачів та студентів у віртуальному середовищі, яка може бути ефективною за умов налагодженої співпраці куратора академічної групи та студентів [1, с. 14].

Сьогодні куратор академічної групи сучасного закладу вищої освіти – наставник, помічник та фасилітатор в навчальному та виховному процесі вищої школи. Тож, на нього покладається відповідальне завдання – організувати свою діяльність згідно з новими умовами, а саме за дистанційним форматом освітнього процесу [2, с. 126].

Незалежно від форми навчання (очної або дистанційної), діяльність куратора спрямована на створення умов для соціального становлення та розвитку студентів. Цю мету реально реалізувати шляхом інтегрування основних функцій діяльності куратора у дистанційну форму навчання. Реалізація функцій може бути здійснена шляхом використання сучасних інформаційних технологій, а також Інтернет-сервісів.

Організаторська функція. Куратор – завжди організатор взаємодії у студентській групі. Він сприяє створенню системи взаємодіяльності студентів, що спрямована на взаємопідтримку, взаємодопомогу, взаємотворчість, взаємоконтроль, взаємоповагу, толерантність тощо [3, с. 32].

Зазначена функція під час дистанційного навчання може втілюватися у життя шляхом організації куратором онлайн-зустрічі для обговорення важливих організаційних питань, використовуючи такі платформи відео-зв’язку: Zoom, Google Meet, Teems, Skype тощо.

Так, дослідно-аналітична функція полягає у необхідності діагностування рівнів вихованості особистості, вивченні мотивів, інтересів, потреб навчальної та пізнавальної діяльності студентів, соціально-побутових умов життя, стану здоров’я, рівня їх успішності тощо [4, с. 6]. Діагностику зручно проводити складаючи анкету за допомогою онлайн-сервісів для створення тестів, опитувальників та збору зворотнього зв’язку. Зручними як для студентів так і для кураторів можуть бути такі форми: Google, Microsoft Forms, Tilda Publising.

Реалізація інформаційної функції куратором академічної групи полягає в регулярному інформуванні студентів з актуальними змінами в розкладі занять, виховних заходах. Крім цього, куратор – авторитетний порадник у процесі пошуку різноманітної інформації. Сповіщення студентів під час онлайн-навчання щодо актуальних питань може

здійснюватися шляхом використання різноманітних соціальних мереж, створюючи там спільний чат. Зручними застосунками для спілкування куратора з академічною групою може бути Telegram, Viber, Whatsapp, Facebook Messenger тощо.

Реалізація комунікативної функції передбачає створення доброзичливого мікроклімату в групі, забезпечення позитивних змін в міжособистісних стосунках. В основі управління виховною роботою лежить творча взаємодія наставника з кожним окремим студентом та групою в цілому [5, с. 105]. Ця функція може реалізовуватися шляхом проведення кураторської години у формі відео-конференції. Куратор може розробити виховну годину із застосуванням віртуальної дошки «Padlet», на якій студенти можуть писати власні думки, побажання, проблеми, з якими вони зустрічаються під час навчання у закладі вищої освіти. Потім, куратор може запропонувати разом знайти шляхи вирішення того чи іншого питання [6, с. 277].

Здійснення спрямовуючої функції відіграє важливу роль у спрямуванні студента на правильний життєвий вибір згідно з моральними і правовими нормами, створенні гуманних взаємостосунків в освітньому середовищі, збагаченні їх досвіду історичними та життєвими прикладами, що варті наслідування [5, с. 93]. Під час дистанційного навчання, куратор може розробити мотиваційний онлайн-тренінг, організувати груповий перегляд кінофільму з подальшим його обговоренням чи запропонувати відвідати віртуальну екскурсію до музею. Важливо, що під час онлайн-навчання, коли існує певний брак комунікації та взаємодії студентів між собою, куратору необхідно витратити достатню кількість власного часу та сил, аби розробити якісну кураторську годину, яка буде цікава студентській спільноті, а також ефективна та корисна для кожного студента особисто [7, с. 191].

Таким чином, пошук шляхів для реалізації функцій куратора як наставника студентської групи є дуже важливим завданням для налагодження ефективної співпраці в межах академічної групи під час дистанційного навчання. Онлайн-навчання це не перешкода, а перспектива для розробки нових форм, методів та засобів організації комунікації у студентському середовищі. За допомогою використання сучасних Інтернет-сервісів, куратор академічної групи може реалізувати свої функції як фасилітатора освітнього процесу та створити необхідне виховне середовище для розвитку особистості студента у вищій школі.

Література

1. Ярошенко Т. О. Дистанційне навчання в системі вищої освіти: сучасні тенденції. Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2019. 18 с.

2. Стасюкова К. В. Використання сучасних методів спілкування з кураторською групою під час дистанційного навчання. *Забезпечення якості вищої освіти: підвищення ефективності використання інформаційних технологій у здійсненні освітнього процесу : збірник матеіралів IV Всеукраїнської науково-методичної конференції.* Одеса, 2022. С. 126-127.

3. Харченко В. В. Виховні функції сучасного куратора. *Виховна робота у вищому навчальному закладі – невід'ємна складова підготовки висококваліфікованих фахівців: традиції та новаторство : матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції.* Київ : НУХТ, 2013. С. 32.

4. Денисенко А. О. Роль куратора академічної групи в організації студентського дозвілля. Харків: ХНПУ, 2017. 11 с.

5. Довідник з виховної роботи зі студентами / В. І. Тернопільська, Т. В. Коломієць, І. О. Піонтківська. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 264 с.

6. Голюк О. А. Становлення суб'єктної позиції майбутніх вихователів ДНЗ та вчителів початкової школи в процесі фахової підготовки. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 6-8 квітня 2016 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 275-279.

7. Нетреба М. М. Роль самостійної роботи в підготовці фахівців галузі початкової освіти. *Психолого-педагогічний супровід фахового зростання особистості в системі неперервної професійної освіти: матер. Всеукраїнської науковопрактичної конференції (26–27 листопада 2020 року, Бердянський державний педагогічний університет).* Бердянськ, 2020. С. 190-192

УДК 378.018.43:005.963.2

Коробко Я. Р.

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ВАГОМИЙ ЧИННИК ВИХОВАННЯМАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Українська держава, ставши на шлях поступу до європейських цінностей, приєднавшись до Болонського процесу, розпочала демократизацію вищої школи, чим і задекларувала сприяння та підтримку студентського самоврядування. У ньому вбачається один із шляхів розбудови громадянського суспільства.

Студентське самоврядування – це форма управління, за якої студенти на рівні академічної групи, факультету, гуртожитку, курсу, спеціальності, студентського містечка, іншого структурного підрозділу університету мають право самостійно вирішувати питання внутрішнього управління. Головна мета діяльності органів студентського самоврядування полягає передусім у створенні умов самореалізації молодих людей в інтересах особистості, суспільства і держави, у захисті прав студентів. Студентське самоврядування є важливим чинником розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації. Рішення органів студентського самоврядування мають дорадчий характер [1, с. 6].

Студентське самоврядування є засобом реалізації студентами своїх прав, обов’язків та ініціатив через прийняття рішень і їх впровадження за допомогою власних ресурсів у сфері, що визнається адміністрацією, та у співпраці з нею, а також гарантії брати участь через своїх представників у вирішенні питань, які стосуються студентства. Воно виконує різні функції:

- соціалізації;
- допоміжної організаційно-практичної діяльності;
- компенсаційної діяльності;
- інноваційної діяльності студентів [1, с. 10]

У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються законодавством, рішеннями спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі освіти, науки та відповідного центрального органу виконавчої влади, у підпорядкуванні якого перебуває університет, статутом університету.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» основними завданнями органів студентського самоврядування є:

- забезпечення виконання студентами своїх обов’язків;

- сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів;
- сприяння створенню відповідних умов для проживання і відпочинку студентів;
- сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами;
- організація співробітництва зі студентами інших закладів вищої освіти і молодіжними організаціями;
- сприяння працевлаштуванню випускників;
- участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами [1, с. 7].

Мета Концепції розвитку студентського самоврядування полягає у створенні методологічних засад для системної і цілеспрямованої діяльності Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, інших органів центральної виконавчої влади, у підпорядкуванні яких є заклади вищої освіти; академічних громад закладів вищої освіти із становлення та розвитку, дієвості, ефективності, популяризації діяльності студентського самоврядування.

У результаті впровадження Концепції очікується:

- утвердження органів студентського самоврядування як повноправних партнерів з управління закладом вищої освіти;
- створення ефективної та дієвої системи студентського самоврядування від академічних груп та гуртожитків закладу вищої освіти до загальнонаціонального рівня;
- виховання в студентської молоді лідерських, морально-вольових, інтелектуально-креативних, організаційно-ділових, емоційно-комунікативних якостей, соціальної активності;
- підвищення якості освіти, формування високого рівня професіональної компетенції майбутніх фахівців;
- консолідація зусиль Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, адміністрацій та студентських громад закладів вищої освіти у справі становлення та розвитку студентського самоврядування [3, с. 80].

Важливим моментом діяльності вищої школи і студентського самоврядування, зокрема, є виховання патріотичних почуттів у молодих громадян. Знання історичних та культурних надбань предків, необхідне не лише для формування національної самосвідомості, а й для використання кращих традицій в етнонаціональній практиці

сьогодення. Саме студентське самоврядування має взяти на себе розв'язання цих проблем. Насамперед шляхом відновлення руху студентських будівельних загонів, розширення участі студентів у реконструкції та благоустрою міст, селищ, студентських містечок тощо. Студентські лідери мають всіляко підтримувати й розвивати волонтерський рух [4, с. 43].

Отже, студентське самоврядування треба розглядати як засіб реалізації студентською громадою своїх прав, обов'язків та ініціатив через прийняття рішень та їх впровадження за допомогою власних ресурсів у сферу, що визнається адміністрацією, та у співпраці з нею, а також гарантії брати участь через своїх представників у вирішенні питань, що стосуються студентства.

Література

1. Андрюшкова О. А. Окремі проблеми функціонування органів студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України. *Теорія та методика навчання та виховання*. Харків. 2016. Вип. 40. С. 4-10 .

2. Андрюшкова О. А. Роль самоврядування у формуванні лідерських якостей студентської молоді вищих навчальних закладів. *Теорія та методика навчання та виховання*. Харків. 2016. Вип 39. С. 5-11

3. Кикоть С. М. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України. *Переяславський літопис.* Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 12. С. 79-85

4. Мойсеєнко Р. М. Компетентнісний підхід як основа підготовки майбутнього компетентнісного фахівця. *Молодь і ринок.* №9 (164). 2018. С. 42-48.

УДК 378.147.31

Куцебова А. О.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проблема організації освітнього процесу в закладах вищої освіти була актуальною на всіх історичних етапах становлення та розвитку суспільства. Різні аспекти проблеми пошуку ефективних форм навчання знайшли своє відображення в історії зарубіжної та вітчизняної педагогічної думки (Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці,

А. В. Дістервег, Дж. Дьюї, К. Д.Ушинський, Т. Лубенець, В. О. Сухомлинський та інші) та набувають особливоїактуальності й розробляються у багатьох напрямах на сучасному етапі [3, с. 22].

У вищій школі функціонують різноманітні організаційні форми навчання: лекції, практичні заняття (семінари, практичні й лабораторні роботи), самостійна робота студентів під контролем викладача, науково-дослідна робота студентів, виробнича практика та ін. [1].

Навчальна *лекція* – логічно завершений, науково-обгрунтований, послідовний і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, теми чи розділу навчального предмета, ілюстрований за необхідності наочністю та демонструванням дослідів [3, с. 45].

Функції лекції:

- інформаційна (передбачає передавання адаптованої для студентів інформації);
- орієнтовна (розкриває генезис теорій, ідей: коли, ким вони вивчалися, якими причинами спонукались; список рекомендованої до лекції літератури);
- пояснювальна, роз'яснювальна (передбачає розкриття сутності наукових понять, їх визначень, тлумачення кожного слова, що належать до структури визначення);
- переконувальна (полягає у використанні аргументації, логічної доказовості, на основі чого усвідомлюється наукова інформація, що стає базою для формування у студентів наукових поглядів і переконань);
- систематизуюча (передбачає структурування всього масиву знань з певної дисципліни);
- стимулююча (спрямована на пробудження інтересу до навчальної інформації з певної науки);
- виховна і розвивальна [3, с. 45].

За дидактичними завданнями лекції поділяють на вступні, тематичні, настановчі, оглядові (нерідко читають перед або під час виробничої практики.), заключні.

За способом викладу навчального матеріалу виокремлюють такі види лекції: проблемні лекції, лекції-візуалізації, бінарні лекції, або лекції-дискусії, лекції із заздалегідь запланованими помилками, лекції-прес-конференції [3, с. 45]

Семінарське заняття – вид навчальних практичних занять студентів вищих навчальних закладів, який передбачає самостійне вивчення студентами за завданням

викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наочним оформленням матеріалу у вигляді реферату, доповіді, повідомлення тощо [3, с. 46].

Просемінар – перехідна від уроку форма організації навчально- пізнавальної діяльності студентів через практичні і лабораторні заняття [3, с. 47].

Практичне заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організує детальний розгляд студентами теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування через індивідуальне виконання відповідно до сформульованих завдань [4, с. 192].

Лабораторне заняття – форма навчального заняття, за якої студент під керівництвом викладача проводить природничі або імітаційні експерименти чи досліди з метою підтвердження окремих теоретичних положень певної навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням [5].

Самостійна навчально-пізнавальна робота студентів – різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності студентів, які здійснюються ними на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі [6, с. 270].

Таким чином, використання різних форм і видів навчання сприяє формуванню високоосвічених, компетентних, мобільних, самоорганізованих, конкурентноспроможних фахівців, готових входити в світ, відкрите інформаційне товариство.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» №1556-IIV від 1.06.2014 р. Поточна редакція від 27.10.2022, розділ IX. «Організація освітнього процесу», стаття 50. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 30.12.2022)

2. Кабакова Л. Організаційні форми роботи у вищому навчальному закладі. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: збірник наукових праць*. за заг. ред. С. С. Вітвицької, Н. М. Мирончук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2014. С. 150-154.

3. Мачинська Н. І., Стельмах С. С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2012. 180 с.

4. Нетреба М. М. Роль самостійної роботи в підготовці фахівців галузі початкової освіти. *Психолого-педагогічний супровід фахового зростання*

особистості в системі неперервної професійної освіти: матер. Всеукраїнської науковопрактичної конференції (26–27 листопада 2020 року., Бердянський державний педагогічний університет). Бердянськ, 2020. С. 190-192

5. Хом'юк І. В., Петрук В. А., Голюк О. А., Хом'юк В. В. Інноваційні технології в освітньому процесі: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2020, 88 с., URL: https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/608 (дата звернення: 12.12.2022)

6. Мойсеєнко Р. М. Особливості особистісно орієнтованого підходу в системі університетської освіти. *Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини/ гол.ред. М.Т. Мартинюк*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. Вип. 2, Ч. 1. С. 265-274.

УДК 378.147.34

Малишев В. О.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННІ ІСТОРІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

З активним розвитком української педагогіки вищої школи в останні роки, відбувається впровадження передових методів викладацької та виховної діяльності, провідне місце серед яких належить саме інтерактивним, як таким що дають можливість максимального залучення всієї студентської групи, та формуванні знань в середині неї шляхом спеціальної взаємодії.

Теоретичні основи такого процесу були розглянуті та охарактеризовані в педагогічній літературі. Однак, актуальним постає питання розгляду особливостей використання інтерактивних методів в окремих дисциплінах, особливо в історії, яка має широкий педагогічний потенціал та можливості для взаємодії зі студентською групою.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен здобувач вищої освіти відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [1, с. 13].

В основі використання інтерактивних методів покладено принцип взаємодії між викладачем та студентською групою на рівні викладач-студенти, студенти-студенти, метою якої є непросто передати знання від викладача до студентів, але й створити ситуацію формування знань та умінь у студентів в процесі взаємодії [2, с 87].

Характерним методом інтерактивного навчання, що має свою специфіку застосування в історичній науці є – інтерактивна гра. Історичний контекст надає можливість широкого застосування всіх видів інтерактивних ігор [3, с. 147-148]. Так, при використанні рольової гри, здобувачам вищої освіти для вирішення завдань заняття може бути запропоновано відіграти ролі історичних персонажів епохи що розглядається – реалізуючи певну постановку з залученням цих історичних персонажів, студенти в процесі взаємодії набувають кращого розуміння історичних подій. Перевагою такої діяльності за умови грамотного планування події є можливість залучення всіх студентів до діяльності, що сприяє формуванню дружньої психологічної атмосфери, становленню доброзичливих відносин як в середині групи, так між групою та викладачем [4, с. 45].

Під час використання гри-вікторини в процесі викладання історії слід використовувати широкий спектр знань, що надає історична дисципліна у формулюванні запитань та завдань вікторини. Так, завдання вікторини можуть поділятися не тільки на пошук правильної відповіді серед запропонованих варіантів, але й на порівняння історичної особистості та події яка з нею пов’язана, позначення на карті місць історичного значення, визначення періоду за певним фрагментом з джерела тощо [5, с. 102]. Перевагою гри-вікторини є широке коло форм організації. Вікторини можуть бути командними, індивідуальними чи з раундами на вибування. В педагогічному плані вікторини сприяють розвитку інтересу студентів до вивчення дисципліни та є чудовим засобом закріплення знань з пройденої теми [6, с. 117].

Ефективним методом інтерактивного навчання, що поєднує в собі елементи рольової гри та гри-вікторини є квест. Квестова форма поєднує в собі рольовий аспект (певних історичних персонажів чи особистостей) з ігровим у реалізації мети заняття. Так, студентам у своїх ролях необхідно виконати ряд завдань, що можуть бути представлені в широкій формі як типові запитання з варіантом відповідей, чи нетипові (пошук певного предмета в аудиторії для вирішення завдання) [7, с. 224]. Історичний контекст надає можливість педагогічно доцільного, науково-інформативного, у тому числі, цікавого квесту з можливістю залучення всієї студентської групи.

Отже, інтерактивні методи викладання історії у вищій школі є передовим і доцільним методом педагогічної діяльності, що сприяє: залученню більшої кількості студентів у процесі навчання; формуванню знань і умінь у студентів у процесі взаємодії з метою вирішення певного завдання; представленні історичної події або особистості у цікавій і

нехарактерній формі. Гармонійне використання інтерактивних методів навчання з грамотним плануванням та залученням класичних педагогічних методів може сприяти створенню сприятливої атмосфери для засвоєння матеріалу, становленню доброзичливих стосунків між викладачем та студентами.

Література

1. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро, Університет імені Альфреда Нобеля 2018. 360 с.

2. Гуревич Р. С. Інтерактивні технології навчання у вищому педагогічному навчальному закладі: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. 309 с.

3. Горохівський П. І. Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі: курс лекцій. Умань: видавництво ПП Жовтий О., 2012. 256 с.

4. Дичківська І. М Іноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2015. 302 с.

5. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

6. Фурман А. В. Організаційно-діяльнісні ігри у вищій школі: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 271 с.

7. Хаджинова І. В. Використання інтелект-карт у процесі організації самостійної роботи студентів. *Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XXIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М. В. Трофименка.* Маріуполь: МДУ, 2021. С. 224-225.

УДК 378.147

Пахольчак В. О.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙНИХ ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасна система освіти в Україні зазнала суттєвих змін. Адже, як пандемія, так і російсько-українська війна внесли свої корективи в освітній процес. Викладачі, учителі закладів освіти зіткнулися з необхідністю викладання в існуючих умовах. Шляхом вирішення проблеми став перехід на дистанційне навчання.

Вичерпне визначення, яке враховує всі характерні риси і варіанти організації дистанційної освіти, наводить О. Андреєв: «Дистанційна освіта – це синтетична інтегральна гуманістична форма навчання, яка базується на використанні широкого спектра традиційних і новітніх інформаційних технологій та їхніх технічних засобів, що застосовуються для доставки начального матеріалу, його самостійного вивчення, діалогового обміну між викладачем і тим, хто навчається, причому процес навчання взагалі некритичний щодо їхнього розташування в просторі та часі, а також щодо конкретної освітньої установи» [1, с. 231].

Термін «дистанційне навчання» має значно ширше значення, ніж «дистанційна освіта». Іншими словами, дистанційне навчання є складовою дистанційної освіти. Крім цього, термін «дистанційне навчання» фактично використовується для позначення форми навчання, а здобуття знань і умінь це формування компетенцій різного ступеня важливості. А саме: ерудиції, інтелектуального розвитку, уміння самостійно здобувати знання тощо.

Варто взяти до уваги визначення дистанційного навчання згідно положення про дистанційне навчання, затверджене Наказом МОН України від 25.04.13 № 466. В ньому зазначається, що під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Дистанційне навчання має свої недоліки та переваги. Існують складності проведення лабораторних та практичних занять, а також формування практичних умінь. Комп’ютерне модулювання не завжди є ефективним і не усюди його можна застосувати. Також варто зазначити, що виникають психологічні складнощі через відсутність живого спілкування студентів між собою та студентів з педагогами.

Не зважаючи на існуючи недоліки, дистанційне навчання впевнено розвивається. Перевагами дистанційного навчання є індивідуальний характер. Студент може

ознайомитися з матеріалами лекції у зручний час, будь де та працювати у власному темпі. Збільшується доступ до освітніх масивів, досягнень людства, розширюються географічні горизонти для обрання навчального закладу [3].

При дистанційному навчанні значно зростають вимоги до фахової підготовки викладача. На сьогодні на викладача покладаються функції підготовки навчально-методичного забезпечення дистанційного навчання. В. Кухаренко сформулював їх так:

- підготовка мультимедійних матеріалів навчального призначення, електронних конспектів лекцій, відео супроводів в аналоговому та цифровому форматі, електронних видань і веб-курсів;
- адміністрування персонального Web-сайту чи веб-сторінки, оновлення пакету навчального матеріалу, робота з віртуальним студентом та віртуальними групами;
- проведення віртуальних консультацій: чат-форуми, електронні дошки об'яв, e-mail листування, відео конференції;
- підготовка програмних завдань для адаптивного тестування, контролю рівня засвоєння курсу (поточний контроль), іспитів [4, с. 34].

Дистанційне навчання забезпечується переважно електронними засобами навчання. Їх класифікують за різними ознаками. За функціональним призначенням Д. А. Ковальчук, наприклад, виділяє такі електронні засоби навчання :

а) довідково-інформаційні електронні засоби навчання – електронні тексти лекцій, гіпертекстові навчально-методичні матеріали, інформаційні матеріали мережі Інтернет, бази даних з текстовим, гіпертекстовим або мультимедійним поданням навчального матеріалу, електронні енциклопедії, довідники та інструкції, інформаційні матеріали веб-сайтів, веб-сторінок та інформаційних порталів тощо;

б) демонстраційно-моделювальні електронні засоби навчання – імітаційні мультимедійні моделі, що використовуються замість динамічних плакатів, комп'ютерні ділові ігри тощо;

в) контролюючі електронні засоби навчання, призначені для визначення рівня навчальних досягнень студентів – автоматизовані контролюючі тести, комплекси вправ для самоконтролю знань, умінь і навичок тощо;

г) навчально-контролюючі електронні засоби навчання, призначені для одержання і контролю знань, умінь і навичок з дисципліни;

д) програмні засоби системного та прикладного призначення, що є теж електронними засобами навчання, оскільки допомагають викладачам створювати документи, веб-сайти, портали та веб-сторінким [5, с. 159].

Важливим аспектом проведення дистанційного навчання є забезпечення методичної підтримки слухачів. Сучасне дистанційне навчання надає ряд інструментів, які можуть бути використані при проведенні навчання: відео конференції, форуми, чати (від англ. chat – бесіда), блоги (від англ. web log – інтернет-журнал, щоденник) [6].

Таким чином, можна сказати, що дистанційне навчання набуває розвитку як в Україні, так і у цілому світі. Створюються нові ресурси, що дозволяють усувати його недоліки. Однак, не можна ще сказати, що дистанційна освіта повністю готова замінити традиційну.

Література

1. Кухаренко В., Рибалко О., Сиротенко Н. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: Навч. посібн., 3-є вид. / За ред. В. Кухаренка. Х.: НТУ-ХПІ, Торсінг, 2002. 320 с.

2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 року №466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». Поточна редакція від 16.10.2020. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13 (дата звернення 18.12.2022)

3. Кухаренко В. М. Навчально-методичний комплекс підготовки викладача дистанційного навчання. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em3. (дата звернення 18.12.2022)

4. Ковальчук Д. А. Засоби дистанційного навчання у коледжі. *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2007. №1. С. 34-36.

5. Хаджинова І. В. Електронна платформа Moodle як засіб організації самостійної роботи студентів. *Збірник наукових статей. Випуск 6 / за заг. ред. Назаренко Н. І.* Маріуполь: МДУ, 2017. С. 159-167.

6. Хом'юк І. В., Петрук В. А., Голюк О. А., Хом'юк В. В. Інноваційні технології в освітньому процесі: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2020, 88 с., URL: https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/608 (дата звернення: 10.12.2022)

7. Нетреба М. М., Нищик Г. В. Викладання журналістських дисциплін у вищій школі: специфіка та форми навчання. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2017. Випуск 42. С. 33-38

УДК 378.147.227

Северіна К. С.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Інтерактивне навчання – це процес здобуття знань, умінь, навичок, що відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників освітнього процесу [1, с. 55]. Науковцями і практиками доведено і загально визнано, що інтерактивне навчання є ефективним методом стимулювання інтересу до навчальної діяльності здобувачів вищої освіти. Застосування інтерактивних методів навчання сприяє формуванню в студентів таких якостей як вміння критично мислити, генерувати ідеї, приймати нестандартні рішення, працювати у команді; сприяє формуванню організаторських здібностей та професійних компетенцій.

Ефективність інтерактивного навчання забезпечується реалізацією таких основних принципів:

- принцип діяльності – навчання через досвід;
- принцип відкритості – не тільки давати знання, але і ставити учасників перед проблемами, рішення яких знаходяться поза межами досліджуваного питання;
- свобода вибору – представлення власної точки зору;
- зворотній зв’язок – отримання фідбеку у процесі навчання [2, с. 160].

Інтерактивні технології навчання базуються на особистісно-діяльнісному підході та включають неситуативні (діалог) та ситуативні (ігрові – імітаційні та неімітаційні, неігрові інтерактивні методи – аналіз та моделювання педагогічних ситуацій тощо) методи навчання. О. Пометун, Л. Пироженко поділяють їх на чотири групи: парне навчання (робота студента зі студентом або з викладачем), фронтальне навчання, навчання у грі, навчання в дискусії [3, с. 76].

На сьогодні у вищій школі переважно використовують такі інтерактивні методи як: тренінги, ситуаційні задачі, майстер-класи, прес-конференції, тестування, кейс-методи, ігрове навчання, круглі столи, мультимедійні лекції та практичні заняття, електронні навчальні видання. На лекційних та практичних заняттях з педагогічних дисциплін переважно використовуються індивідуальні роздаткові матеріали, відео, аудіо-,

комп’ютерна техніка (для проведення фокус-групи). Все це допомагає формуванню професійного потенціалу майбутніх фахівців.

Перевагами застосування інтерактивного навчання у закладах вищої освіти є: встановлення дружньої атмосфери і взаємозв’язків між учасниками спілкування; отримання здобувачами вищої освіти можливості бути більш незалежними і впевненими в собі; заохочення викладачем студентів до співпраці; отримання можливості подолати проблему мовного бар’єру; нівелювання авторитарної позиції викладача; залучення до роботи кожного студента; допомога із відсталими студентами; постійне й активне використання раніше набутого досвіду [4].

Одним із чинників, які дають змогу значно покращити рівень засвоєння знань та здобуття навичок в освітньому процесі є *візуалізація*. Загальновизнаним є факт, що виконане належним чином ілюстративне оформлення даних дає змогу їх ґрунтовного структурування для ефективного запам’ятовування та засвоєння. Розглянемо більш детально сучасні інтерактивні методи візуалізації, що використовуються в освітній діяльності, зокрема у вищій школі.

Mind map (інтелектуальна карта уяви) – ментальна карта, що становить пояснення сутності певного об’єкта наукового пізнання для систематизації його складових компонентів, виконаного за допомогою комбінації різноманітних записів і графічних ліній, що їх поєднують. Оформлення такого інтерактивного засобу може бути виконано на довільному аркуші паперу з використанням написів і ліній різноманітних яскравих кольорів і розмірів або за допомогою internet-сервісів Coggle, Freemind та ін. Застосування цього інтерактивного методу сприяє розвитку навичок систематизації, комплексного розуміння, запам’ятовування, формування логічних асоціацій [5].

Timeline (стрічка подій) – розробка, що сприяє покращенню розуміння та запам’ятовування хронологічної сутності та систематизації послідовності реалізації певних явищ та/або процесів. Створити цей засіб візуалізації можна вручну або з використанням комп’ютерних програм-додатків Time, Graphics, Sutori, Tline [6, с. 100].

Інтерактивна книга – засіб здобуття знань заснований на використанні за допомогою планшетів, мобільних телефонів та інших пристроїв спеціально розроблених текстових файлів, доповнених тематичною анімацією, відеоматеріалами та звуковими файлами. Для формування таких спеціалізованих методичних розробок застосовуються спеціально створені програми та додатки.

Лепбук – інтерактивне тематичне зібрання певних даних, виконаних у вигляді саморобного паперового колажу з певними елементами, що можуть рухатися.

Трейлер – короткий відеоролик тривалістю 2-3 хвилини, що дає загальне уявлення про певний об'єкт наукового пізнання (предмет чи явище).

Хмара тегів – становить графічне зображення поєднаних разом слів (термінів) на одному зображенні. Використання таких ілюстрацій дозволяє забезпечити візуальне відображення спеціалізованої термінології, що використовується в певній галузі чи сфері [7, с. 88].

Отже, застосування інтерактивних методів візуалізації матеріалу сприяє його кращому розумінню та засвоєнню, а також формуванню професійних навичок, які є важливими для майбутніх фахівців.

Література

1. Малафіїк І. В. Дидактика новітньої школи: Навчальний посібник. К. : Видавничий дім «Слово», 2014. 632 с

2. Пометун І. О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. Посібник. К. : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

3. Форми, методи і організація навчального процесу в кредитно-модульній системі: навч.-метод. посібник / С. М. Гончаров, А. А. Білецький, О. М. Губницька, Т. А. Костюкова; за ред. С. М. Гончарова. Рівне: НУВГТТ, 2007. 184 с.

4. Візуалізація навчального матеріалу: 7 корисних ідей та інструментів. URL: https://osvitanova.com.ua/posts/1866-vizualizatsiia-navchalnoho-materialu-7-korysnykh-idei-ta-instrumentiv (дата звернення: 18.12.2022)

5. Хом'юк І. В., Петрук В. А., Голюк О. А., Хом'юк В. В. Інноваційні технології в освітньому процесі: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2020, 88 с., URL: https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/608(дата звернення: 18.12.2022)

6. Мойсеєнко Р. М. Змагальні методи навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ імені Володимира Винниченка, 2018. С.97-103.

7. Нетреба М. М., Кулішова М. М. Інноваційні технології в системі управління закладами освіти як психолого-педагогічна проблема. *Освітній менеджмент: теорія і практика: зб. наук. праць / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Книгницької*. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 86-93

СЕКЦІЯ
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ВИХОВАННЯ

УДК 159.923(075.8)

Архіпова Г. Л.

СПАДКОВІСТЬ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Наука, що вивчає спадковість та мінливість організмів, називається генетикою. Інтерес до питань спадковості виник у давнину проте як наука генетика зародилася, коли в 1865 році чеський дослідник природи Георг Мендель розкрив основні закономірності успадкування генетичних ознак [1].

Відомо, що носіями спадковості є молекули ДНК, які відповідають за всі життєво важливі процеси в організмі (за збереження інформації про перебіг всіх процесів, за оновлення клітин, за захист від мутацій. У молекулярних структурах ДНК зберігає спадкову пам'ять про весь організм як про індивідуальну біологічну одиницю) світу (на думку ряду дослідників, аж до 13-го коліна) Це у середньому 1000 років. Біблія має згадку про тривалість життя до тисячолітнього віку. Генетична спадковість забезпечує можливість клонування людей. Дослідженнями встановлено, що незмінність біологічних популяцій протягом багатьох мільйонів років обумовлена умовами життя, що майже не змінюються. Інший позиції дотримується відомий філософ Лаптєв: «Як тільки та чи інша умова існування стає визначальною для будь-яких істот, вони спеціалізуються, пристосовуючись найбільше саме до цієї умови, і … зупиняються у своєму розвитку, пристосувавшись. Вигляд потрапляє в еволюційний глухий кут…» [2]. Генний апарат спадковості, як і весь організм людини, не ізольований від зовнішніх впливів, а включений в їх різноманіття.

Генетика розшифрувала спадкову програму розвитку людини, яка включає:

1) детерміновану частину – визначає те загальне, що робить людину людиною. Детермінована частина програми забезпечує продовження людського роду; забезпечує видові задатки людини як представника людського роду, задатки мови, прямоходіння, трудової діяльності, мислення; від батьків до дітей передаються зовнішні ознаки (особливості статури, конституції, колір волосся, очей та шкіри); жорстко генетично запрограмовані поєднання в організмі різних білків, визначено групи крові, резус-фактор. До спадкових властивостей відносяться особливості нервової системи, що зумовлюють особливості перебігу психічних процесів (патологічні недоліки нервової діяльності батьків, що викликають, наприклад, шизофренію, можуть передаватися потомству); спадковий характер мають хвороби крові (гемофілія), цукровий діабет, деякі ендокринні

розлади (наприклад, карликовість), негативний вплив на потомство надають алкоголізм і наркоманія батьків.

2) змінну частину – визначає те особливе, що відрізняє людей один від одного, забезпечує розвиток систем, що допомагають організму людини пристосуватися до зміни умов його існування; кожна людина доповнює цю частину програми самостійно шляхом саморозвитку та самовдосконалення, таким чином, необхідність виховання закладена в людині природою.

Виділяють загальні та спеціальні здібності людини. Загальні визначають успіхи у різних видах діяльності – розумові здібності, тонкість та точність ручних рухів, розвинена пам'ять, досконала мова. Спеціальні здібності розкривають індивідуальність особистості визначають успіхи людини у специфічних видах діяльності. Вони можуть гармонізувати між собою, взаємно доповнювати, компенсувати, посилювати та збагачувати один.

З педагогічної точки зору інтерес становлять 3 головні проблеми:

1. Спадкування інтелектуальних якостей. Діти успадковують не готові здібності до певного виду діяльності, лише задатки – потенційну змогу розвитку здібностей. Успадковані людиною задатки реалізуються залежно від умов життя, середовища, потреб суспільства. Відомий генетик, академік Н. П. Дубінін вважає помилковою поширену думку про те, що рівень інтелекту передається від батьків до дітей [3]. Разом з тим педагоги всього світу визнають, що існує несприятлива для розвитку інтелектуальних здібностей спадковість (мляві клітини кори головного мозку у дітей алкоголіків, порушені генетичні структури у наркоманів, спадкові психічні захворювання.

2. Спадкування спеціальних якостей. Спеціальними називаються задатки до певного виду діяльності – музичні задатки, мистецькі, математичні, лінгвістичні, спортивні. Встановлено, що діти, які мають спеціальні задатки, досягають значно більш високих результатів і просуваються в обраній галузі діяльності швидкими темпами. Вони проявляються у ранньому віці, якщо людині надаються необхідні умови.

3. Спадкування моральних аспектів. У західній педагогіці (М. Монтессорі, К. Лоренц, Е. Фромм та інших.) домінує твердження у тому, що моральні якості людини біологічно обумовлені, тобто народжуються добрими чи злими, природою людині дається агресивність, жорстокість. Такі висновки робляться на підставі визнання наявності інстинктів (інстинкти успадковуються) та рефлексів у тварин і людей, тобто поведінка людини визнається інстинктивною, рефлекторною [4].

Вітчизняні педагоги стверджують у тому, що це психічні якості особистості не успадковуються, а набуваються у процесі взаємодії організму із довкіллям. Вважалося, що дитина не народжується ні зла, ні добра, тобто в генетичних програмах людини не закладено інформацію про соціальну поведінку (душа новонародженого – «чистий лист»). Розшифровуючи генетичні програми, вчені не виявили ні генів добра чи зла, ні генів агресії чи покірності, ні інших генів, причетних до моральності. На користь спадкової обумовленості моральності людини та її соціальної поведінки відкрито висловлюються академік П. К. Анохін, Н. М. Амосов та інші є доказом незмінності людської природи. Отже, питання спадкування моральних якостей є досі відкритим і складним [5].

Людина стає особистістю лише у процесі соціалізації, тобто взаємодії коїться з іншими людьми. Поза людським суспільством духовний, соціальний, психічний розвиток відбуватися неспроможна. Науці відомо 15 випадків вигодовування людських дитинчат вовками, 5 – ведмедями, 1 – павіанами, іншими породами мавп – не менше 10 випадків, 1 дитина була вигодована леопардом, 1 – вівцею. У 1920 р. в Індії доктор Сінг виявив у вовчому лігві двох дівчаток – 2 років і 5-7 років: вивезені з джунглів діти ходили і бігали рачки, причому тільки вночі, а вдень спали, забившись у кут; молодша дівчинка – Амала – скоро померла, так нічого і не навчившись, старша – Камала – прожила до 17 років; (два роки довелося вчити її стояти, за 10 років навчання лексикон дівчинки становив сто слів – далі мовний прогрес не пішов, дівчинка навчилася їсти руками, пити зі склянки, у 17 років за рівнем розвитку Камала відповідала 4-річній дитині) [6].

Середовище – це реальна дійсність, за умов якої відбувається розвиток людини:

1. Соціальне середовище (суспільний устрій, система виробничих відносин, матеріальні умови життя, ін.); соціальне середовище відносять до віддаленого оточення;

2. Близьке середовище (родина, родичі, друзі).

3. Домашня середовище надає великий вплив в розвитку людини, особливо у дитячому віці. Вона багато в чому визначає коло інтересів та потреб, поглядів та ціннісних орієнтацій дитини. Сім’я надає умови (зокрема матеріальні) у розвиток природних задатків дитини, закладаються моральні та соціальні якості особистості. Криза сучасної сім’ї (зростання числа розлучень, неповних сімей, зростання числа соціально знедолених дітей) є першопричиною зростання злочинності серед неповнолітніх – значна кількість правопорушень скоюється підлітками та молодими людьми у віці 14-18 років.

З питання про те, що робить більший вплив на розвиток людини – середовище чи спадковість – існують дві позиції: прихильники біогенного (біогенетичного) напряму в педагогіці віддають перевагу спадковості; прихильники соціогенного (соціогенетичного) віддають перевагу середовищі.

Англійський психолог Д. Шаттлеворт (1935) встановив кількісні пропорції впливу середовища проживання і спадковості на розумовий розвиток: 64% з факторів розумового розвитку припадає на спадковий вплив; 16% – на відмінності в рівні сімейного середовища; 3% – на відмінності у вихованні дітей в тій же сім'ї; 17% – на змішані фактори (взаємодія спадковості з середовищем).

Загальний висновок у тому, що людина сягає вищого рівня розвитку там, де близьке і далеке оточення надає йому сприятливі умови. Кожна людина розвивається по-своєму, і «частка» впливу спадковості та середовища у кожного своя.

Література:

1. Генетика. Основные понятия и законы: веб-сайт. URL: https://reshutest.ru/theory/12?theory_id=403

2. Роль наследственности в развитии личности. *Педагогика*. веб-сайт. URL: https://paidagogos.com/rol-nasledstvennosti-v-razvitii-lich.html

3. Карелина И. О. Общие основы педагогики. веб-сайт. URL: http://cito-web.yspu.org/link1/metod/met126/node20.html

4. Спадкування моральних якостей. веб-сайт. URL: http://um.co.ua/10/10-4/10-42959.html

5. Влияние наследственности и среды на развитие ребёнка. веб-сайт. URL: https://pandiaonline.ru/text/82/480/9753.php

6. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник. 3-те видання. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. 608 с. URL: https://pidru4niki.com/19530514/pedagogika/vpliv_seredovischa_rozvitok_osobistosti

УДК 37.02

Бакієва А. А.

НАРОДНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ВИХОВАННЯ

Актуальність дослідження розвитку принципу народності виховання обумовлена змінами, що відбуваються у світовому масштабі: в умовах процесів загальної глобалізації та універсалізму в сучасному суспільстві відбувається відчуження людини від національно-історичних коренів, національної культури. Водночас на тлі цих негативних процесів у полікультурному суспільстві спостерігається відродження національної самосвідомості та прагнення народів зберегти свою самобутність, наголосити на унікальності своєї культури. Таким чином, у сучасних умовах, що характеризуються можливістю знеособлення культурних відмінностей, прагненням до всеєдності, назріла потреба дослідження розвитку принципу народності виховання у вітчизняній педагогіці.

Ідея народності знайшла своє відображення у творчості О. В. Духновича. Його головна праця – «Народна педагогія» – була першим педагогічним і методичним посібником для вчителів народних шкіл не тільки Закарпаття, а й усієї Західної України [1]. Написана у формі питань та відповідей, вона була призначена для того, щоб надати вчителям та батькам корисні поради щодо виховання дитини. Проблема принципу народності у вихованні була розкрита у праці «Педагогічна поема» А. С. Макаренка [3]. Про принцип народності він писав, як про повне відображення духовних скарбів народу, його багатовікової культури, творчих здібностей і діяльності. У роботах Н. І. Новікова, В. Г. Бєлінського, А. І. Герцена визначалася величезна роль «етнографії», «батьківщини» у вихованні та освіті підростаючого покоління [4; 5; 6]. Ними відзначалося різнобічний вплив народної культури, що поєднує у собі навчальні, виховальні та розвиваючі аспекти. В. Г. Бєлінський наголошував на необхідності єдності загальнолюдського та національного народного елемента [5].

Але центральне місце в розгляданні проблеми народності посідає письменник, педагог та основоположник наукової педагогіки К. Д. Ушинський. Костянтин Дмитрович Ушинський у своїй педагогічній системі втілив основні риси російської класичної педагогіки та обґрунтував принцип народності. Ідея народності викладена у його працях: «Про народність у суспільному вихованні», «Три елементи школи», «Питання про народні

школи» та інші. Ідея народності виступає у К. Д. Ушинського як провідний та універсальний педагогічний принцип: «Дарма ми хочемо вигадати виховання: виховання існує в народі стільки ж століть, скільки існує сам народ, – з ним народилося, з ним виросло, відобразило в собі всю його історію, всі його найкращі та гірші якості» [4, с. 32].

Для кращого розуміння поставленого питання треба звернутися до трактування поняття «народності». Народність – історична форма спільності людей, що виникає на певній території у процесі консолідації різних племен або етносів завдяки створенню єдиної мови, культури, традицій, обрядів як попередник нації [5]. Проте, засновник принципу народності К. Д. Ушинський, термін «народність» пояснює як своєрідність кожного народу, яка зумовлена його історичним розвитком, географічними, економічними, політичними та іншими умовами його життя. Народність – це національна самобутність народу і ґрунтується вона, на думку видатного педагога, насамперед у характері народу [5, с. 67].

Виходячи з цього, можна стверджувати, що принцип народності виховання – це вимога, визначаюча виховання особистості з урахуванням зв'язку освіти з історією, культурою, звичаями, традиціями, характером народу, що у єдності залучає особистість до загальнолюдської культури та національної культурі, з її своєрідністю та самобутністю.

У методологічному плані принцип народності виховання постає як корінна закономірність розвитку системи освіти та виховання у країні. Ця система має будуватися у повній відповідності до особливостей і потреб своєї країни. За умови дотримання цього принципу виховання здійснюється в дусі народних звичаїв, традицій, рис національного характеру та психології свого народу.

В свою ж чергу, реалізація принципу народності виховання на етапі його розвитку здійснюється на основі любові та поваги до рідної мови, патріотичних почуттів, толерантності, релігійної культури, почуття приналежності до національної культури. Педагоги, громадські діячі, письменники, розглядають використання елементів народної культури переважно в сім'ї через сімейний побут, народні казки, народні ігри, прислів'я, загадки. Разом з тим, вітчизняні прогресивні педагоги не ідеалізували народну педагогіку, відзначали її деякі негативні риси, зумовлені історичними засадами життя: передсуди та марновірство, грубість у поводженні з дітьми, фізичне покарання. Ними підкреслюється необхідність вивчення сім'ї не тільки як природного оточення дитини, а народну родину. При цьому обґрунтовувалася об'єктивна позиція дорослого у прилученні маленьких дітей

до скарбів вітчизняної культури (рідна мова, усна народна творчість, етика сімейного відношення) [6].

Окрема складова ідеї народності полягає у вивченні рідної мови. К. Д. Ушинський у статті «Рідне слово» розкрив роль мови у житті народу [7]. У ній сконцентровано весь історичний досвід народу, його культура: «Поки жива народна мова в устах народу, на той час живий і народ». Автор праці «Велика дидактика», Я. А. Коменський, особливо наполягав на серйозному, глибокому вивченні рідної мови, визнаючи у ньому міцний фундамент, у якому ґрунтується універсальний метод навчання в усіх народів [8, с. 123]. Нову мову він пропонував вивчати саме на основі та за допомогою рідної, Я. А. Коменський вважав, що національні та загальнолюдські засади повинні органічно поєднуватися в навчанні та вихованні.

Підсумовуючи викладений матеріал, зазначимо, що великі педагоги різних часів та народів у своїх творах спиралися на народну, художню творчість, розвивали ідеї народності, природності виховання, широко використовували приклади з народної педагогіки як вираження народної мудрості. Народність, як суспільна ідея та педагогічний принцип, пронизує освіту, характерну чи властиву будь-якому етносу. Підсумковий висновок К. Д. Ушинського з проблеми народності виховання було чітко сформульовано в такому вираженні: «Лише народне виховання є живим органом в історичному процесі народного розвитку» [8, с.72].

Література

1. Духнович А. В. Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских, Педагогия общая. Львов, 1857. 196 с.

2. Тарасенко Г. С., Голюк О. А., Кривошея Т. М. Практикум з теорії та методики виховання: Навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 392 с.

3. Хиллиг Г. 50-летие публикации «Педагогической поэмы» Полтава: ПНПУ им. В. Г. Короленко. Издатель Шевченко, 2014. 778 с.

4. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения: В 6 т. / Сост. С.Ф. Егоров. М. : Педагогика, 1990. Т. 1. 416 с.

5. Tishik O. A. Problems of didactics in pedagogical recession of S. I. Myropolsky: the author’s abstract.: spec. 13.00.01 Theory and History of Pedagogy. Kharkiv, 1998. 20 p.

6. Ушинський К. Д. Рідне слово (стаття): веб-сайт. URL : https://studfile.net/preview/

7. Вибрані педагогічні твори: Велика дидактика / Я. А. Коменський ; ред. та прим. А. А. Красновського. К., 1940. 248 с.

8. Ушинский К. Д. Основная идея народного образования: В 6 т. / под ред. В. Я. Струминского. М., 1954. Т. 2. 180 с.

УДК 37.013.21

Бардаш А. О.

ОПОРА НА ПОЗИТИВНЕ У ВИХОВАННІ ЯК ЙОГО КЛЮЧОВИЙ ПРИНЦИП

У світі педагоги дотримуються різних систем виховання. Деякі покладаються на старі авторитарні способи, які представляють підпорядкування дитини своєю думкою, використовуючи різні покарання. Але багато хто вибирає демократичний стиль, який ґрунтується на принципах позитивного виховання. Принцип позитивного виховання є поліпшенням поведінки дитини без фізичного насильства. Допомагає створити повноцінну особистість, яка відстоює свої особисті межі. Позитивне виховання – це зовсім не вседозволеність, а наполеглива робота над поведінкою дитини. Метою виховання минулого було створення слухняних дітей. Методи були націлені на те, щоб навчити дитину підкорятися. Позитивне виховання йде до того, щоб виховати впевнених у собі людей, готових створювати свою власну долю, а не просто підкорятися тому, що тобі кажуть.

Принцип опори на позитивне передбачає шукати позитивні якості у діяльності, емоціях, ідеях, які послужили тією точкою опори у соціалізації дитини. Педагоги не повинні зосереджувати увагу на негативних проявах, а шукати те, що виходить добре. Звертання уваги лише на негативне у дитині, заважає створенню позитивних якостей, адже бачення поганого створює враження однобокого сприйняття себе. У вихованні потрібно робити опору створенню умов, у яких дитина розвиватиме свої навички, які підвищують її самооцінку у своїх очах та оточуючих [3, с. 256].

Опора на позитивне є ключовим принципом, оскільки багато дітей потребують підтримки, сприйняття почуття власної ваги. Педагоги повинні надавати допомогу дітям, прибирати страх перед речами, які у них погано виходять, наголошувати на перевагах. Дуже поширеною практикою виховання можна назвати покарання. Але покарання не

впливають на ключові мотиви та цінності. Саме тому вони не змінюють поведінку і сприйняття в цілому, а діють тільки в ситуаціях, що склалися [2, с. 177].

Коли дитина намагається зробити щось добре і продуктивне, а у відповідь чує тільки те, що вона не змогла це зробити, то незабаром у неї просто пропаде мотивація, яка є опорною точкою виховного процесу. Цю модель поведінки можна перенести на ситуацію, коли доросла людина ходить на роботу, знаючи, що їй за це не заплатять, знецінюючи її працю. Коли на дію дитини реагують лише негативом, то згодом рефлекторно виникатиме бажання не робити чогось нового. Адже підсвідомо він розуміє, яка реакція буде на його дію. Таким чином, дитина перестає пробувати щось нове, і намагається вибрати шлях, який вже зрозумілий для неї. Головне підтримувати учнів до їхнього прагнення досягти хороших результатів. Дана установка діятиме, якщо насамперед педагог сам психологічно мислить позитивно. Така модель поведінки змінює у суттєвий бік ставлення учня до предмета діяльності та зароджує інтерес до роботи. Тому в роботі педагога має бути набагато менше заборон, а більше наголошування на позитивних діях [4, с. 80].

Дитина має розуміти, що відрізнятися від інших – це нормально. Кожна людина має свої власні проблеми, потреби, задатки. Діти різні в тому, як вони навчаються, і педагогам важливо усвідомлювати ці відмінності. Деякі учні-як пізні квіти. Спочатку вони не досягають жодних успіхів, але в один момент вони зроблять стрибок і набудуть навичок разом [1, с. 169].

Всі діти роблять помилки. Це нормальна практика і до неї потрібно бути готовим. Коли дитина робить помилку, то вона не сприймає ніби з нею щось не так, якщо педагог не реагує відповідно. Похибка є цілком нормальним явищем. Діти розуміють це завдяки життєвому досвіду. Дитина зрозуміє цей принцип тільки в тому випадку, якщо педагог сам визнаватиме власні помилки в стосунки з учнями [4, с. 30].

Якщо розглядати ситуацію в сім'ї, то діти бачитимуть, що батьки визнають неправдивий крок, і в майбутньому потроху почнуть брати на себе відповідальність за свої помилки. Педагог має бути прикладом для дітей. Вони навчаються не так на лекційних матеріалах, але в прикладі, що їм показують. Важливо показати учням не тільки приклад відповідальності, а й уміння прощати.

Діти спочатку вміють безкорисливо любити інших, але не можуть повною мірою полюбити себе та навчитися прощати власні помилки. Любов до себе утворюється з урахуванням відносин батьків і те, як вони реагують на помилки дитини. Якщо дитину не

присоромлюють і не карають за їх помилки, це вчить їх головній навичці – приймати свою недосконаліть, і любити себе. Для цього необхідно діяти альтернативними методами: заохочення замість покарань, прохання замість наказів.

Відчувати погані емоції є нормою. Жаль, гнів, образа, розчарування – важливі компоненти особистісного зростання. Про будь-які почуття треба говорити. Педагогу потрібно вміти створювати для учнів позитивні засоби відчувати негативні емоції. Важливо пояснити дитині, що такі почуття хоч і є нормальними, але місце та час їхнього вираження можуть бути невідповідними [4, с. 50].

Необхідно вивчити нові методи спілкування, щоб допомогти дитині чіткіше усвідомлювати свої емоції. В іншому випадку учень може не стримувати себе, протистояти вашому авторитету та надто емоційно вказувати почуття. Головне розуміти все те, що тримає в собі педагог, рано чи пізно виявлятимуть і діти. Позитивне виховання не терпить того, щоб дитина сприймала агресію з боку суспільства на свій рахунок. Якщо діти відчувають, що винні у настрої інших, то незабаром починають пригнічувати своє «Я».

Дітям часто розповідають, що якщо вони хочуть більшого, то автоматично є егоїстичними і поганими. Дитина не знає насправді скільки їй можна просити. Дорослим людям так само важко зрозуміти, як багато вони можуть взяти, щоб не образити людину і не виглядати надто невдячним. Методи позитивного виховання дають спосіб навчити дітей просити, що вони хочуть, поважаючи при цьому інших.

Потрібно давати дитині казати слово «ні». Більшість педагогів побоюються давати учневі багато прав, щоб не зіпсувати їх. Вони відчули, що діти мають отримувати більше свободи, але не навчилися контролювати ситуацію. Дозволяти дитині висловлювати свої почуття, не значить робити те, що вона хоче завжди. Але завдяки цьому його бажання будуть почуті, а це призводить до порозуміння. Головний момент у тому, що діти зможуть знаходити спільну мову, не пригнічуючи свої щирі емоції. Пристосовувати свої бажання - не те саме, що відмовлятися від них. Пристосувати їх означає довести до спільного знаменника з почуттями страшних людей [4, с. 70].

У дитині є початкова установка: у душі хочуть робити дорослих щасливими. Методи позитивного виховання посилюють це бажання. Для того, щоб була рівновага між ними, потрібно дати дітям опиратися. Такий підхід призводить до розвитку почуття власної

гідності. Якщо дитина не мала такого шансу, то в майбутньому це призведе до того, що вона почне бунтувати проти всіх.

Позитивне виховання також націлене на те, щоб знайти спільну мову з підлітками, до яких не застосовували вище описані принципи.

Позитивне підкріплення процесів має бути своєчасне. В іншому випадку у дитини може не складатися в єдиний ланцюжок причинно-спадковий зв'язок. Згодом дитина може не розуміти, за що саме отримала хороший відгук.

Перемога у навчальній та позанавчальній діяльності є впливовим фактором становлення їх як особистості. Мотивація відіграє головну роль у разі провалу через брак умінь чи знань у певній галузі.

Важливу роль відіграють зовнішні позитивні чинники, які впливають сприйняття оточення. Тиха, ділова обстановка, в якій ніхто не заважає один одному, добре підібраний інтер'єр, сприятливо впливає на учнів.

З погляду педагогіки завжди краще покладатися на позитивні риси. Саме через них можна вирішувати багато різнопланових завдань. Принцип опори на позитивне, як ключовий, пов'язав з основним пунктом виховного процесу. Підібрати цей правильний пункт – завдання самого педагога.

Література

1. Дубравська Д. М. Основи психології: Навчальний посібник. *Особистість, її індивідуальний розвиток і відмінності* Львів: Світ, 2001. 280 с.

2. Москаленко В. В. Соціальна психологія: Підручник. *Соціальна психологія особистості* К. : Центр навч. літератури, 2005. 624 с.

3. Джон Грэй. Дети с небес. Уроки воспитания. Как развивать в ребенке дух сотрудничества, отзывчивость и уверенность в себе. ООО Издательство «София», 2004. 352 с.

4. Голюк О. А., Пахальчук Н. О. Особливості педагогічної взаємодії між учителем і учнями в сучасній початковій школі. Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2019. С. 14.

5. Шумілова І. Ф. Теоретичні і методичні основи формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Дис. доктора пед. наук, 2017. 562 с.

6. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» для спеціальності 014 «Середня освіта» / уклад.: Нетреба М. М. Маріуполь: МДУ, 2020. 52 с.

7. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Методичні рекомендації до виконання семінарських занять з дисципліни «Методика виховної роботи» для здобувачів вищої освіти 3-го курсу ОС «Бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта денної та заочної форми навчання / Укладач: Нетреба М. М. Маріуполь: МДУ, 2020. 60 с.

УДК 37.015.311:159.99

Васьковський В. Р.

САМОВИХОВАННЯ ЯК ВИЩИЙ ЕТАП ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Кожна людина прагне до самовдосконалення. Зараз важко виховати у дитини високі моральні якості якими вона могла користуватися для самостійного контролю, тому без знання такого методу виховного процесу як самовиховання, вихователь не зможе повністю розкрити можливості своїх вихованців.

У розвиток теорії і практики самовиховання великий внесок зробили представники вітчизняної педагогіки А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський та ін.

Процес виховання – це система виховних заходів спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Останнім у виховному процесі є самовиховання, як вищий етап виховного процесу.

«...Духовний розвиток дитини залежить від того, – писав В. Сухомлинський, – наскільки глибоко відбувається його самоутвердження в усіх сферах діяльності і ставлень у колективі – в інтелектуальному житті, в праці, у формуванні моральної переконаності. Підліток стає справжньою людиною лише тоді, коли він навчиться пильно вдивлятися не лише у світ, що оточує його, а й у самого себе, коли він прагне пізнати не тільки речі, явища навколо себе, а й свій внутрішній світ, коли сили його душі спрямовані на те, щоб зробити самого себе кращим, досконалішим» [1, с.12].

Самовиховання – це процес ствердження особистості власного «Я», процес постійної роботи над собою.

Провідною у самовиховному процесі є вольова сфера, яка забезпечує саморегуляцію внутрішнього світу людини згідно з навколишньою дійсністю. Провідні функції волі –

забезпечення психічної саморегуляції поведінки і діяльності, керування психічними станами, зміна діяльності за обставинами, зв'язок між внутрішнім станом і середовищем – у цьому випадку виявляються в усій повноті. Воля активізує особистість відповідно до її цілей, установок, мотивів поведінки, завдань практичної діяльності. Вона виступає як основний механізм процесу самовиховання, в поєднанні з емоціями виконує в духовному світі особистості регулятивні функції і завжди пов'язана з моральністю та інтелектом.

Структурно самоусвідомлення людини становить єдність трьох складових: пізнавальної (самопізнання), емоційно-оцінної (самоставлення) і дієво-вольової, регулятивної (саморегуляція) [2, с. 275].

Самопізнання – це відкриття себе, виявлення передусім своїх позитивних якостей і можливостей, тих задатків, які потім шляхом самовиховання людина зможе перетворити на здібності, а талант – на стійку рису характеру. Способи самопізнання: самооцінка, самоспостереження та самоаналіз.

Самооцінка надає особі уявлення про її здібності й можливості, якості характеру. Вона відображає ступінь розвитку в людині почуття самоповаги, відчуття особистої цінності й позитивного ставлення до всього, що входить до сфери її «Я» [3].

Самоспостереження ґрунтується на загальній спостережливості. Потрібно формувати в учнів здатність бачити переживання людей (як виявляється горе, радість, задумливість, зосередженість; чесність, працьовитість тощо). Навчившись розуміти інших людей, легше зрозуміти і самого себе [2, с. 282].

Самоаналіз – це аналіз, оцінювання власних дій та переживань. Розвиток здібності до самоаналізу є складним аналітичним процесом, заснованим на самоконтролі, самодисципліні, самооцінці. Основою розвитку здібності до самоаналізу є активна внутрішня позиція індивіда до самопізнання як безперервного процесу [3].

Формуючи самоставлення учнів, керівник повинен пам'ятати про те, що вони не завжди готові об'єктивно оцінювати себе. Дуже важливою якістю самоставлення особистості є самоповага – особисте ціннісне судження, виражене в установках індивіда на самого себе [2, с. 284].

Самоповага – особисте оцінне судження, виражене в позитивному ставленні індивіда до самого себе. Будучи наслідком розумових операцій (аналізу, синтезу, порівняння), вона формується на основі усвідомлення особистістю своїх чеснот, результатів діяльності, ставлення оточуючих, виявляється в самооцінці.

Самолюбство – моральне почуття, в якому висловлюється повага людини до самої себе як особистості.

Для самоставлення школярів характерні дві головні тенденції: чітко виявлена потреба у самопізнанні та низький рівень саморозуміння. У виявлені особливості самоставлення, які підкреслюють головні значення у цьому віці процесу самоідентифікації, який полягає у пошуку та відкритті особистістю власного «Я».

Саморегуляція розглядається як основа самовиховання, як один із внутрішніх чинників самовдосконалення. Однак цей процес потребує кваліфікованого керівництва. Сутність його полягає в тому, щоб спонукати школяра займатися самонавіюванням, озброїти його раціональними прийомами. Одним із ефективних допоміжних засобів у цьому разі є м'язове розслаблення (релаксація), що зумовлює гіпнотичний стан [2, с. 289].

Самоконтроль – усвідомлення й оцінка суб'єктом власних дій, психічних процесів і станів. Виникнення і розвиток самоконтролю зумовлені вимогами суспільства до поведінки людини. Формування довільної саморегуляції дає людині можливість усвідомлювати і контролювати ситуацію, процес. Самоконтроль передбачає наявність еталона і можливість одержання відомостей про дії і стани, що контролюються [2, с. 290].

До саморегуляції, також відносяться: стриманість, самовладання, самостимулювання та самодисципліна.

Підсумовуючи все вищезазначене, самовиховання – педагогічно керований процес, який є завершальним етапом виховання особистості у якому психологічна і практична підготовка до роботи над собою складає одну з найважливіших задач виховання. Після цього етапу особистість повністю розкриває себе, вона впевнена в собі та знає чого вона хоче від себе та життя.

Література

1. Сухомлинский В. А. Воспитание и самовоспитание: Сов. педагогика, 1965. №1.

2. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник для студ. вищих пед. навч. закл.: 2. вид., доп. і перероб.: С. Г.Карпенчук: Вища школа, 2005. 344 с.

3. Аносова А. В. Самопізнання та самовдосконалення як складові процесу формування комунікативної культури індивіда: веб-сайт. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua

4. Шумілова І. Ф. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів у педагогічній спадщині А. С. Макаренка. Витоки педагогічної майстерності.

2015. Випуск 15. Бердянський державний педагогічний університет. С. 342-347. URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5369/1/Schumilova.pdf

5. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» для спеціальності 014 «Середня освіта» / уклад.: Нетреба М.М. Маріуполь : МДУ, 2020. 52 с.

УДК 316.723 7124

Гвоздь О. С.

ВПЛИВ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА: «ПАНКИ»

З розвитком суспільства кількість молодіжних субкультур збільшується. Через те, проблема впливу молодіжних субкультур на формування особистості підлітка є актуальною. Розв'язання даної проблеми потребує комплексного підходу, оскільки результат процесу формування особистості підлітка характеризується дією багатьох факторів: культурних, виховних та соціальних.

Підлітковий вік є складним періодом, бо відбуваються значні психологічні та соціальні зміни. В цей період кожен підліток намагається виділитися як особистість. Головним на думку Данила Борисовича Ельконіна є: потреба підлітка бути та вважатися дорослим, спілкуватися зі своїми однолітками та самоствердуватися. Саме підлітки складають найбільшу кількість показників серед представників молодіжних субкультур, тому що саме в цей період здійснюється вибір їх життєвих цінностей та орієнтацій на основі індивідуального «Я» [3].

Молодіжна субкультура – це об’єднання молоді, які володіють груповими нормами, цінностями, переконаннями, загальним стилем життя. Вона вперше з’явилася в 1950 році в Західній Європі та Америці. Інколи поняття «субкультура» плутають з поняттям «хобі», але близьким до цього поняття є «фендом». Фендом – це група прихильників певного музиканта, стилю тощо. Він може мати риси цілісної культури: «тусовочні» жарти та

жаргони, також інтереси поза межами фендому такі, як власні власні видання або веб-сайти [2, с. 442].

Під час складного періоду переходу до дорослого життя виникають проблеми, які не можуть вирішити молоді люди. Тому підставою для виникнення молодіжних субкультур є: почуття самотності, конфлікти в школі або вдома, незнання як жити далі, намагання сховатися від дійсності. Через те, їм потрібен гурт ровесників, які мають ті ж погляди та цінності.

Субкультура забезпечує відшкодування низької самооцінки, неприйняття свого образу та тіла. Відшкодування відбувається за допомогою міфологізації несхожості та винятковості. Приваблення підлітків «неформального» стилю життя призводить до зниження значущості цілеспрямованої діяльності. Передумовою до цього є академічна неуспішність в школі. Коли підлітки пред'являють себе як представники субкультур у них виникають ускладнення в спілкуванні з дорослими та однолітками, провокуючим до цього є їх імідж та некомпетентність у спілкуванні.

На формування особистості в підлітковий період субкультура впливає певною мірою позитивно, але негативні аспекти переважають над позитивними.

До позитивних аспектів впливу належить: розвиток дружніх стосунків, яких може не вистачати підлітку; творчі здібності, які виявляються під час самореалізації; адаптація до життя в середовищі, формування самооцінки.

До негативних аспектів впливу належить: заміна авторитету батьків на авторитет друзів, шкідливий спосіб життя, агресія, завищена самооцінка, відсталість у розвитку, нерозуміння інших людей, ігнорування людського досвіду та звичаїв [2, с. 116-127].

Добре, коли молодіжна субкультура допомагає підлітку самовиразитися, а не пропагує розв'язання своїх проблем за допомогою суїциду, алкоголю та наркотиків. Деякі субкультури несуть в собі соціальну небезпеку, яка відтворює ідеї дискримінації, пропагують кримінальний спосіб життя, вживання психоактивних речовин, насильство. Представники субкультур вважають, що їм все дозволено, тому вони виходять за межі встановлених для всіх правил.

У сучасних умовах вкрай важливо працювати з молодіжними субкультурами. При їх вивченні треба виявити: склад субкультур; хто в них є лідером; який вплив лідера на інших представників, а також їх спрямованість. Щоб знайти методи для вирішення даної проблеми, треба провести тестування серед членів неформальних молодіжних об'єднань,

щоб виявити ступіть агресивності підлітків стосовно соціуму та зрозуміти їх проблеми. Проводяться розмови, щоб більше дізнатися про підлітків, про їхні плани на життя та перспективи.

Педагог, який працює з представниками молодіжних субкультур повинен вміти знаходити індивідуальний підхід до кожного. Заборони можуть тільки спровокувати групу підлітків. Треба намагатися розібратися в їх проблемах, допомогти з вирішенням, переконати в тому, що вони не праві та показати справжні цінності нашої та зарубіжної культури. Необхідно знайти спільну мову та створити певні умови, щоб підлітки могли самореалізуватися. Однак, коли діяльність групи набуває протиправний результат, треба застосовувати заборону.

Головне місце посідає діяльність соціального педагога, який займається інформуванням про ознаки та структури релігійних та політичних культів, а також їх негативний вплив на особистість. Формування уявлення про наслідки знаходження у складі антисоціальних релігійних структур може попередити потрапляння підлітків до них – це збереже їх комфорт та психічне здоров'я.

Можна розподілити молодіжні субкультури на такі групи:

- культурні, які були створені шанувальниками кінофільмів та мультфільмів;
- субкультури, які утворилися завдяки хобі;
- хуліганські субкультури;
- іміджеві, які були створені цінувальниками різного одягу та модних брендів;
- музичні, які створилися на підставі шанування різних музичних жанрів;
- політичні, які мають певні політичні погляди та переконання.

Панки – це молодіжна субкультура, що виникла у Великій Британії та США в 1970 році. Термін «punk» поширився в Нью-Йорку наприкінці 1975 року. Вони знайшли своє відтворення в музиці, танцях та кінофільмах. Панки мають тісний зв'язок з готикою. Називали себе «панками» люди, що жили в бідних районах. Вони курили опіум, пили «індіанський самогон», розважалися за допомогою бійок, розбивання скла, насильства над людьми. Девіз панків: «Живемо тут, зараз і сьогодні». Їх стиль – це зачіска у вигляді ірокеза, пірсинг на обличчі та у вухах, шкіряний піджак та вузькі джинси, різноманітне взуття, від кросівок до тяжких черевиків. Вони не підлаштовувалися під інших людей, бо налаштовані проти влади, порядку та режиму, зловживали наркотичними речовинами та алкоголем. За віковими категоріями панки – це старші підлітки, які бажають будь-яким

шляхом привернути увагу оточуючих людей до себе. Як виключення, це скандальний вибрик або поведінка, яка шокує оточуючих та суперечить всім нормам. В якості лідера серед панків виступають хлопці [4].

Отже, формування образу «Я» кожного підлітка залежить від того, який шлях в субкультурі він обрав. Якщо діяльність не виходить поза межі здорового розуму, то таке захоплення може бути корисним для підлітка. Можна сказати, що субкультура – це одна зі сходинок між підлітковим життям та дорослим, але у більшості випадках вона несе негативні результати.

Нерозуміння дорослих змушує підлітків віддалятися та створювати «свій світ», де вони можуть почувати себе комфортно. Батькам та вчителям треба усвідомити, що якщо ваша дитина «неформал», то не варто її перенавчати, треба пристосуватися до певної ситуації , зрозуміти, підтримати та допомогти подолати цей тяжкий період. Можливо саме через те, що батьки не цікавилися своєю дитиною, не спілкувалася з нею, не підтримували її, вона знайшла підтримку на боці.

Література

1. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт. уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 624 с.

2. Підлісний М. М. Молодіжна субкультура як об’єкт соціально – філософського аналізу. Київ, 2010. 130 с.

3. Розвиток особистості в підлітковому віці: веб-сайт. URL: https://textbook.com.ua/psihologiya/1473452495/s-25

4. Молодіжна субкультура. Панки: веб-сайт: URL: https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php/Молодіжна_субкультура_Панки

УДК37.015.3

Деліман В. В.

ШКІЛЬНИЙ БУЛІНГ: НАПРЯМИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Серед учнів надзвичайно збільшилися випадки булінгу. Це надзвичайно поширена проблема у школі, тому педагоги намагаються активно діяти для того, щоб запобігати знущанню серед учнів та своєчасно усувати його. Ці події іноді замовчують, не афішують

випадки знущань, їх не прийнято обговорювати. За таких умов проблема не усувається, а, навпаки, набуває більших обсягів і більш жорстоких проявів.

Психологиня Олена Бєляєва зазначає, що «боулінг походить від англійської bully, що означає хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник – це форма психічного насильства у вигляді утиску, дискримінації, цькування, травлі, бойкоту, дезінформації, псування особистих речей, фізичної розправи» [1].

Цькування в школі має надзвичайно негативні наслідки в майбутньому, залишаючи психологічні травми на все життя, що в подальшому може виражатися в неспроможності батьків, які в дитинстві зазнали булінгу, будувати повноцінні відносини з іншими людьми та виховувати власних дітей.

Координатор Національної дитячої «гарячої лінії» Олена Кривуляк наголошує на важливості превенції булінгу та вказує на суттєві прогалини в організації профілактичних заходів в українських школах. Однак найголовніше в ситуації з цькуванням – знайти причину такої поведінки дитини: «Дуже часто булери просто не знають, як вести себе інакше» [2].

Водночас, шкільні психологи звертають увагу на те, що покарання не завжди спрацьовує при вирішенні означеної проблеми, оскільки булер може просто затаїти образу та помститися пізніше. У зв`язку з цим, виникає проблема булінгу поза закладом освіти, яка по факту випадає зі сфери дії закону. Відтак, цькування дітей поза межами шкільного подвір'я також повинне бути в фокусі відповідних інстанцій та не залишатися безкарним.

Загалом, у світі булінг розглядають як доволі серйозну соціально-педагогічну проблему сьогодення – проводяться наради, семінари, заходи у напрямку його профілактики тощо.

Булінг також може виникати як компенсація за невдачі у навчанні, суспільному житті. Булінг у шкільному середовищі може виникати і тоді, коли відбувається боротьба між учнями за вищий статус у груповій ієрархії, задоволення своїх соціальних потреб та як інструмент маніпулювання.

Булінг є різновидом насилля. Існують такі види булінгу: булінг на робочому місці, булінг в школі, булінг в армії, кібербулінг (насилля в інформаційному середовищі). Розповсюджене явище, коли людину цькують в інтернет-мережі.

До класифікації булінгу існують різні підходи. Так, Д. Лейн поділяє булінг на фізичне та психічне насилля [3]. Т. Мерцалова виділяє насилля фізичне, емоційне,

вербальне, психічне і сексуальне [3]. На наш погляд, у шкільному булінгу можна виділити дві основні форми: фізичний шкільний булінг та психологічний шкільний булінг.

Булінг – явище, яке відчувало чимало дітей через різноманітні фактори (колір волосся, носіння окулярів, психічні та фізичні вади, маленький зріст, великий зріст тощо). Щоб запобігти явищу булінгу класному керівнику слід розмовляти з учнями свого класу, проводити анкетування серед учнів, проводити виховні години щодо запобігання булінгу, оскільки наслідки цього явища можуть призводити до різноманітних психічних травм, несприйняття навколишнього середовища тощо. Людина в майбутньому не захоче спілкуватися зі своїми однокласниками та класним керівником. Наслідком булінгу може стати навіть суїцид, якщо знущання над людиною буде надто тривалим і жорстоким. Завжди треба думати про наслідки своїх дій, адже такі наслідки можуть бути непоправними.

Літератру:

1. Бєляєва Олена. Булінг у шкільному середовищі. URL: https://106.kiev.ua/5665-2/
2. Миськевич Т. Регулювання проблеми булінгу на законодавчому рівні: перші кроки України та світовий досвід. *Громадська думка про правотворення.* 2019. № 1 (166). С. 18–22. URL: http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2019/1.pdf
3. Ожиёва Е. Н. Буллинг как разновидность насилия. Школьный буллинг. URL: http://www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Psihologia/37294.doc.html
4. Нетреба М. М., Шаповалова В. А. Булінг як соціально-педагогічна проблема у закладах загальної середньої освіти. Освітній менеджмент: теорія і практика: зб. наук. праць / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 101-108
5. Нетреба М. М., Ровенська Ю. В. Організаційно-методичні засади діяльності класного керівника у закладі загальної середньої освіти в умовах нової української школи. Освітній менеджмент: теорія і практика: зб. наук. праць / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 93-101

УДК 373.3/.5.064.1

Захарченко Д. С.

УМОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ БАТЬКІВ УЧНІВ ТА ПЕДАГОГІВ

Першою моделлю суспільства на конкретному історичному етапі розвитку, що відображає його моральні та духовні особливості, яку спостерігає дитина, є сім'я [1]. Її виховна функція виконується починаючи з самого народження дитини та триває до того моменту, коли дитина перестає нею бути, тобто стає дорослою та сформованою особистістю і переходить у більшості на самовиховання. Та до того моменту ролі вихователів належать сім'ї та, так як початкова освіта здобувається, як правило, з шести років, після досягнення зазначеного віку, педагогам [2].

В момент переходу в статус здобувачів загальної середньої освіти, діти сприяють тісному і потенційно плідному партнерству їхніх батьків з педагогами закладу освіти. І батьки, і педагоги мають одну спільну суспільно значущу мету – виховання гармонійно розвиненої особистості. Та далеко не завжди цей процес проходить без конфліктів та розбіжностей їхніх поглядів та думок. Такі ситуації були, є і будуть та саме це обумовлює актуальність нашої теми.

У такі моменти потрібно пам'ятати, яка з цих двох сторін має професійні знання та є справжніми фахівцями, а отже і повинна контролювати процес взаємодії. Під час роботи з батьками учнів, педагоги повинні включити весь свій професіоналізм, насамперед, професійне спілкування, яке є процесом встановлення і розвитку контактів між суб'єктами соціально-педагогічної та психологічної взаємодії, що спричинений особистісно-професійними потребами, включає обмін інформацією та створення сприятливих умов для взаємодії. Також, їм слід враховувати особливості, емоційні механізми у ситуаціях тривалого спілкування та спілкування вперше [3].

Спільна мета батьків учнів та педагогів свідчить про те, що сам процес виховання дитини має бути безперервним, цілісним та єдиним і ніяк не може мати внутрішніх суперечок. Згадуючи про професійні знання педагогів, які роблять їх позицію у вихованні дітей більш компетентною, можна ствердити, що батькам є чому повчитися у фахівців. З цього випливає необхідність педагогічної освіти батьків.

Незважаючи на існування цієї необхідності, знання батьків з теорії виховання не поповнюються, особливо на сучасному етапі розвитку суспільства. Це відбувається з двох причин: по-перше, повна відсутність довіри в стосунках між батьками та педагогами, а по-друге, байдужість обох сторін. А педагоги, маючи можливість покращити ситуацію, не користуються нею, натомість чекають перших кроків з боку батьків.

Для розвитку педагогічних знань батьків існує чимала кількість різних методів роботи з ними, та педагоги зазвичай зупиняються на класних батьківських зборах, запрошенні батьків до школи, телефонних дзвінках або на звичайному листуванні в месенджері. Звісно, створюється батьківський комітет класу, та його основною функцією стає не забезпечення єдності педагогічних вимог до учнів чи надання допомоги сім'ї у вихованні та навчанні дітей, а збір коштів на різні потреби [1]. Замість цих неефективних заходів, що робляться лише для «пташки», треба звернути увагу на такі методи роботи, як:

1) Університет педагогічних знань. Цей метод передбачає доволі серйозну підготовку батьків з теорії виховання. Замість рекомендацій чи обговоренні проблем на батьківських зборах, рішення яких або взагалі не знаходиться, або залишається в кабінеті назавжди, цей метод має конкретну мету – навчити. Заняття відбуваються у формі лекцій і семінарів, а батьки беруть активну участь в обговоренні проблем [1].

2) Тематичні вечори запитань і відповідей. Вони сприяють глибокому пізнанню методики сімейного виховання. На них запрошують працівників правоохоронних органів, лікарів, психологів, соціальних працівників, фахівців, які опікуються проблемами виховання молоді [1]. Головний плюс цього методу – великий рівень довіри. Адже, у наших реаліях, батьки набагато частіше піддають сумнівам слова педагогів, ніж лікарів чи психологів, хоча і такі випадки трапляються. Через поширення Інтернету, що перенаситився коментарями людей, погляди яких не підкріплені нічим, окрім їх власних переконань, велика кількість батьків вважають, що педагоги неправильно роблять свою роботу, а тому і не заслуговують довіри.

3) Ознайомлення батьків з психолого-педагогічною літературою. Як і слова різних фахівців, література, особливо науково-популярна, має певний та досить високий ступінь довіри. Цей метод передбачає відбір і надання рекомендацій щодо психолого-педагогічної літератури для батьків відповідно до проблем, які є в учнів певного класу, чи в окремої дитини [1]. Відбір важливий через те, що недостатньо обізнані в педагогіці та теорії виховання батьки мають великий шанс натрапити на роботи, наприклад, некомпетентних психологів. Це загрожуватиме як їхній взаємодії з педагогами, так і безпосередньо процесу виховання.

Та ніякі методи роботи не матимуть високої ефективності, якщо педагог не враховуватиме важливість деяких чинників при взаємодії з батьками. Треба пам'ятати, яку важливу роль відіграє людський фактор у будь-яких стосунках.

По-перше, закликання до співробітництва – це головний крок до побудування успішного партнерства. Доволі часто здається, що батьки майже завжди перебувають в опозиції до педагога. Нерідко стається так, що останній починає діяти занадто прямо: вказує на помилки батьків у не дуже м'якій формі, намагається давати свої керівні вказівки тощо. Та всі ці дії призводять до зростаючої напруги між людьми, від взаємодії яких залежить виховання дитини. Замість вищевказаних дій, педагогу варто зрозуміти почуття батьків, виявивши стриманість та відкритість, адже без доброзичливості у спілкуванні атмосфера довіри ніколи не з'явиться.

По-друге, між батьками та педагогами повинна дотримуватися позиція рівноправності [1]. Не можна допускати ситуації, в якій одна чи інша сторона применшує важливість однієї з них.

По-третє, педагог повинен завжди наголошувати на важливій ролі батьків у вихованні та розвитку дитини [1]. Дуже популярною є думка, що роль батьків обмежується тим, щоб дитина не змерзла, була нагодована та мала місце, де поспати, а вже школа повинна займатись і навчанням, і вихованням, а інколи вже й перевихованням. Та це дуже далеко від істини, адже без впливу та дій батьків процес виховання ніколи не матиме успіху. Систематичність та послідовність цього процесу порушиться через відсутність єдності в діях педагогів та батьків учнів.

По-четверте, вияв любові та захопленості дитиною має великий психологічний вплив на її батьків. Стандартною є ситуація, коли останні бачаться з педагогом лише через якісь проблеми, що були спричинені дитиною. У такі моменти нерідко педагоги демонструють лише незадоволеність поведінкою та забувають про непокоєння за дитину. Авжеж, педагог повинен бачити негативні риси вихованця, та ні в якому разі не можна забувати й про позитивні, адже згадуючи лише негативні, педагог налаштовує батьків проти себе. Психологічний контакт із ними виникає одразу, як тільки педагог виявляє розуміння дитини, симпатизує їй. Відчувши його доброзичливість, батьки більш охоче спілкуються з педагогом та налаштовуються на співпрацю [1].

Та наостанок варто зазначити важливість пошуку нових форм співпраці. Долучити батьків до самого процесу надання педагогічної освіти – гарний спосіб налаштувати їх на роботу, зазначивши серйозність усіх заходів. Наприклад, можна запропонувати одному з батьків організувати батьківські збори, разом визначивши їх тематику, структуру тощо [1].

Це допоможе батькам стати ближче до самого педагога та зрозуміти сутність його роботи не тільки з вихованцями, а й безпосередньо з ними самими.

Отже, взаємодія батьків учнів та педагогів – це один з найголовніших моментів у вихованні дитини, яким не можна нехтувати, адже саме від цієї взаємодії залежить ефективність процесу виховання. Ця тема варта уваги, адже проблема в спілкуванні між цими двома сторонами є та не може бути невирішеною через байдужість з одного чи обох боків, незважаючи на велику кількість можливостей її усунення.

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 576 с.

2. Про освіту: Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

3. Пихтіна Н. П. Основи педагогічної техніки : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 316 с.

4. Демченко О., Голюк О. Педагоги й батьки як партнери створення культурно-освітнього простору для розвитку обдарованості дітей. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2020. С. 22-29.

5. Нетреба М. М., Ровенська Ю. В. Організаційно-методичні засади діяльності класного керівника у закладі загальної середньої освіти в умовах нової української школи. Освітній менеджмент: теорія і практика: зб. наук. праць / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Книгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 93-101.

УДК 371.091.5

Коваленко Є. С.

ПРОБЛЕМА ПОКАРАННЯ У СУЧАСНОМУ ВИХОВАННІ

Проблема покарань сьогодні є актуальною. Кожен вихователь, чи то хтось із батьків в дома чи вчитель у школі задавався такими питаннями «карати дитину чи ні?», «чи доречні покарання при вихованні взагалі?». Єдиної відповіді на ці питання немає.

Хтось при вихованні використовує такі ж методи, які використовували їх батьки або вчителі, і думає що не буває інакше або не може бути, і це єдині дієві способи, які пройшли перевірку роками, хтось думає, що ніколи не буде поступати зі своєю дитиною

або учнем так само, як поступали із ним, він не хоче, щоб його дитина або учень відчувала те саме, що відчував він. Із цього випливає питання, чи потрібні покарання взагалі?

Один факт залишається незмінним, дитяча психіка є дуже тендітною і вразливою, тому з нею поводитись потрібно дуже обережно, щоб дитина не замкнулась у собі та не набула психологічної травми.

Покарання – це такий вплив на особистість, який виражає осуд дій і вчинків, що суперечать нормам суспільної поведінки, і спонукає неухильно наслідувати їх [1, с. 238].

Покарання як метод виховання відомий ще з давніх часів, у різний період ставлення до цього методу було неоднакове і перевага надавалась тим чи іншим методам. Сьогодні існують різні думки з цього приводу, одні вважають покарання невід'ємною частиною у вихованні дітей, інші вважають за потрібне взагалі утримуватися від такої практики.

А. С. Макаренко у своїй книзі «Методика виховної роботи» надавав важливу роль покаранню у вихованні. Він писав, «Хороший вихователь за допомогою системи покарань може багато зробити, але невміле, безглузде, механічне застосування покарань завдає шкоди всій нашій роботі» [2, с. 69].

Т. Г.Лубенець у своїй статті «Про покарання у дитячому віці і шкільну дисципліну» писав що, неприпустимими є фізичні покарання дітей, залякування, приниження, адже такі дії негативно вливають на дитину породжують в ній злобу, страх, боягузливість, мстивість, агресію, бажання чинити опір, недовіру. З приводу фізичних покарань варто зазначити що згідно статті 37 «Конвенції про права дитини» будь-які тілесні покарання є забороненими: «жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поводження чи покарання»[4].

Т. Г. Лубенець також вважав, що перед тим як вжити певних мір, вихователю необхідно вивчити закони тих психічних явищ дитини на які він хоче вплинути. «Щоб судити дітей, – стверджує Т. Г. Лубенець, – ми не повинні переносити зі сфери, властивій їхній природі, в нашу, тобто, перш за все потрібно поставити себе на місце вихованця, і не дивитись на нього як на дорослого [3, с. 412].

Противники покарань стверджують, що дітей треба виховувати так, щоб не виникала потреба у покараннях. Серед людей такої думки був також В. О. Сухомлинський, у своїй статті «Виховання без покарань» він переконує, що виховування без покарань – можливе і важливе. Педагог вважав, що покарання притупляють процес самовиховання у дитини, і що покарання, тим більш несправедливі, призводять до того. що людина згодом не боїться

ні дитячої кімнати міліції, ні суду, ні виправно-трудової колонії. У висновку він добавив, що він за все життя «не бачив людей, в душі яких не залишилось би доброї іскри» розпалити цю іскру і є завданням педагога [4, с. 343].

У статті «Слово вчителя в моральному законі» В. О. Сухомлинський зазначав, що покарання перевиховує лише тоді, коли в чомусь переконує, примушує замислитися над своєю поведінкою. Надавав перевагу лише такій формі покарання як осуд. Він казав, якщо замість тонкого осуду вчитель поче лаятись, кричати, ображати гідність учня, то це лише викличе в учня негативні емоції, такі як відчай, злобу і замкнутість, а також почне сприймати вихователя як ворожу силу [5, с. 325].

Ідеал сучасного виховання – це гуманне ставлення до вихованця. Відповідно до статті 28(2) «Конвенції про права дитини» шкільна дисципліна повинна бути забезпечена методами, що ґрунтуються на повазі до людської гідності дитини [4]. І тут варто зазначити що, дитина це перш за все людина і відповідно до статті 3 Конституції України – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю[6]. З цього виходить, що покарання педагога має бути перш за все педагогічним і має використовуватися з метою гальмування різних небажаних явищ і стимулювати позитивну активність школярів, і ні в якому разі не можна перетворювати його.

Отже, зважаючи на думку видатних педагогів і їхній життєвий досвід, можна зробити висновок, що перед тим як формувати конкретну думку про дії вихованця і планувати подальші свої дії, вихователь повинен, проговорити з учнем ситуацію і розібратись у ній, досконально обдумати з усіх боків, спрогнозувати наслідки, і спробувати переконати словесно, за допомогою індивідуальної бесіди. Адже, дитяча душа хоч і не м'який віск, не завжди легко піддається виховним впливам, але у той же час вона є дуже ніжна і педагог повинен зробити все аби уникнути її загрубілості.

Учень повинен сам зрозуміти що був неправий і чому він неправий, без цього розуміння до яких мір не вдався педагог це не буде ефективне, не здаватиметься справедливим і може навіть зашкодити психіці вихованця, будь то покарання у вигляді повторного чергування або лекція з приводу моралі.

Перш за все дитина має розуміти, що не вона погана, а поганим є її вчинок.

Література

1. Карпенчук С. Г .Теорія і методика виховання: Навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. і перероб. Київ: Вища школа, 2005. 343 с

2. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. Київ: Радянська шола, 1990. 366 с.

3. Любозар О. О. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / за ред. Кременя В. Г. Київ : Знання, 2005. 756с.

4. Конвенція про права дитини від 20.02.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

5. Сухомлинський В. А. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 5. 612с.

6. Конституція України. поточна редакція від 01.01.2020: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

7. Тарасенко Г. С., Голюк О. А., Кривошея Т. М. Практикум з теорії та методики виховання: Навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 392 с.

8. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» для спеціальності 014 «Середня освіта» / уклад.: Нетреба М. М. Маріуполь : МДУ, 2020. 52 с.

УДК 159.923.2

Линник К. О.

ПРОЕКТИВНИЙ ДІАЛОГ ЯК СУЧАСНА ІННОВАЦІЯ У ВИХОВАННІ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТОСТІ

Проблема успішної і м’якої адаптації сучасної молоді до умов інформаційно-мобільного суспільства вимагає пошуку нових ефективних моделей спілкування учасників освітнього процесу, особливо під час загострення питань психологічного дозрівання особистості, формування системи цінностей і самореалізації. Виховання емоційної компетентності є одним із важливих завдань реформи «Нова українська школа», про що свідчить запровадження системи соціально-емоційного навчання (СЕН). Опорою системи мають стати наробки нових методик і навчальних матеріалів міждисциплінарного, психолого-педагогічного напрямку. В цьому сенсі зосередимо увагу на перспективи використання творів мистецтва у процесі глибинного пізнання психіки особистості, а також під час виховання меморативної культури молоді.

Формування емоційної сфери передбачає розвиток комунікативної культури, уміння конструктивно керувати емоціями в процесі взаємодії з іншими людьми. Проте вікові особливості підлітків, а також негативні копінг-стратегії поведінки (відчуження, використання фрагментарних знань, почуттів, думок, що передаються в віртуальних соціальних контактах) ускладнюють процес соціально-емоційного спілкування. Актуальні психодинамічні форми комунікації дозволяють розширити спектр впливу на глибинні процеси самосприйняття і стресоподолання. Об'єктом дослідження послужили методики образно-смислового опосередкування в мистецькому художньому дискурсі психологічних проблем особистості, зокрема метод розширення семантичного поля за допомогою тлумачення архетипів, міфологічних ремінісценцій, натяків позасвідомого услід за ідеями К. Юнга, метод проективної ідентифікації М. Кляйна із використанням інтерпретаційного діалогу, психодинамічна методика наукової школи академіка НАПН України Т. Яценко. Предметом − організація проективного діалогу як форми психолого-педагогічного впливу на емоційний інтелект учнів під час інтерпретації авторських художніх творів. Метою проведеного аналізу є визначення перспектив проективного діалогу в процесі знайомства підлітків із творами мистецтва, звернених до проблематики стресових переживань особистості, труднощів дорослішання, осмислення травми. Матеріалом є приклади відображення в художній творчості складного життєвого і мистецького досвіду, зокрема – роботи художника Давида Ольєра, що стосуються трагічних історичних подій Голокосту [2]. Наукова новизна проведеної роботи полягає в розробці проективної моделі діалогічної взаємодії, що дозволяє ідентифікувати власне ставлення молоді до колективної історичної травми, а також створює умови для попередження емоційної відстороненості.

У розкритті проблематики було доведено, що визначальним у формуванні проективного діалогу є принцип додатковості, який реалізується у «невід'ємності свідомої і несвідомої сфер» [1] відповідно до можливостей психіки створювати архетипно-візуалізовані форми самопрезентації. Заданою формою, на наш погляд, є виявлення вербальної парадигми художнього світу митця, смислових лакун (смислового розриву, виставленого наочно) або синтез вербальних і візуальних контамінацій (пошук відповідних понять, утворення концептів). Так, відповідно до трагічної тематики картин Д. Ольєра важливими є концепти «свідок», «Я-образ», «документальний час». Для висвітлення глибинного змісту зазначених понять пропонуємо на першому мотиваційному етапі спрямувати питання на «оживлення» образів, зосередити увагу на особливостях

композиції, колориту, стилістичних засобах. Наприклад, художник використовує табірний номер замість власного підпису, замість назв задає питання «Вони теж винні у війні?», відмовляється від кольору. Доводимо, що ці деталі є маркерами глибинних почуттів провини і безпорадності митця, вимушеного спостерігати за стратою в'язнів. Під час інтерпретації символіки картин простежуємо поєднання реалістично-фізіологічних образів із метафоричними символами долі (зірка Давида), «перебудови» свідомості (серійний номер), співпричетності (рука в'язня), учасника і свідка (автопортрети). На відміну від репрезентації події у рамках відстороненого кадру, роботи Давида Ольєра порушують фундаментальні етичні аспекти, висвітлюючи розуміння власної ідентичності, у рамках якої мати болючі переживання позначає бути людиною.

Наступний етап дозволяє акцентувати увагу на художніх образах, символах, метафоричних формах, які виявляють приховані кризові психоемоційні стани, тим самим формуємо розуміння різних стратегій емпатичного опрацювання важких психологічних станів. Так, пропонуємо уявити, яким є зображуване на дотик або повторити емоційну позу героя і озвучити його думки. Порівняння робіт художника, що залучалися до судового процесу над нацизмом, із документальними фото історичних архівів дозволяють створити карту настрою, пояснити розуміння символіки сполохів вогню, труб, диму, пустелі. Пропонуємо підібрати власні назви, заголовки, що співпадають із почуттями, озвучити діалог героїв. Наприклад, одна із картин художника має назву «Прийом до Маутхаузена». Пропонуємо питання: «У чому полягає контраст між в'язнями і наглядачами? Зверніть увагу на те, як згруповані фігури. Як змінилося ваше сприйняття після того, як дізналися, що події відбуваються взимку?». Підкреслюємо, що авторська стратегія Давида Ольєра полягає в документальній деталізації травматичних спогадів за допомогою метафоричних символів, що створюють реалістичне враження співпричетності трагічним подіям. Під час психологічної інтерпретації посилюємо полюсність вражень беземоційної перебільшеної деталізації сугестивних образів: наприклад, млява рука дитини і ненавмисний жест героя назустріч, застиглий і матеріально нерухомий крик.

Етап рефлексії створює умови для вдосконалення емоційного розвитку особистості у поєднанні виховних, етичних і несвідомих індивідуальних аспектів. Для цього використовуємо прийоми незавершених речень. Наприклад: «Важкі спогади турбують нас зсередини, вони деформують наше сьогодення, але обираємо… (тікати, уникати, отримати досвід, перейти до нового розуміння світу, або інші значення відповіді)». Зауважимо, що

психоаналітична робота за художнім методом Давида Ольєра має бути обережною, адже документальна реалістичність, трагічна відвертість сцен, подій, історій страти і поховання дітей може посилити емоційний стрес на ґрунті прояву травматичного досвіду свідомості, у випадку невизначених психологічних порушень. Водночас проективна робота спрямована до висвітлення і особистісного сприйняття етичних і філософських питань. Неповторність виокремлення смислових рівнів картини відкриває можливості вдосконалення емоційного досвіду, емпатії, навичок саморефлексії.

Підсумовуючи зазначимо, що потреба розвитку емоційної сфери з боку проявлення емпатії та формування історичної самосвідомості спонукає до пошуку ефективних підходів до інтерпретації художніх джерел, та проявляється на уроках культури та етики, є ефективною та необхідною у сферах емоційного та морального виховання, формує соціально-адаптовану особистість. На кожному із зазначених етапів проективного діалогу увагу учнів сфокусовано на питаннях, що звернені до психологічних механізмів перетворення переживань в символічні образи. За думкою психолога В. Франкла, свобода, яку не можна відняти, полягає в можливості поставитись до власних страждань так, як вважає сама людина. Визначені перспективи формування емоційно розвинутої особистості здатні вивести процес і результат спілкування із учнями на якісно новий рівень.

Література

1. Бабенко К. А. Психоаналітичне трактування форм символізації несвідомого змісту психіки на прикладі творів мистецтв / К. А. Бабенко, Т. І. Білуха, Т. В. Горобець / *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки*. 2013. С. 68 -77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2013_40_9

2. Ольєр Д. Образотворче мистецтво Голокосту. URL: https://art.holocaust-education.net/explore.asp?langid=3&submenu=200&id=37

3. Hadzhinova I., Zadorozhna-Knyagnitska L. Development of primary students' emotional intelligence: analysis of foreign experience. Порівняльна професійна педагогіка 2021. № 11 (2). 48-54.

УДК 373.3.5.015.311

Мичик Ю. В.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ

З дитинства нас виховують, як майбутніх громадян України. Державі потрібні інтелектуально розвинені, стійкі, відчайдушні, духовно міцні, впевнені у собі люди. Ці навички починають формуватися ще у школі.

Саме тому сучасна школа ставить для себе одне з актуальних завдань це – пошук оптимальних шляхів зацікавлення учнів навчанням, підвищення їх розумової активності, спонукання до творчості, виховання школяра як життєво й соціальне компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях, вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань.

За правильно організованої навчальної діяльності дитини вона нагромаджує знання не хаотично, а цілеспрямовано, внаслідок чого засвоєння нею наукової інформації утворює певну систему, яка весь час розширюється, збагачується. Саме так відбувається формування наукового світогляду учня.

Науковий світогляд – цілісна система наукових, філософських, політичних, моральних, правових, естетичних понять, поглядів, переконань і почуттів, які визначають ставлення людини до навколишньої дійсності й до себе.

Система цих наукових поглядів на життя, навколишній світ і самого себе у певний період має характерні особливості. Більша частина психологів дотримується думки про те, що формування світогляду починається ще з перших кроків шкільної освіти. Проте в старшому віці цей процес значно більше зазнає змін, бо вже відбувається становлення власної позиції людини.

Значний внесок у розробку питань формування світоглядних якостей в учнів різних вікових груп зробив В. О. Сухомлинський. Він дав зразки комплексного підходу до розв'язання завдань, пов'язаних з формуванням у молодших школярів наукового світогляду; визначив основні шляхи й методи роботи, які допомагають успішно виховувати в учнів патріотизм, гуманізм; розкрив роль емоцій у формуванні в учнів наукового світогляду.

Л. І. Божович, Н. О. Менчинська, Г. Є. Залеський, Т. К. Мухіна, Т. С. Тамбовцева та інші дослідники розглядають психологічні аспекти проблеми формування світогляду, виявляють основні умови, які забезпечують успішне виховання в учнів світоглядних уявлень, понять, ідей.

Для вчителів важливе завдання викликати інтерес учнів до цих тем і явищ у процесі формування світогляду. Коли учні перебувають у гарному настрої, коли їх пробуджують відповідні емоції, їх думка про певні факти стане більш повною та поглибленою. Такі уявлення набувають ознак стійкості і надовго «зафіксовуються» в пам'яті учнів. Збагачуючись у процесі навчання новими ознаками, ці уявлення все повніше і точніше відображають об’єктивну реальність.

В. О. Сухомлинський зазначав: «Формування в учнів точних і повних думок про простір і час, живу і неживу природу збагачують власні емоційно-символічні переживання. Чим багатший і різноманітніший цей досвід, тим кращі можливості він створює для учнів у формування концепції світогляду» [1, с. 300].

Насамперед у формуванні наукового світогляду особлива роль належить соціальній і професійній позиції педагога. Поєднання глибокої ідейної переконаності з високим професіоналізмом, уміння реалізувати світоглядний потенціал свого предмета й організувати різноманітну діяльність для вияву учнями своїх світоглядних позицій є важливою умовою формування їх наукового світогляду.

Ефективність розумового виховання, яке є передумовою формування наукового світогляду, залежить від таких чинників:

- уміння педагога виокремити в навчальному предметі світоглядні твердження, ідеї, закони, закономірності, концепції і реалізувати їх під час навчання;

- дотримання педагогом принципу внутріпредметних і міжпредметних зв’язків;

- оволодіння учнями аналізом, синтезом, порівнянням, узагальненням, умінням аргументувати свої думки, захищати свої світоглядні позиції;

- залучення учнів до активної громадської діяльності з метою зміцнення єдності світогляду і поведінки;

- своєчасне коригування відхилень у свідомості і поведінці учнів;

- відповідність світоглядної позиції педагогів і батьків потребам суспільства.

В. О. Сухомлинський переконаний, що виховання умінь учнів звертати увагу на провідні думки, глибоке розуміння думок та емоційних поглядів та виховання навичок застосування думок для подальшої пізнавальної та практичної діяльності є необхідними умовами формування світогляду учнів [2, с. 436].

Отже, формування наукового світогляду – це процес не легкий, комбіновий, на який впливають багато факторів. Починаючи від емоцій та сприймання навколишнього світу до поєднання професіоналізму вчителя та власного досвіду протягом життя.

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : «Академія», 2001. 576 с.

2. Сухомлинський В. О. Розумове виховання й освіта підлітка: народження громадянина / В. О. Сухомлинський. Вибрані твори. У 5 т. Т. 3. Київ: рад. школа, 1976. С. 283-582.

3. Фіцула М. М. *Педагогіка*: веб-сайт. URL: https://westudents.com.ua/knigi/349-pedagogka-ftsula-mm.html (дата звернення: 08.11.2021)

4. Формування світогляду молодших школярів. *Учбові матеріали*: веб-сайт: URL: https://works.doklad.ru/ (дата звернення: 08.11.2021)

5. Тарасенко Г. С., Голюк О. А., Кривошея Т. М. Практикум з теорії та методики виховання: Навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 392 с.

6. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» для спеціальності 014 «Середня освіта» / уклад.: Нетреба М. М. Маріуполь: МДУ, 2020. 52 с.

7. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Методичні рекомендації до виконання семінарських занять з дисципліни «Методика виховної роботи» для здобувачів вищої освіти 3-го курсу ОС «Бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта денної та заочної форми навчання / Укладач: Нетреба М. М. Маріуполь : МДУ, 2020. 60 с.

УДК 371.01-053.2

Подгайко А. С.

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПРИНЦИП ВИХОВАННЯ

Проблема індивідуалізації та індивідуального підходу в освіті в даний час стає дедалі актуальнішою, а методи застосування цього підходу – більш затребуваними. Питанням застосування, забезпечення індивідуального підходу у навчанні, а також особливостям розвитку особистості системі даного підходу увагу приділяли такі автори, як І. Д. Бех [1], С. О. Ладивір [2], Д. Л. Дриль [3], А. А. Кирсанов [4], Я. І. Ковальчук [5] вони розглядали індивідуальний підхід у навчанні як особливу форму організації освітньої діяльності при якої враховуються індивідуальні особливості учнів, характер взаємодії вчителя та учнів. Процес навчання є сукупністю, що включає діяльність вчителя, співробітництво та мотивацію до навчання, діяльність учня.

До головних передумов реалізації на практиці індивідуального підходу належать:

1) підвищення рівня психолого-педагогічних знань вихователів та батьків. Головна передумова в успішному розв'язанні проблеми – бездоганне знання вікових особливостей, фізичного та психічного розвитку дитини; обов'язкова складова успіху – розуміння того, що їй притаманний свій розвиток, що також зумовлений низкою причин;

2) орієнтація на поєднання індивідуально-психологічних особливостей кожної дитини.

3) розуміння постійної динаміки, змінюваності і самих властивостей, і їх зіставлення в міру розвитку дитячої особистості.

4) педагогічний такт педагога: вміння в кожній конкретній ситуації знаходити таку форму спілкування з дитячим колективом і кожним його членом, яка стимулюватиме позитивні реакції вихованців.

Успішне здійснення індивідуального підходу забезпечується низкою психолого-педагогічних передумов. Серед них виділяють:

1) поєднання індивідуально-диференційованого підходу до кожної дитини з вихованням та формуванням дитячого колективу, тому що поза ним не можуть розкритися такі особистісні якості дитини, як взаємоповага, прихильність, відповідальність;

2) акцент на позитивне в характері, у рисах особистості вихованця; не використання принизливих, критичних відгуків щодо індивідуальних особливостей малюка;

3) необхідність пошуку причин формування певних індивідуальних відмінностей, виявлення передумов виникнення ускладнень (серед них можуть бути стан здоров'я, особливості вищої нервової діяльності, умови середовища життя та виховання). Встановлення причинно-наслідкових зв'язків, завдяки чому процес формування дитячої

особистості постає як цілісний і безперервний, – найбільш дієвий та ефективний шлях до глибокого розуміння перспектив подальшого розвитку дитини, до психолого-педагогічного прогнозування. Реалізації зазначеної передумови сприяють теоретична підготовка психолого-педагогічних кадрів щодо загальних вікових закономірностей, а також ґрунтовне вивчення умов родинного виховання, перебігу життя кожного вихованця;

4) єдність вимог до дитини з боку всіх дорослих: педагогічного персоналу дошкільного закладу, батьків, інших близьких дорослих [2].

Індивідуальний підхід вимагає від педагога любові до дітей, великого терпіння, вміння розібратися в складних проявах дитини, він спрямований на підвищення якості освоєння програми, створення іміджу групи, підвищення рівня активності батьків.

Впровадження індивідуалізованного навчання базується на таких принципах як: принцип виховуючого навчання, принцип розвиваючого навчання, принцип наочності навчання, принцип науковості і доступності, принцип свідомості і активності, принцип систематичності і послідовності, принцип позитивної мотивації навчання, принцип індивідуального підходу.

Процес індивідуалізації включає постійне спостереження, адаптування матеріалів та занять, отримання інформації від сімей, взаємодія з дітьми, метою якої є підтримка їхнього розвитку. Варто не забувати, що вчити всіх однаково не можна і тому індивідуалізація і диференціація теж належать до інтерактивного навчання (практика через дію, навчання інших, негайне творче застосування набутих знань.) Принцип гармонійного поєднання раціонального та емоційного компонентів в освітньому процесі з метою ефективного переведення знань в уміння, навички та переконання [3; 4].

Глибоке знання індивідуальних особливостей учня необхідне для вирішення двох завдань, взаємопов'язаних між собою: 1) індивідуалізації – підтримки і розвитку одиничного, особливого, своєрідного як потенціалу особистості; 2) соціалізації – адаптації у соціальному середовищі і самореалізації особистості в ньому.

Педагогічна підтримка полягає у спільному з учнем визначенні його інтересів, цілей, можливостей і шляхів подолання перешкод (проблем), які заважають йому досягати позитивних результатів у навчанні. Підґрунтям педагогічної підтримки є взаємини рівноправності, рівноцінності, поваги й довір'я між учителем і учнем [4].

В межах шкільної практики індивідуалізація завжди відносна з таких причин:

1) Переважно враховуються індивідуальні особливості не кожного окремого учня, а групи учнів, у яких усі вони володіють приблизно схожими особливостями;

2) Враховуються тільки відомі особливості або їх комплекси й саме такі, які важливі з точки зору навчання, й поряд із цим може використовуватися ряд особливостей, врахування яких у конкретній формі індивідуалізації неможливе або навіть не так вже необхідне (наприклад, різні властивості або риси характеру, різний темперамент);

3) Іноді відбувається врахування деяких властивостей/стану тільки в тому випадку, якщо саме це важливо для конкретного учня (наприклад, вади зору та здоров'я в цілому).

4) індивідуалізація реалізується не в усьому обсязі навчальної діяльності, а епізодично або в якому-небудь виді навчальної роботи. Під поняттям «індивідуалізація навчання» ми розуміємо таку організацію процесу навчання, в ході якої враховуються індивідуальні особливості учнів у всіх його формах і методах. [5]

З огляду на все вище зазначене, слід зауважити, що розв'язання проблем застосування елементів індивідуалізованого навчання в умовах традиційної класно-урочної системи вимагає від вчителя попереднього вивчення і діагностики всіх індивідуальних особливостей розвитку учнів класу. Отже, обов'язковою передумовою індивідуалізації навчання є вивчення особливостей школярів, які стосуються: функціонування нервової системи і мозку, стану здоров'я, потреб, інтересів, здібностей і можливостей; загальнонавчальних та предметних знань і вмінь, здатності до навчання тощо. Облік індивідуальних особливостей і характеру навчання необхідний уже в початковій школі. Кожному учневі слід надати можливість створення власної освітньої траєкторії засвоєння всіх навчальних дисциплін. Одночасність реалізації персональних моделей освіти - одна з цілей освіти сучасної школи. Тому, провідним завданням навчання є забезпечення індивідуальної зони творчого розвитку дитини, що дозволяє їй на кожному етапі створювати освітню продукцію, спираючись на свої індивідуальні якості та здібності.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. Кн. 2. 2003. 344 с.

2. Індивідуалізація виховання дошкільника: навчальний посібник для педагогів, психологів, вихователів дитячих дошкільних закладів, студентів середніх і вищих педагогічних закладів, батьків / С. О. Ладивір, Т. О. Пироженко, О. О. Вовчик-Блакитна,

І. І. Карабаєва та ін. Академія педагогічних наук України, Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ: Педагогічна думка, 2007. 152 с.

3. Тарасенко Г. С., Голюк О. А., Кривошея Т. М. Практикум з теорії та методики виховання: Навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 392 с.

4. Шумілова І. Ф. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів у педагогічній спадщині А. С. Макаренка. *Витоки педагогічної майстерності. 2015. Випуск 15.* Бердянський державний педагогічний університет. С. 342-347. URL : http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5369/1/Schumilova.pdf

5. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» для спеціальності 014 «Середня освіта» / уклад.: Нетреба М. М. Маріуполь : МДУ, 2020. 52 с.

6. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Методичні рекомендації до виконання семінарських занять з дисципліни «Методика виховної роботи» для здобувачів вищої освіти 3-го курсу ОС «Бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта денної та заочної форми навчання / Укладач: Нетреба М. М. Маріуполь: МДУ, 2020. 60 с.

7. Нетреба М. М., Ровенкська Ю. В. Організаційно-методичні засади діяльності класного керівника у закладі загальної середньої освіти в умовах нової української школи. *Освітній менеджмент: теорія і практика: зб. наук. праць / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Книгницької.* Маріуполь: МДУ, 2020. С. 93-101

УДК 371.015.312

Покотило С. І.

РУШІЙНІ СИЛИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Розвиток людини від індивіда до особистості – дуже складний і довготривалий процес. Що ж є рушійною силою цього процесу, яка заставляє його відбуватись, здійснюватись? Рушійна сила розвитку – боротьба суперечностей, які уподібнюються тому «вічному двигуну», що дає невичерпну енергію для постійних перетворень і оновлень.

Процес становлення людської особистості здійснюється як «саморух», якому, на думку Г. С. Костюка, властива єдність зовнішніх і внутрішніх умов. Зовнішні умови визначаються природним і суспільним середовищем, необхідним для існування індивіда, його життєдіяльності, навчання, праці, розвитку. За формулою детермінації, яку висунув

С. Л. Рубінштейн, зовнішні умови впливають на процес розвитку через внутрішні умови, що містяться в самому індивіді [3,4].

Зовнішні і внутрішні умови розвитку є протилежностями, пов'язаними між собою. Зовнішнє, об'єктивне, соціальне засвоюється індивідом і стає внутрішнім, суб'єктивним, психічним, яке визначає його нові відношення до зовнішнього світу. Механізмом такого засвоєння визнається, згідно з поглядами Л. С. Виготського, П. Я. Гальперіна, інтеріоризація, тобто перетворення, вростання зовнішніх практичних дій у внутрішні розумові дії. Завдяки цьому формується здатність до оперування об'єктами в образах, думках, їх перетворення, продукування нових об'єктів. Зовнішнє стає внутрішнім, психічним, зазнаючи певних змін, перетворень. Відбувається і протилежний процес – екстеріоризація, за допомогою якого здійснюється об'єктивація внутрішнього, його перехід у зовнішній план діяльності [1,2].

Співвідношення зовнішнього і внутрішнього, об'єктивного і суб'єктивного, соціального і психічного змінюється на різних етапах розвитку особистості, набуває індивідуальних особливостей. Суперечність між зовнішнім і внутрішнім стає джерелом «саморуху», психічного розвитку індивіда, становлення особистості

Внутрішні суперечності, що виникають у житті людини, спонукають до активності, спрямованої на їх подолання. Та натомість постають нові суперечності, котрі знову виступають як внутрішні спонуки до вдосконалення особистості, її діяльності та поведінки.

Складний характер «саморуху» розвитку особистості був розкритий Г. С. Костюком. Однією з основних суперечностей, що закономірно виявляються на всіх вікових етапах, є розходження між новими потребами, цілями, прагненнями особистості, яка розвивається, та досягнутим нею рівнем оволодіння засобами, необхідними для їх задоволення. Ці суперечності виникають тому, що мотиваційний бік розвитку особистості випереджає його змістову й операційну сторони. Такі внутрішні суперечності розв'язуються в дитинстві у сюжетній грі дошкільників, через яку вони активно включаються у життя дорослих, засвоюють їхній досвід. Суперечності постають і в процесі появи нових потреб і мотивів та боротьби зі старими або коли виникає потреба в підпорядкуванні ближчих, безпосередніх, індивідуальних мотивів віддаленішим, опосередкованим, суспільним мотивам діяльності [3].

Значні суперечності виявляються в діалектичному за своїм характером процесі становлення пізнавальної сфери особистості. Вони детермінують перехід від безпосереднього перцептивного (пов'язаного зі сприйняттям) до опосередкованого мисленнєвого пізнання дитиною об'єктивної дійсності, від нижчих до вищих ступенів розвитку мислення, від аналітичного виділення різних ознак об'єктів до синтетичного їх відображення, об'єднання у групи, що позначаються словами, поняттями.

У навчальній діяльності школярів виникають суперечності, пов'язані з розходженням між новими пізнавальними цілями, завданнями та наявними способами дія, між новими ситуаціями і попереднім досвідом учнів, між узагальненнями, які вже склалися, і новими фактами. Навчання систематично спричинює виникнення внутрішніх суперечностей, їх усвідомлення учнями, розгортання активної діяльності, спрямованої на їх усунення. Подолання кожної суперечності вимагає розв'язання нових для учнів завдань, пошуку нових способів дій, формування досконаліших операцій, тобто здійснення наступного кроку вперед у розвитку пізнавальної діяльності особистості Такі суперечності притаманні і трудовій діяльності школярів, у якій поєднуються пізнання і праця, проектується майбутній продукт, виконуються дії, спрямовані на його виготовлення.

У житті підростаючої особистості, яка розробляє перспективні цілі, плани, проекти, виникають суперечності, розходження між бажаним майбутнім і теперішнім, між тим, чого прагне особистість, і тим, що в неї є. Ці розходження спонукають людину до дій у тривалому часі, що поєднує її минуле, теперішнє і майбутнє.

Діалектичні суперечності виникають також між досягнутим рівнем розвитку індивіда та способом його життя, місцем, яке він посідає в системі суспільних відносин. У підростаючої особистості виникає прагнення розширити свої взаємини з навколишнім суспільним середовищем, включитися в нові види суспільно й особистісно значущої діяльності. В ході реалізації цього прагнення виникають нові стимули до подальшого розвитку.

Виникнення специфічних суперечностей характеризує розвиток емоційної сфери особистості. Вони пов'язані з полярністю, амбівалентністю більшості емоцій, які переживаються як протилежні (задоволення – незадоволення, радість – сум тощо). Єдність і боротьба протилежних емоцій визначають розвиток емоційної сфери, перехід від ситуаційних емоційних станів до стійких почуттів, властивих особистості. Стійкі почуття особистості формуються через усвідомлення, перетворення та подолання протилежних

переживань (наприклад, почуття сміливості формується через усвідомлення і поборення страху).

З розвитком виникають також розбіжності між свідомими і несвідомими тенденціями у поведінці та діяльності індивіда. Несвідомі тенденції часто є результатом попередньої свідомої діяльності людини, її установок. Останні складаються в ході свідомої діяльності, а далі діють без усвідомлення особистістю. Переносячись на інші за змістом види діяльності, вони можуть гальмувати її, викликати суперечності, які треба переборювати. Наслідком цього є розвиток адекватніших взаємозв'язків між свідомим і несвідомим.

Діалектичні суперечності притаманні розвитку довільної регуляції поведінки та діяльності підростаючої особистості, формуванню її самостійності, волі. Вже малятам властиве прагнення до самостійності, яке нерідко набуває форми гострого заперечення вимог дорослих, протидіяння їм, що супроводжується, наприклад у трирічних дітей, явищами впертості, неслухняності, негативізму. У підлітків це прагнення може виявлятися у протестах проти надмірної регламентації батьками їхньої поведінки; при цьому воно, як правило, випереджає розвиток самоконтролю, саморегуляції власної поведінки та діяльності, що теж породжує певні суперечності. Внаслідок правильного виховного коригування названі суперечності долаються, що веде до розвитку самостійності, волі, до усвідомлення необхідності та здатності підпорядковувати їй свої дії, переборювати зовнішні та внутрішні перешкоди.

Отже, як переконливо показав у своїх працях Г. С. Костюк, внутрішні суперечності на кожному етапі онтогенезу особистості набувають свого змісту, своїх форм виявлення і способів подолання. Внутрішні суперечності можуть не усвідомлюватися на початкових етапах розвитку особистості, але на подальших етапах часто стають об'єктом самосвідомості, переживаються особистістю як невдоволення собою, як свідоме, активне прагнення до самовдосконалення [3].

У процесі виховання і навчання перед дитиною висуваються нові вимоги, цілі й завдання, що сприяє виникненню та переборенню нових внутрішніх суперечностей, які забезпечують розвиток особистості у визначеному суспільством напрямку. Вихователі, вчителі, шкільні психологи, батьки мають розуміти діалектичний характер розвитку особистості, допомагати дитині усвідомлювати суперечності, знаходити адекватні способи їх подолання, тобто забезпечувати умови для здійснення «саморуху» особистості у своєму

становленні. Інакше суперечності можуть стати гальмом у розвитку особистості, призвести до затримки у психічному розвитку, до виникнення криз.

Як свідчать наукові дані, кризи виникають не в усіх дітей. їх поява зумовлена індивідуальними особливостями нервової системи дитини, перебігом розвитку її особистості, способами виховного керування цим процесом дорослими. Кризи виявляються у формі негативізму, протидіяння вимогам дорослих, конфліктів, які є наслідком того, що дорослі не помічають нових тенденцій у житті дитини, її невдоволення своїм способом життя, який вона переросла, і тим самим блокують її рух уперед.

Якщо внутрішні суперечності ігноруються дорослими, а дитина не має змоги їх побороти, вони можуть загостритися, що призводить у деяких дітей і підлітків до хворобливого порушення нервово-психічної діяльності, хронічних стресів, неврозів, дезорганізації поведінки. В такому разі потрібна допомога з боку шкільного психолога, який знаходить раціональні шляхи виходу з важких кризових ситуацій, застосовуючи методи психодіагностики, психокорекції, психотерапії. Як правило, у такі гострі ситуації переважно потрапляють діти з ослабленою нервовою системою.

Зрозуміло, межі вікових періодів відносно рухомі. Це залежить від природного потенціалу дітей, характеру і змісту провідного виду діяльності та виховного впливу на них. Кожен вік має свої особливості. Тому вихователю слід ураховувати характерні для кожного вікового періоду соціальну ситуацію розвитку, зміст, методи і форми навчання й виховання, провідний вид діяльності, рівень розвитку свідомості й самосвідомості вихованця. Також має місце проблема акселерації – прискореного індивідуального розвитку дитини, за якого середньофізичні та психофізіологічні її константи випереджають оптимальні.

Отже, формування і розвиток особистості вихованця може бути цілеспрямованим, самостійним або стихійним, залежно від педагогічно обґрунтованої діяльності вихователя, спілкування, поведінки учнів.

Література:

1. Виготський Л. С. Проблема навчання і розумового розвитку в шкільному віці. Избр. психол. дослідні. Москва, 1956

2. Трофімов Ю. Л. Психологія Підручник. Київ: Либідь, 2008. 560 с. URL: https://pidru4niki.com/1356061537209/psihologiya/rushiyni_sili_rozvitku_osobistosti

3. Ягупов В. В. Педагогіка: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 560 с. URL: https://eduknigi.com/ped_view.php?id=65

4. Шумілова І. Ф. Теоретичні і методичні основи формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Дис. доктора пед. наук, 2017. 562 с.

5. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» для спеціальності 014 «Середня освіта» / уклад.: Нетреба М. М. Маріуполь: МДУ, 2020. 52 с.

6. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Методичні рекомендації до виконання семінарських занять з дисципліни «Методика виховної роботи» для здобувачів вищої освіти 3-го курсу ОС «Бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта денної та заочної форми навчання / Укладач: Нетреба М. М. Маріуполь : МДУ, 2020. 60 с.

УДК 376.5-056.42

Пустовалова О. А.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Молодший шкільний вік є одним з найвідповідальніших етапів, самоцінним періодом розвитку дитини. Саме в цей час дитина усвідомлює відносини між собою і оточуючими, освоює нові соціальні ролі: школяр, представник класного колективу, хороший учень. У цей період під цілеспрямованим педагогічним впливом формуються важливі психічні новоутворення, відбувається становлення навчальної діяльності молодшого школяра, зокрема, мотивації і базових навчальних умінь, які багато в чому визначають ефективність всього подальшого навчання школяра. Важливо, щоб в цей період молодший школяр відчував почуття радості від пізнання, коли у нього виникає впевненість у своїх здібностях і можливостях. Емоційний розвиток дитини – надзвичайно важлива складова процесу розвитку особистості, тому поряд з розвитком психічних функцій, інтелекту дитини необхідно розвивати його емоційну сферу.

Перший клас – один з найбільш істотних і критичних періодів в житті дітей. З приходом дитини в школу виникають емоційно-стресові ситуації: зростає психо-емоційне навантаження, змінюється звичний для малюка стереотип поведінки. Школа з перших же днів ставить перед дитиною цілий ряд завдань, не пов’язаних безпосередньо з його

попереднім досвідом, які вимагають максимальної мобілізації інтелектуальних і фізичних сил. На дитину впливає цілий комплекс нових факторів: класний колектив, особистість педагога, зміна режиму, незвично тривале обмеження рухової активності і, звичайно, поява нових, не завжди привабливих, обов'язків.

«Школа не повинна вносити різкого перелому в життя дітей. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора. Нехай нове з'являється в його житті поступово не приголомшує лавиною вражень» – так В. О. Сухомлинський представляв спадкоємність між дошкільним і шкільним навчанням.

Для прискорення процесу адаптації молодшого школяра до нової соціальної ролі, щоб його емоційний стан був життєрадісний та бадьорий, вважаємо, що слід враховувати наступне:

– формування психологічної готовності до школи передбачає поєднання ігрової, навчальної видів діяльності;

– для досягнення ефективності в навчанні необхідно формування позитивного емоційного ставлення до занять;

– керівництво діяльністю дітей дошкільного віку слід здійснювати, широко використовуючи методи дошкільного виховання з частковим застосуванням шкільних методів;

– при формуванні психологічної готовності дитини до школи необхідно враховувати індивідуально-психологічні особливості, які проявляються в рівні навченості, в темпі засвоєння знань, ставлення до інтелектуальної діяльності, особливості проявів емоцій і вольової регуляції власної поведінки.

Молодший школяр із задоволенням грає. Навчальна діяльність стимулює прояв інтересу до ігор, що вимагають кмітливості, елементів змагання. Це ігри з правилами, настільні, спортивні. Позитивні почуття виникають тепер і від рішення інтелектуальної ігрової задачі й у процесі спортивного суперництва. Таким чином, і зміст ігор, і почуття, що виявляються в них, змінюються. З'являються почуття й у процесі трудової діяльності. Вони насамперед зв'язані з засвоєнням узагальнених способів дії на уроках праці.

Разом з тим можливості усвідомлення молодшим школярем своїх почуттів і розуміння чужих почуттів обмежені. Семирічна дитина часто не вміє правильно сприймати вираження гніву, страху і жаху. Недосконаліть у сприйнятті і розумінні почуттів спричиняє суто зовнішнє наслідування дорослих у вираженні почуттів. Так, у

більшості випадків доброзичливий або недоброзичливий стиль спілкування з людьми передається і дитині.

Емоції дитини не так усвідомлені, як переживання дорослого, вони як швидко спалахують, так само швидко і гаснуть. Участь у навчальній діяльності і відповідно спілкування з учителем, колективом класу вимагає стриманості в почуттях, що на початку дається учневі нелегко. Імпульсивність поведінки має прояви особливо на першому році навчання Першокласник то засміявся на уроці, побачивши у вікно стрибучих по гілці пташок, то при колективному перегляді спектаклю, захопившись сюжетом, порушив правила поведінки.

До 2, 3 класу починає виявлятися усе більша стриманість у прояві почуттів. Учневі необхідно керувати своїми почуттями, виконуючи повсякденні шкільні обов'язки, вимоги вчителя, класного колективу. Моторні імпульсні рухи, характерні для дошкільника і часто ще і для першокласника, починають замінятися мовними. До 3 класу помітно розвивається мовна виразність, збагачується інтонація. Молодший школяр, починаючи з І класу, намагається справитися із сильним хвилюванням, побороти свої бажання, підкоритися вимогам, тобто поступово довільність поведінки починає відбиватися і на сфері почуттів. Наприклад, учень без сліз і шуму може чекати, коли дійде його черга виконувати цікаву роль у грі, коли звільниться книжка або альбом, де йому дуже сподобалися малюнки. Діти намагаються стримати свої сльози, не показати, що відчувають страх, сховати задоволення від похвали вчителя.

Для того, щоб основна маса дітей сприятливо адаптувалася до школи, адміністрація навчальних закладів разом з учителями початкових класів організовують раннє знайомство дітей і батьків зі школою, її режимом і освітнім процесом, тобто формують за бажанням групи дошкільнят і батьків для спільних зустрічей (online, offline) з метою адаптації дітей до шкільного життя. Це заходи-зустрічі «Тижневі зустрічі для малюків», «Батьківські вечорниці», «Clubs for mothers». У процесі зустрічей діти вчаться знайомитися, домовлятися, обмінюватися думками, розуміти і оцінювати один одного і себе. Залученість батьків до занять є запорукою реалізації завдань педагогіки партнерства. Партнерська діяльність між навчальним закладом, батьківською спільнотою та дітьми сприяє підвищенню загального рівня розвитку, дозволяє дітям піднятися до рівня «шкільної зрілості», тобто самостійності школяра в організації своєї пізнавальної діяльності; допомагає усвідомити появу нової спільноти – класу, нової ролі школяра, учня, зміну його

соціального оточення; навчає дітей навичкам шкільного співробітництва з учителем, однокласниками.

Соціально-емоційний розвиток молодшого школяра, являючись актуальною проблемою сьогодення, є процесом засвоєння вихованцем соціально-емоційного досвіду, в ході якого учень перетворює соціальний досвід у власні цінності та орієнтації, вибірково вводить у свою систему поведінки ті норми і шаблони поведінки, які прийняті в суспільстві або групі. Сучасна школа, як важливий агент соціалізації, є своєрідною моделлю суспільства, в якому відбувається засвоєння основних соціальних цінностей, норм, зразків поведінки в групі.

Література

1. Герлянд Т. М. Соціальний розвиток молодших школярів у групах подовженого дня: автореф. дис. кан. пед. наук: 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Київ, 2007. 22 с.

2. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери дошкільників / Упоряд. О. А. Атемасова. Харків: Ранок, 2010. 176с.

3. Хаджинова І. В. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи. *Актуальні проблеми розвитку творчої особистості майбутнього педагога в контексті інтеграції України до єдиного європейського і світового освітнього простору*: збірник тез І Міжнародної науково-практичної конференції, м. Глухів, 27-29 жовтня 2021 р. Глухів: Глухівський НПУ ім. Олександоа Довженка, 2021. С. 367-368.

4. Хаджинова І. В. Виховання емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку: аналіз зарубіжного досвіду. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті:* міжнародний періодичний збірник наукових праць. За заг. ред. проф. В. П. Бабича, проф. Л. С. Рибалко, проф. Л. А. Штефан. Вип. 3. Харків : Вид. ВННОТ, 2021. С. 60-63.

5. Khadzhinova I. Emotional development of future primary school teachers in the process of professional training. *Нова українська школа: результати та перспективи*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 18 листопада 2022 року / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2022. С.217-219.

6. Hadzhinova I., Zadorozhna-Knyagnitska L. Development of primary students' emotional intelligence: analysis of foreign experience. Порівняльна професійна педагогіка 2021. № 11 (2). 48-54.

УДК 159.922.736:316.6

Радченко В. О.

ВПЛИВ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА: «ГОТИ»

В останній час молодіжна субкультура є однією із важливіших цінностей молоді. Це пов'язано з тим, що вони стали важливим фактором еволюційного оновлення сучасного суспільства та трансформації його в постсучасне. Постійно нові види молодіжних субкультур, які виникають, надають певний вплив формування особистості підлітків. Виходячи з вищесказаного, дана проблема перебуває у центрі уваги суспільства, набуваючи особливу актуальність у сучасних умовах.

Молодіжна субкультура – поєднання суперечливих тенденцій, які складають культурне життя суспільства. Ця субкультура виступає як універсальна форма адаптації молоді до мінливих умов існування. Досвід людини, відтворений нею є складним взаємопов'язаним процесом взаємодії індивідуальних особливостей та соціального життя [6, с. 496].

Уперше цей термін був використаний основоположником «соціології знання» К. Мангеймом, який описав її характерні риси і обґрунтував принципи у книзі «Діагноз нашого часу» (1943) [6, с. 496].

Проблема формування особистості підлітка до теперішнього часу залишається однією з самих складних проблем у педагогіці. Її вирішення потребує комплексного підходу, адже процес особистості складається з різних факторів: впливу спадковості, виховання в сім'ї та школі, власної активності та впливу оточуючого середовища.

Звичайно, що процес розвитку особистості залежить від соціального простору, суб'єктами якого є сім'я, однолітки, навчальний заклад, сама і людина і т.д. Л. Вигодський визначення особистості: особистість – це те, чим людина стає для самої себе з людини в собі, через те, ким вона стає для інших [2, с. 332].

Подальше формування особистості як системи вищих психічних функцій здійснюється в умовах розширення простору суспільного життя для людини, який сприяє виникненню нових функціональних систем, а згодом змінює свою діяльність і біологічне – зокрема, нервова система людини.

Вплив молодіжної субкультури на формування особистості в підлітковий період, а також на вибір цінностей життя не можна судити однозначно, оскільки він багатогранний і стосується різних аспектів життєдіяльності молоді. Проте можна визначити характер цього впливу:

До позитивних рис відносяться:

– інформування та розвиток дружніх стосунків, дружби, яка виступає як своєрідна форма «психотерапії», творчих здібностей;

– дані світогляду, особистої думки, почуття приналежності до колективу;

– самоствердження та самореалізація молодої людини в середовищі молодіжної субкультури [3, с. 130].

До негативних рис належать:

– нівелювання авторитету батьків та заміна його авторитетом друзів, емансипація від влади дорослих;

– негативним наслідком діяльності є кримінальна відповідальність, нездоровий спосіб життя;

– фізична та вербальна агресія, невміння жити та працювати в суспільстві, протиставлення себе суспільству [3, с. 130].

Субкультура «готи» виникла наприкінці 70-х років у Норвегії та Великобританії на основі панк-руху. Готична культура досить різноманітна, проте для представників цієї субкультури більш-менш характерний імідж та зацікавленість до готичної музики. Нині ця субкультура представлена людьми віком від 14 до 22 років, але деякі вважають, що навіть і до 45 років і вище. На сьогоднішній день ця субкультура дуже поширена в Європі. Вона має розвинену соціальну та інформаційну інфраструктуру: видаються тематичні журнали, проводяться готичні концерти, фестивалі, підтримуються сайти [4].

Готи натхненні естетикою готичного роману та естетикою смерті. Для них притаманний такий зовнішній вигляд: бліде обличчя, чорний одяг, чорне довге волосся, високі шнуровані черевики, чорний корсет, прикраси окультної тематики, прикраси із срібла та шипи-нашийники. Далі дівчата та хлопці роблять собі чорний макіяж. Їх улюблене місце збору – цвинтар! Головний атрибут – «павук» він для них символізує страх, адже готи люблять лякати людей. Готи полюбляють депресивний настрій, по відношенню к іншим субкультурам, вони віддають перевагу нейтральній зоні. Вони вважають, що безглуздо шукати сенс в життя в смерті – бо його там немає. Щодо плюсів :

то як правило, готи – це творчі люди, які шукають натхнення. І їх захоплення даною субкультурою ніщо інше, як спосіб насититися енергією. Якщо говорити про мінуси, то серед готів можуть існувати сатаніти. Саме люди з цієї субкультури можуть піти на осквернення церковних предметів, жертвопринесення та інші дії з їх сторони, засновані на поклонінні сатані [1, с. 352].

Молодіжна субкультура затьмарює очі підліткам, які переносяться зовсім в інший простір. Батькам дуже важко дивитися на те, що відбувається з їх дітьми, вони намагаються всіма силами допомогти їм, але все марно. Залишається надія на те, що згодом вони прийдуть до тями та все буде гаразд, адже не завжди плідна праця психолога зможе допомогти. Батькам треба спробувати прийняти своїх дітей такими, якими вони є, повинні підтримувати їх у виборі субкультури, яку вони обрали. Адже без підтримки батьків дуже складно, але коли батьки відмовляються від дитини в цей період, то дитина зовсім втрачає контроль над собою [4, с. 210].

І батькам, і вчителям слід пам'ятати, що захоплення субкультурами виникають, аби заповнити порожнечу в серці дитини. Дуже часто дітям не вистачає розуміння, підтримки та ласки. Батьки не можуть цього зробити, через зайнятість на роботі, втому або через власні інтереси. Чимало батьків, які взагалі не знають чим займається їх дитина, які в неї інтереси, про що думають або навпаки через що хвилюються. Тож якщо ви побачили у дитини схильність до такої субкультури то допоможіть їй виділитися серед ровесників якимось іншим, більш позитивним чином. Навчіть її робити щось таке цікаве та корисне, що приверне увагу однокласників або однолітків і без чобіт із черепами. А заборони взагалі неефективні у підлітковому віці. Вони лише ведуть до внутрішнього протесту та відчуження.

Отже, молодіжна субкультура насамперед надає негативний вплив на підлітка та ідентифікує себе як члена даної субкультури. Щодо фактору негативного впливу є нездоровий спосіб життя

Література

1. Базаров М. Современная молодежь – кто есть who? // Вид. «Ранок» № 37, 2007. 352с.

2. Готическая субкультура. Зарождение : веб сайт. URL: https://sub-cult.ru/chtivo/sub-cult/6693-goty-opisanie-subkultury-foto-video

3. Підлісний М. М. Молодіжна субкультура як об’єкт соціально - філософського аналізу. Київ, 2010. 130 с.

4. Нетреба М. М., Шаповалова В. А. Булінг як соціально-педагогічна проблема у закладах загальної середньої освіти. Освітній менеджмент: теорія і практика: зб. наук. праць / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Книгницької. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 101-108

УДК 371.01

Рижкова У. С.

ЗВ’ЯЗОК ВИХОВАННЯ З ЖИТТЯМ ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРИНЦИП ВИХОВАННЯ

Виховання повинно мати зв’язок з можливими умовами і вимогами подальшого життя людини, що буде сприяти її адаптації, самореалізації у відповідних життєвих умовах. Складовими такого виховання є розвиток духовності особистості, соціальної, психологічної, комунікативної, професійної компетентностей [2].

«Не для школи – для життя» – таке гасло зустрічало учнів давньоримських шкіл. Вже античні педагоги розуміли неефективність виховання, відірваного від життя. Розквіт особистості людини перебуває в прямо пропорційній залежності від її діяльності, особистої участі в суспільних і трудових відносинах. Позитивні людські риси розвиває труд: чим його більше, чим він доцільніший, тим вищий ступінь розвитку та соціалізації особистості. Через те вихованців треба привертати в суспільне життя, в різні корисні справи, розвиваючи відповідно позитивні зв’язки з ними. Школа життя – найкраще вчення виховання, через те принцип зв’язку виховання з життям став одним з основоположних в переважній більшості виховних систем. Він вимагає від вихователів активної діяльності в двох головних напрямках:

1) широкого і оперативного переглядання вихованців з громадської і трудової життям людей, що відбуваються в ній змінами;

2) залучення вихованців до реальних життєвих відносин, різних видів суспільної діяльності.

Підлітки активно прагнуть до дорослості, то ж сама людська натура дає вихователям змогу досягти необхідного педагогічного ефекту. Чим менший вік дитини, тим більше можливостей розгортати її соціальні почування і стійкі навички поведінки. Пластичність її нервової системи дозволяє здобувати високих результатів при розв'язуванні виховних завдань. Як вказував І. Павлов, життєдіяльність людського організму визначена впливом навколишнього середовища, умовами його існування. Цей вплив він назвав «життєвим вихованням» [2]. Таке виховання – «школу життя» – проходять всі підростаючі покоління. В результаті у них накопичуються навики поведінки, виробляються навички, необхідні для соціалізації. В деяких виховних системах взаємозв'язок виховання з життям пояснюється обмежувано як залучення вихованців до праці, посильної участі в суспільному виробництві. Це збіднює процес виховання, закриває шляхи до повноправної участі дітей та підлітків у розв'язанні важливих для будь-якої людини проблем: демократизації суспільства, дотримання прав людини, збереження оточуючого середовища та багатьох інших. Суспільно корисна праця – це один з найважливіших засобів соціалізації особистості [3].

Ефективність реалізації принципу зв'язку виховання з життям вимагає від педагога здатність забезпечувати: сприймання учнями ролі праці в житті суспільства і кожної людини, важливість економічного базису суспільства для задоволення зростаючих запитів його громадян; повага до людей, праці, що створює матеріальні і духовні цінності; зростання здатності незчисленно і майстерно трудитися, прагнення ретельно і творчо працювати на користь суспільства і свою власну користь; бачення загальних основ сучасного виробництва, мета поширювати політехнічний кругозір, оволодівати загальною культурою і основами наукової організації праці; єдність особистих і суспільних інтересів у трудовій діяльності, вибір професії згідно з завданнями суспільства і господарськими потребами; бережливе ставлення до суспільного здобуття та природних багатств, бажання примножити своєю працею суспільну власність; нетерпимі відносини до проявів безгосподарності, безвідповідальності, порушень трудової дисципліни, недбальству, розкрадання державної власності і варварському відношенню до природних багатств [1].

Принцип зв'язку виховання з життям, працею реалізується за умови виконання правил, що розкривають окремі погляди дії цього принципу:

1. Подолання конкретності і догматизму в соціальному і трудовому вихованні школярів, залучення їх до певної і посильної діяльності. При розробці програми здійснення вимог принципу на уроках і в позакласній виховній роботі, потрібно дотримуватись поступовості в його реалізації.

2. Узгодження своїх дій з сім'єю, пояснення кожному вихованцю, що його найважливіший вклад у суспільне виробництво – навчальна робота, допомога дома і в школі. Не слід стояти на заваді бажанням підлітків і юнаків єднатися у виробничі кооперативи, підробляти під час канікул.

3. Діти, зазвичай прагнуть до діяльності; пасивність, інертність, незацікавленість – невластиві дитячій природі. Вихователь, що не враховує цих особливостей, порушує та стримує процес соціалізації особистості.

4. Використання на уроках і в позакласній виховній роботі місцевий краєзнавчий матеріал.

5. Привчання школярів до відповідальності за прийняті рішення, що сприяє формуванню у них громадянських якостей.

6. Успішна реалізація принципу зв'язку виховання з життям неможлива без постійного перегляду та відновлення змісту, організації та методики виховання у відповідності зі змінами у соціальній сфері.

7. Виховний процес повинен бути побудований так,щоб діти бачили, що їх труд потрібен людям, суспільству, щоб він приносив задоволення.

8. Гарантування вживання матеріалу – первісний обов'язок вчителя. Проміж викладом змісту і поясненням його вживання варто мати встановлене правильне співвідношення.

9. Пропоновані способи впровадження навчання в життя повинні відповідати запитам і потребам учнів.

10. Планування уроку таким чином, щоб кожна його частина вносила особливий вклад у справу застосування теорії на практиці.

11. Демонстрування запропонованих способів застосування прикладами.

Не можна звертати увагу виключно на невдачі та недоліки у поведінці школяра. Професіонали виховання діють зовсім навпаки, виявляють та підтримують позитивне. звісно негативні риси потрібно не схвалювати,а виправляти. Але все ж головне – це формування позитивних якостей, які в першу чергу, слід розкривати та розвивати.

Педагогічно завжди вигідніше посилатися на позитивні інтереси вихованців (пізнавальні, естетичні, захоплення природою, тваринами та ін.), за допомогою яких можливо вирішувати безліч завдань трудового, морального, естетичного виховання. Спокійна атмосфера де кожний зайнятий своєю справою, жоден не заважає один одному, де висока організація праці і відпочинку сприяє бадьорому руху вперед, де і стіни виховують, тому що продумані всі дрібниці інтер'єру, де відчувається злагодженість дій та турботливі стосунки один до одного – все це виявляє сприятливі впливи на розвиток особистості [4].

Вихованці, яким неодноразово нагадують про їх недоладності починають утрачати віру в себе, свою енергію та можливості. Досвідчені вихователі не скупляться на компліменти, щедро авансують майбутні позитивні зрушення. Вони проектують гарну поведінку, вселяють впевненість в досягненні високих результатів, виявляють довіру вихованцям, підбадьорюють їх при невдачах [2].

Література

1. Зайченко І. В. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Чернігів: 2002.528 с.

2. Зайченко І. В. Педагогіка. Зв’язок виховання з життям, працею: підручник. URL: https://westudents.com.ua/knigi/344-pedagogka-zaychenko-B.html

3. Принципи зв’язку виховання з життям. URL:https://studfile.net/preview/9347321/page:7/

4. Шумілова І. Ф. Теоретичні і методичні основи формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Дис. доктора пед. наук, 2017. 562 с.

5. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» для спеціальності 014 «Середня освіта» / уклад.: Нетреба М. М. Маріуполь : МДУ, 2020. 52 с.

6. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Методичні рекомендації до виконання семінарських занять з дисципліни «Методика виховної роботи» для здобувачів вищої освіти 3-го курсу ОС «Бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта денної та заочної форми навчання / Укладач: Нетреба М. М. Маріуполь : МДУ, 2020. 60 с.

УДК-373.3.064.2

Сторонкіна Р. В.

УМОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДИТИНИ ТА ПЕДАГОГА

Якість взаємодії між вчителями та дітьми вже давно є темою обговорення серед педагогів. Відомо, що завдяки об'єму базового раннього навчання (наприклад, мовної та соціальної компетенції), яке відбувається через інтерактивний досвід у дітей, якість взаємодії між вчителями та дітьми привертає значну увагу з боку раннього догляду та навчання.

Багато вчителів вступають у цю сферу з дуже малою після-середньою освітою та мінімальною спеціалізованою підготовкою з питань розвитку дитини. Поліпшення стосунків учнів з викладачами має важливі, позитивні та довготривалі наслідки як для академічного, так і для соціального розвитку учнів. Лише покращення стосунків учнів із їхніми вчителями не призведе до досягнення успіху. Однак ті учні, які мають тісні, позитивні та підтримуючі стосунки зі своїми вчителями, досягнуть більш високого рівня знань, ніж ті учні, у яких більше конфліктів у своїх стосунках.

Взаємодія між учнями і вчителем на уроці має велике значення для зміцнення освітнього процесу – ця взаємодія має базуватися на спілкуванні, оскільки саме це значною мірою, що процес викладання-навчання буде просуватися позитивно та учнем будуть досягнуті хороші результати їхньої власної діяльності. Також правильна взаємодія сприяє розвитку критичного та рефлексивного чуття, і, крім того, учні мають змогу отримати навички та вміння для функціонування в сучасному суспільстві.

Правильна організація педагогічної роботи значною мірою залежить від того, як учитель володіє психологічними навичками, особливо соціальними навичками такими, як спілкування, самоконтроль та вирішення проблем.

Словесне спілкування між учнями та вчителем у класі має надзвичайне значення, оскільки воно дає змогу посилити процес викладання та навчання та сформувати самостійних учнів.

Взаємодія учнів і вчителів має базуватися на вербальному спілкуванні, тому що саме це дозволяє навчанню прогресувати і досягати більшої міри, а також робить учнів критичними та рефлексивними. У цьому сенсі дуже важливу роль відіграє спілкування між учнями і вчителем, воно має бути чітким, емоційним і робити наголос на горизонтальні зв'язки [1].

Один із головних аспектів ролі вчителя полягає в тому, щоб підтримувати встановлені норми з повагою і без авторитаризму для того, щоб було плавне спілкування з учнями, але вони в свою чергу також повинні намагатися слухати з емпатією, тобто звертати увагу на намір, який стоїть за учнями те, що учень хоче висловити, оскільки спілкування та навчання є частиною однієї реальності в навчальному процесі.

Роль вчителя та його вміння змусити учнів бачити в ньому союзника, а не ворога, з яким вони можуть висловлюватися, дружньо та тепло з'ясовувати всі свої запитання, має великий вплив на емоційний розвиток учнів.

Хороші стосунки регулюють успішність учня в класі, забезпечують емоційну стабільність, полегшують дитині взаємодію з однолітками, підтримують її у вирішенні конфліктів і допомагають у вираженні власних потреб. Хороші стосунки вчитель-учень є захисним фактором навіть за межами шкільного контексту, оскільки вони можуть зменшити асоціальну поведінку з проблемних предметів. Навпаки, конфліктні стосунки збільшують непередбачуваність поведінки вихованця, наполегливе прохання про увагу й допомогу. Посилаючись на теорію англійського науковця Джона Боулбі [2], коли дитина переживає негативні стосунки з учителем, вона не прагне їх перервати, а навпаки, прагне посилити запити, підтвердити (негативний) образ, який він має про себе. Тому створюється конфліктна залежність, при якій дитина відчуває почуття гніву та несправедливості. Переходячи від освітнього аспекту до аспекту академічної успішності, можна сказати, що існує важливий зв'язок між гарною успішністю та позитивними стосунками, оскільки дитина, яка відчуває цінність і підтримку з боку вчителя, позитивно реагує на його запити. і в основному зосереджений на навчанні, а не на стримуванні негативного настрою.

Учителі відіграють важливу роль у просуванні учнів через офіційний шкільний досвід. Насправді вчителі мають надзвичайну можливість підтримувати академічний та соціальний розвиток учнів на всіх рівнях.

У цьому сенсі позитивні стосунки між педагогом і учнем дозволяють учням відчувати себе в безпеці в середовищі навчання і забезпечують основу для важливих академічних і соціальних навичок.

Учні, які підтримують позитивні стосунки зі своїми вчителями, використовують їх як надійну базу для вивчення класу та шкільного середовища, як академічного, так і

соціального. Це дозволяє їм братися за академічні завдання та працювати над соціально-емоційним розвитком.

Крім того, завдяки цим безпечним відносинам учні дізнаються про соціально прийнятну поведінку, а також про академічні очікування та про те, як досягти цих очікувань.

Навчальна етика вчителів ґрунтується на критеріях слухання, супроводу, взаємодії за участі, комунікативного посередництва, з постійною здатністю спостерігати за дитиною, керувати її світом, читати її відкриття, підтримувати та заохочувати еволюцію її навчання до все більш автономних і усвідомлених форм знання.

Компоненти стосунків вчитель-учень, однак, мають виходити далеко за рамки методичних інновацій, спрямованих на співпрацю та групову роботу: безумовно, за допомогою не зовсім звичайних методів можна сприйняти нюанси особистості учня, які, можливо, на фронтальному уроці не виходить. Але щоб найкращим чином розвинути цю фундаментальну емпатію для встановлення хороших стосунків з класом, необхідно провести процес самокритики та самоосуду. Не випадково стосунки з учителем є елементом, який сильно впливає на успішність у школі, і, перш за все, сильно впливає на академічну адаптацію дитини.

Це виявляється, перш за все, у перші роки початкової школи, коли вчитель встановлює дуже особливі стосунки з дітьми, часто стаючи заміною батьків, і він в свою чергу повинен піклуватися про навчання учнів. Особливо в перші роки початкової школи кожна дитина глибоко переконана у привілейованих стосунках з учителем і використовує ряд стратегій, щоб це сталося. На початковому етапі шкільного навчання кожна дитина вимагає схвалення і прагне фізичного контакту. Проте з часом стосунки з вчителем, як і між батьком і дитиною, можуть змінюватися по-різному: одні можуть бути особистими та ласкавими, інші – віддаленими та офіційними з різними наслідками для процесу адаптації.

Чим більше вчитель дозволяє дитині переживати позитивні емоційні переживання, тим більше це дозволяє їй розвивати соціальні навички, саморегуляцію, оволодівати різними ситуаціями та мати гарне дидактичне навчання [3].

Отже, якщо учень відчуває сильний особистий зв’язок зі своїм учителем, часто розмовляє зі своїм учителем і отримує більш конструктивні вказівки та похвалу, а не просто критику від свого вчителя, то він швидше за все, більше довіряє своєму вчителю та демонструватиме більше залучення до навчання, краще вестиме себе на уроці та

досягатиме вищого рівня навчання. Позитивні стосунки між вчителем і учнями залучають учнів до процесу навчання та сприяють їхньому бажанню вчитися за умови, що зміст класу є цікавим, відповідним віку та добре відповідає навичкам учня.

Література

1. Взаємодія педагога з учнями: веб сайт. URL: https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(3).2020.204293

2. Психолого-педагогічні умови педагогічної взаємодії : веб сайт. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/5/94.pdf

3. Савченко О. Я. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи. Рідна школа. 2018. № 1-2. С. 3-7.

4. Шумілова І. Ф. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів у педагогічній спадщині А. С. Макаренка. *Витоки педагогічної майстерності. 2015. Випуск 15.* Бердянський державний педагогічний університет. С. 342-347. URL : http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5369/1/Schumilova.pdf

5. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» для спеціальності 014 «Середня освіта» / уклад.: Нетреба М. М. Маріуполь : МДУ, 2020. 52 с.

6. Нетреба М. М., Ровенкська Ю. В. Організаційно-методичні засади діяльності класного керівника у закладі загальної середньої освіти в умовах нової української школи. *Освітній менеджмент: теорія і практика: зб. наук. праць / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Книгницької.* Маріуполь: МДУ, 2020. С. 93-101

УДК 373.3/.5.015.31:17.022.1

Тахтамиш М. В.

СИСТЕМА МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ

Система моральних цінностей є основою культури кожного народу, нації, суспільства. Моральні цінності відіграють важливу роль у суспільному житті, тому що мораль завжди передбачає врахування особистістю цінностей іншої людини, вона визначає моральні орієнтири людей. Система цінностей відіграє важливу роль у формуванні особистості, особливо у дитячому віці. Власна система ціннісних орієнтацій особистості є програмою зростання впродовж всього життя.

Сучасна освіта орієнована на особистість, внаслідок чого метою освітнього процесу є розкриття й розвиток індивідуальності кожної дитини на основі формування її особистості культури. Чинником у характеристиці культури особистості є її взаємодія із суспільством. Для особистого зростання потрібні відповідні соціальні умови й цілеспрямоване виховання.

З'являючись на світ, дитина не народжується ні моральною, ні аморального, ні доброю, ні злою. Які моральні цінності у неї розвинуться, залежить від оточуючих людей, батьків, від методів їх виховання. Моральна позиція особистості та її загальнолюдські цінності, сформовані в шкільному віці, згодом перетворюються на характер людини [1]

У складному процесі формування всебічно розвиненої особистості чільне місце належить моральному вихованню. Моральне виховання – виховна діяльність школи і сім'ї, що має на меті формування стійких моральних якостей, моральної свідомості, розвитку морального почуття й формуванні звичок і навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології [2]. Результати морального виховання характеризуються такими поняттями: мораль, моральність, моральна свідомість, моральні переконання, моральні почуття, моральні звички і моральна спрямованість.

Зміст морального виховання учнів зумовлений потребами і вимогами суспільства до формування всебічно розвиненої особистості, рівень його моральності. З огляду на ці чинники, завдання морального виховання в школі – формування національної свідомості і самосвідомості, прагнення жити в гармонії з природою, свідомої дисципліни, обов'язку та відповідальності, поваги до закону, до старших, до жінки.

Формування національної свідомості та самосвідомості передбачає: виховання любові до рідної землі, до свого народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури, відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє утвердженню національної гідності, залучення учнів до практичних справ розбудови державності, формування почуття гідності й гордості за свою Батьківщину).

Патріотичні почуття зміцнює героїко-патріотичне виховання, покликане виробляти глибоке розуміння громадянського обов'язку, готовність у будь-який час стати на захист Вітчизні, оволодівати військовими знаннями, а також вивчити бойові традиції та героїчні сторінки історії народу, його Збройних сил [3].

До системи моральних цінностей входять: вічні, національні, громадянські, сімейні та цінності особистого життя.

Зазначимо деякі основні вічні моральні цінності, які потрібно виховувати у школярів:

- розуміння проблем й почуттів іншої людини – це здатність до співчуття;
- мужність – це готовність до непростих рішень у складних ситуаціях. Почуття мужності дає дитині можливість робити правильні вчинки;
- відповідальність – допомагає дитині краще вчитися в школі;
- наполегливість – для досягнення поставленої мети і долання перешкод;
- самоконтроль – допомагає дитині керувати своїми думками, словами, діями й емоціями;
- чесність – чесно визнавати свої помилки і не намагатися їх приховувати;
- любов і турбота – розуміння почуття іншої людини, прагнення допомогти іншим;
- повага – запорука здорових соціальних професійних відносин і необхідність поважати інших людей незалежно від їх віку;
- справедливість – формування переконання, що всі люди мають рівні права.

Національні цінності – є значущими для одного народу, проте їх не завжди поділяють інші народи. Наприклад, почуття націоналізму зрозуміле і близьке лише поневоленим народам і чуже тим, які ніколи не втрачали своєї незалежності. До цієї групи цінностей належать такі поняття, як патріотизм, почуття національної гідності, історична пам’ять тощо.

Громадські цінності – ґрунтуються на визнанні на визнанні гідності людей і характерні для демократичних суспільств. Це, зокрема, права і свободи людини, обов’язки перед іншими людьми, повага до закону

Сімейні цінності – моральні основи життя сім’ї, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей, пам’ять про предків.

Завдання школи – на основі моральних цінностей, створених, здобутих, завойованих старшими поколіннями, створювати реальні моральні, високоідейні, громадянські відносини в колективі. Моральні цінності повинні стати особистим духовним багатством кожного вихованця. Цього досягають за умови, коли моральна ідея, розкрита перед розумом і серцем вихованця в яскравому образі, пробуджує в нього глибокі морально-етичні почуття.

Література:

1. Ковбасюк Т. Л. Моральні цінності сучасного виховання. *Нова педагогічна думка. 2019. №4.* URL: https://roippo.org.ua/upload/documents/statti/100/35.pdf

2. 15 моральних цінностей для дітей. *Нова освіта* : веб-сайт. URL: https://osvitanova.com.ua/posts/4352-15-moralnykh-tsinnostei-dlia-ditei

3. Формування моральних цінностей в учнів початкових класів. *На Урок :* веб-сайт. URL: https://naurok.com.ua/dopovid-formuvannya-moralnih-cinnostey-v-uchniv-pochatkovih-klasiv-53734.html

4. Тарасенко Г. С., Голюк О. А., Кривошея Т. М. Практикум з теорії та методики виховання: Навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 392 с.

5. Шумілова І. Ф. Теоретичні і методичні основи формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Дис. доктора пед. наук, 2017. 562 с.

6. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» для спеціальності 014 «Середня освіта» / уклад.: Нетреба М. М. Маріуполь : МДУ, 2020. 52 с.

7. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Методичні рекомендації до виконання семінарських занять з дисципліни «Методика виховної роботи» для здобувачів вищої освіти 3-го курсу ОС «Бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта денної та заочної форми навчання / Укладач: Нетреба М. М. Маріуполь : МДУ, 2020. 60 с.

УДК 371.01

Тєтєріна С. М.

КОНЦЕПЦІЯ «ВІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ» В ПЕДАГОГІЦІ

Концепція «вільного виховання» в сучасному світі набирає великого оберту. Багато хто з педагогів впроваджує цю концепцію, але і деякі чинять опір. Взагалі, вільне виховання – це напрям педагогічної теорії, який дає поштовх дітям розвивати свої вміння та практикуватись самостійно, також це процес розглядання дитиною навколишнього світу, пізнання його сутності та самовизначення в ньому. Маніфестом цієї теорії стала книга відомої шведської письменниці Еллен Кей «Вік дитини» [1, с. 9].

«Вільне виховання» має велику історію його впровадження в педагогіці. Ще з давніх часів цю теорію намагався прийняти Сократ і навіть передбачив найважливіші проблеми

стосовно педагогіки та її вільного виховання [1, с. 3-4]. У той період Стародавня Греція славилася гуманістичною педагогічною традицією, тобто концепцією «вільного виховання». Великий давньогрецький філософ Панетій також відстоював принцип «жити згідно з природою» – це, означає, жити згідно з власною індивідуальністю. «Вільне виховання» можна співвіднести з гуманізмом. Так Цицерон вважав, що гуманізм – це ідеал виховання. Людина повинна бути вільною в своїх думках та вчинках [1, с. 4].

Аналогічними принципами керувався відомий письменник Жан-Жак Руссо. Який насамперед поставив в центр своїх педагогічних поглядів «природну людину». Таким чином, теорія «вільного виховання» зародилася в «природному вихованні» Жан-Жака Руссо, вже потім цю ідею вніс вітчизняний видатний учений і педагог Лев Толстой [1, с. 6].

Лев Толстой вважав, що особистість повинна формувати свої погляди самостійно, без насильства від оточуючих. На думку Толстого, «вільне виховання» допомагає удосконалювати моральні якості, саморозвиток, пізнання навколишнього світу дитини. Він виділив певний принцип його теорії виховання – це свобода вибору. Толстой говорив, що виховання є насильницьким впливом однієї особи на іншу, з метою створити людину таку, яку хочеться. Ця концепція розлетілася по всьому світу і багато вчених, які вивчали педагогіку почали використовувати ідеї вільного виховання [5, с. 242].

Жан-Жак Руссо щиро вірив, що дітей треба привчати до самостійного розвитку. Дитина повинна змалку відчувати себе вільною та рухатися за своїми почуттями. Його завданням було оберігати маленьку особистість від впливу культури світу. Він вважав, що запроваджена культура заважає жити. Принципом Жан-Жака Руссо було самостійне пізнання дитиною реальності цього світу. Він вважав, що малечу не треба вчити, а дати змогу сформувати свої уявлення та особистість самостійно, без нав’язування оточення [3, с. 7].

Також існує багато думок щодо цієї теорії і її впровадження. Наприклад, Еллен Кей – велика шведська письменниця, за допомогою якої концепція «вільного виховання» набула поширення в Європі. Вона горіла бажанням показати ідею самонавчання і самовиховання дітей. Також вважала, що треба робити акцент на особистий досвід дитини, самостійність та інтерес. Еллен Кей була одна з тих, хто критикував стару школу і прагнула, щоб дорослі поважали дитину та її інтереси. Вона написала багато творів, які містять її думки про цю концепцію. Наголошувала, що вихователь не повинен нав’язувати дитині свої думки, а

тільки допомагати дитині йти до саморозвитку і підтримувати у своїх починаннях [1, с. 81].

Ще одна відома італійська письменниця, педагог, лікар – Марія Монтессорі. Вона була автором методики виховання дітей у дошкільних закладах на засадах теорії «вільного виховання». Марія Монтессорі за основу свого навчання брала «сенсорне виховання», за допомогою якого діти навчались у навколишньому середовищі. Вважала за потрібне створення для дитини умов, які будуть виявляти її індивідуальні здібності, тобто її природу. Головним чинником виховання й навчання признавала самостійні індивідуальні заняття дітей або спеціально розроблений індивідуальний урок, який був стислий, простий та за об'єктивністю знань учнів. Марія Монтессорі набула велику популярність серед педагогів, її погляди на концепцію «вільного виховання» використовують донині [4]. У концепції Марії Монтессорі були й деякі мінуси, наприклад, система «спонтанного розвитку дитини». Ця система не приділяє великої уваги до природи дитини, до її розвитку. Недостатня увага приділяється такому природному виду діяльності дітей, як гра. В сучасному світі існує багато початкових шкіл, які беруть до уваги систему «вільного виховання» Марії Монтессорі, яку поступово удосконалюють.

Ця концепція також має і мінуси. Багато батьків неправильно розуміють, що є «вільним вихованням». Деякі з них вважають, що не треба взагалі втручатися у життя своєї дитини та пускають їх на самоплив. Це є поширеною помилкою, тому що ця ідея навпаки має на увазі, що батьки заздалегідь повинні виставити певні рамки поведінки для своєї дитини, якими вона повинна керуватися. Метою такого виховання є розвиток в дитині особистості з певною самоорганізацією. Також другою важливою помилкою є надання дітям великих повноважень. Тобто, батьки втрачають свій авторитет і виконують усі капризи дитини та надають їй право командувати дорослими. Щоб не виникала така проблема треба розуміти, що перш за все це дитина і їй потрібна доросла поміч та опора. Не потрібно виконувати всі її забаганки, а треба тверезо дивитись на ситуацію і робити так, щоб дитина могла відстоювати свої позиції не підриваючи ваш авторитет.

Не можна не згадати й великих українських педагогів, такі як Григорій Ващенко, Софія Русова, Степан Сірополко та інші, які досліджували та впроваджували ідеї «вільного виховання». Так, наприклад, Софія Русова казала, що концепція «вільного виховання» вже відома по всій Європі та має поштовхом в сучасній педагогіці. Вона вважала, що виявлення самостійності й творчих сил дитини – це новий етап розвитку

особистості. Також Софія Русова гостро критикувала стару школу, говорячи про те, що там придушують талант дитини та вона втрачає інтерес до навколишнього світу [2, с. 13]

Отже, концепція «вільного виховання» є впливовою в педагогіці. Вона розкриває дитину, як певну самостійну особистість. Ми бачимо, що ця теорія розглядається по всій Європі та має неабиякий результат. Багато педагогів використовують «вільне виховання» у своїх доробках та базують на цьому свої педагогічні ідеї та теорії. Варто зазначити, що ця концепція спрямована на подальший розвиток суспільства, бо ідея «вільного виховання» буде надалі розвиватись та використовуватись. Існують різні думки, деякі діячі, які працюють у сфері педагогіки критикують «вільне виховання», обґрунтовуючи це тим, що дитина повинна «йти за педагогом» і завжди слухати та виконувати те, що він каже, коли «вільна педагогіка» працює зовсім інакше.

Існує таке гасло «йти від дитини», тобто прислуховуватись до внутрішнього світу малечі та надавати їм певну свободу своїх думок та дій. Але не треба забувати, що кожний з нас потребує підтримки, як і дитина, котра хоче практикуватись самостійно, але і вимагає належної уваги.

Література

1. Педагогічна спадщина Софії Русової в контексті сучасності: Матеріали П24 Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференії 24–26 березня 2016 р. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 150 с.

2. Теорія «вільного виховання» Монтессорі : веб-сайт. URL: http://studies.in.ua/ru/pedagogika-shpargalki/1447-teorya-vlnogo-vihovannya-montessor.html

3. Шумілова І.Ф. Теоретичні і методичні основи формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Дис. доктора пед. наук, 2017. 562 с.

4. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» для спеціальності 014 «Середня освіта» / уклад.: Нетреба М. М. Маріуполь: МДУ, 2020. 52 с.

5. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Методичні рекомендації до виконання семінарських занять з дисципліни «Методика виховної роботи» для здобувачів вищої освіти 3-го курсу ОС «Бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта денної та заочної форми навчання / Укладач: Нетреба М. М. Маріуполь : МДУ, 2020. 60 с.

УДК 371.064.3

Юшкова О. Є.

МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ЛЮДИНОЮ ТА КОЛЕКТИВОМ

Проблема людини в колективі та взаємовідносин цих двох невід'ємних понять розглядалась протягом усього існування людства. Варто тільки згадати про те, що людину називають «суспільною твариною», а її взаємодії з колективом вивчалися протягом багатьох століть. Розглянемо особливості колективу.

Колектив від латинської означає збірний – вищий рівень розвитку спільності, складно організована система міжособистісних стосунків, яка впливає на ефективність спільної діяльності Це група високого рівня розвитку, яка дає можливості для узгодження спільної й індивідуальної діяльності, змогу своїм членам діяти – відповідно до власних цілей і мотивів, у тому числі й за межами спільності [1].

З самого початку людської історії істота роду «Homo» була суспільною. На етапі первісності людський індивід не був особистістю, оскільки не усвідомлював своїх особливостей, що відрізняли його. Людина в той період взагалі не виділяла себе з середовища, про що говорять тотемічні вірування у звірів-прабатьків. У рабовласницьку епоху, як стверджує філософ А. Ф. Лосєв, відчужений характер суспільних відносин, при якому раб є «тілом без голови», а рабовласник – «головою без тіла», теж не сприяв усвідомленню своєї особистісності. Ми маємо право говорити про становлення особистості лише з періодом настання середньовіччя, коли окрема людина стала самостійною виробничою одиницею в полі або в майстерні. Настав етап розвитку індивідуальності. Але для розуміння та сприйняття людини, як особистості, знадобилася епоха Відродження, яка підсумовувала індивідуалістичну свідомість самостійного виробника та духовні уявлення, що виросли на ґрунті християнської моралі та підкріплені античною традицією .З цього часу в історії педагогіки починається складний діалектичний процес взаємодії колективу та особистості, при якому акценти то зміщуються на індивідуальне виховання та освіту, для того, щоб здобути «ідеальну особистість» (Руссо), то на колективне виховання для того, щоб сформувати «нового людини» комуністичного суспільства. Залишається відкритим питання, чому людина так завзято шукає колектив, в

якому почувається комфортно, навіть незважаючи на те, що найчастіше, це вимагає від неї поступатися інтересами власної особистості [2]?

Насамперед, у його рамках задовольняється природна потреба людей у спілкуванні та діловій взаємодії, у приналежності до групи собі подібних; у колективу людина у необхідних випадках знаходить підтримку та захист; у колективі він формується як особистість, що підвищує свій творчий потенціал; у своєму колективі він насамперед реалізує свої здібності, знання, досвід, знаходить визнання успіхів та досягнень у праці. У той же час, поряд з бажанням бути в колективі, люди хочуть відрізнятися від інших, залишатися якими є індивідуальностями, гідними поваги.

Зараз виділяють три моделі розвитку відносин між особистістю і колективом:

1. Особистість підкорюється колективу (конформізм);

2. Особистість і колектив знаходяться в оптимальних відносинах (гармонії);

3. Особистість підкорює собі колектив (нонконформізм).

У першому варіанті особистість може підкорюватись вимогам колективу природньо і добровільно, а може і надалі зберігати свою незалежність і індивідуальність, підкорюючись колективу лише зовні, формально. У другому варіанті – ідеал взаємовідносин – гармонізація відносин особистості і колективу. Кожен член колективу зацікавлений в існуванні тривалого об'єднання. Третій варіант, коли особистість підкорює собі колектив, зустрічається рідко. Яскрава особистість, її індивідуальний досвід можуть в силу тих чи інших причин сподобатись членам колективу. Цей процес може мати подвійний характер і привести як до збагачення соціального досвіду колективу, так і до зменшення його, якщо новий кумир стає неформальним лідером і орієнтує колектив на більш нижчу систему цінностей, ніж та, яку колектив вже досягнув [1].

Отже, потрібно пам'ятати, що істина завжди знаходиться тільки в самій людині, яка вирішує, як саме їй жити та, як розцінювати інформацію. Потрібно вміти знаходити себе в колективі, а колектив в собі шляхом прийняття себе та різноманітності людської натури. Розуміти, що колектив – це не безлика сіра маса, а різноманітність індивідуальних особистостей.

Література

1. Кадлубович Т. І., Середня А.Г. Проблеми взаємодії в колективі. *Економіка інноваційної діяльності підприємств: Соціологія, політологія, право*: С. 567-568. Веб-сайт. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8308/1/NRMSE2017_V3_P567–568.pdf

2. Тарасенко Г. С., Голюк О. А., Кривошея Т. М. Практикум з теорії та методики виховання: Навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 392 с.

3. Шумілова І. Ф. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів у педагогічній спадщині А. С.Макаренка. *Витоки педагогічної майстерності. 2015. Випуск 15.* Бердянський державний педагогічний університет. С. 342-347. URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5369/1/Schumilova.pdf

4. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» для спеціальності 014 «Середня освіта» / уклад.: Нетреба М. М. Маріуполь: МДУ, 2020. 52 с.

5. Нетреба М. М. «Методика виховної роботи». Методичні рекомендації до виконання семінарських занять з дисципліни «Методика виховної роботи» для здобувачів вищої освіти 3-го курсу ОС «Бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта денної та заочної форми навчання / Укладач: Нетреба М. М. Маріуполь: МДУ, 2020. 60 с.

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

УДК 37.01

Акимова Т.О.

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДО

За актуальною думкою Н. Кунц з питань прав людей з обмеженими можливостями, що коли інклюзивне навчання буде повністю опановане, ми зможемо відмовитись від ідеї, що всі діти для того, щоб приносити користь суспільству, мають бути схожими один на одного. Замість цього ми будемо шукати і підтримувати таланти, властиві всім людям. Ми починаємо розглядати нетипові способи, щоб виховувати корисних членів суспільства, і в процесі цієї роботи ми зможемо дати всім дітям відчуття того, що вони потрібні.

В. Сухомлинський наголошував на тому, що не може існувати виховання особистості поза колективом, як не може бути колективу без особистостей. Особливі діти не повинні бути

покинуті самі на себе, а розвиватися у таких же умовах, що й нормальні діти. Колектив може стати виховним середовищем тільки в тому разі, коли він створюється під час спілкування і спільної діяльності, яка дає кожному радість і насолоду, розвиває його інтереси і здібності, коли є освічений педагог, який любить дітей [1].

Мета інклюзивного закладу освіти, як зазначають В. Алексєєва, І. Сошіна, О. Таранченко – надати всім дітям та учням можливість найбільш повноцінного соціального життя, активної участі в колективі, тим самим забезпечуючи найбільш повну взаємодію і турботу один про одного як членів співтовариства [2]. На сучасному етапі розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами пріоритетного значення набуває створення інклюзивного освітнього середовища. У такому освітньому середовищі всі діти навчаються разом у системі масової освіти за загальноосвітніми навчальними програмами, що пристосовані до індивідуальних потреб особливої дитини. Інклюзивне освітнє середовище – це простір, де всі діти незалежно від своїх освітніх потреб здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною спільноти. Кожна дитина – особлива, але є діти, про яких говорять «особливі» не для того, щоб підкреслити унікальність здібностей, а задля того, щоб відмітити ті особливі потреби, які відрізняють їх від інших дітей. Незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, кожна людина має право на повноцінне життя, освіту, якість якої не відрізняється від якості освіти решти людей. Саме цей принцип є основним в організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Л. Виготський писав, що навчання дитини у спеціальному закладі відбувається у вузькому обмеженому колі колективу, у маленькому замкненому світі, де все пристосоване до дефекту.

Науковці зазначають, що вчити і виховувати таких дітей треба в інклюзивному середовищі закладів освіти: створювати для них якісь спеціальні навчальні заклади немає потреби. Ці діти не є потворними, а найкрихітніші, найніжніші квіти в безмежно різноманітному квітнику людства за думкою В. Сухомлинського [1]. В інклюзивному середовищі кожна дитина почуває себе безпечно та має відчуття приналежності до колективу. Діти та їхні батьки беруть участь у визначенні навчальних цілей, а також у прийнятті рішень щодо них. Створення інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти – це та складова гуманітарної політики держави, яка свідчить наскільки її суспільство готове свідомо захищати невід'ємні права людини та яка сьогодні поступово входить у освітній процес України [3].

Література

1. Іноземцева С.В. Використання педагогічних ідей В.О. Сухомлинського в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu/TtMNiV/2008_21/11.html (дата звернення: 10.12.2022)
2. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання*. 2011. №1. С. 19.
3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення. [Електронний ресурс]. URL: htpp//slovjanochka.at.ua/publ/inkljuzivna_osvita_v_konteksti_realij_sogodennja/1-1-0-53 (дата звернення: 10.12.2022)

УДК 37.01

Бовкун Є.В.

РОЛЬ РУХЛИВИХ ІГОР В ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Дошкільний вік є дуже важливим в період дитинства. Зміцнення дітей одне із головних задач суспільства, тому в усіх програмах запроваджують фізичне виховання з метою всебічного розвитку дитини. Одним із провідних напрямків фізичного виховання є рухливі ігри. Кожна рухлива гра впливає на фізичне виховання дітей. Під час гри у дітей формуються навички поведінки залежно від мети ігор, а емоції під час гри формують поведінку дитини. Тобто гра є головною рисою для формування моральної поведінки [1].

П.Ф. Лесгаф приділяв велику увагу рухливим іграм з правилами – як засобу розвитку самоорганізації і дисципліни дітей. Є.С. Вільчковський працював над проблемою використання рухливих ігор в різних вікових групах, організації та організації рухливих ігор з дітьми дошкільного віку та керування ними. Видатні психологи і педагоги обґрунтували, визначили, експериментально перевірили значення рухливих ігор для повноцінного розвитку дітей, довели вплив рухливих ігор на розвиток основних рухів і рухових якостей у дітей дошкільного віку [3; 4].

Як визначають вчені головна особливість гри те, що діти під час гри засвоюють та вивчають щось нове не помічаючи цього. Ряд психолого-педагогічних досліджень дозволив виокремити функції рухливих ігор, а саме:

- виховна функція фізичної культури спрямована на підвищення витривалості та загартування морального духу людини. Фізичне виховання має бути органічно пов'язане з високими моральними цілями та шляхетними прагненнями. Виховна функція полягає у ознайомленні дітей з теорією та історія фізичної культури, її значення життя людини.

- оздоровча та гігієнічна функція обумовлена тим, що в сучасних умовах життя через відсутність активних заходів у багатьох людей розвивається гіподинамія та знижується опірність організму. Для цього необхідне щоденне виконання гімнастики, художньої гімнастики, фізкультурних перерв у роботі кожною людиною.

- загальнокультурна функція, яка полягає в тому, що фізична культура організує дозвілля та наповнює його корисним та захоплюючим заняттям.

Отже, гра є одним з найважливіших засобів спортивного виховання дошкільників. Рухова активність дітей під час гри під вдалим керівництвом педагога ефективно впливає на діяльність серцево-судинної і дихальної систем, зміцнює нервову систему, руховий апарат, покращує загальний обмін речовин, підвищує активність всіх органів і систем людського організму, стимулює апетит і сприяє здоровому сну. За допомогою рухливих ігор забезпечується всебічний фізичний розвиток дитини [2].

Література

1. Важливість фізичного виховання дитини дошкільного віку UR: https://stavsad21.ru/2017/03/17/важность-физического-воспитания-реб/ (дата звернення: 13.12.2022)
2. Внесок педагогів та філософів XVI-XVIII століття у розвиток теорії та методики фізичного виховання дітей дошкільного віку URL: https://vuzlit.com/462646/vnesok_pedagogiv_filosofiv_hviii_stolittya_rozvitok_teoriyi_metodiki_fizichnogo_vihovannya_ditey_doshkilnogo (дата звернення: 15.12.2022)
3. Основні функції рухливих ігор у сучасних умовах URL: http://www.ipedahohika.com/lirefs-1406-1.html (дата звернення: 13.12.2022)
4. Рухлива гра – як засіб та метод фізичного виховання URL: https://osobennosti.net.by/metodicheskaya-kopilka/80-vospitatelyam-spetsialnykh-i-integrirovannykh-grupp/324-podvizhnaya-igra-sredstvo-i-metod-fizicheskogo-vospitaniya-doshkolnikov.html (дата звернення: 13.12.2022)

5. Рухливі ігри в дошкільному навчальному закладі URL: https://ua-referat.com/Рухливі_ігри_в_дошкільному_навчальному_закладі (дата звернення: 13.12.2022)

УДК 37.01

Богаєвська А.В.

ФОРМУВАННЯ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Основним змістом розумового виховання є розвиток розумових здібностей, які є психологічними якостями, визначальними легкість і швидкість засвоєння нових знань, умінь і можливості їх використання для вирішення різноманітних завдань [1]. Розвиток розумових здібностей має особливе значення для підготовки дітей до шкільного навчання. Адже важливо не тільки, якими знаннями володіє дитина до часу вступу до школи, а чи готовий він до отримання нових знань, чи вміє міркувати, доказово мислити, здогадуватися, виявляти розумове напруження, фантазувати, робити самостійні висновки, будувати задуми творів, малюнків, конструкцій. Все це передбачає певну ступінь сформованості пізнавальних процесів (пам'ять, мислення, уяву). Пізнавальні процеси (сприймання, пам'ять, мислення, уява) - складова частина будь-якої людської діяльності, які забезпечують ту чи іншу інформацію [2]. Вони дозволяють людині намічати заздалегідь мети, плани і зміст майбутньої діяльності, програвати в розумі хід цієї діяльності, свої дії і поведінку, передбачати результати своїх дій та керувати ними по мірі виконання. Коли говорять про розумові здібності дитини, то також мають на увазі рівень розвитку і характерні особливості його пізнавальних процесів, так, чим краще розвинені у дитини ці процеси, тим більш здатним він є, тим більшими можливостями він володіє, від рівня його розвитку пізнавальних процесів залежить легкість і ефективність його вчення [3]. Людина народжується з досить розвиненими задатками до пізнавальної діяльності, проте пізнавальні процеси новонароджений здійснює спочатку несвідомо, інстинктивно. Йому ще належить розвинути свої пізнавальні можливості, навчитися ними керувати. Тому рівень розвитку пізнавальних можливостей дитини залежить не тільки від отриманих при народженні задатків (хоча *вони відіграють основну роль),* але і від характеру виховання і навчання дитини в сім'ї, в дитячому саду, від власної його діяльності з саморозвитку своїх інтелектуальних здібностей. Розумове виховання дитини, не можна розглядати у розриві від психічного розвитку, від багатства інтересів, почуття інших рис, що утворюють його духовне обличчя.

Концепція дошкільного виховання орієнтує педагогів на гуманізацію виховно-освітнього процесу дитячого саду через реалізацію специфічних вікових можливостей психічного розвитку дошкільників у відповідних віку видах діяльності, а також на пошук ефективних методів підвищення якості дошкільної освіти, з метою якісної підготовки дітей до школи. У період активних перетворень у дошкільній педагогіці, пошуку шляхів гуманізації виховно-освітньої роботи з дітьми та побудови нових моделей взаємодії дорослого і дитини, увагу вчених і практиків звернено до ігрової діяльності. Дослідження психологів показали, що розвиток дитини відбувається у всіх видах діяльності, але, перш за все, у грі. Кожен період життя і розвитку дитини характеризується певним провідним видом діяльності. У психології під провідною діяльністю розуміється та, в процесі якої відбуваються якісні зміни у психіці дітей, формуються і розвиваються основні психічні процеси і властивості особистості, з'являються психічні новоутворення, характерні саме для даного конкретного віку [4].

Педагогічний колектив закладу дошкільної освіти має можливості використати інклюзивне середовище для формування розумових здібностей дітей дошкільного віку.

Інклюзивне середовище закладу дошкільної освіти розглядається, як: просторово-предметний простір (безбар'єрний доступ дітей до приміщень, іграшок, предметів), інформаційно-технічний з асистивними технологіями; змістовно-методичний і комунікативний (використання варіативних підходів до розумового розвитку дошкільників; складання індивідуальних програм розвитку, гнучкість у використанні виховних альтернативних та додаткових методів комунікаційного впливу на дитину) та організаційно-управлінський складник інклюзивного середовища.

Література

1. Алабино Л.В. Збірник вправ та дидактичних ігор. К, 2003. 134 с.
2. Асмолов А.Г., Бурменська Г.В. Формування универсальних учбових процесів в основній школі. К. 2009. С. 124.

УДК 37.01

Вирвич В. О.

ЕМОЦІЙНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Емоційне виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі є однією з актуальних

проблем. Емоції відіграють важливу роль у житті будь-якої дитини, оскільки допомагають їй сприймати оточуючий світ і реагувати на все, що відбувається. Дитина дошкільного віку не вміє самостійно виражати свої почуття та емоції, так як ця здатність формується протягом усього її дитинства різними засобами. Емоції проходять тяжкий шлях виховання, набуваючи все більш складні форми прояву під впливом соціальних умов життя. Емоційне виховання дошкільника пов'язане з появою в нього нових інтересів, з розвитком пізнавальної сфери особистості. Дитина живе емоціями, керується ними при виборі висловлення думки чи відтворення якоїсь дії.

Різні психологи та педагоги займалися вивченням проблем емоційного виховання особистості. Такі відомі педагоги, як Г. Васянович, П. Сікорський, приділяли велику увагу емоційним станам дітей, вони були впевнені у важливості розвитку емоційної сфери та у вихованні почуттів з народження дитини. Протягом усього дитинства емоції розвиваються, змінюються і набувають інтелектуального характеру. Педагог Г. Васянович у своєму посібнику зазначив, що характерною ознакою емоцій є те, що вони відображають ситуативне ставлення людини до окремих об’єктів [1].

Дослідник Д. Гоулман визначає емоції імпульсами, що спонукають людину до дії. Емоція – це є внутрішній імпульс, який спрямовує людину до зовнішньої дії. Ті, хто не вміє розпізнавати свої емоції моментально реагують на подразник певною дією.

Емоції важливі для раціонального мислення, коли ми стаємо перед складним вибором – з ким спілкуватися, кому можна довіритись, з ким пов’язати своє життя, – емоції та емоційні спогади, емоційні уроки, що були отримані протягом життя дають мозку необхідні сигнали для ухвалення рішення, роблять більш привабливими одні можливості порівняно з іншими. У такі моменти емоції, ніби освітлювач, наводять світло на одні можливості та занурюють у пітьму інші [2].

У дітей середнього дошкільного віку емоційний світ стає багатшим і різноманітнішим, тому що від звичайних емоцій (страху, радості) вони переходять до складніших почуттів: радіє, сердиться, захоплюється, дивується та сумує. Також зміни спостерігаються у зовнішніх проявах емоційних реакцій. У цьому віці формується мова почуттів за допомогою поглядів, усмішок, жестів, поз, рухів, інтонацій голосу.

Емоційно забарвлена діяльність стає методом психологічного розвантаження дітей середнього дошкільного віку, що відрізняє їх високою збудливістю. У віці 4-5 років, як і в ранньому, залишається емоційна залежність від дорослого, а будь-які дії дорослого зумовлюють активність поведінки та діяльності дитини. Доведено, що дорослий теж залежить від дитини,

радіє, співчуває разом із нею, тим самим дитина залишає те гарне емоційне самопочуття, готовності діяти і долати перешкоди не дивлячись на невдачі.

Емоції більше пов'язані із задоволенням природних потреб. Емоція – це завжди безпосередні переживання, часто неусвідомлені, тому їх складно співвіднести з визначеним об'єктом, проте сама емоція може бути пов'язана з різними об'єктами [2].

Провідною формою діяльності в дошкільному віці – є гра, вона задає основну траєкторію емоційного розвитку у відносинах дитини з навколишнім світом. Емоційне життя дитини накопичується різними почуттями через привласнення ролі і переживань того персонажа, який зображує дитина.

Гра є надзвичайно емоційною діяльністю. Багато авторів, які займалися вивченням поняття «гра», відзначають її емоційну різнобарвність, насиченість та вплив на емоційний стан загалом. У роботах вчених занотовані механізми впливу сюжетно-рольової гри на емоційне самопочуття дошкільника. Емоції, що впливають на сюжетно-рольову гру, неодмінно впливають на вміння дитини взаємодіяти із соціумом.

Ігровий процес як зона найближчого розвитку дитини вимагає збагаченого ігрового середовища і педагогічного супроводу дорослих. Гра відіграє ключову роль у житті дитини дошкільного віку, і необхідно визнати самоцінність вільної гри дитини в освітньому процесі закладу дошкільної освіти [3].

Значущими для виховання емоційної сфери є ігри на визначення емоцій. Різні ігри для вияву емоцій та вмінням їх контролювати будуть гарною ілюстрацією для редагування травматичних подій і просто як спосіб дізнатися про те, чим живе дитина. Одним із таких прикладів гри для відображення емоцій – є гра «Крокодил», дитина вчиться показувати той чи інший предмет не говорячи – лише жестами й мімікою, а також слідкувати за власними емоціями та вміти донести певну інформацію.

Важливо те, що ігрова діяльність стає одночасно і умовою емоційного благополуччя дитини, а отже, і умовою загального поступального розвитку особистості. Гра – це не тільки розвиток, а й спосіб вивільнити емоційну напругу, нормалізувати негативні емоційні переживання і збільшувати загальний рівень емоційного благополуччя.

Отже, сформована сфера емоцій, почуттів дає змогу дитині набувати власного досвіду пізнання соціального і предметного оточення. Завдяки ігровій діяльності емоційна сфера дітей дошкільного віку, набуває різних відтінків та різноманіття. Вони вчаться контролювати та виявляти емоції правильно та стримано. Дитина, яка відчуває позитивні емоції, розвивається

набагато швидше. Дитина зі стабільною емоційною сферою володіє хорошим душевним здоров'ям, відчуттям безпеки і довірою до оточення, що допомагає дитині засвоїти основи правильної поведінки в суспільстві.

Література

1. Васянович Г.П. Основи психології: навчальний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2012. 114 с.
2. Савонова Г. І. Розвиток емоційного інтелекту в закладі загальної середньої освіти. Лисичанськ, 2021. 70 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція / Байєр О. М. та ін.; під керівництвом Т.О. Піроженко. Україна, 2021. 36 с.

УДК 822.111 (71)

Водолаз Н.В.

СТВОРЕННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СЕРЕДОВИЩА В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Останнім часом особливої актуальності набуло питання розвитку, навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами (надали ООП). За останні роки кількість таких дітей в Україні щорічно зростає, ставлення до них змінюється. Навчання дітей з ООП спільно з їхніми нормотиповими однолітками сприяє їх соціальній адаптації. В той же час одним із чинників, що гальмує інклюзію, визнається неготовність частини педагогів, здорових дітей та їхніх батьків взаємодіяти із дітьми, які мають особливі потреби. Таким чином, формування в інклюзивній групі ЗДО толерантного освітнього середовища є важливим педагогічним завданням.

Сучасні науковці, педагоги та інші учасники освітнього процесу надають великого значення дослідженню толерантності і створенню умов для організації толерантного середовища в інклюзивному освітньому просторі. Вивчення особливостей створення толерантного інклюзивного середовища у закладах освіти має важливе значення для успішного виховання та соціалізації не тільки дітей з порушеннями психофізичного розвитку, а й інших вихованців.

Створення толерантного інклюзивного середовища являє собою гнучку, індивідуалізовану систему, що передбачає не лише пристосування фізичного середовища, але й підготовку педагогів, зміну системи надання вихованцям можливості навчатись за індивідуальним

навчальним планом, забезпечення медико-соціального, психолого- педагогічного та наукового супроводу, створення навчальних програм, навчально- методичного забезпечення тощо.

Толерантність (від лат. Tolerantia) – стійкість, витривалість, терпимість. Вважаємо, що дуже точно і ємно дала роз'яснення толерантності одна з учениць Харківської спеціалізованої школи №75: «Толерантність – це розуміння того, що людина має право бути не такою, як інші» [1]. У своїй праці В. Франкл «толерантність» розкриває як взаємну повагу та право іншого індивіда мати думки чи погляди, відмінні від інших [2]. Толерантності потрібно вчитися і можна навчитися, тому, навчання починається з дітей, яких варто вчити не просто бути «такими як всі», а, поважаючи інших, висловлювати свою точку зору та відстоювати власну позицію. Разом із толерантністю слід виховувати повагу до людини, до самого себе, адже неможливо прищепити толерантність дитині, яка сама себе не поважає.

Аналіз наукових джерел з проблеми формування толерантності дітей дозволив виділити два шляхи побудови толерантного освітнього середовища. Перший полягає в припиненні негативних реакцій одних дітей відносно інших. Проте такі припинення забезпечують лише мінімальний рівень поваги до іншого. Другий шлях полягає у створенні умов, необхідних для досягнення всіма вихованцями високого соціального статусу й усвідомлення соціальної значимості кожного з них. Максимальну результативність дає поєднання цих двох шляхів. Завдання педагога – навчитися бачити і розпізнавати перші ознаки можливої конфліктної ситуації, щоб запобігти її розвитку або знайти компромісне розв’язання конфлікту.

Виховання толерантності починається з формування стійкого прояву дружелюбності до однолітків у найближчому оточенні, ввічливості у відносинах з людьми, стриманості в прояві негативних почуттів, нетерпимого ставлення до насильства, зла, брехливості, ліні тощо. З часом особлива увага має звертатися на товариську взаємодопомогу у важку хвилину, чуйність до горя чужих людей, прояви милосердя до хворих, літніх – усіх, хто потребує допомоги. Треба відмітити, що вся система освітньої роботи, всі педагогічні засоби тією чи іншою мірою впливають на формування толерантності в дітей. Методика виховання толерантності базується на знанні педагогом індивідуальних особливостей дітей, взаємин між дітьми та їх проявами в поведінці.

Само по собі спільне виховання здорових дітей і дітей з ООП не розв’язує всіх проблем їхньої взаємодії – без відповідної педагогічної роботи сфера дитячих стосунків може залишатися деформованою, неповноцінною. Тому важливим в роботі педагогів є здатність до регулювання взаємин між дітьми. Успішність вирішення даного завдання багато в чому

залежить від характеру спілкування та психологічної схильності дітей до міжособистісних контактів. При цьому потрібно враховувати особливості розвитку дітей з психофізичними порушеннями [3].

Можна стверджувати, що найбільш сприятливою для формування толерантних міжособистісних стосунків у дитячому колективі інклюзивної групи є спільна діяльність дітей, яка має соціально та особистісно значущий зміст. Виховний потенціал спільної діяльності зростає, якщо вона носить творчий характер. Колективна творча діяльність сприяє формуванню толерантності, якщо діти при цьому набувають досвід гуманної партнерської взаємодії з педагогом та між собою. Для того, щоб забезпечити психологічну захищеність дитини, успішність її взаємин з іншими, педагог має створювати спеціальні ситуації, що дають дітям можливість здійснювати взаємодопомогу, приймати самостійні рішення, висловлювати власні судження та водночас поважно ставитися до думки інших. Діти різного віку розвивають свої власні цінності, значною мірою відображаючи цінності та погляди тих, хто їм небайдужий, тих хто завжди поруч.

Треба зазначити що, толерантність, як і будь-яку іншу якість, у дитини набагато легше сформувати, якщо союзниками педагогів у даному питанні є їх батьки. При цьому сам педагог має бути прикладом толерантного й поважного ставлення до інших, показувати позитивний зразок гуманної взаємодії з родиною. Якщо чуйність, тактовність, терпіння, увагу та повагу до всіх без винятку дітей і батьків педагоги проявлятимуть із перших днів перебування дитини в садочку, це стимулюватиме прояв даних якостей у вихованців і їхніх батьків.

Отже, усі діти заслуговують на середовище, яке задовольняє їхні потреби бути здоровими, відчувати себе безпечно, захищено від будь-яких проявів жорстокого поводження, нехтування з боку дорослих або дітей. Комфортне, емоційно підтримуюче, стимулююче середовище забезпечує кожній дитині інтерес до пізнання, сприяє навчанню, співпраці й особистому розвитку. Толерантним можна вважати освітнє середовище, в якому створено умови для формування толерантної особистості. Ознаками толерантного освітнього середовища є відкритість для всіх без винятку дітей, стійкість до внутрішніх змін та зовнішніх впливів, гуманність та варіативність.

В толерантному освітньому середовищі діти не лише отримують інформацію про толерантність, але й набувають досвід життя у відкритому демократичному суспільстві. Виховання толерантності важливе тому, що людина, яка навчиться бути відкритою до відмінностей, отримає більше можливостей в освіті, бізнесі та багатьох інших сферах життя.

Словом, від цього залежить успіх дитини. Успіх у сьогоднішньому та завтрашньому світі залежить від здатності розуміти, цінувати та працювати з іншими. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти є цінною складовою для створення безпечного та інклюзивного середовища.

Література

1. «Толерантність – це розуміння того, що людина має право бути не такою, як інші»: веб-сайт. URL: https://docuclub.docudays.ua/news/-lyudina-maye-pravo-buti-ne-takoyu-yak-insh (дата звернення: 20.11.2022).
2. Толерантність – терпимість до людей від Віктора Франкла: веб-сайт. URL: https://promdevelop.com/career/tolerantnost/ (дата звернення: 07.12.2022).
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.

УДК 37.01

Голік Г.Г.

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОПП В УМОВАХ ДИТЯЧОГО КОЛЕКТИВУ ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У психології доведено, що характер поведінки людини у процесі соціальної адаптації залежить від цілей та орієнтації її цінностей, а також можливостей їх досягнення у соціальному середовищі. Хоча соціальна адаптація йде безперервно, це поняття зазвичай пов'язують із періодами кардинальних змін життя індивіда та її оточення.

Вступ дитини з ООП до закладу дошкільної освіти викликає, як правило, серйозну тривогу у дорослих. Дитина в родині звикає до певного режиму, до способу годування, укладання спати, у неї формуються певні взаємини з батьками, прихильність до них. Від того, як пройде звикання дитини до нових умов життя, до незнайомих дорослих та однолітків, залежить подальший розвиток дитини й благополучне існування у дитячому садочку й родині.

Проблемами адаптації, її видів і рівнів займалися П. Анохін, Н. Ватутіна, В. Войтко, А. Налчаджян, І. Мілославова, Р. Тонкова-Ямпольська, В.Слюсаренко, Г. Царегородцев та інші. Вплив особливостей виховання в сімї на адаптацію дитини досліджено у працях Т.Алєксєєнко, В. Постового.

Адаптація (з лат. «пристосування») -складний процес пристосування організму до оточення, що проходить на різних рівнях: фізіологічному. соціальному, психологічному.

Ступені адаптації:

- Легкий (1-16 дн.) -радісний чи стабільно-спокійний емоційний стан. Дитина контактує з дорослими, ровесниками, предметами, що її оточують. Досить швидко звикає до нових умов.

- Середній (16-32 дн.) – емоційний стан дитини може бути нестійким. Протягом дня для малюка характерна плаксивість: крик , плач під час розлуки і зустрічі з батьками та близькими людьми. Ставлення до однолітків зазвичай байдуже.

- Важкий (32 дн.-декілька тижнів) – погіршується сон, апетит. Малюк може перебувати в активному емоційному стані. Або навпаки, може бути пасивним, пригніченим, напруженим, уникати спілкування з однолітками, сторонитися і відмовлятися від участі в будь- якій діяльності.

Є поняття «дезадаптація» – утворення неадекватних механізмів пристосування дитини до закладу дошкільної освіти у формі порушень поведінки, психогенних захворювань і реакцій, підвищеного рівня тривожності, викривлень в особистісному розвитку у дитини з ООП.

Зауважимо, що поняття «діти з особливими потребами» ще не повністю досліджене і висвітлене у сучасній науковій літературі. Це зумовлено тим, що вивчення різних аспектів виховної роботи в закладах дошкільної освіти розпочалося відносно недавно. Так, у наукових джерелах стосовно дітей з вадами розвитку використовують терміни «діти зі спеціальними потребами», «діти з функціональними обмеженнями».

Дітей з особливими потребами ми відносимо дошкільників з сенсорними порушеннями (вадами слуху, зору), а також з вадами у розвитку мовлення, емоційно-вольової сфери (ранній дитячий аутизм, гіперактивність), опорнорухового апарату та дітей з інтелектуальними порушеннями (розумова відсталість з мінімальними поведінковими порушеннями та без них). Вищеперелічені інклюзивні категорії дошкільників мають різний період адаптації перебування в ЗДО, який потрібно вивчати та аналізувати педагогічним колективам, а саме: розуміння освітніх проблем у період адаптації дитини з ООП, причини конфліктів з іншими дітьми, джерела прояву неадекватної поведінки у групі.

Висновок: адаптація до дитячого садка - це процес пристосування дитини до умов нового середовища, а також формування умінь і навичок у повсякденному житті. Індивідуальна організація соціально-психологічного супроводу сприяє підвищенню успішності адаптації дитини з ООП до закладу дошкільної освіти.

Література

1. Гурковська Т. Вперше до дитсадка. *Дошкільне виховання*. 1998. № 11 – 12. С.6.

2. Дмитришина Н. Адаптація дітей раннього віку до перебування в ДНЗ. Київ. 2001.
3. Семінар-тренінг для вихователів та помічників вихователів. *Психолог*. 2008. №3. С. 7.
4. 3.Захарова Н. Адаптація дітей до дитсадка. *Дошкільне виховання*. 2006. № 4. С. 8-10.

УДК 37.01

Гребенюк Н.В.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВПЕВНЕНОСТІ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Проблеми формування соціальної впевненості дітей дошкільників як психологи та педагоги приділяють постійну увагу. Зазначимо, оскільки дошкільна освіта – перша ланка у неперервній системі освіти, то від того, який початковий "старт" буде дано малюкові, значною мірою залежатимуть якість та динаміка його особистісного розвитку, життєві установки та світорозуміння дорослої людини. У зв'язку з цим особливо актуальною є проблема розвитку соціальної впевненості особистості вже з дошкільного віку.

На сьогоднішній день в психології та педагогіці все більше уваги приділяється поняттю соціальної впевненості. Визнається, що навички соціально впевненої впевненої поведінки та спілкування впливають на ефективність навчання, а також є настільки ж значущими, як і професійна підготовка особистості в цілому. Але, тим не менш, до цих пір залишаються недостатньо розкритими особливості змісту, структури, умови формування цієї якості особистості.

Проблема соціальної впевненості в собі привертала увагу науковців з кінця XIX ст. Її вивченням займались А. Адлер, Р. Альберті, Е. Берн, Дж. Вольпе, У.Джеймс, Ф. Зимбардо, А. Лазарус, А. Маслоу, Ф. Перлз, К. Роджерс, А. Сальтер, Е. Шостром та ін.

Вчені стверджують, що соціально-впевнені діти – це дошкільники, які вміють та можуть гармонійно взаємодіяти з собою, з соціумом, з зовнішнім світом. Проблеми соціально-впевненої поведінки дітей досліджували: І. Бех, О. Кононко, І. Печенко, Т. Поніманська [1; 6].

Якщо точно слідувати етимології виразу "соціальна невпевненість", то потрібно говорити про дисгармонійну взаємодію дитини з ООП із соціумом. Проте на перше місце ми поставимо невміння дитини з ООП гармонійно взаємодіяти з собою, оскільки невміння взаємодіяти з соціумом – фактично наслідок невміння взаємодіяти із самим собою.

Проте, як показав аналіз психолого-педагогічної теорії і практики ще недостатньо досліджені проблеми розвитку соцільної впевненості у дітей дошкільного віку.

Складність розв'язання названої проблеми посилюється протиріччям між об'єктивною необхідністю процесу формування соціальної впевненості дитини та не розробленістю сучасних методик, які б враховували особливості розвитку дітей з невпевненою соціальною поведінкою; між процесами саморозвитку та системою традиційного виховання; авторитарними методами впливу на соціально невпевнених дітей. Зазначені педагогічні протиріччя стану теорії та практики дошкільного виховання в сучасних умовах підкреслюють необхідність переосмислення і подальшого дослідження процесу розвитку соціальної впевненості у особистості, що визначили вибір теми дослідження: "Розвиток соціальної впевненості у дітей дошкільного віку".

Найчастіше в педагогічній і психологічній літературі соціальна невпевненість на рівні зовнішніх поведінкових проявів описується як некомунікабельність, сором'язливість, актуальність, тобто як гіпоактивність [3]. Якщо ж невпевнену поведінку розуміти на глибинному особистісному рівні як невпевненість в самому собі, своїй доцільності в соціумі, як конфлікт індивідуального і соціального, та її проявом може бути і гіперактивність у вигляді неслухняності і агресивності. І те і інше – гіперактивність і гіпоактивність – форми часто неадекватних захисних механізмів соціально невпевнених дітей [5].

Важливу роль у формуванні соціальної впевненості відіграє соціальне середовище, включення дитини в нього та взаємодія з ним. Однак мало уваги приділяється організації цього середовища та забезпеченню оволодіння дитиною соціальним досвідом. Спосіб взаємодії особистості з іншими, надбання нею соціального досвіду виявляється в такій складовій образу – Я як соціальна впевненість [4].

У нашому дослідженні ми будемо спиратися на особистісно-орієнтований підхід у вихованні й навчанні, будемо розглядати соціальну впевненість як сутнісний показник морально-вольового розвитку особистості, що регулює її поведінку, як переживання людиною своїх можливостей, адекватних до тих задач, що стоять перед нею в житті, а також до тих, що вона ставить перед собою сама.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. - Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 2003.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. *Дошкільне виховання*. 1999. № 1. С. 6 - 19.
3. Базова програма дитини дошкільного віку «Я у світі». К.: Світоч, 2009.

4. Бернс Р. Развитие "Я – концепции" и воспитание. М.: Прогресс, 2002.
5. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, А. П. Печенко; наук. ред. А. М. Богуш; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006.
6. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). Ін-т пробл. виховання АПН України. К. : Стилос, 2000. 336 с.

УДК 37.04

Дорофєєва Ю. О.

ВПЛИВ ПЕДАГОГІВ ТА БАТЬКІВ НА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність теми. Розвиток комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку є однією із основних проблем дошкільної лінгводидактики. Її актуальність зумовлюється пріоритетними напрямами Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Комплексними заходами щодо всебічного розвитку і функціонування української мови», спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технології навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування. На сучасному етапі зі зміною пріоритетів у сфері освіти, активно впроваджується в життя рідна мова, що вимагає не тільки формування мовленєвих умінь та навичок, а й визнає стратегію завдання виховання мовленнєвої особистості, перед якою стоять завдання навчитися комплексно застосовувати мовні і немовні засоби з метою комунікації: уміння спілкуватися в конкретних соціально-побутових ситуаціях, орієнтуватися в ситуації спілкування, проявляти ініціативність спілкування, стриманість у спілкуванні; культуру мовленнєвої комунікації. Володіння даними уміннями передбачає сформованість комунікативної компетентності.

Мета: обгрунтувати вплив педагогів та батьків на формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Проблему формування комунікативних компетенцій спеціалісти все частіше аргументують збільшенням числа дітей, які стикаються з труднощами в навчанні. У них низький рівень комунікативного та пізнавального розвитку, емоційна неврівноваженість, труднощі у налагодженні відносин з однолітками і дорослими,

погано розвинене мовлення. При цьому мається на увазі діти зі нормальним інтелектом, потенційними можливостями розвитку. У Базовому компоненті дошкільної освіти, виділено основні освітні лінії розвитку дітей на етапі дошкільного дитинства. Одна з них – формування комунікативно-мовленнєвої компетентності дитини дошкільного віку, зокрема здатності дитини виражати свої бажання, наміри, а також давати пояснення своїм діям та їх змісту за допомогою мовних і немовних засобів. Показником компетентності є здатність дитини будувати своє мовленнєве спілкування з іншими людьми в різних життєвих ситуаціях [1, с.15].

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що комунікативна компетентність - комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування. Комунікативній компетентності, як і іншим видам мовленнєвої компетентності потрібно навчати дітей вже з раннього віку. Ще до школи дитина повинна засвоїти відповідні мовленнєві знання, вміння та навички, необхідні їй для спілкування [1].

Спілкування – основна умова розвитку дитини, важливий фактор формування особистості, спрямований на пізнання та оцінку самого себе за допомогою інших людей. Потреба в спілкуванні закладена в дитині самою природою. На різних вікових етапах спілкування виконує свої актуальні функції. Навіть на такому нетривалому періоді як дошкільне дитинство змінюється характер і мотиви комунікації. По-перше, поступово розширюється коло спілкування, з яким дитина взаємодіє. Перш за все, це дорослі люди, які все пояснюють, допомагають. Але з часом у дошкільника активізується інтерес до спілкування з такими ж дітьми, як він сам. По-друге, змінюється предметність спілкування. На зміну комунікаціям на основі практичних дій приходить розумове спілкування. Прогрес спілкування в дошкільному віці продовжується і надалі, привносячи нові мотиви у необхідності спілкуватися з дорослими або однолітками [3, с. 185].

Т. Піроженко зазначає, що психологічна характеристика комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини відбиває аспекти емоційного, когнітивно-лінгвістичного, творчого розвитку дитини [8]. Науковець виділяє такі чинники комунікативного розвитку: актуалізація особистісних новоутворень: потреб, мотивів спілкування з дорослими і ровесниками, емпатійних якостей, що опосередковують комунікативну діяльність дитини в процесі її взаємодії з навколишнім світом; стиль взаємин педагога з вихованцями; усунення авторитарного стилю керівництва [8]. Дана позиція забезпечує не тільки гуманістичну спрямованість педагогічних дій, але й сприяє розв’язанню психологічних завдань мовнленнєвого розвитку –

формуванню комунікативних ознак, що виявляються в мовній поведінці; організація специфічно дитячих видів діяльності, пов'язаних з комунікацією і які забезпечують своєчасний розвиток комунікативних досягнень дитини. На думку Т. Піроженко, комунікативний розвиток є передумовою розвитку особистості дитини, можливості засвоювати окультурені людські дії у ході активної взаємодії з дорослими та однолітками. «Цілком зрозуміло, що мовленнєві досягнення дитини як відображення досвіду міжособистісних взаємин віддзеркалюють такі особистісно-значущі психологічні феномени, як статус дитини у сім'ї та групі дітей, ставлення оточуючих до дитини»,- зазначає вчена [7, с. 22].

У старшому дошкільному віці профілактика труднощів в міжособистісній сфері набуває більшої актуальності, оскільки цей вік є сензитивним для оволодіння знаннями, уміннями і навичками, які сприяють ефективній взаємодії з оточуючими людьми, іншими словами, формуванню комунікативної компетентності [9, с. 5]. Комунікативна компетентність обумовлена індивідуальними особливостями, соціальними умовами і предметно-практичною діяльністю, організацією педагогічного процесу у закладі дошкільної освіти, специфікою простору спілкування і може бути показником опанування дитиною культури мовленнєвої комунікації [6, с. 16].

У старшому дошкільному віці ставлення до однолітків стає більш стійким, не залежне від конкретних обставин взаємодії. Вони найбільше піклуються про своїх друзів, вважають за краще грати з ними, сидіти поруч за столом, проводити час на прогулянці тощо. Друзі розповідають один одному про те, де вони були і що бачили, діляться своїми планами або уподобаннями, дають оцінки якостям та вчинкам інших.

У дитини старшого дошкільного віку переважає вища форма комунікативної діяльності– позаситуаційне-особистісне спілкування. Яскрава характеристика спілкування однолітків полягає в його надзвичайної емоційної насиченості [5, с. 110]. Спілкування дитини старшого дошкільного віку в більшості випадків становить лише частину більш широкої взаємодії дитини і дорослого, відповідного іншим потребам дітей. Тому розвиток мотивів спілкування відбувається в тісному зв'язку з основними потребами дитини, до яких ми відносимо потребу в нових враженнях, в активній діяльності, у визнанні та підтримці оточуючих. На цій основі виділяємо три основні категорії мотивів спілкування – пізнавальні, ділові та особистісні [2, с. 24].

Взаємовідносини з оточуючими, що формуються в дітей у процесі тієї чи іншої діяльності, характеризуються наступним. Якщо задовольняється допитливість дитини, її потреба в

особистісному спілкуванні та спільній діяльності з дорослими, виникають почуття довіри до оточуючих, певна широта соціальних контактів. Діти, наприклад, кажуть, що в разі ускладнень, вони звернуться за допомогою до тата з мамою, а в дитячому саду – до вихователів і друзів. Якщо ж потреба в спілкуванні задовольняється недостатньо, у дитини складаються почуття недовіри до дорослих та однолітків. Виховуючись в старшій групі, дитина набуває вміння спостерігати за грою однолітків, просити їх про щось, дякувати. Але форми ввічливого поводження їй ще треба освоювати. Діти користуються ними переважно в діяльності, організованій дорослим, або коли виконують ту чи іншу роль в грі. Не всі вміють вчасно надавати допомогу один одному, узгоджувати свої дії. Далеко не всі виявляють організаторські вміння. Всьому цьому дошкільники повинні навчитися у старшій групі [4, с. 94].

Щоб ефективно виконувати педагогічні функції, дошкільний заклад має переглянути зміст і поліпшити якість освітньої роботи з дітьми, посилити вплив на кожну дитину. Це зумовлює потребу дошкільного закладу вбачати в сім'ї союзника, однодумця щодо виховання дитини. Слід зауважити, що педагоги дошкільних закладів не завжди усвідомлюють можливість і необхідність співробітництва з сім'єю. Молоді спеціалісти нерідко вважають, що їх навчили, як розуміти дитину, як її вчити, виховувати і недооцінюють ролі батьків, що не важливо, коли батьки виховують не зовсім правильно і бачать дитину набагато менше часу, ніж вихователь у садочку. Часто так і батьки думають, що знають свою дитину краще, ніж інші, розуміють її, а отже, і виховують самі, а в дитячому садку дитина ціла і неушкоджена, під наглядом дорослого, і цього досить. Таким чином, є дві сили, дуже близькі дитині дошкільного віку — батьки й педагоги, які намагаються виховувати автономно, незалежно одна від одної, що не сприяє ефективному вихованню. У вихованні маленької дитини є чимало заходів, метою яких є формування позитивних звичок, навичок поведінки, раціональних способів діяльності. Усе це можливо, якщо дорослі домовлятимуться про єдність вимог, спільність методів впливу та способів навчання в дитячому садку й родинному колі.

В основу взаємодії сучасного дошкільного закладу та сім'ї має бути покладено співробітництво. Повноцінним може бути тільки те виховання, яке починається від колиски. Дошкільне виховання, що починається з родинного, а далі доповнюється суспільним є вирішальним у прилученні дитини до скарбниці духовної культури народу, її соціалізації. Саме в родинному вихованні в дошкільні роки у дитини закладаються основи моралі, правильної поведінки, активності, ініціативності, творчого ставлення до дійсності чи навпаки — пасивності, байдужості, нігілізму, індиферентності. Родинне виховання і виховання в дошкільній установі

реально існували як дві самостійні ланки, хоч у програмах дитячого садка і в методичній літературі наголошувалось на необхідності взаємозв'язку дитячого садка і сім'ї. Насправді це були дві системи, які зрідка взаємодіяли. У сім'ї зміст, методи, форми виховання дітей залежать від загальної культури батьків. Найпростіше сімейне виховання має довільний характер, здійснюється без чіткої системи, фрагментарно і доволі стихійно. За таких умов загальний розвиток і ступінь вихованості дітей дуже різний. В одних сім'ях малята ростуть добрими, привітними, довірливими, активними, виявляють інтерес до гри, книжок, мистецтва, в інших — батьки не дуже дбають про загальний розвиток дитини, але велику увагу приділяють її дисциплінованості, слухняності. Є сім'ї, де вихованню дитини не надають значення взагалі.

Заклад дитячої освіти — обов'язкова ланка загальної системи освіти. Процес виховання і навчання у ньому здійснюється відповідно до програми, укладеної фахівцями (фізіологами, психологами, лікарями, педагогами, методистами) й ухваленої Міністерством освіти і науки України. Програма набуває чинності державного документа. За твердженнями спеціалістів, у дошкільних закладах достатньо розвинені й вихована діти ті, в родинах яких з особливою увагою ставляться до виховання. Найбільше труднощів викликають у вихователя діти, батьки яких не приділяють належної уваги їх вихованню.

Отже, навіть обов'язкова програма з чітко організованим процесом виховання не позбавляє дошкільного закладу залежності від родини: якщо батьки дбають про дитину, то й дитячий садок сприяє її збагаченню, розвитку; якщо сім'я не займається вихованням чи створює для дитини важкі умови, то дитячий садок не завжди в змозі допомогти.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція / Богуш А.М., Бєлєнька Г.В., Богініч О.Л. та інш. Київ. 2021.
2. Денисенко О.І. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. Черкаси: ЧОІПОПП ЧОР, 2012. 32 с.
3. Калмикова Л.О Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. Київ: " Слово", 2016. 380 с.
4. Луценко І. Дитина-дорослий: вчимося спілкуватись. Київ: Світич, 2008. 156 с.
5. Михальська С.А. Чинники та критерії комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника. *Проблеми сучасної психології*. 2010. Випуск 9. С.10.
6. Пенькова О. Розвиток мовлення у дітей. *Психолог*. 2005. № 42. С.13-15.

7. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу.Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2003.168 с.
8. Стрюк К. Ще раз про розвиток мовлення: Пріоритетні напрями розвитку мовленнєвої діяльності дошкільнят. *Дитячий садок*. 2004. №47. С.2-7.

УДК 37.01

Духова Т. В.

ВПЛИВ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МИСЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ігрова діяльність дошкільників є засобом пізнавальної активності дітей. Саме гра є основним видом діяльності дошкільників, вона являється більш доступним способом трансформації отриманих з навколишнього світу інформацій, вражень та знань, сприяє розвитку пізнавальної діяльності дитини.

А вся пізнавальна діяльність дитини раннього і дошкільного віку пов’язана з практичною діяльністю і з навколишніми предметним світом. В свою чергу і розвиток мислення в цьому віці пов’язаний з практичною цілісністю дитини і з сприйманням особливостей предметів навколишнього світу. Найбільш пізнавальна діяльність, а отже і мислення розвивається в процесі ігрової діяльності [1; 5].

На даний час спеціалісти в галузі спеціальної освіти однодумно визнають, що гра як важлива спеціальна діяльність дітей повинна виконувати широкі навчальні та виховні функції, та розвивати усі психічні процеси вихованців.

Такі відомі науковці як Л. Венгер Т. Власова досліджували ігрову діяльність дошкільників, її вплив на пізнавальну діяльність та психічні процеси вихованців. Саме спираючись на їхні наукові роботи ми на даний час знаємо так багато про розвиток мислення дошкільників , їхню провідну діяльність, а саме гру.

Гра дозволяє дошкільникові виразити свої найфантастичніші мрії, бажання, дитині відкривається широкий простір для виявлення творчої активності, розвитку пам’яті, мислення, уваги, уяви, пізнавальної активності дошкільників [2].

Відомі психологи Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонтьєв, О. Люблінська вважають гру провідною діяльністю дошкільників, завдяки їй в психіці дитини відбуваються значні зміни, формуються якості, які готують їх до нових, вищих рівнів розвитку .

У грі всі сторони дитини формуються в єдності і взаємодії. За висловом великого науковця С. Рубінштейна про те, що в грі, як в фокусі, збираються, в ній проявляються і через неї формуються всі сторони психічного життя особистості. Спостерігаючи за граючою дитиною, можна дізнатися про її інтереси, уявлення про навколишнє середовище, виявити особливості характеру, відношення до друзів та дорослих.

Гра – провідна діяльність дошкільника, мотивом її є сама її сутність. Як говорив Л. Виготський про те, що гра дитини не є просто спогадом про пережите, але й творче перетворення пережитих емоцій, комбінування їх і побудова з них нової реальності, яка відповідає вимогам та вподобанням самої дитини, розглядаючи гру як творчу діяльність, в якій наглядно виступає комбінування діючих уявлень, Виготський підкреслює, що дитина в грі з елементом, взятим з навколишнього життя, створює нове творче уявлення, образ, який належить їй самій.

Численні психолого-педагогічні дослідження свідчать про доцільність починати підготовку до навчальної діяльності з формування умінь контролювати та оцінювати свої дії. Контролювання та оцінювання своїх дій формується в ігровій діяльності [3; 4].

Дослідження З. Мануйленко, В. Котирло та інших показали, що саме в грі завдяки взятій на себе ролі дитина починає добровільно, за власним бажанням підпорядковувати свою поведінку вимогам, які визначаються роллю. Їх поведінка опосередковується правилами суспільних відносин, обов'язками.

Отже, гра – основна діяльність дошкільника. В процесі гри формуються всі психічні процеси, вміння, навички, формується характер, вподобання та любов до праці. За допомогою гри діти засвоюють певні знання, потрібні для наступної, складнішої діяльності – навчальної.

Гра є провідною діяльністю дошкільника не тому, що займає найбільше вільного від сну часу в його житті, а тому, що зумовлює найважливіші зміни у психічних процесах дитини. В ній виникають і диференціюються нові види діяльності, зокрема учіння, яке є цілеспрямованим процесом засвоєння знань, оволодіння уміннями та навичками, яке готує перехід дитини до наступної стадії розвитку - молодшого шкільного віку.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2012.
2. Дитина. Освітня програма для дітей двух до семи років. Київ: Київський університет імені Б. Грінченка, 2012. 180 с.

3. Крутій К., Зданевич Л. Сторітеллінг : мистецтво розповідання або Як зацікавити й мотивувати дітей. *Дошкільне виховання*. 2017. № 7. С.2-6.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ. : Академвидав, 2015.
5. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 220с.

УДК 373.2.01, [37.013.42+37.011.3–052]: 364–785.14

Ємельяненко А. О.

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Інтеграція внутрішньо переміщених дітей у суспільство, полегшення їх адаптації шляхом педагогічного супроводу є особливо актуальною проблемою дошкільної освіти. У методичних рекомендаціях Міністерства освіти та науки України про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році виокремлено пункт, щодо психологічного супроводу всіх учасників освітнього процесу [1]. Кожна третя дитина відчуває труднощі пристосування до нового місця. Помітними є дратівливість, агресія, низький рівень взаємин із ближніми, пасивність та відсутність позитивних емоцій [2]. Така ситуація визначає необхідність здійснення педагогічного супроводу виховання і розвитку внутрішньо переміщених дітей дошкільного віку.

Певний внесок у вирішення проблеми психолого-педагогічного супроводу дітей із травмою війни зробили О. Волинська, О. Колісник, Ю. Луценко, О. Панченко, О. Сімоненко та ін. Метою психолого-педагогічного супроводу є створення оптимальних умов для становлення й розвитку дошкільників, забезпечення успішної адаптації, регуляція актуального стану, відновлення та захист психічного здоров’я. Реалізація поставлених цілей відбувається шляхом узгодженого застосування сучасних наукових підходів до організації освітнього процесу: гуманітарного, ціннісного, культурологічного, синергетичного, системно-цілісного, особистісного, діяльнісного, комплексного, індивідуального, комунікативно-діяльнісного.

Важливу роль у наданні педагогічного супроводу переміщеним дітям відіграє діяльність вихователя, що передбачає організацію системи педагогічної підтримки, яка, на думку Р. Бернса та О. Бодальова, полягає у створенні доброзичливого психологічного клімату в колективі. К.

Александрова, В. Бедерханова, Ф. Кевля доповнюють її різноплановими заходами згідно з інтересами, схильностями, життєвими прагненнями дітей.

Оскільки педагогічний супровід потребує забезпечення сприятливого мікроклімату в освітньому закладі, доцільно проводити ранкові зустрічі для налагодження спілкування та об'єднання колективу дітей. Найпоширенішими формами організації дозвілля є спортивні та культурно-масові заходи. Їх рекомендуємо проводити в освітніх закладах з метою ознайомлення з історією, традиціями, менталітетом і культурою певного регіону, що позитивно впливає на процес їх інтеграції в нове середовище.

Особливості корекційно-розвивальної роботи розглядаємо крізь призму таких видів діяльності, як гра, ліплення, малювання, взаємодія з піском, водою, заняття з фізичної культури. Значної уваги заслуговують такі ігрові технології, які мають конкретно визначений сюжет. Під час таких занять вихованці закладів дошкільної освіти намагаються відтворити події, що відбуваються в дорослому житті. Сюжетна гра має на меті сприяти особистісному формуванню дитини, розвинути її фізично та духовно. До того ж, саме ігрові методи навчання та виховання формують моральний образ вихованця в майбутньому. Гра відповідає інтересам і потребам дітей, дає змогу для прояву самостійності, вияву ініціативи, творчості, імпровізації, вияву себе. Ігри-драматизації на основі розігрування казки активізують уяву дитини, виявляють та усувають дитячі страхи, тривогу, сприяють підвищенню самооцінки та креативності дошкільника. Також, доцільним методом у роботі з означеною категорією дітей є лялькотерапія та арт-терапія, які сприяють успішній адаптації та усувають конфлікти [3].

У зарубіжному досвіді знаходимо такі моделі психосоціальної реабілітації дітей. Грузинські автори Н. Сарджвеладзе, З. Бебераджвілі розглядають допомогу дітей не лише у відновленні їх соціального та побутового функціонування, а й духовного світу. Дослідники наголошують на комплексному підході, що залучає як внутрішні процеси, так і зовнішнє середовище – сім'ї, педагоги. Представлена модель охоплює роботу над поведінкою, емоціями, пізнавальними функціями, системою цінностей, особистісною ідентичністю. Окрім того, важлива інформаційна робота з батьками щодо підвищення їхньої компетентності з дитячої психології. Автори підкреслюють вагомість роботи з педагогами для підвищення їх сенситивності до психологічних особливостей дітей-переселенців, а також засвоєння навичок і вмінь, що сприятимуть регулюванню дитячих стосунків в колективі [4, с. 195–196].

Наступною є психосоціальна модель розвитку стійкості дитини нідерландського дослідника М. Еувема. Основу концепції становить поняття «стійкість», що дає змогу долати

певні перешкоди. Стійкість дитини підсилює батьківська компетентність у подоланні труднощів, підтримка (фізична, моральна, психологічна), взаємодія з однолітками на основі рівності, дотримання режиму дня [4, с. 197–198].

Метод спілкування (NVC) американського психолога М. Розенберга ґрунтується на принципі визнання цінності кожної людини і створення «позитивного клімату» в групі, що передбачає можливість побудови конструктивного діалогу. NVC є ефективним інструментом комунікації в психотерапевтичній моделі реабілітації дітей (музичній терапії) [4, с. 200].

Отже, педагогічний супровід внутрішньо переміщених дітей допоможе вихованцям поступово трансформувати негативний особистісний досвід, здобутий під час психотравмівних життєвих подій, реалізувати власні вікові можливості, індивідуальні та вікові потреби й інтереси, сприятиме вияву їхньої самостійності, активності, відповідальності, ініціативності й водночас розвитку довіри і поваги до оточення, впевненості в собі.

Література

1. Методичні рекомендації про окремі питання діяльності закладу дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році: Додаток до листа МОН від 27.07. 2022 № 1/8504-22. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/62e/3b9/2e7/62e3b92e7f631954849654.pdf (дата звернення: 25.12.2022)

2. Чернов А. Вплив базового конфлікту в суспільстві на психіку дитини дошкільного віку. *Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи:* матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Полтава, 28 лютого 2019 р. К.: Університет «Україна». 2019. С. 65-67.

3. Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології : навчально-методичний посібник / І. О. Луценко, А. М. Богуш, Л. О. Калмикова, В. У. Кузьменко, С. І. Поворознюк, О. Д. Рейпольська ; за ред. І. О. Луценко. К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 213 с.

4. Чуйко О. В. Зарубіжні моделі психосоціальної реабілітації дітей, травмованих війною. *Український психологічний журнал.* 2017. № 1 (3). С. 192–203.

УДК 159.98:37.013.77

Золотарьова М. А.

ОСОБЛИВОСТІ МАСКОТЕРАПІЇ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

У сучасному світі навичка комунікації є однією з найважливіших аспектів успішної людини. Та важливо знати, що розвиток спілкування починається ще у ранньому віці. Спілкування є невід'ємною і загальною умовою формування особистості. У спілкуванні відбувається процес соціалізації зростаючої людини, її становлення. Вся система ставлення людини до інших людей реалізується у спілкуванні. Потреба у спілкуванні є однією із первинних потреб людини.

Тему розвитку спілкування між дітьми ще починаючи з раннього віку досліджували такі вчені як Л. Артемова, А. Богуш, В. Сухомлинський та ін. Провідні науковці в галузі дошкільної освіти зазначають, що навички спілкування є однією із провідних базисних характеристик особистості, що формується на етапі дошкільного дитинства. Саме тому вчені приділяють значну увагу розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

У Базовому компоненті дошкільної освіти, темі комунікацій виділено окрему освітню лінійку «Мовлення дитини». У межах цієї лінії зазначають компоненти, якими має бути наділена дитина у різних вікових проміжках.

Як зазначають дослідники, розвинутий емоційний інтелект, багатий словниковий запас, яскрава уява та фантазія – основні складові навички спілкування. У старшому дошкільному віці діти вже більше приділяють увагу розмові з дорослими чи з однолітками, поступаючись увагою до предметів навколишнього середовища. Науковцями доведено, що саме у віці 5-6 років дитина засвоює такі поняття як добро і зло, особисте «Я», відношення себе до інших – все це призводить до зміни тем та мотивів спілкування дитини. При добре розвинутих навичках комунікації дитина з легкістю виражає свої емоції, пояснює свої потреби та спілкується з однолітками. Саме тому, на думку вчених, потрібно звертати увагу на розвиток спілкування у дітей. Це можна зробити різними способами – один із них маскотерапія.

Такі вчені як К. Леві-Стросс, П. Екман, Е. Гофман та К. Юнг досліджували маскотерапію та стверджували, що за допомогою маски та ляльок можна розвити комунікативну компетенцію дитини, об'єднати колектив дітей та розвити психічні процеси дитини, такі як увага, пам'ять та сприйняття. Як стверджують дослідники, маскотерапія – це вид арт-терапії, що допомагає

дитині дізнатись про емоції та спосіб їх вираження, «приміряти» на себе нові ролі й обрати певний образ, розширити словниковий запас та покращити пам'ять. У своїх дослідженнях науковці використовували маскотерапію під час вистав або під час занять з музичної діяльності.

Особливість маскотерапії у тому, що вона є цікавою навіть для маленької дитини, адже це справжній творчий процес. Діти власноруч створюють саму маску, наділяють її певними емоціями та сенсом, який дитина хоче передати іншим. Маска, як вважають авторитетні дослідники, – сильний, але ненав'язливий педагогічний засіб, що допомагає дитині розкрити у собі нові грані своїх талантів і своєї творчості.

Об'єкт дослідження – процес формування навичок спілкування у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – розвиток навичок спілкування старших дошкільників за допомогою маскотерапії.

Мета даного дослідження – дослідити особливості маскотерапії як засобу розвитку навичок спілкування старших дошкільників.

У відповідності з метою були поставлені такі *завдання* дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми.

2. Виявити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості навичок спілкування у дітей старшого дошкільного віку.

3. Розробити й апробувати систему занять, яка забезпечує умови для позитивного рішення гіпотези.

У своїй роботі ми хочемо дослідити питання актуальності маскотерапії та її впливу на розвиток дитини, адже розвинуті навички спілкування є одним з основних показників гармонійно розвинутої дитини. Так само, варто підкреслити, що маскотерапія є гарним засобом для розвитку мовленнєвої компетенції. Дослідження проходять за допомогою аналізу робіт таких вчених і педагогів як К. Леві-Стросс, Л. Артемова, А. Богуш та ін.

Особливість маскотерапії заключається в тому, що саме маска підбирається до дитини для корекції, терапії. Сором'язливі діти розкріпачуються, виявляють вигадку, фантазію, винахідливість. Агресивні діти вчаться переживати, оцінюють свої виступи та інших дітей. За своєю організацією маско терапія, на думку науковців, проводиться в різних формах:

– індивідуальній (використання переказу; перехід розповіді у заздалегідь запланований діалог, імпровізаційний діалог);

– груповий (драматизація, інсценування, при якій дитина виступає в образі персонажа, театралізація спеціально складеного для нього оповідання).

Констатувальний етап дослідження буде проводитися з метою виявлення початкового рівня спілкування у дітей за допомогою маскотерапії. На цьому етапі спланова використати наступні емпіричні методи: спостереження за дітьми та бесіди з ними, а також анкетування вихователів і батьків. Анкетування містить питання, які допоможуть зрозуміти рівень розвитку спілкування дітей старшого дошкільного віку.

Завдання констатувального етапу дослідження: з'ясувати ступінь зацікавленості дорослих в активізації розвитку навичок спілкування у старших дошкільників за допомогою маскотерапії, а також вивчити рівень проявів навичок спілкування у дітей за допомогою маскотерапії.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція / під керівництвом Т.О. Піроженко. Україна, 2021. 36 с.

2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. Скрипченко, Л. Долинська, В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.

3. Калька Н. М., Ковальчук З. Я. Практикум з арт-терапії : навч. посіб. Львів, 2020. 231с.

УДК 37.01

Караманчук А. В.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ПІДГОТОВКИ РУКИ ДИТИНИ ДО ПИСЬМА

Дошкільний вік - це сенситивний період для формування особистості дитини, набуття нею першого соціального досвіду, розвитку емоцій, почуттів. В цей вік вона оволодіває загальними знаннями, уміннями в набутті психічних якостей, необхідних для життя (оволодіння мовою, сприймання, уява, мислення, орієнтація в просторі й часі). Усі новоутворення дошкільного віку є не сумою знань, а певним рівнем пізнавальної активності, самостійності та творчості. Підготовка до письма є одним із найбільш складних етапів підготовки до шкільного навчання. У дошкільному віці важлива саме підготовка до письма, а не навчання його, що призводить до формування неправильної техніки письма. Це зумовлюється психофізіологічними особливостями шестирічної дитини.

Метою дослідження є аналіз особливостей та закономірностей підготовки руки дитини дошкільного віку до письма.

Письмо має складну психофізичнуструктуру і включає механізм артикуляції та слухового аналізу. Підготовка дитини до навчання – це тривалий процес. Він охоплює весь дошкільний період і період навчання дитини у першому класі. Важливо зазначити, що підготовка дитини до навчань писати повинна базуватися на можливостях розвитку та потребах дитини. Підготовка руки дітей дошкільного віку має здійснюватися з урахуванням вікових, фізіологічних можливостей дітей, їхніх психологічних особливостей, зокрема: слабкий розвиток дрібних м'язів руки, недостатня координація рухів під час письма, низька опірність при тривалому напруженні, повільний темп, недостатня сформованість оптичного сприйняття графічного образу, недосконалість механізмів внутрішнього планування рухів і дій, перцептивного синтезу [1].

Дитина вже з перших днів починає пізнавати навколишній світ, відчуваючи його кінчиками пальців, своїми долонями. Спочатку дитина вчиться хапати предмет, після того з'являються навички перекладання з руки в руку, так зване «пінцетне захоплення», до двох років вона вже здатна малювати, правильно тримати пензлик і ложку. У дошкільному віці моторні навички стають різноманітнішими та складнішими. Збільшується частка дій, які вимагають узгодженої роботи обох рук.

У дошкільному віці удосконалюються рухи руки, пов'язані з використанням інструментів і знарядь праці: ножиці, молоток, пензлик, олівець. Як зазначає Д. Ельконін, в дошкільному віці перестроювання рухів і дій дитини полягає в тому, що вони починають практично використовуватися, контролюватися і регулюватися самою дитиною на основі уявлення про майбутнє дії і умови його виконання.

Дослідження Н. Красногорського, О. Запорожця, Н. Пантіної, М. Лісіної довели, що дитина старшого дошкільного віку, як у фізіологічному, так і в психологічному відношенні готова до сприймання нових видів орієнтовно-дослідницької діяльності і на її основі до засвоєння складніших рухових навичок, до яких належать і навички письма.

Дослідники, які вивчали діяльність мозку, психіку дитини, підкреслюють стимулюючий вплив функції руки (М. Бернштейн, В. Бехтєрєв, В. Гіляровський, О. Запорожець, М. Кольцова, В. Лубовський, О. Лурія, О. Мастюкова, Л. Фоміна та ін.).

Зокрема, М. Бернштейн писав, що парадоксальним для педагогів було усвідомлення того, що при рухових діях вправляються не стільки руки, скільки мозок. Він запропонував рівневу

теорію організації рухових функцій, у якій мовлення відносить до вищого рівня організації рухів. В. Бехтєрєв зазначав, що рухи руки тісно взаємопов'язані з мовленням і сприяють його розвитку

Фізіолог М. Кольцова висловила думку, що є підстави вважати кисть руки як орган мовлення – такий же, як і артикуляційний апарат.

Зазвичай, обстеження ручного праксису проводиться за допомогою загальноприйнятих у педагогіці методик М. Озерецького, О. Лурії та їх модифікованих варіантів. Обстежуючи стан дрібної моторики пальців рук, потрібно підбирати завдання, які дозволяють виявити сформовність таких параметрів: ізольовану роботу кожної руки, одночасне володіння пальцями обох рук, виконання вправ із заплющеними очима, якість виконання вправ, тривалість переключення з однієї вправи на іншу, роботу в різному темпі та ритмі, координацію та силу м'язів, роботу з дрібним приладдям, графічні навички.

Також для обстеження тонких рухів пальців рук, визначення якості та рівня диференційованості рухів М. Поваляєва пропонує такі завдання: стискати пальці в кулаки, загинати кожний палець по черзі то на правій, то на лівій руці, почергово з'єднувати пальці однієї руки з пальцями іншої. Для обстеження дій із предметами – викласти візерунок із мозаїки, самостійно застібнути ґудзики, нанизати намистинки, креслити олівцем вертикальні палички в зошиті у лінійку, тощо.

Завдання для обстеження дрібної моторики рук дітей молодшого дошкільного віку розробили Л. Соломаха та Н. Серебрякова. На думку цих авторів, дитина в 3-річному віці повинна вміти «нагодувати» ляльку, зліпити з глини паличку або кульку, самостійно користуватися ложкою. У 3-4 роки – защіпати ґудзики, вміти правильно тримати олівець, малювати горизонтальні та вертикальні лінії, коло, складати велику мозаїку.

У дітей дошкільного віку виникають труднощі з оволодіванням письма. Це пов'язане з тим, що у них ще надто розсіяна увага, погана координація рухів, виникають труднощі у розумінні звуку та зв'язку його з графічним знаком, труднощі з фіксацією графічного знаку в цілому, що складається з багатьох елементів, труднощі у сприйнятті співвідношення між елементами цілого (пропорція, напрямок, розташування елементів).

Різноманітні дії руками, пальчикові ігри стимулюють процес мовного і розумового розвитку дитини, тому розвиток руки знаходиться в тісному зв'язку з розвитком мови і мислення дитини. Дрібна моторика кистей рук має дуже важливу особливість, вона пов'язана з

нервовою системою, зором, увагою, пам’яттю та сприйняттям. Також сприяє виявленню майбутніх здібностей внутрішнього світу дитини, розвиваючи інтерес, пізнавальні здібності [2].

Дитина, готова до письма, характеризується такими особливостями: вміє виконувати вправи на аналіз та синтез, володіє мовленням та мисленням; орієнтується у просторі, у неї узгоджена робота рук, передпліччя, зап’ястя та пальців, володіє емоційною готовністю (виконує правильно завдання, наполеглива, володіє самоконтролем, має мотивацію до навчання) [3].

Отже, під час підготовки руки дитини до письма в умовах особистісно-орієнтованого навчання враховуються всі необхідні для її розвитку умови, які сприяють її гармонійному, індивідуальному розвитку. Процес письма складається з низки вмінь, кожне з яких вимагає спеціальних вправ для їх відпрацювання. Долати труднощі письма (нерозвиненість дрібних м’язів руки, неузгодженість дій руки й очі, специфічні особливості рухової сфери) необхідно починати задовго до вступу до школи.

Література

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і практика навчання дітей рідної мови: підручник. Київ: Вища школа, 2007. 542 с.
2. Богуш А. М. Готуємо руку дитини до письма. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 108 с.
3. Сарапулова Є. Ефективна технологія навчання письма. *Палітра педагога*. 2005. №3. С. 24- 25.

УДК 373.22/.24:316.614-053.4(045)

Карпєєва А. Л.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Відвідування закладу дошкільної освіти потребує від дитини оволодіння системою таких складових соціальної адаптації як: уміння прилаштовуватися до життя у нових соціальних умовах, усвідомлення нової соціальної ролі "Я-дошкільник", розуміння нового періоду свого життя, особистісна активність у встановленні гармонійних зв’язків із соціальним оточенням, дотримання певних правил групи, що потребує вміння унормовано поводитися, відстоювати власні думки, позицію (Н. Ватутіна, О. Кононко, С. Курінна, І. Печенко та ін.)

Науковці (Д. Андреєва, В. Казначєєв, О. Кононко, В. Слюсаренко, А. Фурман) розглядають соціальну адаптацію як специфічну форму соціальної активності, пов’язаної зі входженням та приведенням об’єктивних і суб’єктивних особливостей особистості у відповідність до нових

соціальних умов.

У сучасній педагогічній науці усталився погляд на дошкільний вік як на вік потенційних можливостей розвитку адаптаційних механізмів дитини, уміння адекватно сприймати навколишню дійсність та гармонійно поводитися у нових соціальних умовах. У цей віковий період становлення особистості дитини актуальною є її здатність усвідомлювати зміни у власному житті, нові функції, соціальні ролі, виявляти приязне ставлення до інших людей, орієнтуватися в навколишній дійсності, адаптуватися до перебування у дитячому садку.

Зрідка можна зустріти батьків, які з наближенням того моменту, коли їх дитина повинна піти до закладу дошкільної освіти, не переживають тривоги про те, як там приймуть маля, які відносини складуться у дитини з вихователькою, чи не буде вона часто хворіти тощо. Найбільше хвилювань пов'язано з тим, наскільки швидко дитина звикне, адаптується до нових обставин. Ці тривоги мають під собою реальні підстави, оскільки відомо, що зміна соціального середовища позначається і на психічному, і на фізичному здоров'ї дітей. Проблема адаптації дитини до соціального середовища до ЗДО стоїть завжди гостро і в умовах швидких суспільних і культурних змін набуває особливої актуальності [1].

Дошкільний вік – це період інтенсивної соціалізації особистості, здобуття нею соціального досвіду. Це період коли діти засвоюють норми і правила поведінки прийняті в суспільстві, установлюють стосунки з дорослими та однолітками. Захисні механізми їх психіки тільки починають формуватись і саме від подій цього періоду життя залежить якими вони будуть у майбутньому: продуктивними, тобто такими, що стимулюють процес розвитку і саморегуляції особистості, чи не продуктивними, що деформують картини зовнішнього світу, а також поведінку і діяльність дитини.

Введення в Україні воєнного стану позначається на всіх сферах людського життя – особливих змін зазнає освітня галузь, зокрема дошкільна. Чимало закладів дошкільної освіти не працюють, деякі — приймають тимчасово переміщених осіб, організовують освітній процес дистанційно, консультують батьків тощо. Також є заклади, які працюють у звичному режимі. У стані війни діти дошкільного віку належать до найвразливішої категорії населення. Перебуваючи в небезпеці, в тривалому стресовому стані, дитина позбавлена нормальних умов для розвитку та отримання освіти. Через відчуття тривоги, напруги, страху, невизначеності ускладнюється процес повноцінної соціалізації дитини. Діти, які вимушені бути переміщеними із зони активних бойових дій, стикаються з проблемою соціальної адаптації, перебуваючи в нових соціальних умовах.

На локальному рівні ЗДО мають стати осередками, які дають змогу дітям отримувати не лише знання та практичні вміння для життя, а й психолого- педагогічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до спільноти.

Першочерговими завданнями закладів дошкільної освіти у воєнний час є:

- налагодження ефективної комунікації учасників освітнього процесу;
- відновлення освітнього процесу;
- зарахування до закладу дітей раннього та дошкільного віку із числа внутрішньо переміщених осіб за місцем тимчасового проживання;
- організація освітнього процесу в ЗДО для всіх дітей;
- своєчасне надання керівником ЗДО запиту до засновника щодо наявності проблем і можливих шляхів їх вирішення;
- створення у ЗДО безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу;
- створення умов для підвищення фахового рівня педагогічних працівників щодо організації освітнього процесу за дистанційною та змішаною формами організації освітнього процесу й надання педагогічної підтримки дітям раннього та дошкільного віку, у тому числі й з особливими освітніми потребами, їхнім батькам [2].

У процесі організації комунікації учасників освітнього процесу, а також з метою покращення адаптації громадян із числа внутрішньо переміщених осіб із зон активних бойових дій працівники ЗДО мають надавати підтримку інформаційну, методичну, консультативну тощо дітям та їхнім сім'ям:

- сприяти організації комунікації дітей та їхніх батьків з іншими членами громади;
- створювати безпечний соціально-освітній простір;
- адаптувати освітній процес в умовах війни з урахуванням ситуацій, що склалися;
- добирати форми і методи взаємодії між учасниками освітнього процесу відповідно до конкретної ситуації кожного;
- володіти інформацією щодо ресурсного забезпечення освітнього процесу в умовах дистанційної роботи;
- володіти навичками організації та проведення онлайн-заходів;
- налагоджувати комунікацію з учасниками освітнього процесу в телефонному режимі, через листування електронною поштою тощо [2].

Ускладнюють процес соціальної адаптації дошкільників до закладу дошкільної освіти в умовах воєнного стану такі прояви як: емоційна нестійкість дітей, соціальна некомпетентність

та несоціалізована агресія, що супроводжується слабо розвиненими пристосовницькими можливостями, опором навчальним та виховним впливам. Складності адаптації дошкільників зумовлюються наявністю стійких стереотипів поведінки, соціального досвіду, що не завжди узгоджується з вимогами соціуму. Також важливо відстежувати негативні наслідки пережитих психотравмуючих подій (розмови про війну, сирени та укриття, можливий переїзд тощо). Вони можуть проявлятися не одразу, тому дорослі, вихователі та батьки, мають постійно стежити за психоемоційним станом дітей, їхнім самопочуттям, виявляти хвилювання, тривогу. Педагог завжди має бути готовим до вирішення проблеми соціальної адаптації, соціалізації, виховання, розвитку дитини і надання необхідної професійної допомоги.

Література

1. Богуш А. М. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
2. Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні. Лист МОН № 1/3845-22 від 02.04.22 року. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn. serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho. stanu.22.08.2022.pdf (дата звернення: 25.12.2022)

УДК 37.01

Коробко Я. Р.

САМОЦІННІСТЬ ДОШКІЛЬНОГО ДИТИНСТВА, ЙОГО ОСОБЛИВА РОЛЬ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Дошкільний вік - важливий період дитинства. Порівняно з раннім віком, соціальні та духовні потреби дитини різко посилюються. Результат розвитку дітей дошкільного віку - їх готовність до життя, до освіти. В результаті численних психологічних та педагогічних досліджень, проведених у нашій країні та за кордоном, було встановлено, що успіх освіти значною мірою визначався раннім та повним розвитком дитини дошкільної школи.

З гуманістичних позицій дошкільне дитинство розглядається як: самоцінний етап життя людини; етап підготовки до наступного періоду життя -шкільного дитинства; період, протягом якого формуються не тільки передумови, а й провідні риси особистості, що визначатимуть її спрямованість, поведінку і діяльність протягом усього життя.

Характерною особливістю дошкільного дитинства є те, що забезпечити загальний розвиток дитини в цей період. Загальний розвиток викликаний психологічними змінами процеси, їх якісні та структурні зміни [1].

Розвиток, досягнутий дитиною в дошкільному віці, буде основою для набуття нею спеціальних знань, умінь і навичок і формування стійких якостей особистості на наступному віковому етапі. Одне з головних завдань дошкільне виховання і навчання покликане забезпечити умови для повноцінного, своєчасного і всебічного розвитку дитини з метою виховання ініціативної, творчої особистості. Основою нової системи освіти є її дошкільна частина. Після всього доступ до якісної освіти починається з дошкільної освіти, адже вона є основою цілісного розвитку майбутніх громадян України, основою нового освітнього процесу.

Дошкільні навчальні заклади забезпечують реалізація права дитини на дошкільну освіту виховання, його фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальна адаптація та готовність продовжувати освіти.

Головна мета дошкільної освіти в Україні – створити сприятливі умови для особистісного становлення дітей, забезпечити їх збалансований розвиток, узгодженість у житті основних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та самозбереження, формування життєвої компетентності, розвитку ціннісного ставлення до світу природи, культури, людей, самих себе [2].

Така глобальна мета висуває певні вимоги й до забезпечення належно гарантованої якості дошкільної освіти, і найвагоміша з них – удосконалення змісту, оновлення його відповідно до вимог часу, із збереженням при цьому позитивного досвіду та збагачення його новими, прогресивними ідеями. Насамперед необхідно зберегти пріоритети охорони життя, зміцнення психічного і фізичного здоров’я дошкільнят, забезпечити їхній своєчасний та повноцінний фізичний розвиток.

Зміна державного стандарту України, перетворення її у самостійну державу, перехід до громадянського суспільства зумовили докорінне реформування й модернізацію системи освіти, зміну основних парадигм в освіті на всіх її ланках, що, у свою чергу, вимагає внесення відповідних змін у зміст освіти.

Враховуючи різну періодичність, тривалість охоплення дітей організованими освітніми впливами в умовах тієї чи іншої форми здобуття дошкільної освіти, необхідно диференціювати обсяги розвивальних, виховних, навчальних завдань освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт»

відображає запити практиків та, з урахуванням кращих на даний період теоретичних і методичних рекомендацій, пропонує орієнтири змістового наповнення освітньої роботи з дітьми, націлює педагогів і батьків на особистісний розвиток дітей за основними напрямами та робить окремий акцент на ігровій діяльності – провідному виді діяльності для всього дошкільного дитинства, незамінному засобі розвитку дітей [2].

Так, головним пріоритетом сучасної освіти є особистість дитини. Створення умов для удосконалення її неповторної унікальності, розвитку здібностей та обдарувань сприятиме всіляким успіхам дитини в майбутньому, що, в свою чергу, позитивно позначатиметься на благополуччі держави.

Сучасне трактування якісного багатокомпонентного змісту дошкільної освіти передбачає широкий спектр проблем соціалізації дітей, а також трудового виховання, прилучення їх змалку до колективних видів діяльності, формування працелюбності й відповідальності, без чого неможливе органічне входження малюка у довкілля. Важливо також спрямувати зусилля педагогів та батьків на пробудження у дітей з ранніх років гуманних почуттів, ознайомлення їх з моральними нормами і правилами, морально-естетичними цінностями, формування навичок моральної поведінки у світі людей, речей і природи.

В дошкільні роки спостерігаються перші творчі прояви особистості. Більшість українських педагогів та психологів погоджуються зі своїм американським колегою Б. Фуллером щодо того, що всі діти талановиті від природи, а проблема полягає у тому, що дорослі не завжди спроможні розкрити дитячі таланти. Такий погляд співзвучний із сучасними тенденціями гуманізації дошкільної освіти й новітніми концепціями становлення дитячої особистості. Таким чином, завданням освіти, зокрема її дошкільної ланки, є соціально організована підтримка зростання кожної особистості, її соціокультурного становлення. Дошкільне дитинство є важливою передумовою успішного розвитку особистості в наступні роки [1].

На сьогодні одним із основних напрямів державної освітянської політики в Україні визнано модернізацію системи дошкільної освіти з урахуванням принципів демократизації, гуманізації, індивідуалізації педагогічного процесу. В її основу покладено пріоритетність дошкільної ланки в єдиній національній системі неперервної освіти, а основним завданням визначено своєчасне становлення і повноцінний розвиток життєвокомпетентної творчої особистості з раннього дитинства.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. 2021.

URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 12.11.2022)

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Міністерство освіти і науки України. 2016.

URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 13.11.2022)

УДК 37.01

Клеванік Д.С.

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах сучасного розвитку українського суспільства успіх кожної людини залежить від її можливостей працювати в умовах постійної конкуренції: швидко реагувати на зміни, аналізувати інформацію та планувати наступні дії, приймати рішення та діяти згідно з ними. Такими діями досконало володіє лідер, а для їх оволодіння необхідно виховувати лідерські якості з дитинства. Оскільки саме в період дитинства закладається фундамент майбутньої особистості. Отже, вивчення механізму розвитку лідерських якостей дитини дошкільного віку має важливе значення для становлення особистості та її самореалізації у майбутньому.

Дорослі часто підміняють суть поняття «лідерство» і лідерськими вважають такі якості, як-от: непокора (її хибно вважають силою духу); дитячий егоїзм (у ньому вбачають незалежність) та небажання враховувати інтереси оточення (його трактують, як націленість на результат) тощо.

Іноді дітям дозволяють «іти по головах», щоб видертися нагору та переможно з'їхати з гірки поза чергою. Однак доволі швидко такі батьки втрачають контроль над ситуацією й самі підкоряються абсолютній владі маленького тирана. Ще один наслідок уседозволеності — постійні конфлікти з дитиною, які виникають від безпорадності батьків. Часто вони стають не здатними вплинути на дитину, яка звикла, що їй усе можна. Дітям дошкільного віку взагалі притаманний егоцентризм, і навіть сором'язливі хочуть бути визнаними. Це природно. Однак навіть малу дитину необхідно навчити зважати на присутність інших людей у її житті.

Для розвитку лідерського потенціалу дитини треба створити умови, які потребують прояву дитячої активності. Поштовхом до формування лідерських якостей дітей стають спортивні або

інтелектуальні ігри-змагання —індивідуальні та командні. Вони потребують спритності, точності, швидкості рухів, запам’ятовування й відтворення інформації.

Згідно вимог Базового компоненту дошкільної освіти та чинних освітніх програм для дітей дошкільного віку, їхнє виховання та навчання має ґрунтуватися на засадах особистісно-орієнтованого підходу, у якому дитина - суб'єкт педагогічного процесу. Однією зі складових особистісно-орієнтованого підходу є виховання лідерів у колективі дітей. Виховання лідера передбачає формування відповідних якостей.

Лідер – це учасник групи, який висувається на роль неформального керівника в умовах визначеної, специфічної і, як правило, досить значущої ситуації, щоб забезпечити організацію спільної, колективної діяльності людей для найбільш швидкого й успішного досягнення загальної мети [3, с. 19]. Це люди, здатні надавати більший за інших вплив на колектив. Як правило, вони займають центральне місце у структурі комунікаційної групи, і запропоновані ними пропозиції є більш ефективними, ніж ініціативи інших членів групи [1, с. 123]. Лідером може бути тільки той, хто вбирає в себе риси та очікування саме в даної групи. Тому "пересаджування" лідера в іншу групу або призначення його згори в якості керівника — малоефективно. Лідеру притаманні такі психологічні якості: впевненість у собі, гострий і гнучкий розум, компетентність як досконале знання своєї справи, сильна воля, вміння зрозуміти особливості психології людей, організаторські здібності, здатність викликати до себе довіру.

Якості людини – це ті її властивості, які виявляються по-різному залежно від умов, ситуацій. На основі виділених понять можна виокремили поняття "лідерські якості" – це невід'ємні складові характеру та вмінь людини, які забезпечують успішне керівництво та визначають успіхи майбутньої діяльності.

Сучасні науковці (А. Мудрік, А. Ситаров, О. Тихомірова, Р. Терещук, Ш. Хемка) головними і найбільш важливими якостями лідера визначають соціальну та лідерську активність, цілеспрямованість, впевненість. Проблема набуття лідерських якостей досліджувалася в різні часи та в різних видах діяльності. Зокрема, сутність лідерства розкрито в різних психологічних школах. Психоаналітичною школою (А. Адлер, З. Фрейд, К. Юнг) зосереджено увагу на несвідомому прагненні до першості. Представники Єльської (Г. Лассуел, Б. Скіннер, У. Уайт) та франкфуртской (Т. Адорно, Г. Маркузе, Е. Фромм) шкіл, аналізуючи чинники взаємодії лідерів та їхніх послідовників, виділили механізми формування лідерського впливу на оточення. Над розвитком проблеми лідерства працювали і такі відомі соціологи, як Е. Богардус, Е. Крюгер, А. Сміт. Вони також виділили якості, якими володіє лідер: почуття

гумору, такт, уміння передбачати, розум, здатність привертати до себе увагу, енергія, сильний характер.

Лідерські якості дошкільників розвиваємо у взаємозв'язку з іншими базовими якостями особистості, акцентуючи увагу на формуванні активності, самостійності та відповідальності дитини. Практики рекомендують обговорювати з дошкільниками поняття, які становлять основу лідерства, як-от:

- Єдність - поняття, що має декілька значень: тісний зв'язок, згуртованість, цілісність, неподільність; поєднання в одному цілому, нерозривність зв'язку; схожість, цілковита подібність.
- Сила - здатність долати зовнішній опір або перешкоджати його дії за допомогою м'язових напружень.
- Успіх- це позитивний результат, який ти отримуєш від систематичного виконання своєї роботи.
- Прагнення - сильне бажання, потяг до здійснення чого-небудь.
- Надійність - це властивість об'єкта виконувати задані функції, зберігаючи в часі значення встановлених експлуатаційних показників у заданих межах.

Під час морально-етичних бесід, тематичних комплексних занять з ознайомлення із соціумом, занять на патріотичну та правову тематику коротко пояснюємо дітям кожне зі згаданих понять. Відтак спонукаємо дошкільників пояснити ці слова за допомогою символічних позначок. Щоб діти міцно засвоїли нову інформацію, пропонуємо їм цікаві графічні й аналітичні практичні завдання або ігри «Я сам!», «У мене виходить!», «Я можу!». Так набуті знання не «зависають» на рівні «чув і знаю» — а діти «присвоюють» їх, застосовуючи в різних умовах.

Здійснивши аналіз психолого-педагогічної літератури, Базового компоненту дошкільної освіти, програм навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку, ми виокремили низку умов успішного оволодіння дошкільниками лідерськими якостями:розуміння дошкільниками змісту лідерських якостей; використання активних методів для розвитку лідерських якостей у дошкільників; оптимальне співвідношення педагогічного керівництва й самоврядування в життєдіяльності дитячого колективу; наявність чіткої системи формування лідерських якостей у дітей дошкільного віку; урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей; ставлення до вихованця як до найвищої цінності й активного учасника освітнього процесу; створення

розвивального середовища; використання особистісно орієнтованого підходу у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку; активна участь всіх дітей у груповій діяльності.

Виокремлені умови є основою для успішного оволодіння дітьми дошкільного віку лідерськими якостями.

Література

1. Божович Л.И. Особистість та її формування в дитячому віці. К, 1968. 489 с.
2. Павелків Р.В. Дитяча психологія. Київ: Академвидав, 2010. 432 с.

УДК 37.01

Куцебова А. О.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ОСВІТОЮ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НУШ

Спрямування системи освіти на потреби людини залишається одним із пріоритетних завдань Міністерства освіти та науки України. Усі громадяни повинні мати можливість навчатися впродовж життя та мати доступ до якісної освіти – на це мають бути спрямовані зусилля фахівців у сфері освіти.

Послідовне здобуття освіти можливе за умови врахування принципів перспективності та наступності між суміжними елементами освіти – особливо між дошкільною й початковою, початковою та середньою освітою.

Мета статті – розкрити аспекти наступності між дошкільною та початковою шкільною освітою.

«Нова́ українська школа» (НУШ) — реформа шкільництва Міністерства освіти та науки України, що передбачає створення школи, де діти будуть навчатися через діяльність, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у житті.

Проблема наступності означених двох перших ланок освіти була і постійно лишається предметом дослідження багатьох учених: А.М. Богуш, Л.В. Іщенко, О.В. Ковшар, О.Л. Кононко, В.К. Котирло, В.Г. Кузя, Т.О. Піроженко, З.П. Плохій, О.В. Проскури, О.Я. Савченко, Т.М. Степанової та інших. Науковці погоджуються, що наступність – це поступовий перехід від дошкільної освіти до початкової школи з урахуванням досягнутого рівня розвитку дитини, активного використання набутих знань, умінь і навичок у навчально-виховному процесі; сприяє формуванню єдиної, динамічної перспективної системи навчання і виховання дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів [1].

Для обміну досвідом необхідно планувати індивідуальні та інтерактивні (групові, колективні, колективно-групові) форми методичної роботи. Зокрема, застосовувати такі форми методичної роботи [2, с. 23]:

- взаємне почергове відвідування вихователями і вчителями відкритих занять/уроків (або інших форм організації освітньої роботи);

- проведення анкетування педпрацівників з питань забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини з метою встановлення напрямків для підвищення їх майстерності;

- підготовка і проведення спільних семінарів-практикумів, конференцій, консультацій, педагогічних рад, засідань «круглих столів», тематичних виставок тощо;

- організація спільних методичних об'єднань, творчих груп педпрацівників закладів дошкільної освіти і початкової школи;

- залучення вихователів та вчителів до участі у проведенні спільних педагогічних проєктів, розробленні методичних рекомендацій і порад;

- взаємний обмін педагогічним досвідом щодо практичних питань реалізації наступності між дошкільною і початковою ланками освіти;

- сприяння і надання допомоги у самоосвіті педагогів, в систематичному підвищенні їх фахової майстерності.

Реалізація принципів перспективності та наступності в дошкільній та початковій освіті полягає у забезпеченні єдності, взаємозалежності та узгодженості мети, змісту, форм і методів організації освітнього процесу [2; с.24]:

- вчителі початкових класів повинні добре знати освітні програми, методи і прийоми розвитку, навчання, виховання дітей старшого дошкільного віку, які використовуються в дошкільних закладах;

- вихователі старших груп повинні знати навчальні програми та технології навчання початкової школи.

Проте, важливим для забезпечення перспективності й наступності щодо підготовки дітей до школи є також долучення до цього процесу батьків вихованців. Бо сьогодні, нажаль, констатується розповсюдження батьківської безпорадності, бажання відгородитися від власних дітей, посилаючись на зайнятість, перекласти проблеми виховання на старше покоління, освітній заклад або гувернерів. Тоді як ніщо не може замінити тепла сімейної атмосфери, ласки та підтримки батьків. Бо саме ці складові створюють почуття впевненості у собі, емоційної захищеності, так потрібні майбутнім учням у перші дні адаптації до умов школи. Саме тому

вихователі дошкільних закладів та вчителі початкової школи мають урізноманітнити, віднайти нові сучасні форми роботи з батьками, які б дозволили сформувати в них відповідальність, бажання брати активну участь у процесі емоційного, інтелектуального, вольового життя дитини [3, с. 32].

Перевагу слід віддавати заходам з активною участю кожного з батьків у спільній діяльності з обговорення різноманітних проблем підготовки дитини до школи та взаємодії сім'ї і дитячого садка, сім'ї і школи (година спілкування, дискусійний клуб, бесіда, круглий стіл, групова дискусія, збори-студія, запитуйте-відповімо, ділова гра, педагогічний консиліум тощо). Це сприятиме переосмисленню особистих поглядів батьків на проблеми розвитку, виховання, навчання, соціалізації дитини та формуватиме педагогічну рефлексію, при цьому вони матимуть можливість порівнювати власну позицію з думками інших.

Зберігаючи наступність, ЗДО і школа мають здійснювати виховну діяльність спільно та планомірно – усім педагогічним колективом.

Лише об’єднавши зусилля педагогічних колективів закладів дошкільної та початкової освіти та за підтримки батьківської громадськості можна забезпечити психологічно виважений та успішний перехід дитини від попереднього рівня навчання до наступного.

Література

1. Богуш А.М. Наступність і перспективність державних стандартів початкової та дошкільної освіти. зб. наук. пр. (спецвип.) : матеріали V Міжнародної науковопрактичної конференції [«Сучасне дошкілля: реалії та перспективи»], (18 жовтня 2012 р.).

2. Курчатова А., Медведєва С. Скоро до школи. Забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою. *Дошкільне виховання*. 2012. №8. С. 23-24.

3. Макаренко С.І. Перспективність і наступність у роботі дошкільного закладу, початкової школи та сім'ї – актуальний аспект реалізації Державних стандартів дошкільної та початкової загальної освіти. *Педагогічна скарбниця Донеччини*. 2013. №1. С. 31-33.

УДК 373.2.015.31

Липовська Я. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ В ЗДО

Одним з основних чинників становлення особистості в дошкільному віці є мовленнєвий розвиток дитини. Ступінь розвитку цієї сфери психіки визначає рівень сформованості

соціальних і пізнавальних досягнень дитини – потреб і інтересів, знань, умінь та навичок, а також інших психічних якостей, що є основою особистісної культури. Розвиток мовлення – це не тільки вміння граматично будувати своє висловлення, а й володіти багатством рідної мови, можливостями виразного мовлення. Педагоги та психологи надають особливе значення навчанню мовлення дітей дошкільного віку і називають провідним в будь-якій свідомій діяльності два операційні компоненти: письмо та читання.

Одна із найсуттєвіших проблем сучасної освіти – є виховання розвитку мовлення та мовленнєвої культури. З огляду на це, зростає роль досліджень, які спрямовані на пошуки шляхів оптимізації процесу розвитку мовлення дітей, насамперед в перші роки життя. Проведення таких досліджень зумовлено особливістю сенситивного раннього віку для формування різних форм мовленнєвого спілкування, адже повноцінне та своєчасне оволодіння мовленням є передумовою розумової активності в подальшому житті (Н. Аксаріна, А. Богуш, М. Кольцова, Г. Розенгарт-Пупко, Ф. Сохін, Є. Тихеєва та ін.) [3, с. 5].

Психофізіологи досліджували всі аспекти мовннєвого розвитку дітей, особливо механізм породження мови (В. Бельтюков, Н. Бєхтєрева, Н. Жинкін, В. Каменська, М. Красногорський, У. Пенфільд, Т. Хризман та ін.) і в контексті взаємодії реальних сигнальних систем як словотвірний етап сигналу (Н. Данилова, І. Горєлов, М. Кольцова, І. Павлов, К. Сєдов та ін.) [3, с. 5]. У дослідженнях з питання мовлення дітей раннього віку доведена залежність розвитку мовлення від становлення спільної з дорослим діяльності (М. Єлагіна, Н. Лєпська, М. Лісіна та ін.), визначено закономірності, принципи та методи навчання дітей раннього віку (А. Богуш, К. Крутій, Г. Ляміна, Т. Науменко, Л. Олійник, Л. Павлова, Г. Розенгарт-Пупко, Л. Федоренко, Т. Юртайкіна та ін.) [3, с. 6].

Мовлення дітей на третьому році життя починає розвиватися швидкими темпами. Воно розвивається в таких напрямках: розуміння мовлення дорослих; збільшення словникового запасу; удосконалюється звуковимова; удосконалення граматичної будови мовлення; розвиток діалогічного мовлення [1]. Мовлення дітей на третьому році життя починає набувати зв'язного характеру. Структура мовлення починає ускладнюватись та урізноманітнюватись, воно збагачується кількість слів у реченні, формою та характером висловлювання [4, с. 15].

Так, А. Богуш та Н. Гавриш визначили завдання розвитку мовлення дітей третього року життя в ЗДО: забезпечити подальший розвиток розуміння мовлення оточуючих; привчати розуміти мовлення без наочного супроводу; розвивати здатність слухати і розуміти мовлення дорослого, звернене до всіх дітей; удосконалювати активне мовлення дитини,

розвивати мовленнєве спілкування з дорослими і ровесниками: розширювати обсяг вживання слів за рахунок слів-назв предметів та слів-назв дій; вчити говорити реченнями, передавати свої враження, відповідати на запитання, вдосконалювати граматичну структуру мовлення; правильно вимовляти слова, звуки в словах; формувати елементарні навички культури спілкування з оточуючими (не крутитися при розмові, дивитися в очі співрозмовнику, говорити в міру голосно) [4, с. 289].

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти розвиток мовлення подається як самостійний напрям дошкільної освіти та є одним з основних освітніх ліній. Зміст роботи за освітньою лінією «Мовлення дитини» представлено такими складовими: звукова культура мовлення; словникова робота; граматична правильність мовлення; зв'язне мовлення [1].

У процесі розвитку мовлення використовують такі основні форми організації дітей: спілкування дітей з дорослими та іншими дітьми в різних режимних моментах (бесіда, розмова, розповідь вихователя, словесні доручення); ігрові форми (дидактичні ігри, ситуації, вправи); різні види занять (предметне, комбіноване, інтегроване з пріоритетом мовленнєвої підготовки); цілеспрямовані спостереження, прогулянки, екскурсії. Організація занять з дітьми раннього віку очевидно відрізняється від методики проведення заняття з дітьми молодшого, середнього та старшого дошкільного віку не лише обсягом та змістом навчального матеріалу, а й специфічними методами та прийомами. Щоб організувати роботу з дітьми раннього віку, доцільно добре розумітися в психологічних особливостях дітей, з такими як: особливості сприйняття, уваги та пам'яті, розвиток мовлення та мислення [2, с. 123].

Заняття з дітьми раннього віку мають бути побудовані на наслідуванні дорослого, його рухів, дій та слів, а не на поясненнях, бесідах та навіюваннях. Для того, щоб заняття з дітьми раннього віку були максимально ефективними, слід пам'ятати, що пізнання світу відбувається шляхом спостереження за діями дорослого та відповідно його наслідування. Спостерігаючи за дорослим і повторюючи його дії і слова, дитина почне опановувати нові навички, вчитися говорити, ставати більш самостійною. Усі елементи навчання необхідно вводити у спеціально організовані ігри. Заняття доцільно проводити тільки в ігровій формі. Діти завжди дуже гнучкі та допитливі через свій вік. Тому навчання дітей цього віку повинно базуватися на позитивних емоціях дитини, щоб досягти цього результату в нагоді стануть розвиваючі та дидактичні ігри [4, с. 263].

Для того, щоб отримані вміння та навички закріпилися необхідно багаторазове повторення пройденого і чим складніше навичка, тим більше часу і кількості повторень може знадобитися. Багато нового в гру включати не слід, тому що дитина почувається впевненіше в знайомій ситуації і діє впевненіше в ході знайомих малюку улюблених ігор [4, с. 263].

Займаючись з дитиною раннього віку, обов'язково треба контролювати рівень складності матеріалу і враховувати індивідуальні особливості дитини. Базовими темами занять є людина та її оточення, тварини та птахи, рослини, транспорт, сезонні зміни у природі. Одні й ті самі теми можна розігрувати у сюжетних та дидактичних іграх, малюванні, ліпленні, конструюванні. У роботі з дітьми раннього віку це цілком виправдано та корисно [4, с. 264].

Слід зазначити, що увага дітей цього вікового періоду мимовільна та короткочасна. Враховуючи цю особливість, необхідно заздалегідь планувати заняття таким чином, щоб уникнути перенавантаження та емоційного виснаження. Кожен етап повинен тривати не більше 3-4 хвилин, досягаючи загалом 10-15 хвилин, що відповідає нормам [4, с. 276].

Заняття повинне вміщати в себе кілька різнопланових ігор, які змінюють один одного. Так вихователь зможе довше утримувати увагу дітей, завдяки чому заняття не буде перериватися та буде більш ефективним. Не менш важливо, яке чергування різних видів діяльності, та відводити час на фізкультхвилинки [4, с. 277]. Щоб знання, вміння та навички закріплювалися, необхідно постійно їх використовувати в різних ситуаціях. Дітям необхідна позитивна оцінка їхньої діяльності. Необхідно спеціально подбати і про те, щоб знання, вміння та навички, які діти набувають, активно використовувалися і у повсякденному житті. Для цього необхідно звертати увагу батьків на нові досягнення дитини та активно відпрацьовувати їх удома. У такому випадку ми отримаємо потрібний результат [3, с. 323].

Отже, дитяче мовлення є обов’язковою частинною життєдіяльності. Мовлення – це особливий результат зусиль дитини в освоєнні життєвого простору. Освітнє мовленнєве середовище повинно бути розвивальним, щоб дитина могла пізнавати світ. Також обов’язковою умовою мовленнєвого середовища є забезпечення дитини можливістю виявляти свої мовленнєві здібності.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти /Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С. Київ: Видавництво, 2021. 36 с.

2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник / За ред. А. М. Богуш. 2-е вид., доповнене. Київ:Видавничий Дім «Слово», 2011. С. 246–277.

3. Богуш А. М., Гавриш Н.В., Саприкіна О.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: підручник для студентів ВНЗ. Київ: ВД «Слово», 2009. 408с.

4. Богуш А. М., Маліновська Н.В. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку: навчально-методичний посібник. Київ: ВД «Слово», 2016. 392с.

УДК 37.01

Макуха А. С.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ– ДОШКІЛЬНИКА

Сучасний етап розвитку системи дошкільної освіти позначений освітніми інноваціями, спрямованими на збереження досягнень минулого й водночас на модернізацію відповідно до новітніх надбань науки [1]. Характерною особливістю розвитку дошкільної освіти є пошук нового змісту, форм, методів, засобів розвитку навчання й виховання дитини, концепцій управління навчально-виховним процесом, провадження експериментальної діяльності, спрямованої на розроблення й утілення освітніх інновацій, зокрема, інформаційнокомунікаційних технологій [2].

Результатом інформатизації суспільства став той факт, що із засобами ІКТ дитина сьогодні зустрічається значно раніше, ніж починається системне вивчення курсу «Інформатика» у школі. Комп’ютер усе більше входить до найближчого інтелектуального оточення дитини, впливає на формування навчального середовища, на процеси інтеріоризації та екстеріоризації, навчальної діяльності дитини в цілому. Усе це вказує на те, що цілеспрямований процес формування у дитини елементарних уявлень та навичок роботи з комп’ютерною технікою повинен розпочинатися раніше, ніж це передбачено існуючими навчальними планами загальноосвітньої школи [3].

Інформаційно-комунікаційні технології (медіа-технології) — частина світу або зовнішнього середовища, у якому відбувається розвиток особистості. Кожна дитина від свого народження стає частиною надскладної системи світів, що перетинаються між собою,

надбудовуються чи співіснують у сусідстві один із одним, вступають у різноманітну взаємодію. Особистість будує свій життєвий світ, поєднуючи зовнішні та внутрішні психологічні простори та часові виміри. Для того щоб навчитися жити й успішно діяти у складному інформаційно-комунікаційному середовищі, дитина, що тільки-но входить у життя, має усвідомити багатовимірний всесвіт, що розгортається перед нею, як осягнену розумом цілісність, стосовно якої можна самовизначитися, віднайти своє місце і прокласти власний шлях [14, с. 50].

Інформаційно-комунікаційні технології посідають важливе місце в методиці медіа-освіти, оскільки застосування будь-якої технології має великий вплив на результат освіти. Медіа-освіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [14, с. 58].

На початкових етапах впровадження комп'ютера в навчальновиховний процес основні переваги використання ІКТ пов'язувалися з розширеними можливостями індивідуалізації та диференціації навчання (За своєю спрямованістю діти дошкільного віку індивідуалісти. Лише поступово, під впливом виховання, у них починає будуватись колективна спрямованість). З поширенням комп'ютерних технологій у системі освіти стало можливим навчати кожну дитину окремо, індивідуально добираючи обсяг, складність навчальних завдань і послідовність вивчення матеріалу, здійснювати оперативний та об'єктивний контроль за результатами навчальноігрової діяльності [4].

Сучасний стан вивчення проблеми становлення особистості дошкільника та впливу інформаційно-комунікаційних технологій на цей процес досліджують науковці І. Бех, Г. Васянович, Н. Волкова, О. Козлюк, Л. Кулагіна, О. Невмержицька та ін.; вплив медіа на особистість дитини розглядають учені А. Гриценко, В. Клименко, Л. Кулагіна, О. Петрунько, М. Романова, М. Семенюк, В. Скотний, Л. Чорна [12, с. 90].

Перш ніж перейти до аналізу теоретичних поглядів щодо проблеми взаємодії дітей дошкільного віку із медіа-простором, розкриємо основні функції медіа-засобів:

- релаксаційна (відпочинок із медіа-засобами);
- компенсаторна (медіа створюють можливість компенсації дефіциту спілкування);
- просвітня (джерело інформації та просвіти);

- світоглядна (засвоєння широкого спектру соціальних норм і формування ціннісних орієнтацій особистості) [14, с. 58].

Зарубіжні дослідники мають власне розуміння однозначної дефініції мультимедіа. Так, на думку Д. Гаєскі, мультимедіа – це такі інтерактивні комунікаційні системи, що запускаються комп'ютером і здатні створювати, зберігати, передавати і відтворювати відео- (текстову, графічну) та аудіо інформацію [12, с. 12].

Інтерфейс програми впливає на дидактичні можливості комп'ютерних ігор, тому доцільно означити третій показник ЕД (екранний дизайн), і все що з ним пов'язано: привабливість для дітей дошкільного віку; відображення оптимальної кількості інформації на екрані; обґрунтованість підбору кольорів [7].

Створення і використання в освітньому процесі ЗДО навчальних комп'ютерних програм, які впливають на становлення особистості, – першочергова проблема сьогодення. Універсальність комп'ютерних засобів визначає те, що вони можуть бути застосовані не тільки як практичний посібник на заняттях, а й як засіб розширення можливостей педагогічного процесу освітніх закладів від дошкільного навчального закладу до вищого навчального закладу.

Для діяльності закладу дошкільної освіти комп'ютеризація педагогічного процесу є викликом часу, що потребує розв'язання низки завдань, зокрема:

- підвищення комп'ютерної грамотності педагогів;

- створення безпечного комп'ютерно-ігрового середовища в умовах закладу дошкільної освіти;

- вивчення перспективного досвіду застосування комп'ютерних технологій в роботі з дошкільниками;

- систематизація, поповнення наявного банку мультимедійних презентацій (фото-,відео-), розвивальних ігор та розроблення нових презентацій, ігор для оптимізації освітнього процесу;

- розроблення системи використання комп'ютерних ігор, презентацій тощо.

Комплекс комп'ютерно-орієнтованих засобів [11] розвитку дитини включає:

а) периферійний комп'ютерний пристрій, який полегшує управління комп'ютерною грою;

б) спеціальні дитячі комп'ютерні меблі;

в) багатофункціональне ігрове обладнання.

Ці та інші компоненти становлять розвиваюче середовище комп'ютерно-ігрового комплексу (КІК). Сюди входять: комп'ютерна зала, ігрова зала, спортивний комплекс, кімната

релаксації (психологічного розвантаження). Усі приміщення знаходяться поряд одне з одним, ізольовані від інших зал з підвищеним рівнем шуму (гімнастичної, музичної).

Використання у закладі дошкільної освіти комп'ютерної техніки в поєднанні із традиційними засобами навчання і виховання сприяє підвищенню загальної якості педагогічного процесу загалом, й успішної соціалізації особистості дитини зокрема. Визначальними компонентами щодо цього є інформаційно-комунікативна компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти й розвивальний зміст комп'ютерних программ [10].

Отже, організовуючи ознайомлення дітей дошкільного віку з інформаційно-комунікаційними технологіями, майбутній фахівець дошкільної освіти має орієнтуватися на особистість дитини, дбати про її гармонійний розвиток. Використання ІКТ у ЗДО слід розглядати як потужний дидактичний засіб, який залучає дітей до активної праці, підвищує їхній інтерес до навчання, сприяє кращому засвоєнню матеріалу і підвищує ефективність учіння [9].

Література

1. Апостолова Г. В. Про наслідки використання електронної техніки для розвитку здібностей дитини. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. № 9–10. С. 1–3.
2. Белінська О. Дитина і комп'ютер. *Психолог*. 2006. № 46 (238). С. 27–29.
3. Голота Н. Підготовка вихователів до застосування комп'ютерних технологій у сучасному ДНЗ. *Сучасне дошкілля : реалії та перспективи*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. нац. пед. університету ім. М. П. Драгоманова (16 жовт. 2008 р.). К. : Вид-во НПУ., 2008. С. 249–252.
4. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навч. посібн. для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти. К.: «Освіта України», 2006. 390 с.
5. Іванова С. М. Вплив комп'ютерних ігор на формування елементів логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку. URL:http://www.nbuv.gov.ua/eournals/ITZN/em2/ (дата звернення: 5.12.2022)

6. Семчук С. Особливості впливу сучасного інформаційного суспільства на дитину-дошкільника. *Проблемы современного педагогического образования*. Сер.: Педагогика и психология. Ялта : РИО КГУ, 2014. Вып. 46. Ч. 7. С. 179–166.
7. Шелудько О. Подорожуємо «Комп'ютерними сходинками». *Вихователь-методист дошкільного закладу*, 2013. № 2. С. 50–57.
8. Gayeski Diane. Multimedia for Learning: Development, application and evaluation. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Pub, 1993. P.12.
9. Hoffman Joseph., Lyons David. Evaluating instructional software. Learning and Leading with Technology. 1997. 25 (2). P. 52–56.
10. Kuryś K. Ekran i widz. Wokół problemu zachowań negatywnych / Red. M. Hendrykowska, M. Hendrykowski / Poznań, 2001. S. 246.

УДК 37.01

Міронова А. А.

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОФЕСІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Одним із способів формування у дитини прагнення до трудової діяльності є ознайомлення з працею дорослих, її видами, знаряддями праці, результатами. Знання про трудову діяльність людей є центральною ланкою знань про соціальну дійсність, вони зумовлюють соціалізацію особистості дитини, забезпечують розуміння завдань суспільства і кожної людини, стимулюють розвиток соціальної адаптації, інтересу до трудової діяльності, позитивного ставлення до праці та її результатів уже в дошкільному віці. Формування у дітей правильних уявлень про працю дорослих, прищеплення інтересу і поваги до людей-трудівників, позитивного емоційного ставлення до неї – найважливіший компонент психологічної готовності до праці.

Професія – з латинської «оголошую свою справу», характеризує певну категорію людей, котрі займаються певним видом трудової діяльності [2]. Суспільству потрібні різні професіональні спеціалісти,тому обираючи майбутню професію дитини ,обов'язково узгодити з потребами суспільства у фахівцях.

Для ознайомлення дітей з професіями багато методів, а саме: спостереження за працею дорослих, екскурсії, рольові ігри, розгляд картин, читання художніх творів, дидактичні спостереження і звичайно участь дітей у праці дорослих.

Ігри у дошкольному віці – це важливий компонет, який відіграє роль у формуванні уявлень дітей про професії. Саме за допомогою гри дитина відкриває у собі певні якості до певної професії.

В. Сухомлинський писав [5]: У грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любов до знань. Та згідно з твердженням видатного психолога Д. Ельконіна, в дошкільному віці проходить замикання зв'язку між предметним світом та світом людських відносин. Тому ознайомлення дошкільників із працею дорослих грає важливу роль у встановленні їх розуміння зі світом дорослих. Формування системних знань про працю дорослих передбачає знайомство дошкільників з конкретними трудовими процесами перебудови людиною предмета праці в продукт (результат праці). Системні знання про працю дають можливість старшим дошкільникам встановити зв'язок між результатом праці та грошима, а також поняттям, що «кожна людина народжується для якоїсь справи».

Отже, гра – інструмент, яким дошкільник керується у створенні уявлень про певну професію. Програючи у грі всі моменти професії, у дитини виникає симпатія до неї, що в подальшому створює шлях для успішної реалізації себе у цьому виді діяльності.

Гра на сюжет професійної діяльності «у лікаря, школу, пошту, магазин тощо» сприяє розширенню уявлень про працю дорослих, про їх стосунки у ході трудової діяльності, готує дошкільників до подальшого вибору професії. Важливе значення мають спільні зусилля батьків та вихователів. Батьки повинні зацікавити дітей, і тим самим впливати на їх світогляд. Адже діти їх наслідують. Тому вони повинні бути гідним прикладом для них.

Діти старшого дошкільного віку, в основному, правильно уявляють структуру трудового процесу, найкраще – найцікавішу їм професію. Вони вже називають від 3 до 6 предметів, потрібних людям певної професії для роботи, а також необхідні психологічні якості (учитель «має багато знати», інженер «уміти думати», льотчик «не боятися висоти»). Легко називають і трудові дії (водій «перевіряє мотор і колеса, тримає кермо, стежить за дорогою. Їде, куди потрібно»; вихователь «учить дітей доброму, займається з ними, водить на прогулянки,

проводить заняття, щоб діти були розумними», лікар «допомогає людям бути здоровими, лікує, призначає лікування»). В основному діти правильно розуміють і для чого потрібні різноманітні професії. Складніше їм даються знання, які не можна повідомити безпосередньо у життєвій ситуації, тому міські діти, як правило, мало знають про працю і життя людей у селі та навпаки.

Велику роль у формуванні правильних уявлень про працю відіграє сім'я. Вона найбільше сприяє трудовому вихованню дітей. Діти спостерігають за роботою батьків, інших родичів, бачать, як вони цікавляться справами один одного.

Ознайомлення дітей середнього та старшого дошкільного віку з професіями дорослих – одне з важливих завдань соціалізації дитини. Уявлення про професії дозволяє дітям глибше проникнути у світ дорослих, формує інтерес до праці, зароджує мрію про власне майбутнє, дозволяє пишатися результатами праці своїх близьких родичів та людей взагалі. Випробовуючи вплив результатів праці дорослих на собі, діти практично засвоюють її значущість.

Можна дійти до висновку, що формування уявлень дітей дошкільного віку про світ професій – це процес, яким, безсумнівно, управляє педагог, використовуючи всі можливості процесу навчання, враховуючи вікові та психологофізичні особливості дошкільнят.

Основними факторами, які впливають на вибір професії дитини, за Є. Климовим, є:

- позиція батьків;
- позиція друзів;
- особисті професійні плани;
- здібності;
- рівень домагань на суспільне визнання;
- яка професія викликає більший інтерес і яку професію діти найбільше знають;
- схильності.

Поділяючи означену концепцію, можна вважати, що вихователь закладу дошкільної освіти може впливати на формування чи підтримання інтересу дитини старшого дошкільного віку до тієї чи іншої професії.

Отже, знання про трудову діяльність людей є центральною ланкою знань дітей про соціальну дійсність. Вони відіграють вирішальну роль у формуванні ставлення дітей до праці та сприяють їхній соціалізації. Знання про працю дорослих необхідні, оскільки забезпечують розуміння завдань кожної людини і суспільства в цілому, зумовлюють розвиток інтересу до трудової діяльності. Знання про суспільну значущість праці, її мотиви та спрямування регулюють вчинки дітей, перебудовують їхнє ставлення до власної трудової діяльності та

продуктів людської праці, сприяють формуванню моральних якостей, а отже, здійснюють позитивний вплив на моральне зростання особистості.

Література

1. Дудкевич Т. В. Дитяча психологія: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012, 424 с.

2. Осовська О. І. Формування уявлень про професії дорослих у дітей дошкільного віку. К.: 2013. URL: http://www.psyh.kiev.ua (дата звернення: 7.12.2022)

3. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Особливості уявлень дошкільників про працю дорослих. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ: Академія, 2010. 432 с.

4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К: «Академвидав», 2006. 456 с.

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1977. 380 с.

6. Тернопільська В. І. Взаємини у системі "педагог-вихованець батьки" як важлива умова соціально-комунікативного розвитку молодших школярів. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*: зб. наук. пр. Вип. 7 (17). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. С. 228-231.

7. Цюпак І. М. Особливості організації трудового виховання дітей. URL: http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN20/12timdvh.pdf (дата звернення: 7.12.2022)

УДК 37:316.356.2 – 056.26

Найдьонова О.В.

РОЛЬ БАТЬКІВ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Інклюзивна освіта – процес розвитку загальної освіти, який передбачає доступність освіти для всіх, пристосування до різних потреб усіх дітей, що забезпечує доступ до освіти для дітей з особливими потребами. Інклюзія розглядається найчастіше виключно як навчання дітей з інвалідністю в закладах освіти разом з їх однолітками. Інклюзивне навчання дає можливість дітям розвивати соціальні відносини через безпосередній досвід. В основі практики інклюзивного навчання лежить ідея прийняття індивідуальності кожної особистості, отже, навчання має бути організоване таким чином, щоб задовольнити особливі потреби кожної дитини.

Освітній процес при інклюзивному підході дозволяє отримати необхідні компетенції,

відповідно до освітніх стандартів. Основним суб'єктом, на якого спрямовані інклюзивні технології, є дитина з особливими освітніми потребами. У сфері освіти поняття дитина з «особливими потребами» характеризує частину дітей, які не можуть в силу фізичних, психічних, розумових вад опанувати звичайної освітньої програми і мають потребу з цієї причини в спеціально розроблених стандартах, методиках, змісті освіти [1].

Особливість взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти в умовах інклюзивного навчання полягає в тому, що батьки грають центральну роль в ухваленні рішень щодо надання корекційно-педагогічної допомоги дитині. Батьків інформують, з ними радяться, на їхній участі в освітньому та виховному процесі наполягають, а допомогу приймають.

Успішність вирішення завдань співпраці закладу дошкільної освіти з родинами дітей з ООП, залежить від того, наскільки в діяльності фахівців реалізуються наступні принципи [2]:

1. Принцип суб'єктності. У практичній діяльності необхідно спиратися на активну позицію батьків, їх самостійність та ініціативу. Вихователь повинен не тільки формувати толерантність, а й сам володіти нею.

2. Принцип індивідуалізації. Робота, що проводиться з сім'єю, повинна орієнтуватися на норми і цінності, які існують в цій сім'ї. Здійснюючи вибір виховного засобу, необхідно постійно відстежувати ефективність тієї чи іншої форми взаємодії з сім'єю.

3. Принцип рефлексивної позиції передбачає, що проблеми стосунків батьків дошкільників і батьків дитини з особливими потребами потрібно вирішувати разом з ними, а не за них.

4. Принцип створення толерантного середовища передбачає взаємну відповідальність батьків дошкільників та батьків дитини з особливими потребами, а також їхнє взаємне співпереживання, взаємодопомогу, здатність разом долати труднощі. Цей принцип відбивається в ряді правил організації практичної діяльності: необхідно поважати думку кожного з батьків; кожен з батьків дітей повинен брати участь в діяльності батьківського комітету та інших формах батьківських об'єднань.

Важлива роль в інклюзивній освіті належить батькам, адже відносини і готовність до нової освітньої ситуації є чи не визначальними умовами комфорту всіх учасників інклюзивного освітнього процесу, в тому числі психологічного благополуччя кожної дитини.

Просвітницькі програми для батьків можуть складатися з наступних форм взаємодії учасників освітніх відносин [3]:

1. Дитячо-батьківські групи. Комплексні заняття для дітей і батьків, що включають в себе ігри, творчі заняття, музичні заняття. Групи ведуть фахівці: психолог, логопед, дефектолог,

музичний керівник. Основними факторами взаємодії фахівців з батьками є позитивне ставлення до всіх дітей, демонстрація конструктивних способів поведінки, позитивне підкріплення ефективних взаємодій та інформаційна підтримка батьків. Важливо і те, що батьки включаються в ігри, вправи, пісні, ліплення, якими наповнене заняття і цим, з одного боку, допомагають своїм дітям включитися, з іншого – самі отримують емоційну розрядку, відпочивають і отримують новий досвід спілкування зі своєю дитиною. Присутність на занятті дітей з нормальним розвитком дає можливість «особливим» слідувати за своїми однолітками і вчитися у них, а вони, в свою чергу, звикають бути в одному середовищі з «особливими» дітьми, отримують позитивний досвід спілкування з ними.

2. Консультації для батьків. Необхідно проводити консультації з батьками дітей з обмеженими можливостями та залучати їх до співпраці на всіх етапах реалізації програм по розширенню доступу, підвищення якості і поліпшення дотримання прав в рамках системи освіти. Вони є джерелами значного досвіду і знань і можуть сприяти ефективному розумінню причин виникнення бар'єрів на шляху до утворення і боротьбі з ними.

3. Організація інформаційних стендів. Батьки потребують доступу до точної і всебічної інформації про реалізацію інклюзивної освіти в дошкільному навчальному закладі, а також узагальнити уявлення батьків про інклюзивної культурі в ЗДО.

Для впровадження ідей інклюзивної освіти у ЗДО необхідно створити умови, в яких будуть взаємодіяти абсолютно всі учасники освітніх відносин. Однією з таких нових форм роботи з батьками є тренінг. Тренінг в аспекті його освітнього потенціалу в психолого-педагогічній теорії і практиці визначається дослідниками як вид освітньої практики, в якій провідною діяльністю є тренування; спосіб особистісного розвитку; спосіб перепрограмування наявної у людини моделі управління своєю поведінкою і діяльністю; процес створення нових функціональних утворень, які керують поведінкою; комплекс інтенсивних методів перетворюючого впливу на особистість; практика психолого-соціально-педагогічного впливу на особистості і групи; форма навчання, мета якого - розвиток компетентності міжособистісної і професійної поведінки та спілкування.

Таким чином, важлива роль в інклюзивній освіті належить батькам, адже відносини і готовність до нової освітньої ситуації є чи не визначальними умовами комфорту всіх учасників інклюзивного освітнього процесу, в тому числі психологічного благополуччя кожної дитини. Міжнародний досвід показує, що розвиток системи інклюзивної освіти як форми інтеграції дітей з особливими освітніми потребами – довгострокова стратегія, що потребує терпіння і

терпимості, послідовності, безперервності, поетапності та комплексного підходу для її реалізації. При цьому особливу роль відіграє включеність і вплив батьків під час виховного та освітнього процесу.

Література

1. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

2. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

УДК 37.01

Самохіна П. М.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗДО

Ефективність соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами проявляється в тому, наскільки успішною підготовлена така дитина в умовах ЗДО до навчання у школі. Є необхідність у дошкільному віці навчати дитину спілкуватися з іншими дітьми, працювати в колективі, вирішувати конфлікти.

В останні роки в усьому світі відмічається значне збільшення кількості дітей, які потребують додаткової уваги та піклування суспільства через те, що мають порушення у стані фізичного та психічного розвитку. Під час вступу до школи такі діти відчувають значні труднощі в процесі навчання, а саме труднощі адаптації та соціалізації в колективі. Такі діти важко оволодівають комунікативними навичками, усним та писемним мовленням, в них важко формуються математичні уявлення. Сучасні дослідження, досвід експериментів по впровадженню інклюзивного навчання в Україні доводять, що спільне навчання дітей з особливими освітніми потребами та їх здорових однолітків можливе, і є основою інтеграції та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами, підготовкою їх до самостійного життя.

На даний час ще залишається проблема різних поглядів педагогів на дітей з особливими освітніми потребами: одні з них вважають, що неможливо внести зміни та корективи в природні задатки дитина, інші ж наголошують, що природна база має велике значення в житті і розвитку дитини, але можна робити вплив за допомогою різних методів.

Тему соціалізації дітей з особливими освітніми потребами розглядали серед вітчизняних вчених В. Засенко, І. Іванова, Л. Каган, А. Капська, Ж. Петрочко, О. Польовик, А. Шведов, К. Щербакова. Зокрема В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, О. Столяренко, А. Шевчук, О. Савченко. Серед зарубіжних науковців проблемою соціалізації займалися Ф. Гіддінс, Г. Тард, Д. Томпсон, Т. Парсонс, Ч. Кулі, У. Томаса, Дж. Міда.

Хоча цією проблемою цікавилися багато представників різних країн і є багато праць з даної теми, але ця проблема є дуже актуальною та недостатньо вивченою у наш час. Тож, важливим та актуальним завданням педагогічної сфери є пошук форм організації та методів взаємодії з дітьми у напрямку соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Метою доповіді є розглянути та теоретично обґрунтувати проблему соціалізації дітей з особливими освітніми проблемами в умовах ЗДО.

Автором терміну «соціалізація» є американський соціолог Ф. Гідінгс, який у 1887 році у книжці «Теорія соціалізації» вжив його в значенні «розвиток соціальної природи або характеру індивіда, підготовка до соціального життя» [3].

Серед найбільш вживаних визначень соціалізації є:

- процес, під час якого дитина поступово перетворюється на особистість, яка розуміє саму себе та навколишнє середовище, набуває знань і навичок, притаманних культурі;
- процес інтеграції індивіда у суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальні інститути, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально-значущі риси особистості;
- процес розвитку людини як соціальної істоти, її становлення як особистості;
- процес засвоєння індивідом соціального досвіду, системи соціальних зв'язків і стосунків;
- процес засвоєння індивідом знань, досвіду, норм і цінностей, включення його до системи соціальних зв'язків і стосунків, необхідних для його становлення та життєдіяльності в суспільстві;
- способи формування умінь і соціальних установок індивідів, які відповідають їх соціальним ролям; процес становлення особистості, навчання і засвоєння індивідом цінностей, норм, установок, зразків поведінки, притаманних певному суспільству, соціальній спільноті, групі [2, с. 93].

Соціальна адаптація відбувається практично протягом усього життя людини. Старший дошкільний вік - кінцевий етап початкової ланки соціалізації особистості на рівні дошкільного навчального закладу. У дошкільний період життя дитини формуються і основи її соціальної

компетентності. Соціально компетентна дитина здатна до самовизначення у взаєминах з іншими людьми та вирішення ситуацій моральної поведінки. Для формування такої позиції дитині необхідне позитивне сприйняття себе та інших, оптимістичне світосприйняття. Формування соціального досвіду старших дошкільників включає розвиток свідомого ставлення до своїх обовязків, інтересу до нової соціальної інформації, бажання співдіяти з іншими членами суспільства на засадах моральних цінностей [4, с. 10].

Існують різні класифікації факторів соціалізації, які можна об'єднати у три групи: макрофактори, мезофактори, мікрофактори.

Табл. 1

Класифікація макро-, мезо- та мікрофакторів соціалізації

Класифікація факторів соціалізації	
Макрофактори (гр. makros –великий, великих розмірів)	космос, планета, світ, країна, суспільство, держава – впливають на соціалізацію всіх жителів планети або дуже великих груп людей, які проживають у певних країнах
Мезофактори (гр. mesos – середній, проміжний)	умови соціалізації великих груп людей, які виділяються за національною ознакою (етнос як фактор соціалізації); за місцем і типом поселення, в якому вони живуть (регіон, місто, село, селище); за належністю до аудиторії тих чи інших засобів масової комунікації (радіо, телебачення, кіно тощо)
Мікрофактори (гр. Mikros малий)	соціальні групи, що безпосередньо впливають на конкретних людей (сім'я, група однолітків, мікросоціум, організації, в яких здійснюється соціальне виховання, – освітні, професійні, громадські тощо).

Інклюзивна освіта – це гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання відбувається за індивідуальними навчальними планами та забезпечується медикосоціальним та психолого-педагогічним супроводом. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям дитини, незалежно

від особливостей її психофізичного розвитку, тобто передбачається здійснення змін освітньої системи, а не дитини [1].

Інклюзивна освіта визнає, що всі діти різні, а навчальні заклади і освітня система повинні підлаштовуватись під індивідуальні потреби всіх дітей – з порушеннями розвитку і без них. Ключовий компонент інклюзивності – гнучкість, врахування особистісних характеристик, які визначають темп навчання кожної дитини. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – всі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних навчальних закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин та суспільства в цілому [5, с. 287].

Успішний процес соціалізації дитини дошкільного віку як цілеспрямована і систематична робота педагогічного колективу можливий на основі такої моделі, що сприяє усвідомленню всіх її складових та дає змогу керувати соціальною ситуацією розвитку дитини з ООП в освітньому просторі закладу дошкільної освіти.

Отже, з вище зазначеного можемо зазначити, що соціалізація дітей з особливими освітніми потребами є дуже актуальною і важливою у наш час.

Література

1. Лисенко О. В. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ. URL: https://vseosvita.ua/library/socializacia-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-umovah-dnz-276934.html (дата звернення: 20.12.2022)
2. Олійник Г. Особливості соціалізації дітей з особливими освітніми потребами у сучасному українському суспільстві. Social work and education. Тернопіль, 2020. С. 178-185.
3. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
4. Холодій О. М. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами до навчання в школі: навчально-методичний посібник. Черкаси, 2014. 125 с.
5. Шевченко Ю. В. Соціалізація дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти в Україні. Актуальні питання корекційної освіти: збірник. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори, 2017. С. 280-289.

УДК 37.01

Самусєва А. І.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Широкий розвиток інформаційних технологій (ІТ) та їх проникнення у всі сфери життя суспільства є глобальною тенденцією світового розвитку останніх десятиліть.

На даний час у зв'язку з розвитком комп'ютерної техніки та сучасних засобів комунікації, коли використання ІТ стає необхідним практично в будь-якій сфері діяльності людини, все частіше йдеться про інформаційну технологію навчання.

Сучасні ІТ, що дозволяють створювати, зберігати, переробляти інформацію та забезпечувати ефективні способи її подання дошкільняті, є потужним інструментом прискорення освітнього процесу. Специфіка системи освіти у тому, що вона з одного боку є споживачем, з іншого – активним виробником інформаційних технологій [1].

Поява комп'ютерів викликала неабиякий інтерес до їх застосування у сфері навчання. Це зумовлено тим, що комп'ютер став засобом підвищеної продуктивності праці в усіх сферах діяльності. З використанням ІТ у навчанні у всьому світі пов'язані надії підвищити ефективність навчального процесу, зменшити розрив між вимогами, які суспільство пред'являє підростаючому поколінню, і тим, що справді дає дитячий садок. Ефективність застосування ІТ для вирішення цих завдань зумовлена наступними факторами: різноманітність форм подання інформації; високий рівень наочності; можливість моделювання різноманітних процесів; звільнення від рутинної роботи, що відволікає від засвоєння основного змісту; гарна пристосованість в організацію колективної дослідницької роботи; можливість диференційованого підходу до роботи вихованців залежно від рівня підготовки, пізнавальних інтересів тощо; організація оперативного контролю та допомога педагога [2].

ІТ не лише полегшують доступ до інформації та відкривають можливості варіативності навчальної діяльності, її індивідуалізації та диференціації, а й дозволяють по-новому організувати взаємодію всіх суб'єктів навчання, побудувати освітню систему, в якій вихованець був би активним та рівноправним учасником освітньої діяльності. Використання ІТ дозволяє замінити багато традиційних засобів навчання. У багатьох випадках така заміна є ефективною, оскільки дозволяє підтримувати у вихованців інтерес, дозволяє створити інформаційну обстановку, що стимулює інтерес і допитливість дитини.

Найбільш загальна робота, в якій розглядається класифікація засобів інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) щодо способу їх використання в освітніх цілях, є робота

Роберт І. В. та Самойленко П. І. «Інформаційні технології в науці та освіті», в якій пропонується наступна класифікація використання ІКТ. ІКТ можна застосовувати як:

- засіб навчання;
- засіб, що удосконалюють процес викладання;
- інструмент пізнання навколишньої дійсності та самопізнання;
- засіб розвитку особистості вихованця;
- об'єкт вивчення у рамках освоєння курсу інформатики;
- інформаційно-методичне забезпечення та управління освітньо-виховним процесом;
- засіб комунікацій;
- засіб автоматизації процесу обробки результатів експерименту та управління;
- засіб автоматизації процесів контролю та корекції результатів навчальної діяльності, тестування та психодіагностики;
- засіб організації інтелектуального дозвілля [3].

Провівши наукові розвідки, вдалося виявити велику кількість варіантів роботи з батьками. На сьогодні існує багато видів занять, які доволі різноманітні. Є традиційні форми, та інноваційні, такі як банальні батьківські збори, інформаційні стенди, анкетування, тестування, спільні свята та багато іншого. Застосування комп'ютерних технологій в освіті вносить у розвиток людини різні зміни, які відносяться як до пізнавальних, так і до емоційно-мотиваційних процесів, вони впливають на характер людини, при цьому відзначається посилення пізнавальної мотивації вихованців при роботі з комп'ютером. У психологічних дослідженнях наголошується, що ІКТ впливають на формування теоретичного, творчого та модульно-рефлексивного мислення, що комп'ютерна візуалізація навчальної інформації істотно впливає на формування уявлень, що займають центральне місце у образному мисленні, а образність уявлень тих чи інших явищ та процесів у пам'яті дітей збагачує сприйняття навчального матеріалу, сприяє його науковому розумінню.

Таким чином, використання інформаційно-комунікативних технологій у закладі дошкільної освіти є збагачувальним і перетворювальним фактором, який є одним із шляхів оновлення змісту освіти згідно сучасним вимогам.

Література

1. Волярська О.С. Інноваційні педагогічні технології: навч.-метод. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації. Запоріжжя: А–ПЛЮС, 2012. 105 с.
2. Кремень В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2006. №6. С. 5.
3. Зімнухова Л. О. Використання ІКТ в освітньо-виховному процесі в ДНЗ / Л. О. Зімнухова.URL:http://static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/6564/443009/sitepage_53/files/zimnuhova_dosvid1.pdf (дата звернення: 4.12.2022)

УДК 37.01

Соломаха Я. М.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ГІПОДИНАМІЇ СУЧАСНОГО ДОШКІЛЬНИКА

Проблема зміцнення фізичного розвитку дошкільників, та збереження їхнього здоров'я як ніколи актуальна саме зараз, в епоху діджиталізації освіти.

Оскільки в умовах активного впровадження комп'ютерних технологій різко знизилась рухова активність дітей, як наслідок підвищився відсоток дітей з ослабленим здоров'ям, зокрема прогресує гіподинамія - недостатня рухова активність. Недаремно багато вчених називають її проблемою сучасності. Література визначає гіподинамію, як патологічний стан організму в наслідок недостачі рухової активності, який може спровокувати велику кількість значних порушень у його функціонуванні. Відомо, що формування та становлення загальних основ здоров'я доцільно починати у дошкільному віці, оскільки чимало рухових задатків, навичок, умінь розвиваються саме на цьому віковому етапі. Численні спостереження свідчать, що нині у більшості дошкільників спостерігається дефіцит рухової активності упродовж дня (гіподинамія). У зв'язку з цим постає проблема вдосконалення рухового режиму дітей дошкільного віку та виявлення умов, що забезпечують його активізацію [5].

Спираючись на Закон України «Про дошкільну освіту» та Базовий компонент дошкільної освіти, зазначимо, що фізичне виховання дошкільників є невід'ємною складовою повноцінного розвитку дітей, яке спрямоване на охорону та зміцнення їх психічного та фізичного здоров'я, підвищення захисних сил організму, виховання стійкого інтересу до рухової активності, звички до здорового способу життя, формування життєво необхідних рухових умінь, навичок та

фізичних якостей (швидкість, спритність, витривалість, гнучкість), формування культури здоров'я [3].

Таким чином, мета дослідження полягає у визначенні оптимальних шляхів подолання гіподинамії сучасного дошкільника.

Аналіз новітніх джерел свідчить, що були здійснені спроби розробки науково-методичних засад дошкільного фізичного виховання комплексної спрямованості.

Так дослідник О. Лахно (2013) запропонувала технологію розвитку психомоторних здібностей дітей 2-го - 5-го років життя у процесі фізичного виховання у віршованому супроводі; А. Пивовар (2005) розробив методику поєднаного розвитку фізичних і пізнавальних здібностей старших дошкільників у процесі фізичного виховання; дисертаційне дослідження Н. Петренко (2018) присвячене корекції когнітивних функцій дітей 4-6 років з відхиленнями мовлення засобами танцювальних вправ.

Дослідженнями вчених: О. Аксьонової, Є. Вавілової, В. Сухарєва, та інших встановлено безперечний вплив рухів на здоров'я дитини, оскільки вони є біологічною потребою її організму від народження та природною необхідністю в її розвитку. Питання оптимізації режиму рухової активності дітей у дошкільних закладах ґрунтовно висвітлено у працях Е. Вільчковського та М. Єфименка. Недостатня фізична активність, як зазначають М. Гуменюк, Т. Дмитренко, З. Калуський, М. Рунова, є однією із причин погіршення стану здоров'я дошкільників та низького рівня їхнього фізичного розвитку. Між тим, фізичний розвиток і здоров'я дитини необхідно розглядати у взаємозв'язку з інтелектуальною та соціальною активністю, формуванням її особистості та індивідуальності [1; 2; 4].

Головна профілактика гіподинамії - фізична активність. На нашу думку, стратегічну мету роботи з подолання гіподинамії сучасного дошкільника треба реалізувати шляхом взаємодії батьків з вихователем, адже саме шляхом комплексної взаємодії можна досягти єдиного ефективного результату. В свою чергу ефективність формування фізичної активності дітей дошкільного віку забезпечується проведенням різних форм фізичної діяльності у ЗДО із застосуванням різноманітного обладнання та інвентаря з використанням інноваційних технологій: пісочна терапія, фітбол-аеробіка (гімнастика), ігровий стретчинг, дитяча йога, степ-аеробіка, глайдінг, роуп-скіппінг, елементи театру фізичного виховання на заняттях з фізкультури та в руховому режимі для дітей [2]. Виходячи з рекомендацій UNICEF Ukraine наголошуємо, що дітям необхідно багато рухатися, адже їхнє тіло саме формується та

розвивається. Та зазначаємо, що відповідно до норм Всесвітньої організації охорони здоров'я діти [4]:

1-2 років мають рухатися не менше 180 хв. на день; 3-4 років – не менше 180 хв. на день, з яких не менше 60 хв. мають бути активні фізичні вправи та заняття; 5-7 років мають присвятити інтенсивній фізичній активності мінімум 60 хв. на день.

ВООЗ також рекомендує не залишатися в сидячому положенні довше ніж годину. Також доцільно надати рекомендації батькам щодо створення розпорядку дня дошкільника. Важливою умовою його формування є включення різних видів діяльності, зокрема таких: харчування, ігри й розваги, перерви на перекуси та сон, час для навчання. Важливо долучати дітей до щоденних домашніх справ: накрити на стіл, полити рослини, розкласти чистий одяг тощо. Дошкільний вік є сензитивним періодом для гри, тож на нашу думку, важливою умовою фізичного виховання є рухливі ігри, наприклад:

«Танці під музику»: увімкніть музику та кружляйте під нею з дитиною. «Кидання шкарпеток»: підготуйте чисті шкарпетки та кошик як ціль. З певного місця намагайтесь поцілити скрученими в кульку шкарпетками в кошик. «Стрибки жабки»: стрибайте на неслизьких поверхнях, розмістивши кілька рушників як перешкоди.«Павутиння»: спорудіть між меблями павутину з вовняної пряжі. Ідея гри полягає в тому, щоб дитина пробиралася крізь «павутину» не торкаючись її. «Гаряча лава»: розкидайте по підлозі диванні подушки й уявіть, що підлога - це потік розпеченої лави. Дитина може переповзати, переходити чи перестрибувати з подушки на подушку. «Фортеця»: за допомогою простирадл, ковдр, подушок, стільців та інших підручних засобів збудуйте фортецю. Нехай головними «будівельниками» будуть діти. «Мисливець за кольорами»: запропонуйте дитині знайти в помешканні три сині речі, скласти їх докупи, а потім повернути на місце. Повторюйте вправу з різними кольорами. «Ігри з ліхтариком»: перевірте, чи зможе дитина дострибнути до плями світла чи дотягнутися до неї на стіні?

Вчені наголошують щодо прямої залежності психічного, розумового, емоційного стану дитини від її фізичного розвитку [2]. Отже, фізична активність відіграє важливу роль у житті дошкільників, зокрема попередження гіподинамії. Тож уся виховна діяльність має на меті здоров'язбережувальні цілі і передбачає формування у дошкільників свідомого ставлення до здоров'я як важливої життєвої цінності.

Отже, провідну роль в становленні фізичного розвитку дошкільника відіграють батьки, як організатори розвивального простору для дитини в умовах сьогоденних реалій. Тож, головною

запорукою успіху протидії гіподинамії сучасного дошкільника є формула співпраці «Вихователь + Батьки + Дитина = фізично розвинена, здорова та активна дитина».

Література

1. Пангелова Н. Є. Теоретико методичні засади формування гармонійно-розвиненої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання: дис. доктора наук з фізичного виховання і спорту: спец. 24.00.02 - фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Переяслав-Хмельницький, 2014. С. 445.

2. Поліщук О. В. Педагогічні технології супроводження процесу фізичного виховання дітей дошкільного віку: посібник. Умань: СПД Жовтий, 2014. С. 144.

3. Рекомендації Всесвітньої охорони здоров'я щодо фізичної активності для здоров'я (2010). URL: http:clinic.gov.ua/?p=1647 (дата звернення : 07.11.2022)

4. Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти: Лист МОН № 1/9-148 від 16.03.21 року. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti

(дата звернення: 07.11.2022)

УДК 37.01

Сурган Е. О.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ НЕТРАДИЦІЙНИХ ЗОБРАЖУВАЛЬНИХ ТЕХНІК

Проблема творчості в історії педагогіки завжди була однією з актуальних. Творчі особи потрібні за всіх часів. У процесі творчості дитина розвивається інтелектуально та емоційно, визначає своє ставлення до життя і своє місце в ньому, набуває досвіду колективної взаємодії, удосконалює навички роботи з різними інструментами та матеріалами. Сучасне суспільство диктує потребу у вихованні творчих людей, які мають нестандартний погляд на проблеми, які вміють знаходити власне рішення, оригінальні відповіді, відкрито висловлювати свої думки, здатні швидко адаптуватися до умов, що змінюються.

Мета дослідження: дослідити вплив нетрадиційних технік, а саме: малювання, ліплення, аплікації на розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку, уяви, творчості, самостійності, ініціативи, прояву індивідуальності.

Творчі здібності – це здатність виявляти нові способи вирішення проблем та нові способи самовираження. Тому розвиток творчості, формування творчої особистості – одне з головних

завдань сучасної дошкільної освіти. Відтак стає важливим вияв та підтримка творчості дітей, починаючи з раннього віку. Про це зазначено в оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти, законах України «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти. Дошкільні заклади стають важливішою ланкою в системі освіти, які здатні формувати основу для позитивного розв'язання цієї проблеми [1].

В. Сухомлинський свого часу наголошував: «Між рукою і мозком існує багато зв'язків, які діють двосторонньо – рука розвиває мозок; мозок розвиває руку, роблячи її інструментом творчості, знаряддям і джерелом думки» [4]. Одним із способів вирішення цього завдання є використання нетрадиційних технік на заняттях з художньої діяльності, а саме: малювання, ліплення, аплікації з дітьми дошкільного віку.

Термін «традиційний» передбачає використання матеріалів, інструментів, способів, які є загальноприйнятими, широко відомими. Використання нетрадиційних технік сприяє розвитку у дітей творчості, пробуджує фантазію, активізує спостережливість, увагу та уяву. Як правило, діти часто копіюють пропонований їм зразок, а нетрадиційні техніки дозволяють уникнути цього, оскільки педагог замість готового зразка демонструє лише спосіб дії з матеріалами, інструментами. Це дає поштовх розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи, виразу індивідуальності. Застосовуючи та комбінуючи різні способи, дошкільнята вчаться думати, самостійно вирішувати, яку техніку використовувати, щоб той чи інший образ вийшов виразним. Робота з нетрадиційною технікою стимулює позитивну мотивацію у дитини, викликає радісний настрій.

Проблеми творчих здібностей дітей вивчалися вченими – педагогами та психологами (Л. Артемова, О. Богініч, А. Богуш, Г. Бєленька, Л. Виготський, Н. Гавриш, Н. Глухова, Н. Денисенко, О. Долинна, О. Кононко, Н. Кудикіна, В. Кузьменко, І. Лернер, О. Павленко, Т. Піроженко, З. Плохій, Т. Поніманська, Г. Раратюк, С. Сисоєва, Б. Теплов, О. Терещенко, В. Тименко, О. Хорошковська, Т. Шкваріна, Л. Якименко та багато інших) [3, с. 78]. Дослідження доводять, що розвиток інтелектуальних і розумових процесів необхідно починати з розвитку руху рук, оскільки розвитку кисті руки належить важлива роль у формуванні головного мозку, його пізнавальних здібностей, становлення мовлення. Отже, тренуючи руки, тренується мозок, а це надалі дасть можливість легко вчитися новому. Подальше життя дитини вимагатиме використання точних, координованих рухів руки та пальців, які необхідні, малювати та писати, а також виконувати безліч різноманітних побутових та навчальних дій, тому розвиток навичок дрібної моторики дуже важливий. Щоб краще розуміти дитину, знати як правильно організувати

роботу, полегшити сприйняття навчального матеріалу звертаюсь до робіт педагогів, психологів. Надзвичайно вагомими для мене стали висновки, зроблені Л. Виготським, який побачив не просто маленьке створіння, а заглянув у душу дитини, навчив розуміти її, надихнув вірою, що кожній дитині можна допомогти. Можливо це буде повільно і відразу непомітно, але обов'язково буде крок уперед. Науковець стверджував, що навчання в порівнянні з розвитком повинно весь час перебувати на рівень вище, а дитина під час цього процесу потребує постійної підтримки дорослого, оскільки осмислено копіюючи дії дорослого дитина розвивається. Безперечним висновком є те, що дитину потрібно навчати не тому, що вона здатна опанувати сама, а тому, чого поки ще не вміє, але в змозі опанувати за допомогою педагога [2, с. 82].

Якщо розглядати сучасні дослідження, то бачимо, що науковці та педагоги віддають перевагу нетрадиційним техніках з малювання для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на противагу ліпленню та аплікації. Проте, на мою думку, нетрадиційні способи ліплення та аплікації сприяють розвитку творчості, дрібної моторики рук не менше ніж традиційні, що у свою чергу впливає на інтелектуальний та мовленнєвий розвиток дитини, а також надають позитивну, заспокійливу дію на нервову систему, бо є джерелом позитивних емоцій. У процесі занять розвиваються сприйняття, мислення, зорово-рухова координація, увага, пам'ять, акуратність.

Зокрема, специфіка ліплення визначається матеріалами. Наприклад, фігурки та прикраси з тіста захопливі й прості в виконанні. Тісто можна виготовити за різними рецептами. Муле патат – це еластична, приємна на дотик речовина, з якої полюбляють ліпити як малюки, так і дорослі. Це сприяє не лише підвищенню зацікавленості, а й розвиває та пробуджує творчий потенціал дитини. У ліпленні дитина може виразити власне ставлення до побаченого та внести певний настрій у свою роботу.

Використання нетрадиційної техніки аплікації - конфетті (кружечки з кольорового паперу, метод використання - посипання, викладання по одному кружечку). Або мозаїка із шматочків тканини. Працювати в цій техніці можна з дітьми будь-якого віку.

Оволодіння дітьми дошкільного віку різними нетрадиційними техніками аплікації збагачує знання і уявлення дітей про предмети, матеріали, їх властивості, способи їх застосування; розвиток дрібної моторики рук відповідно до віку дітей.

Отже, нетрадиційні техніки, а саме: малювання, ліплення, аплікація не дозволяють копіювати зразок, що дає поштовх у загальному психічному розвитку дітей дошкільного віку, розвитку уяви, творчості, самостійності, ініціативи, прояву індивідуальності. Дитина отримує

можливість відобразити свої враження від навколишнього світу, передати образи уяви, утіливши їх за допомогою різноманітних матеріалів у реальні форми.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): Нова редакція: затв. наказом МОН України від 21.01.2021 № 33. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet (дата звернення: 05.11. 2022).

2. Выготский Л.С. Детская психология / Под ред. Д.Б. Эльконина, 1984. 433 с.

3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. 2-ге вид., доп. Київ: Академвидав, 2013. 464 с.

4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5-ти томах. Київ: Радянська школа, 1977. 144 с.

УДК 37.01

Пархоменко Г. І.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНЯТ

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти характеризується пошуком нових підходів у педагогічній теорії та практиці. Національною доктриною розвитку освіти в Україні XXI століття, Базовим компонентом дошкільної освіти визначено, що особливої уваги потребує розвиток дитини як особистості, засвоєння нею всього розмаїття досягнень суспільства та здатності використовувати набуті знання, уміння та навички в самостійній пізнавальній і творчій діяльності [1].

Однією з основних проблем сьогодення є створення умов для своєчасного повноцінного фізичного, психічного й духовного розвитку кожної дитини, формування її життєвих навичок. У зв'язку із цим одне з головних завдань педагога полягає в тому, щоб створити умови для самостійного розвитку дитини, прояву її особистісного потенціалу.

В ранньому і дошкільному віці дитина починає активно пізнавати навколишній світ. Джерелом пізнання дошкільника є чуттєвий досвід. Розвиток відчуттів і сприймань створює необхідні передумови для виникнення всіх інших, більш складних пізнавальних процесів

(пам'яті, уяви, мислення). Успішність виховання дитини в значній мірі залежить від рівня її сенсорного розвитку, тобто від того, наскільки абсолютно дитина чує, бачить, відчуває навколишній світ.

Сенсорний розвиток дитини, з одного боку, має самостійне значення, оскільки забезпечує отримання чітких уявлень про навколишній світ, з іншого - становить фундамент загального розумового розвитку, яке неможливо без опори на повноцінне сприйняття. Саме тому Базовий компонент дошкільної освіти видокремлює сенсорний розвиток як базову основу формування всіх ключових здібностей дитини дошкільного віку.

Актуальність обраної теми зумовлена об'єктивною необхідністю вдосконалення системного підходу до сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

Проблемі сенсорного розвитку присвячено значну кількість досліджень в педагогіці та психології. Найбільш повно ця проблема розглядалась в роботах таких психологів як Л. Венгер, О. Запорожець, В. Зінченко, Є. Ігнатьєва, В. Мухіна, в роботах педагогів В. Аванесової, Н. Сакуліної, Є. Тихєєвої, О.Усової, Є. Фльоріної.

Однак і на сьогоднішній день існує необхідність дослідження сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку, як одного з найважливіших напрямків всебічного розвитку психіки дитини. В практиці дошкільної освіти сенсорне виховання дітей, зокрема і засобами створеного насиченого предметно-розвивального середовища, здійснюється недостатньо цілеспрямовано.

Мета доповіді: теоретичне обгрунтування значущості сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку, можливості впливу ігрової діяльності на сенсорний розвиток дітей.

В теорії сенсорного виховання дітей дошкільного віку важливими є розрізнення та володіння такими поняттями, як «сенсорні єталони», «сенсорний розвиток», «сенсорне виховання», «сенсорна культура».

Сенсорний розвиток (від лат. Sensus- відчуття) - це розвиток у дитини процесів сприйняття та уявлень про предмети і явища навколишнього світу, уявлень про зовнішні властивості предметів: їхні форму, колір, величину, розташування в просторі, а також запах, смак тощо. *Сенсорний розвиток* - це процес засвоєння соціального досвіду, оволодіння системою відповідних еталонів, тобто певних зразків якостей предметів, створених людством у ході суспільноісторичного розвитку [4].

Сенсорні еталони - це уявлення про чуттєво сприймані властивості предметів, які склалися в ході історичного розвитку людства. Ці уявлення характеризуються узагальненістю, оскільки в них закріплені найбільш істотні якості.

Органічною передумовою сенсорного розвитку є дозрівання аналізаторів. Проте, крім їхньої готовності, для цього потрібен ще й сенсорний досвід, без чого неможливий розвиток орієнтування у властивостях і відношеннях предметів дійсності. Розвиток відчуттів і сприймання взаємопов'язаний із загальним рівнем розумового розвитку дитини. Особливе значення у сенсорному розвитку має засвоєння дитиною суспільного сенсорного досвіду, опанування дій сприймання та їх удосконалення.

Аналізуючи вищезазначене, можна виокремити основні напрями значення сенсорного виховання:

- загальний - розвиток усіх аналізаторів;
- психічний -є основою для становлення гармонійно розвиненої особистості;
- фізіологічний - розвиває фізичні можливості дитини.

Сенсорні можливості дитини формуються у процесі життєдіяльності. Розвиток відчуттів і сприймань взаємопов'язаний із загальним рівнем розумового розвитку дитини, оволодінням нею мовленням.

Сприймання це відображення у психіці людини предметів і явищ навколишнього середовища загалом під час їхньої безпосередньої дії на органи чуття. Воно постає як цілісне відображення предметів та явищ під час їхнього безпосереднього впливу на органи чуттів. Надалі цими образами оперують увага, пам'ять, мислення, емоції, почуття. Механізм процесу сприйняття значно складніший, ніж відчуття. Зрозуміло, що й розвивається цей пізнавальний процес у дитини зовсім інакше, ніж чутливість і моторика. У процесі сприйняття дитина набуває власного досвіду, засвоюючи одночасно досвід суспільний. Розвиток сприймання характеризується, відтак, не тільки зміною його точності, обсягу, осмисленості, а й перебудовою самого способу сприймання.

М. Монтесорі розглядала сенсорний розвиток як важливу складову і основу формування особистості: без розвинутих органів чуття не може бути інтелекту і вихованої людини. Чуттєве сприймання є основою розумового і морального життя. Метод М. Монтесорі не просто вказує дитині на якості предметів і явищ навколишнього світу, а дає можливість самостійно набувати знання і відкривати свій внутрішній світ, що значно важливіше, ніж повідомлення з боку дорослих. Система сенсорного виховання М.Монтесорі включала поняття «сенсорна культура

дитини». Матеріал, розроблений М.Монтесорі, побудований так, щоб розвивати окремі сфери відчуттів, вчити слухати тишу і звуки, розрізняти кольори, форму, вагу та інше. Цінність згаданої системи виховання полягає у тому, що дидактичний матеріал у ній - не самоціль, а засіб [3].

О. Запорожець вказував на те, що основним у формуванні сенсорних здібностей дітей є навчання їх узагальненим способам обстеження предметів, перенесення засвоєних способів дій в нові умови, на нові предмети. Це дає можливість дітям самостійно орієнтуватися в різноманітних властивостях нових предметів [2].

Навчання сенсорним діям поєднується з різними видами діяльності, що забезпечує життєву придатність сенсорних знань і вмінь. У той же час, сенсорне виховання включає спеціальну роботу щодо ознайомлення дітей із сенсорними еталонами, а також спеціальними способами співставлення якостей предметів, що сприймаються, із засвоєними зразками, тобто способами обстеження предметів. Для виділення певних груп якостей потрібні як прсті дії (дотик і погладжування – для визначення гладкості поверхні), так і більш складні (перцептивні) дії.

Гра-це основна провідна діяльність дітей дошкільного віку. У дошкільній педагогіці дидактичні ігри та вправи з давніх-давен вважались основним засобом сенсорного виховання. На них майже повністю покладається завдання формування сенсорного розвитку дитини. Для розумового розвитку дітей дуже велике значення мають дидактичні ігри. У процесі гри та дій з іграшками та різними предметами, з картинками у дитини відбувається накопичення чуттєвого досвіду. Розбираючи і складаючи мотрійку, підбираючи парні картинки, вона навчається розрізняти і називати розмір, форму, колір та інші ознаки предметів [4].

Сенсорний розвиток дитини в дидактичній грі відбувається у нерозривному зв'язку з недостатнім розвитком в неї логічного мислення та вміння висловлювати свої міркування в слові. Слово допомагає називати ознаки чи властивість предмета. У мовленні формується процес міркування. Процес починається з усвідомлення проблемної ситуації. Психологи визначають, що розвиваючі та дидактичні гри сприяють розвитку таких розумових операцій, як:

- аналіз, уявне розкладання цілого на частини, або виділення з цілого його частин;
- порівняння, встановлення подібності та відмінності між предметами або
- будь-якими ознаками;
- синтез, уявне об'єднання частин, властивостей у єдине ціле;

- узагальнення, мисленне об'єднання предметів і явищ по будь-яким істотним властивостями.

Мислення може здійснюватися за допомогою практичних дій, лише на рівні оперування уявленнями чи словами,тобто,у внутрішньому плані. Отже, розвивається спроможність до судження, висновку, вмінню застосовувати знання.

Дидактичні ігри розвивають сенсорні здібності дітей. Процеси відчуття й сприйняття лежать в основі пізнання дитиною довкілля. Ознайомлення дошкільнят зі схожим кольором, формою, величиною предмета дозволяє створити систему дидактичних ігор й вправ з сенсорного виховання. Вони також розвивають мовлення дітей: поповнюється й активізується словник, формується правильність звуковимовлення, розвивається зв'язкове мовлення, вміння правильно висловлювати свої погляди. Позбавлення дитини ігрової практики - це позбавлення головного джерела розвитку. Лише дослідним шляхом дитина здатна отримати уявлення про світ. Щоб допомогти малюкові познайомитися з численними новими поняттями, потрібно з ним просто пограти.

Ігри з сенсорного розвитку пов'язані з визначенням властивостей різних предметів. Дидактичні ігри включають в себе сенсорне сприйняття дитини, з одного боку вони враховують вікові особливості, з іншого - принцип добровільності, право самостійного вибору. У повсякденному житті дитина стикається з різноманіттям форм, фарб - це і улюблені іграшки, і все довкола. Засвоєння цих знань відбувається стихійно, без керівництва дорослих і вони часто виявляються поверхневими. Ось тоді і приходить на допомогу сенсорне виховання - послідовне, планомірне ознайомлення дітей із сенсорною культурою людства.

У кожному віці перед сенсорним вихованням стоять свої завдання. У ранньому і молодшому дитинстві накопичуються знання про колір, форму, величину. Важливо, щоб ці уявлення були різноманітними. Дитину треба знайомити з кольорами спектра, з геометричними формами і т.п. Розвивати пізнавальні вміння і мовленеві - визначати колір, розмір, форму предметів шляхом зорового, дотикового і рухового обстеження, порівняння. Розуміти і використовувати в мові слова - назви величин і форм. Головне що становить повноцінного розвитку дітей в молодшому віці є сенсорний розвиток. Низький рівень сенсорного розвитку сильно знижує можливість в майбутньому успішного навчання дитини в школі. Отже, саме дидактичний супровід сенсорного виховання дитини здатен забезпечити активний розвиток її сенсорної культури. Саме діяльність у формі гри здатна допомогти дитині перейти від простого сприйняття предметів до поступового усвідомлення їх значення. Саме дидактичне

супроводження сенсорного виховання дитини здатне забезпечити активний розвиток її сенсорної культури. Саме діяльність у формі гри здатна допомогти дитині раннього та молодшого дошкільного віку перейти від простого сприйняття предметів до поступового усвідомлення їх значення.

Висновок. Сенсорний розвиток, з одного боку, становить фундамент загального розумового розвитку дитини, а з іншого - має самостійне значення, повноцінне сприйняття є базовим для успішного оволодіння багатьма видами діяльності.

Розвиток сенсорних еталонів у дітей раннього та молодшого дошкільного віку буде ефективним при реалізації наступних педагогічних умов: використання дидактичних ігор та вправ; створення предметно-розвиваючого середовища. Дидактичні ігри розвивають сенсорні здібності дітей. Система дидактичних ігор та вправ з сенсорного виховання сприяє вдосконаленню сприйняття дитиною характерних ознак предметів, дитина розширює словниковий запас, розвиває уяву і спостережливість.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу 2021. URL: https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876 (дата звернення: 4.12.2022)

2. Запорожец О.В. Развитие ощущений и восприятий в раннем и дошкольном детстве // Избр. психолог. труды: В 2 -х т; Т. 1. Москва: Педагогика, 1986. С. 91–99.

3. Малікова Ю. В. Сенсорне виховання у спадщині видатних педагогів минулого. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського* : зб. наук. праць. Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. № 3–4. С. 151.

4. Олійник Л. М. Формування уявлень про властивості і співвідношення предметів у дітей раннього віку: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук: 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Олійник Лія Миколаївна. К., 2005. 209 с.

УДК 37.01

Тарасова К. І.

ДОЦІЛЬНОСТЕ ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТТЯ «ОСОБИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ» У ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

В українській мові до кінця XVIII ст. людина з вадою розвитку тлумачилась як каліка, хромець, сліпець. Пізніше починає вживається поняття «інвалід», що прийшло в українську мову з французької і до кінця XIX ст. вживалось у значенні «відслуживший, заслужений воїн, який непристосований до служби через каліцтво, поранення, старість» [1]. У законодавчих документах, до сьогодні, домінує поняття «інвалід». Інвалід — особа, яка має порушення здоров'я зі стійкими розладами функцій організму, обумовлене захворюванням, наслідками травми чи дефектами, що призводять до обмеженої життєдіяльності та викликають необхідність її соціального захисту і допомоги. Інвалідність — це обмеження в можливостях, обумовлені фізичними, психічними, сенсорними, соціальними, культурними, законодавчими та іншими бар'єрами, що не дозволяють людині бути інтегрованою в суспільство і брати участь в житті сім'ї і держави на тих же умовах, що і інші члени суспільства.

Залежно від типу порушення виділяють наступні категорії осіб [2]: з порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом); з порушеннями зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором); з порушеннями інтелекту (розумово відсталі, із затримкою психічного розвитку); з мовленнєвими порушеннями (дислалія, порушення голосу, дизартрія, заїкання, алалія, афазія, дисграфія, дислексія, загальний недорозвиток мовлення); з порушеннями опорно-рухового апарату (захворювання нервової системи: дитячий церебральний параліч; поліомієліт; вроджені патології опорно-рухового апарату: вроджений вивих стегна, кривошия, клишоногість та інші деформації стоп; аномалії розвитку хребта (сколіоз); недорозвиток і дефекти кінцівок захворювання нервової системи: дитячий церебральний параліч; поліомієліт; вроджені патології опорно-рухового апарату: вроджений вивих стегна, кривошия, клишоногість та інші деформації стоп; аномалії розвитку хребта (сколіоз); недорозвиток і дефекти кінцівок); зі складною структурою порушень (розумово відсталі і сліпі чи глухі; сліпоглухонімі тощо); з емоційно -вольовими порушеннями і з аутизмом.

Донедавна загальновживаними і законодавчо закріпленими були поняття «інваліди», «особи з вадами», «аномальні особи», «дефективні», які з часом стали вважатися не коректними відносно таких осіб. Ще у 1927 р. Л. Виготський передбачав, що доведеться відмовитися від поняття «дефективні діти». У зв'язку з чим ці поняття були деформовані.

Аналіз українських освітніх Законів і нормативно-правових документів показав, що

загальновживаними є поняття: «діти-інваліди», «діти з вадами розумового або фізичного розвитку», «особи, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку», «особи з обмеженими можливостями здоров'я», «особи з особливостями психофізичного розвитку».

Наразі в освітніх нормативно-правових документах України («Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» (2010 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), «Про затвердження заходів щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2015 року» (2013 р.) використовується термін «особи з особливими освітніми потребами», тому в наукових дослідженнях доречним є оперувати саме цим поняттям [4;5].

Крім того, підтвердженням доцільності використання поняття «особа з особливими освітніми потребами» є оновлена редакція Закону України «Про вищу освіту». А саме в розділі про загальні положення, пункті 18, говориться, що особа з особливими освітніми потребами — це особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти [3].

Література

1. Безпалько О. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.]. Київ : Центр уч- бової літератури, 2009. 208 с.
2. Колупаєва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : [наук.-метод. посіб.]. Київ: Наук. світ, 2010. 196 с.
3. Про вищу освіту. Закон України № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 37–38.
4. Про затвердження заходів щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2015 року. Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.07.2013 № 1034. *Інформаційний збірник та коментарі МОН України*. 2014. № 4–5–6.
5. Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах. Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2010 № 1224. *Офіційний вісник України*. 2011. № 1. С. 53.

УДК 373.2.091.21

Тимошенко А. Д.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

На даному етапі розвитку суспільства освітня реформа набуває все більш гуманістичної спрямованості, та важливе місце у перестройці освіти посідає навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, яке є основною освітньою інновацією кінця XX століття – початку XXI століття.

Це пов'язано з тим, що у світі збільшується чисельність дітей, які народжуються з вадами та завдання суспільства – надавати можливість дітям з особливими освітніми потребами отримувати таке ж якісне навчання та виховання, яке отримують звичайні діти. Інклюзивна освіта дозволяє дітям отримувати освіту не зважаючи на їх особливості, расову приналежність, мову, та колір шкіри, інклюзивна освіта – прорив у суспільстві, тому що згідно історії нашого світу раніше дітей, які народжувались з вадами взагалі не враховували за особистість.

Таке право дітей з особливими освітніми потребами на отримання рівного доступу до якісної освіти підкріплено в Україні право дітей з особливими потребами на рівний доступ до якісної освіти Конституцією України, Законом України «Про освіту», Законом України «Про охорону дитинства» та в міжнародних документах з питань прав інвалідів, зокрема Законі України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні». У документах висуваються завдання щодо створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації дітей з особливими потребами в загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах. У закладі дошкільної освіти інклюзивне навчання запроваджується Законом України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально- виховного процесу» [1, с.10-11].

Майбутній вихователь інклюзивної групи у закладі дошкільної освіти – це кваліфікований фахівець, який володіє необхідними технологіями виховання, навчання і розвитку дошкільника та знаннями, що відповідають сучасним освітнім вимогам. Педагог має оволодіти психолого-педагогічними знаннями, різними групами умінь, навичок, має бути наділений сформованими особистісними якостями, що дозволять працювати з дітьми (Л. Артемова, К. Крутій, Т. Поніманська, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, Л. Загородня та інші) [8].

Впровадження інклюзивного навчання в практику ЗДО є досить складним, це

зумовлюється рядом перешкод, а саме: відсутність шляхів вирішення проблеми у освітніх структурах; низький рівень компетентності у підготовці майбутніх педагогічних працівників цієї галузі закладі вищої освіти; пріоритет сучасної освіти направлений на результат, а нена особистість; архітектурна невідповідність закладів освіти до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта досить швидко входить в практику закладу вищої освіти та саме тим ставить перед закладом вищої освіти багато питань та завдань щодо підготовки майбутніх вихователів інклюзивних груп як та теоретичному рівні так і на практичному [2].

Своєрідність професійної підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти, окремі її теоретичні та практичні аспекти надано у наукових працях зарубіжних і вітчизняних дослідників: В. Гладуш, О. Глоба, Т. Дегтяренко, І. Демченко, Дж. Деппелер, Р. Джордж, В. Засенко, Т. Зубарєва,Н. Енестейшен, С. Кірк, Дж. Кларк, А. Колупаєва, С. Ліллі, С. Литовченко, Т. Лормана, Дж. Лупарт, О. Мартинчук, Л. Прядко, Л. Савчук, Т. Сак, О. Таранченко, І. Татьянчикової, О. Федоренко, Д. Харві, Д. Чемберс та інші.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчує різноманітні підходи до вирішення проблеми підготовки та підвищення кваліфікації фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії, що ґрунтуються на визнанні та врахуванні в освітньому процесі розмаїття учнівського колективу та задоволення їхніх освітніх потреб [3].

У процесі аналізу психолого-педагогічної та історико-філософської літератури виокремлено особливо значущі для нашого дослідження праці вітчизняних і зарубіжних науковців, у яких висвітлено різні аспекти організації та впливу інклюзивного освітнього середовища на процес навчання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема: С. Дерябо, Є. Клімов, В. Лебедєв, В. Орлов, В. Панов, В. Рубцов, Н. Селіванова, В. Слободчиков, С. Тарасов, В. Ясвін та ін. (створення різних концептуально-структурних моделей освітнього середовища); А. Колупаєва, Г. Нікуліна, Л. Сердюк, П. Таланчук та ін. (наукове обґрунтування концептуальних засад навчання осіб з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі); Н. Борисова, Е. Данілавічютє, А. Колупаєва, Н. Компанець, С. Литовченко, М. Малофеєв, Л. Шипіцина та ін. (дослідження проблем взаємодії фахівців психолого-педагогічного профілю в межах інклюзивного освітнього середовища).

Також питання про готовність майбутнього вихователя до роботи з дітьми в умовах

інклюзивної освіти досліджувались Н. Назаровою, И. Хафізулліною, Ю. Шумилівскою та ін. На особливу увагу заслуговують слова Н. Назарової, яка зазначає, що на сучасному етапі інклюзивна освіта впроваджується в освітній процес без серйозної, спеціалізованої підготовки, що знову таки свідчить про те, що на даному етапі стан розвитку інклюзивної освіти є не на високому рівні, що приводить до виникнення бар'єрів у професійній діяльності вихователів інклюзивних груп.

Адміністрація закладу дошкільної освіти разом з командою супроводу повинна систематично відстежувати, як проходить інклюзивне навчання, як виконуються індивідуальні програми розвитку, як проходить адаптація перебування дітей з ООП у закладі, чи достатнім чином створений безбар'єрний доступ, рівень співпраці педагогів тощо, фіксувати проблеми, щоб надалі їх врахувати при плануванні подальшої роботи. Головне завдання – розробити конкретні інструменти для такого дослідження, щоб у процесі можна було легко ними користуватися. Контролювання і вивчення даного питання створить можливість керівнику закладу спільно з колективом та батьківською спільнотою оцінювати поступ ЗДО до інклюзії, а також визначати, що саме потребує втручання і підтримки та які досягнення і напрацювання вже є.

Отже, інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, яка передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу. Тому основне завдання організаторів і педагогів інклюзивного навчання полягає у створенні середовища, де вихованці з особливими освітніми потребами знаходитимуть підтримку, усвідомлюватимуть свою цінність, а також важливість власної ролі у процесі навчання.

Література

1. Мартинчук О.В. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах іклюзивної освіти. *Вісник психології і педагогіки*. 2012. №8 С. 10-14.

2. Момоток Т. П. Навчання дітей із особливими потребами. *Педагогічний вісник: науково-методичний журнал.* 2013. № 1/2. С. 62–64.

3. Малишевська І.А. Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища: дис. канд. пед. наук: спец 13.00.03 «Корекційна педагогіка». Київ, 2018. 334 с.

УДК 373.2.064.1

Тищенко Ю. Г.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАТЬКІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Психолого-педагогічний супровід батьків на етапі розвитку суспільства є однією з актуальних проблем. Батьки часто відчувають певні труднощі в тому, що не можуть знайти достатньо вільного часу для занять з дітьми вдома, не впевнені у своїх можливостях. Тому такою необхідною є реалізація цілісної системи взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з метою психолого-педагогічного супроводу батьків. Сім'я є первинною й найважливішою інституцією соціалізації, на значущість якої у вихованні й навчанні дитини вказували педагоги-класики Ш. Амонашвілі, Я. Коменський, Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Дитина народжується в сім'ї, саме тут починається її входження у соціальне життя, відбувається формування рис характеру, засвоєння найважливіших цінностей і норм поведінки.

На думку дослідників (З. Матейчик, С. Мещерякова, В. Мухіна та ін.), сім'я як своєрідна спільнота людей, як соціальна інституція впливає на всі сторони суспільного життя, з нею прямо або побічно пов'язані всі соціальні процеси. Помилки і прорахунки у вихованні в ранньому віці можуть стати невиправними і виявитися в асоціальній поведінці дитини, у труднощах її адаптації, у різноманітних порушеннях розвитку особистості. Тому в суспільстві немає такої інституції, яка могла б замінити сім'ю в її функції первинної соціалізації дітей. Сім'я і заклад дошкільної освіти (ЗДО), виконуючи свої особливі функції, не можуть замінити один одного і повинні взаємодіяти задля повноцінного розвитку дитини.

У спілкуванні з дорослими діти засвоюють соціальні норми та цінності, надають суспільно-історичний досвід, що відображає конкретний рівень економічного, соціокультурного розвитку суспільства та людини. Безперечно, ЗДО відіграє значну роль у розвитку дитини - вона отримує освіту, виховання, набуває вміння взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими, організовувати власну діяльність.

На думку Л. Виготського, дошкільне дитинство є періодом початкової соціалізації дитини, залучення її до світу культури, загальнолюдських цінностей, часом встановлення початкових відносин із провідними сферами буття – світом людей, світом предметів, світом природи та своїм власним світом [1]. Однак наскільки ефективно дитина опановуватиме ці навички, залежить від ставлення сім'ї до закладу дошкільної освіти. Гармонійний розвиток дошкільника без активної участі його батьків в освітньому процесі навряд чи можливий. Тому такою

необхідною є реалізація цілісної системи взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з метою психолого-педагогічного супроводу батьків.

Організація повноцінного психолого-педагогічного супроводу є сьогодні одним з найважливіших завдань, що висувається перед педагогічними колективами освітніх закладів. Важливо враховувати, що під педагогічним супроводом розуміється не будь-яка форма допомоги, а підтримка, в основі якої зберігається максимум свободи та відповідальності суб'єкта за вибір варіанта вирішення актуальної проблеми, взаємодії супроводжуючого та супроводжуваного.

Педагоги часто нарікають на те, що зараз батьків нічим не здивуєш, але як показують проведені дослідження О. Звєрєвої, а пізніше ці дані були підтверджені Є. Арнаутовою та В. Івановою [2], ставлення батьків до заходів залежить, перш за все, від якості освітньої роботи у дитсадку, від ініціативи адміністрації, від її причетності до вирішення питань педагогічної роботи з батьками. Часто пошук шляхів удосконалення роботи з батьками обмежується знаходженням нових форм, і набагато менше уваги приділялося її змісту та методам.

Лише професійно грамотна та систематизована робота з психолого-педагогічного супроводу батьків дошкільнят може якісно змінити ставлення батьків до виховання своїх дітей. Теоретичний аналіз підходів до реалізації взаємодії дошкільного закладу та сім'ї у працях О. Рудік, І. Молодушкіної показав, що здійснення повноцінного психолого-педагогічного супроводу батьків можливе за наступних умов [3]:

• готовність педагогів до взаємодії з батьками;

• налаштованість батьків на спільне з освітянами виховання своїх дітей;

• правильне визначення важливих для педагогів та батьків цілей та завдань;

• розробка змісту психолого-педагогічного супроводу батьків;

• створення матеріальних умов, що забезпечують ефективне психолого-педагогічне супроводження.

Результати психолого-педагогічного супроводу можуть виявлятися в таких аспектах, як поліпшення відносин батьків з дитиною, в усвідомленні батьками значущості своєї виховної діяльності, появі батьківської відповідальності, в оптимістичному погляді батьків на можливість вирішення проблем виховання дитини та інше. При цьому використання різноманітних форм співпраці з батьками дає можливість сформувати у них інтерес до виховання власної дитини, викликати бажання розширювати та поглиблювати існуючі педагогічні знання, розвивати креативні здібності. Від спільної роботи батьків та педагогів залежить подальший розвиток

дитини. І саме від якості роботи ЗДО, зокрема, методистів та соціальних педагогів, вихователів залежить рівень педагогічної культури батьків, отже, і рівень сімейного виховання дітей.

Таким чином, під психолого-педагогічним супроводом батьків слід розуміти, цілісну системно-організовану діяльність, у процесі якої створюються соціально-психологічні та педагогічні умови для успішної взаємодії педагогів та батьків, спрямовану на підвищення знань основних закономірностей та особливостей виховання та навчання дітей, знайомство зі змістом та методами виховання; оволодіння методами організації дитячої діяльності; спілкування, що формує соціально цінні форми поведінки та ставлення дитини до оточуючих людей. Прочитав різну літературу і проаналізувавши різні джерела даної теми, зробила такий висновок.

Для ефективного здійснення психолого-педагогічного супроводу батьків дошкільнят необхідна низка умов: готовність педагогів та батьків до співпраці, розуміння важливості та необхідності педагогічної роботи як з боку педагога, так і з боку батьків; спеціальна підготовка педагогів до співпраці батьками, що дозволяє забезпечити їхню реальну взаємодію в ході вирішення спільних завдань з виховання та розвитку дошкільника в процесі психолого-педагогічного супроводу. Результат виховання може бути успішним лише за умови, якщо педагоги та батьки стануть рівноправними партнерами, їх співпраця має ґрунтуватись на єдності прагнень, поглядів на освітній процес, виробленні спільних цілей та освітніх завдань, а також спільному пошуку шляхів досягнення намічених результатів.

Література

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология. М.: Педагогика: Пресс, 1999. 536 с.
2. Арнаутова Е. П. Педагог и семья. Москва : Карапуз, 2020. 264 с.
3. Взаємодія ДНЗ та сім'ї / Уклад. О. А. Рудік, І. В. Молодушкіна. Х. : Вид. група «Основа», 2013. 222 с.

УДК 37.01

Хімчинська К. С.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ

Дошкільний вік – важливий етап у становленні екологічного світогляду людини, він передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям. Тому освітній процес з дітьми дошкільного віку повинен спонукати не тільки пізнати навколишнє середовище, а й у доступній для них формі впливати і на пізнавальні процеси. Однією з умов оптимізації

освітнього процесу в закладі дошкільної освіти і формування основ екологічної культури дошкільників є створення еколого-розвивального предметного середовища. Формування основ екологічної культури дошкільників передбачає набуття гуманних почуттів до живих організмів, уявлень про природу та її компоненти, знань про правила поведінки в природному довкіллі, вміння милуватися природою та відчувати її красу.

Становлення екологічного світогляду відбувається поступово протягом багатьох років життя й навчання людини. Початок цього процесу, як зазначають Н. Глухова, Н. Горопаха, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій та інші педагоги, припадає на період дошкільного дитинства, коли у процесі освітньо-виховної діяльності закладаються основи світорозуміння, екологічної свідомості і практичної взаємодії з природою [1].

Екологічне виховання – це система педагогічної діяльності, спрямована на розвиток у дітей екологічної культури. Сьогодні є очевидним, що екологічне виховання дошкільнят – це не лише подання відповідних знань, а й формування у дітей екологічної компетентності, усвідомлення екологічної цінності природного середовища у єднанні з людиною. Екологічне виховання допоможе дитині пізнавати світ у всій його красі, співчувати живим істотам, що страждають, навчить дітей любити природу, дбайливо ставитися до навколишнього середовища, орієнтуватися в основних фактах забруднення природи, прихильно ставитися до тих, хто опікується природою. У малят сформується стійкий пізнавальний інтерес, здивування та захоплення красою, чарівністю, розмаїттям навколишнього світу.

Екологічне виховання дитини дошкільного віку відіграє в розвиткові малят важливу роль, стає більш змістовним і набуває більшого обсягу та якісно нового рівня. Як зазначають дослідники, необхідно зробити серйозне навчання цікавим, оскільки це є одним з найважливіших завдань навчання. Загальновідомо, що гра в дошкільному віці є провідним видом діяльності, у якій дитина найбільше задовольняє свої потреби й найповніше розкривається сама. Слушним є твердження Л. Венгера про те, що пропущене через гру діти засвоюють не так, як те, про що вони тільки чули від дорослих або за чим спостерігали [2].

Ігри дарують задоволення, підвищують емоційний тонус, сприяють усвідомленню дітьми важливості бережливого, дбайливого підходу до навколишнього світу, тобто формуванню в них екологічно-доцільної поведінки.

У грі формуються всі сторони особистості дитини, відбуваються значні зміни в психіці, які готують перехід до нової, більш високої стадії розвитку . Одночасно гра має величезний потенціал для розвитку творчих здібностей дітей. Основне завдання педагога полягає в тому,

щоб допомогти дітям наповнити ігрову діяльність цікавим змістом, спонукати до розвитку творчих здібностей [3].

Одними з основних видів навчання дошкільнят є дидактичні ігри екологічного спрямування. Завдяки грі дитина вчиться виділяти ознаки явищ і предметів, порівнювати їх і класифікувати. Діти засвоюють нову інформацію про природний світ, розвивають пам'ять і сприйняття, міркують про життя тварин і рослин, розвиваючи мислення і мову. Дидактичні ігри сприяють застосуванню отриманих знань у спільних іграх, удосконалюючи в дітях навички комунікації. Дидактичні ігри як засіб екологічного виховання розглядали: Л. Каменєва, А. Матвєєва, Л. Маневцева, П. Саморукова та ін.

При ознайомленні з природою використовують дидактичні ігри з предметами, настільно-друковані та словесні. Предметні ігри з природним матеріалом (з листям, насінням, квітами, фруктами, овочами): «Чудесний мішечок», «Вершки і корінці», «Чиї дітки на цій гілці». В цих іграх уточнюються, конкретизуються і збагачуються уявлення про властивості і якості предметів, формуються вміння обстежити їх, діти опановують сенсорні еталони. Предметні ігри особливо широко використовуються в молодшій і середній групах. Вони дають можливість дітям оперувати предметами природи, порівнювати їх, відзначати зміни окремих зовнішніх ознак.

Настільно-друковані ігри: «Зоологічне лото», «Ботанічне лото», «Чотири пори року», «Малюки», «Ягоди і фрукти», «Рослини», «Підбери листя», парні картинки. Вони дають можливість систематизувати знання дітей про рослини, тварин, явища неживої природи, формувати вміння по слову відновлювати образ предмета.

Словесні ігри («Хто літає, бігає, стрибає», «У воді, повітрі, на землі», «Потрібно - не потрібно») проводяться з метою закріплення знань про функції, дії предметів, узагальнення та систематизації знань. Ці ігри розвивають увагу, кмітливість, швидкість реакції, зв'язне мовлення.

Отже, саме через ігрову діяльність дітей краще всього отримувати і засвоювати різні знання. Гра сприяє вихованню позитивного ставлення до природного оточення, діти проявляють співчуття, допомагають всім, хто її потребує, дбають про рослинний і тваринний світ, сприймають красу природи, вчаться зберігати те, що їх оточує.

Література

1. Бєлєнька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. посібник. К.: Генеза, 2013. 110 с.

2. Карасьова К.В. Ігровий простір дитини. К.: Шк. світ, 2011. 128 с.

3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). К.: 2012. 26 с.

УДК 37.01

Цяпало А. О.

ЗАСВОЄННЯ СЕНСОРНИХ ЕТАЛОНІВ ДОШКІЛЬНИКАМИ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Найінтенсивнішим періодом сенсорного розвитку дитини є дошкільний. Рівень сенсорного розвитку обумовлює успішність розвитку багатьох інших рівнів: розумового, фізичного, естетичного, формування загальнонавчальних умінь і навичок. Відтак, важко переоцінити значення організації роботи із сенсорного розвитку малюків у закладі дошкільної освіти. Успішне засвоєння сенсорних еталонів допоможе дитині подолати труднощі, що можуть виникати під час навчання у школі. Сенсорний розвиток відбувається завдяки роботі системи аналізаторів, які обумовлюють взаємозв'язок зі світом та підвищують життєву активність людини. Варто зауважити, що рівень сенсорного розвитку людини прямо пропорційний кількості явищ, що потрапляють у сферу її сприймання. А отже, за умови належного або високого рівнів розвитку механізмів мислення, дитина спроможна виявити високу здатність до аналізування, пошуку, інтерпретації інформації про все навколо і про себе саму [3, с. 218].

Мета: дати теоретичне обґрунтування використанню різних видів дидактичних ігор під час формування сенсорних еталонів дітей дошкільного віку.

Сенсорний розвиток дошкільника – це розвиток його сприймання та формування уявлень про навколишні предмети та їхні властивості і якості: розмір, форма, колір, положення в просторі тощо [2, с. 131].

Метою сенсорного виховання є формування способів чуттєвого пізнання, розвиток відчуттів і сприймання, а отже, воно націлене на активізацію та розвиток сприймання дітьми зовнішніх якостей та властивостей предметів згідно з віковими особливостями [1, с. 86].

Головними завданнями сенсорного виховання є формування у дітей:

1) перцептивних дій;
2) сенсорних еталонів;
3) навичок самостійного використання сенсорних еталонів у діяльності [1, с. 87].

Ступені формування сенсорних еталонів [4]:

1) неусвідомлене накопичення сенсорного досвіду (інформація привласнюється дитиною під час будь-якої діяльності);
2) сформованість сенсорної сфери (маніпулювання сенсорними матеріалами);
3) сформованість еталонних уявлень (дитина правильно співвідносить предмети за їхніми властивостями, не називаючи їх або називаючи неправильно);
4) вербалізація еталонних уявлень (сприймання дитини набуває усвідомленого та категоріального характеру).

На етапі накопичення сенсорних знань у процесі предметно-маніпулятивної діяльності дитини вихователь має [1, с. 98]:

1) підтримувати спонтанні прояви дітей;
2) заохочувати ініціативу та зусилля вихованців, не зважаючи на результат;
3) виявляти високу мовленнєву активність у називанні властивостей і співвідношень предметів;
4) не вимагати від дитини повторення;
5) за потреби допомагати дитині;
6) виправляти помилки без дорікання.

Жодна з наявних педагогічних систем не оминає увагою важливість сенсорного виховання дитини. Зокрема, М. Монтессорі вважала, що саме успішний розвиток органів чуття зумовлює формування здорової, цілісної особистості, а чуттєве сприймання називала основою розумового і морального буття [5, с. 54]. На думку О. Запорожця, Є. Тихєєвої, О. Усової – представників вітчизняної дошкільної педагогіки та психології, – сенсорний розвиток є базою вмінь дитини-дошкільника.

Як зазначає О. Проскура, забезпечення засвоєння дітьми дошкільного віку сенсорних еталонів означає формування у них уявлень про основні види властивостей предмета, тобто його кольору, форми, величини тощо, а засоби порівняння властивостей предметів з еталонами (зразками) називає власне засобами обстеження властивостей предметів [4]. Задля формування сенсорних еталонів дошкільників педагоги активно використовують у своїй практиці дидактичні ігри. Ігри мають значний вплив на розвиток дитини: здатні розвивати її фізично, психологічно й особистісно, адже, саме граючись, відбувається знайомство малюка з навколишнім світом, розвиток уяви, фантазії, навичок комунікації.

Зокрема дидактичні ігри переважно спрямовані на пізнання світу, нових речей, їхнього призначення, формування почуттів, а також знань про якості і властивості. Отже, саме

дидактичний супровід сенсорного виховання дошкільника може забезпечити активний розвиток його сенсорної культури. У гри є свої закони розвитку, обумовлені віком вихованців. Постійно розвиваючись, вона піднімає дитину на новий щабель усвідомлення світу предметів, світу людських відносин.

Класифікувати дидактичні ігри можна за такими критеріями [4]:

1) характер матеріалу (ігри з предметами: «Мозаїка», «Кубики», «Пірамідка», «Склади за зразком (з використанням жолудів, шишок, каштанів)»; настільно-друковані: «Знайди пару», «Де чия тінь?», «Лото», «Доміно», «Хто що їсть?»; словесні: «Коли це буває? (пори року)», «Знайди відмінності», «Скажи навпаки»);

2) навчальний зміст (для сенсорного виховання: «Якого кольору?», «Довгий чи короткий?», «Що вище?»; словесні: «Що ти бачиш?», «Хто як говорить?»; для ознайомлення з природою: «Відгадай квітку за описом», «Їстівне / неїстівне», «З якого дерева листочок?», «Мами і малюки»; для формування математичних уявлень: «Один чи багато?», «Математична гусінь»);

3) правила (ігри з самоконтролем: «Сортер», «Матрьошка», «Втулки» тощо; ігри з чітко прописаними правилами: настільно-друковані ігри, ігри-доручення; ігри без чітко визначених правил: словесні, ігри-припущення, ігри-бесіди тощо);

4) організація (ігри-подорожі: «На бабусинім подвір'ї», «Пожежа в лісі», «На північнім полюсі»; ігри-доручення: «Збери у кошик кубики синього кольору», «Склади в мішечок іграшки круглої форми», «Поклади в синій кошик інструменти лікаря, а в рожевий – перукаря»; ігри-припущення: «Що ти одягнеш на вулицю, якщо піде дощ?», «Якби ми збиралися на море, що б ми взяли з собою?»; ігри-загадки: «Впізнай тваринку», «Що змінилося?», «Чого не стало?»; ігри-бесіди: «Що тобі снилося?», «Яка сьогодні погода?», «Кого ти зустрів по дорозі в садочок?») [4];

5) взаємодія дітей;

6) роль вихователя.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу з теми, можна зробити висновок, що для того щоб реалізація сенсорного виховання дітей дошкільного віку взагалі і успішне формування сенсорних еталонів зокрема були якомога ефективнішими, предметно-розвивальне середовище, що оточує дитину, має бути якнайбільше насиченим ігровими засобами. Значне зростання результативності спостерігається в умовах широкого використання дидактичних ігор різних видів.

Література

1. Венгер Л. А. Воспитание сенсорной культуры ребенка от рождения до 6 лет: кн. для воспитателя дет. сада. Москва: Просвещение, 1988. 144 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ: Просвіта, 2006. 416 с.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
4. Кравченко М. Специфіка формування сенсорних еталонів у дітей раннього віку засобами дидактичних ігор. URL: https://ird.npu.edu.ua/files/kravchenko.pdf (дата звернення: 11.12.2022)
5. Монтессори М. Дом ребенка. Метод научной педагогики: пер.: С. Займовского / ред. Е. А. Хилтунен. Москва: Астрель, 2005. 272 с.

УДК 37.01

Шрамко К. С.

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Актуальність обраної теми зумовлена вимогами сьогодення: пандемія, воєнний стан на території нашої країни – все це зробило цифровізацію дошкільної освіти ключовим питанням організації освітньої діяльності. Ще з початку 2021 року Міністерством освіти і науки України одним із пріоритетних напрямків діяльності було визначено цифровізацію освітнього процесу, що включає в себе впровадження різноманітних проєктів цифрової трансформації в усі сфери освіти і науки. Це пов’язано з автоматизацією освітніх послуг, упровадженням цифрових сервісів та інструментів, електронного документообігу, відкритого доступу до документації тощо [1]. Цифрова трансформація освіти висуває нові вимоги до педагогічного працівника та його цифрових компетенцій.

Розвиток цифрової компетентності педагога є одним із ключових питань дошкільної освіти. Керівники закладів дошкільної освіти, методисти, вихователі повинні швидко реагувати на потреби суспільства «тут і зараз», на виклики сьогодення, йти в ногу з часом. Тому для педагога нагальною потребою є формування його цифрової компетентності.

Розробка окремих аспектів досліджуваної проблеми знайшла відображення у таких напрямах наукових досліджень як: концептуальні засади сучасної системи неперервної

професійної освіти та освіти дорослих (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремінь, В. Олійник, В. Поліщук, Т. Сущенко та ін.); основні положення компетентнісного підходу в системі підготовки педагогічних працівників (Н. Білик, Н. Кузьміна, О. Овчарук та ін.); формування інформаційної культури особистості, інформаційно-цифрової компетентності фахівців різних галузей (Р. Гуревич, О. Значенко, Т. Іванова, М. Кадемія та ін.).

Цифровізація дошкільної освіти відкриває перед вихователями нові можливості для впровадження у педагогічну практику закладів дошкільної освіти інформаційно-комунікаційних технологій. При цьому ефективність цифровізації закладів дошкільної освіти залежить від цифрової компетентності вихователя та якості освітніх програм, підготовки та засобів їх реалізації. У реаліях сьогодення якість дошкільної освіти визначається рівнем використання інформаційно-комунікаційних технологій у дошкільних освітніх установах.

Зважаючи на стрімкі кроки нашої держави до Європейського Союзу, слід зауважити, що Україна йде шляхом європейських країн. Так, на початку 2021 року була представлена Рамка цифрової компетентності для громадян України, а вже у грудні на її основі українськими експертами на виконання Розпорядження КМУ від 03.03.2021 № 67-р "Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей громадян України та затвердження плану заходів з її виконання" відповідно до положень Концепції розвитку педагогічної освіти, Закону України "Про освіту", в ході реалізації програми «Дія. Цифрова освіта» Міністерства цифрової трансформації України був розроблений проект «Рамки цифрової компетентності педагогічного й науково-педагогічного працівника». За основу взято європейську концептуально-еталонну модель Рамки цифрових компетентностей для громадян ЄС "The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use" (DigComp 2.1), Рамку для освітян ЄС "The Digital Competence Framework for Educators"(DigCompEdu).

Згідно з Концепцією розвитку цифрових компетентностей, цифровою компетентністю є динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій [2].

Цифрова компетентність сучасного спеціаліста дошкільної освіти є складним багатокомпонентним поняттям, яке передбачає оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями.

У «Рамці цифрової компетентності» цифрову компетентність педагогічного й науково-педагогічного працівника в закладах освіти умовно розподілено за наступними сферами (С):

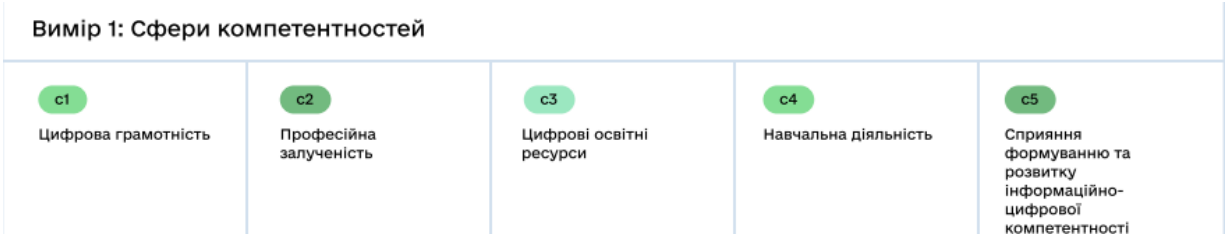

Рис 1. Сфери компетентностей педагогічних та науково-педагогічних працівників

У свою чергу кожна сфера визначається знаннями, уміннями та навичками відповідно до рівнів володіння цифровою компетентністю, а також ставлень, поглядів та інших особистісних якостей педагогічних й науково-педагогічних працівників у сфері використання цифрових технологій. У проєкті «Рамки цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників» докладно описано рівні володіння цифровою компетентністю за кожним компонентом, а також представлені рекомендації та приклади її застосування [3].

«Рамка цифрової компетентності педагогічного й науково-педагогічного працівника» є універсальною і гнучкою, тому може бути застосована для всіх рівнів освіти, стати засобом для оцінки власної цифрової компетентності та основою для підвищення кваліфікації і професійного розвитку. Але треба зазначити, що хоча вона й була створена на основі Концепції розвитку педагогічної освіти, термін «дошкільна освіта» на відміну від Концепції, в ній не вживається.

Як ми бачимо, однією з проблем підвищення цифрової компетентності працівників дошкільної освіти є саме прогалини у законодавстві. Хоча ми і спостерігаємо за значними темпами розвитку цього питання, але це гальмується сьогоднішньою ситуацією в нашій державі.

Але саме умови воєнного стану сприяють розвитку дистанційної освіти в різних її формах, що тільки підсилює необхідність оволодіння освітянами цифровими технологіями та їх більшого впровадження не тільки у сфери вищої та середньої, але й дошкільної освіти.

В методичних рекомендаціях, розроблених д-р пед.наук, проф. С. Доценко та канд.пед.наук, доц. О. Холтобіною, напрямками впровадження цифрових технологій у дошкільну освіту є:

1. Оснащення системи ЗДО засобами цифровізації (інтернет, комп'ютери, інтерактивні дошки тощо).
2. Підвищення кваліфікації всіх учасників освітнього процесу (дітей, педагогів, батьків, керівництва) у галузі цифрових технологій.

3. Використання цифрових технологій для навчання дітей дошкільного віку.
4. Використання цифрових технологій для виховання дітей дошкільного віку.
5. Використання цифрових технологій для управління ЗДО.
6. Створення сучасного національного цифрового середовища ЗДО [4].

Серед завдань цифрових технологій у дошкільній освіті можна виокремити наступні: - підвищення якості освітнього процесу; - налагодження постійної взаємодії з дітьми, батьками; - забезпечення відкритості та прозорості роботи ЗДО; - підвищення рівня безпеки дітей; - забезпечення комунікації між учасниками освітнього процесі; - можливість самонавчання та самореалізації для педагогічних працівників.

Проаналізувавши все вищесказане, можна відокремити певні проблеми у формуванні цифрової компетенції педагогічних працівників закладів дошкільної освіти: - відсутність стандартів цифрової компетенції працівників ЗДО, визначених на державному рівні; - недостатня мотивація частини педагогів до отримання нових знань у сфері інформаційних технологій, відсутність у них необхідних навичок і практичного досвіду використання цифрового обладнання; - неналежне матеріально-технічне оснащення закладів дошкільної освіти необхідними електронними пристроями, низьке забезпечення освітнього процесу сучасними методичними матеріалами з використання електронних приладів, які можна використовувати в організації роботи ЗДО; - нестача методик використання цифрових технологій у роботі з дошкільниками; - відсутність систематизації комп'ютерних програм для організації адміністративної, освітньої роботи закладу дошкільної освіти.

Організація освітнього процесу в закладах освіти під час воєнного стану виявляється найбільш оптимальною за рахунок дистанційного навчання, що є суттєвим поштовхом для підвищення рівня цифрової компетентності педагогічних працівників. Вже зараз потрібно вживати заходів, направлених на підготовку професійних кадрів для цифрового суспільства, що передбачає впровадження форм підготовки професіоналів нового покоління, набуття й поширення цифрової грамотності серед населення, введення дієвих систем підвищення кваліфікації та перекваліфікації персоналу, підготовки викладачів, впровадження комплексного підходу до створення новітніх методик з залученням фахівців педагогічних та ІТ-спеціальностей, пошук додаткових джерел фінансування, активне використання вже існуючих технологій для освіти/самоосвіти (наприклад, застосунок «Дія. Цифрова освіта»). Все це сприятиме розробленню нових підходів до побудови індивідуальних напрямів розвитку цифрової компетентності педагогів.

Література

1. Концепція цифрової трансформації освіти та науки. Url: https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproshuye-do-gromadskogo-obgovorennya (дата звернення: 15.12.2022)
2. Концепція розвитку цифрових компетентностей, схвалена розпорядженням Кабінету міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%d1%80#text (дата звернення: 14.12.2022)
3. Концептуально-референтна рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників. URL: file:///c:/users/katar/downloads/2629-frame_pedagogical.pdf (дата звернення: 14.12.2022)
4. Цифрові технології в дошкільній освіті. Методичні рекомендації для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету дошкільної освіти / укладачі: Доценко С.О., Холтобіна О.У. Харків. Ч 1. 2022. 152 с.
5. Самко А.М. Цифрова компетентність педагогічного персоналу в системі післядипломної педагогічної освіти. *Освітня аналітика України*. 2021. №2. С. 33-43. URL: https://lib.iitta.gov.ua/726326/1/3_%d0%a1%d0%b0%d0%bc%d0%ba%d0%be%20%d0%90.%d0%9c.pdf (дата звернення: 14.12.2022)

УДК 378.091.59:[378:364]

Юшина В. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНЖЕНЕРНОГО МИСЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ STREAM – ОСВІТИ

Як у всьому світі, так і в Україні спостерігається дефіцит фахівців з технічних напрямків, потреба в них зростає дуже швидко. Миттєві потоки інформації, високотехнологічні інновації та розробки перетворюють всі сфери нашого життя. Змінюються і вимоги суспільства, інтереси особистості, тому у відповідь на виклики часу, формування інженерного мислення у дітей виходить на перший план.

У майбутньому саме люди з інженерним мисленням будуть конструювати нашу повсякденність. Все технологічне оточення від транспортних систем до медичного обладнання та інтернет-сервісів побудоване і створене завдяки застосуванню методів інженерного мислення. Нинішньому поколінню дітей належить в майбутньому працювати за професіями, яких сьогодні ще немає, застосовувати технології, які ще не створені.

Підготовка до цього можлива завдяки STREAM. На STREAM-професії сьогодні зростає попит, що говорить про велику затребуваність даної системи освіти в усьому світі. Саме тому цей напрям отримує сьогодні дуже широкий інтерес. В даний час STREAM є найбільш сильною комбінацією академічних напрямів і методів навчання для освіти суспільства та інноваційного розвитку економіки, впровадженої багатьма інституціями та організаціями.

У психолого-педагогічній науці дослідженням інженерного мислення дітей займалися такі зарубіжні фахівці: Ф. Фребель, Н. Ладигіна, В. Нечаєва, З. Ліштван, А. Давидчук, Ф. Ізотова, М. Поддьяков, А. Люблінська, Ж. Піаже та інші. Ці вчені відзначали, що у дітей дошкільного віку логічному мисленню передує конструктивне. На сьогоднішній день проблемою формування інженерного мислення у дошкільників займаються такі науковці: К. Крутій, Т. Грицишина, І. Стеценко, О. Ковшар.

STREAM-освіта (Science, Technology, Reading + WRiting, Engineering, Arts and Mathematics) – інтегрований підхід до освіти, який передбачає формування уявлень та вмінь дітей у галузях природничих наук, технологій, читання та письма (опрацювання змісту тексту, його розуміння, підготовка руки до письма), інженерії, мистецтва, математики; акцентує увагу на вивченні точних наук, виховує культуру інженерного мислення [4].

Серед вагомих переваг STREAM-освіти можна виокремити [1] створення єдиного інформаційно-освітнього простору, в рамках якого діти мають можливість накопичувати ідеї й обмінюватися думками, знайти або згенерувати точки дотику своїх темпераментів, менталітетів, умінь; організації поетапного навчання, розгорнутого в часі; акцентування на інтеграції навчальних дисциплін. Основним форматом стає групова проєктна діяльність, що базується на індивідуальності дитини та її інтересах і дає змогу спробувати себе у різних галузях, розкрити власний потенціал. Напрямок STREAM сприяє тому, що освітній процес стає більш гнучким, оскільки враховуються індивідуальні освітні потреби кожної дитини, створюються сприятливі умови для її навчання [3].

Поняття “інженерне мислення” є об'єктом вивчення багатьох наук: філософії, психології, педагогіки, гуманітарних і технічних наук. Одне беззаперечно - інженерне мислення має

спиратися на добре розвинену уяву і включати різні види мислення: логічне, творче, наочно-образне, практичне, теоретичне, технічне, просторове, головні з яких - творче, наочно-образне і технічне. Отже, повинні бути добре розвинені обидві півкулі мозку: права, що відповідає за творчість, сприйняття і створення образів і ліва, яке відповідає за логіку [3].

Формування інженерного мислення важливо починати саме в дитинстві – в цей період відбуваються дуже важливі для соціалізації пізнання світу дітьми, придбання способів відкриття нового, а розвиток їх здібностей йде набагато швидше й інтенсивніше, ніж в будь-який інший період життя [2]. Діти володіють природним прагненням пізнавати нове, досліджувати світ навколо, експериментувати, спостерігати і, звичайно ж, грати. Вони постійно вивчають навколишній світ досвідченим шляхом, знаходячи відповіді на свої запитання, діють як справжні вчені, ставлячи нескінченні питання: “Що станеться з цим предметом, якщо кинути його в воду - потоне він або буде плавати? Що допоможе йому не потонути?”.

Формування інженерного мислення можливе під впливом спеціально створених умов, що стимулюють або гальмують цю діяльність. Умови або фактори, що впливають на перебіг формування інженерного мислення, бувають двох видів: ситуативні та особистісні. До останніх відносяться стійкі властивості, риси особистості або характеру людини, які можуть впливати на стани, викликані тією чи іншою ситуацією. До ситуативних чинників, які негативно впливають на формування інженерного мислення, відносять: ліміт часу, стан стресу, стан підвищеної тривожності, бажання швидко знайти рішення, занадто сильна або дуже слабка мотивація, наявність фіксованої установки на конкретний спосіб вирішення, невпевненість в своїх силах, викликана попередніми невдачами, страх, підвищена самооцінка, спосіб пред'явлення умов завдання, що провокує невірний шлях вирішення та інше [3].

Завдяки інженерному мисленню у дитини формуються основні розуміння про точні науки, з якими ми стикаємося щодня, і допомагає дитині стрімко і легко вирішувати побутові завдання: правильно розташовувати предмети, переміщати їх та придумувати щось нове. До основних показників інженерної діяльності відносяться: відкриття, винаходи, раціоналізаторські пропозиції і конструкторські розробки.

Починати формувати інженерне мислення потрібно з дошкільного віку, коли у дітей особливо виражений інтерес до технічної творчості. Необхідно розвивати технічну допитливість мислення, аналітичний розум і інші якості особистості. Таким чином, перед ЗДО стоїть завдання розвитку у дітей навичок конструктивної та творчої діяльності, а саме виховувати дитину творчу, з креативним мисленням, здатною орієнтуватися в світі високої технічної оснащеності і

вміти самостійно створювати нові технічні форми. Передумови інженерного мислення стимулюють розвиток інтелекту, уяви, дрібної моторики рук, творчих задатків дошкільників.

Література

1. Андрієвська В.М., Білоусова Л. І. Концепція BYOD як інструмент реалізації STEAM-освіти. *Фізико-математична освіта.* 2017 Вип. 4(14). С. 13-17.

2. Лавріщева Е. М. Методи програмування. Теорія, інженерія, практика. Київ: Наукова думка, 2006, 451 с.

3. Джекобі Д. Інженерія книжка-активіті : Серія «STEM-старт для дітей» / пер. з англ. О. С. Любченко. Харків: «Ранок», 2019 32 с.

4. Катерина Крутій, Таїсія Грицишина. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільне виховання.* 2016 №1. С. 3-7.

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ»

УДК 159.113

Волкова Т.О.

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЯК ПАРАМЕТР ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ

Професіоналізм як інтегральна якість людини передбачає її здатність виконувати складну діяльність систематично і високому професійному рівні в найрізноманітніших умовах. Це означає, що якщо людина є професіоналом, то її діяльність має бути (за визначенням) завжди ефективною, надійною та якісною. Але тоді зниження основних об'єктивних показників (насамперед, ефективності, якості та надійності), що характеризують діяльність людини-професіонала, свідчить про її професійну дезадаптацію що є наслідком порушення динамічної рівноваги між людиною і профсередовищем. Загальна ефективність складається з її приватних складових, як критерії яких доцільно використовувати економічні, соціальні, психологічні та «соціально-екологічні» показники.

Успішність одна з найважливіших характеристик професійної діяльності. В даний час у психології немає єдиного визначення поняття «успішність», немає єдиного розуміння критеріїв оцінки цієї властивості. Вивчення професійної успішності присвячені роботи значної кількості психологів. Уявлення про рівень успішності своєї діяльності може спонукати людину до вдосконалення професійної майстерності чи змусити її змінити місце роботи, воно впливає на її уявлення про цінність своєї особистості, багато в чому формуючи самооцінку, рівень домагань, вибір напряму розвитку. Якщо зовнішня оцінка успішності праці спирається головним чином на результативність діяльності професіонала, то для його внутрішньої оцінки щонайменше важливо, ціною яких витрат досягається цей результат. Сюди відносять витрати на освоєння професії, витрати часу, проблеми зв'язку службових обов'язків із потребами сім'ї, і навіть психофізіологічні витрати у реалізацію

праці. Задоволеність працею постає як підсумковий ефект всіх збігів обставин і є результатом внутрішньої оцінки успішності у професійній діяльності. Задоволеність працею постає як усвідомлена суб'єктивна оцінка успішності своєї праці.

Мотивація досягнення - один із видів мотивації, визначающих творче, ініціативне ставлення людини до справи і які впливають як на характер, так і якість виконання праці До факторів, які позитивно впливають на самореалізацію особистості, відносять адекватну самооцінку, стресостійкість, професійну мотивацію, творчий потенціал. До особистісних факторів, що негативно впливають на прояв психологічної стійкості в умовах, що перешкоджають самореалізації, відносять: конформізм, надмірно завищену чи занижену самооцінку, неадекватний рівень домагань; негативний досвід вирішення складних ситуацій в минулому; переважання негативних емоцій; домінування мотивації уникнення мотивації прагнення до успіху; високу тривожність як особистісну межу; сильні механізми особистісного захисту, що перешкоджають об'єктивного аналізу ситуацій та власних ресурсів для її вирішення.

Рівень психічного здоров'я людини у кожний момент її життя визначається численними соціальними, психологічними та біологічними факторами. Погіршення психічного здоров'я пов'язане зі швидкими соціальними змінами, стресовими умовами на роботі, соціальним відчуженням, ризиками психічного та фізичного насильства тощо. Під професійним здоров'ям розуміється властивість організму зберігати необхідні компенсаторні та захисні механізми, що забезпечують професійну надійність та працездатність за всіх умов діяльності.

Професійне здоров'я (соматичне та психічне) тісно пов'язане з адаптованістю людини. У діяльності має місце процедура співвіднесення з цінностями — ідентифікація того, що найбільш значуще для людини. Якщо мета, яка орієнтує отримання суспільно корисного результату, визначається конструктивними цінностями людини, то мета, орієнтує на «шкідливий» результат може бути позначена як деструктивна цінність. Деформації особистісно-смислової сфери, що мають деструктивний характер, можуть виступати як специфічний механізм психологічного захисту особистості від травмуючих переживань. Проте психологічний захист у разі має нижчий, патологічний характер, що не забезпечує необхідною мірою душевне благополуччя людини. Деструкції виявляються у спотворенні реальності, знеціненні значущості того, що відбувається, неадекватної професійної Я-концепції, цинічному ставленні до світу, перенесенні відповідальності або її

суб'єктивному неприйнятті, сплощенні сенсу та зведенні його до ситуативних цілей, центруванні на миттєвих вигодах. Особи чоловічої та жіночої статі мають до професійної діяльності різні вимоги, бачать у ній джерело задоволення різних потреб.

Сьогодні багато жінок працюють, і причини, що спонукають їх до цього, істотно змінилися. Крім традиційних матеріальних міркувань, тут діють честолюбство, прагнення до самовираження чи спілкування, бажання вирватися з домашньої ізоляції. У будь-якому разі робота для жінки завжди пов'язана із прагненням до незалежності. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновки про сформованість у жінок системи цінностей; жінки виявляють високий рівень залежності від інших та меншу опору на себе, достатньо високий рівень конформності. Виражена гедоністична спрямованість, поведінка мотивується потребами нижчого рівня (фізіологічні потреби, потреба у безпеці тощо). Для жінок на рівні нормативних ідеалів та індивідуальних пріоритетів найбільш значущі – матеріальна забезпеченість, щасливе сімейне життя, здоров'я, найменш значущі – досягнення та суспільне визнання.

Отже, можна говорити про сформованість системи цінностей у жінок, пріоритетами якої є як групові, так і індивідуальні цінності. До факторів, які позитивно впливають на самореалізацію особистості, відносять адекватну самооцінку, стресостійкість, професійну мотивацію, творчий потенціал. Тож, ми вважаємо, що тренінгова програма, спрямована на розвиток життєтворчих якостей, буде сприяти самоактуалізації та підтриманню психічного здоров’я особистості.

Література

1. Алєксєєва А.В Дослідження професійної успішності в контексті гендерної ідентичності особистості. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. Том 33 (72) № 3 2022, с.28-33.

2. Безушко С. А. Психологічний аналіз уявлень про самореалізацію сучасної молодої жінки: гендерний аспект. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. Випуск 3(48). С.146-152.

3. Назар Ю.О. Психологічні підходи до концептуалізації феномена «професійна успішність». Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ, 2012, 2 (1), с.461-469.

УДК 159. 312

Звинка Л.С.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ КОНФЛІКТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ТА СЕРЕДНЬОМУ ДОРОСЛОМУ ВІЦІ

Актуальність: соціально-економічні зміни у суспільстві та стрімка трансформація суспільних відносин висувають нові вимоги до особистості, формують підвищені очікування, невпевненість у майбутньому, негативні емоційні стани, викликаючи внутрішньо-особистісне напруження, зовнішні протиріччя й конфлікти. Усе це негативно впливає на людей та посилює емоційну нестабільність, що в результаті викликає конфлікти та внутрішньо особистісні конфлікти.

Об'єкт: конфліктність особистості як психологічний феномен.

Предмет: специфіка прояву конфліктності особистості в юнацькому та середньому дорослому віці.

Історично феномен конфлікту виступає предметом наукового вивчення чисельних галузей людських знань: філософії, соціології, психології, політології, управління. Найбільш розвиненими на сьогодні є філософська, соціологічна та психологічна традиції вивчення феноменології конфлікту, адже аналіз кожної з них сприяє уточненню не лише самого поняття «конфлікт», а й розуміння широкого предметного кола.

На сучасному етапі розвитку психології конфлікту твердження про те, що конфлікт є однією з рушійних сил розвитку особистості. Чисельні дослідження науковців підтверджують істинність такого механізму взаємодії зовнішніх / об'єктивних та внутрішніх / суб'єктивних параметрів, що детермінує складний процес особистісного розвитку індивіда (Ф. Бородкін, К. Платонов, Ф. Василюк, Н. Грішина, М. Пірен, Г. Ложкін, Л. Карамушка, Л. Петровська).

Узагальнюючи множинні психологічні підходи до проблеми розвитку особистості в психологічному конфлікті, можна виокремити певні параметри позитивного функціонального впливу конфлікту на особистість, а саме: конфлікт як джерело розвитку; конфлікт як сигнал до змін; конфлікт як можливість зближення; конфлікт як можливість розрядки напруги та оздоровлення відносин з власним «Я» та в групі.

В психологічній науці й практиці використовується окреме поняття «конфліктність особистості», що визначається як складне структурне утворення, як сукупність множинних діючих чинників: особистісно-психологічних; соціально-психологічних.

Вікові аспекти прояву конфліктності також є предметом науково-прикладного розгляду. Так, по відношенню до дитячого віку стверджується, що агресивні й насильницькі форми поведінки виникають як результат научання. В дитячому віці вони формуються під впливом агресивності оточуючих людей, значущих осіб та соціальних інститутів. Дана закономірність показує можливість протилежної тенденції: якщо дитина навчається насильницьким формам поведінки, то, відповідно, може навчатися й конструктивним, дружелюбним патернам.

Специфіка конфліктності у юнацькому віці значною мірою обумовлена індивідуально-психологічними процесами набуття соціальної ідентичності, життєвого самовизначення, становлення у дорослому житті, самоствердження особистісної позиції, пошуку власного місця в середі інших людей, розвитку світоглядних орієнтацій. Саме в цей період онтогенезу відбувається формування особистих детермінант, стилів та моделей поведінки в ситуаціях протиріччя з оточуючими.

Немаловажну роль у формуванні конфліктності особистості у дорослому віці відіграє індивідуальний життєвий досвід особистості в сукупності із характером і манерою поведінки. Саме вони визначають особливості її пристосування й адаптації до соціального середовища, стиль взаємодії та специфіку реагування на протиріччя що виникають. Певні деформації цих структур можуть виступати чинником неадекватного сприйняття неодностайної ситуації протиріччя з відповідним реагуванням на неї.

Висновок. Сучасна психологічна наука визнає конфлікт як природню форму психічного та соціального життя людини, як суттєвий чинник розвитку особистості та трансформації її відносин з іншими. Індивідуальний життєвий досвід особистості в сукупності із характером і манерою поведінки визначають особливості її пристосування й адаптації до соціального середовища, стиль взаємодії та специфіку реагування на протиріччя що виникають. Певні деформації цих структур можуть виступати чинником неадекватного сприйняття неодностайної ситуації протиріччя з відповідним реагуванням на неї.

Література

1. Долинська Л.В. Психологія конфлікту: навч. посіб. / Л.В. Долинська, Л.П. Матяш – Заяц. – К.: Каравела, 2010. – 304 с.

2. Конфліктологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. проф. Л.М. Герасіної та М. І. Панова. – Харків: Право. – 2002. – 330 с.

УДК 159.319

Кочетигова О.В.

ПСИХОЛОГІЧНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ОСОБИСТІСНИЙ РЕСУРС ЗА СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИН

Складні життєві обставини – це такі ситуації, які як умова життя людини характеризуються динамізмом, багатокомпонентністю, необмеженістю у часі та просторі, визначають поведінку людини в різних життєвих обставинах у конкретний період життєвого циклу, впливають на емоційні, когнітивні, поведінкові, екзистенційні аспекти психіки людини, виходять за межі її життя, включаючи інших людей. Встановлено, що стресостійкість – це взаємодія емоційних, вольових, інтелектуальних та мотиваційних компонентів психічної діяльності індивіда, яке забезпечує оптимально успішне досягнення мети діяльності в складних життєвих ситуаціях.

Поняття суб'єктивного благополуччя має такі психологічні ознаки, як суб'єктивність (характеристика існує всередині індивідуального досвіду); позитивність вимірювання; глобальність вимірювання; виражає власне ставлення людини до своєї особистості, життя і процесів, що мають важливе значення для особистості з погляду засвоєних нормативних уявлень про зовнішнє і внутрішнє середовище і характеризується відчуттям задоволеності. К. Ріфф виділила позитивні відносини з іншими, прийняття себе (позитивна оцінка себе і свого життя), автономія (здатність слідувати своїм власним переконанням), компетентність (контроль над навколишнім середовищем, здатність ефективно управляти своїм життям), наявність цілей, які надають житті спрямованість і сенс, особистісне зростання як почуття безперервного розвитку і самореалізації як ключові компоненти благополуччя.

Під особистісними ресурсами, як правило, розуміють індивідуально-психологічні особливості, пов'язані з більш успішним здійсненням різних видів діяльності та вищим рівнем психологічного благополуччя. Як такого роду ресурси різні автори розглядають установки, риси, цінності, атрибутивні схеми, стратегії поведінки та впорання зі стресом та інше. Незважаючи на те, що термін «особистісні ресурси» став популярним і активно використовується в психологічних дослідженнях, підходи до їх визначення, класифікації, розуміння їхньої структури та функцій вкрай неоднорідні. Ряд дослідників доводить

принципову невідповідність цих показників друг до друга, інші, навпаки, пропонують використовувати моделі єдиного чинника.

Особистісні ресурси можуть бути представлені як система здібностей людини до усунення протиріч особистості з життєвим середовищем, подолання несприятливих життєвих обставин за допомогою трансформації ціннісно-смислового виміру особистості, що задає її спрямованість і створює основу самореалізації. Інакше, особистісні ресурси виступають як системна, інтегральна характеристика особистості, що дозволяє долати важкі життєві ситуації, що актуалізується та проявляється у процесах само детермінації особистості.

Життєстійкість є інтегративною психологічною якістю людини, що включає в себе і здатність приймати виклик долі, і внутрішній (інтернальний) локус контролю з прийняттям відповідальності за події, що відбуваються, і цілеспрямованість, спрямованість дій (залученість до подій). Певною мірою властивість життєстійкості можна формувати у процесі виховання особистості, стимулюючи самостійність, заповзятливість, навчаючи володінню своїми емоціями та вмінню мобілізуватися у важких життєвих ситуаціях.

В умовах невизначеності саморегуляція стає ключовим фактором збереження ідентичності та адаптації. Саморегуляція зачіпає як збереження «Я» у взаєминах з навколишнім світом, так і його стійкість щодо внутрішнього, суб'єктивного світу. Процедура психічної саморегуляції проводиться як у психологічному, і на психофізіологічному рівні; вона полягає насамперед у нормалізації емоційного стану. Модель емоційної саморегуляції особистості, що складається з трьох ієрархічних рівнів (підсвідомого, свідомого вольового та свідомого смислового), механізми яких формуються послідовно у процесі філогенезу та онтогенезу людини, відповідає природній логіці розвитку людської особистості та свідомості.

За результатами констатувального етапу дослідження було визначено, що респонденти мають довірливі взаємини з оточенням, розуміють, що людські взаємини будуються на взаємних вчинках; вони є достатньо самостійними і незалежними, здатними самостійно регулювати власну поведінку; здатні створювати умови і обставини, відповідні для задоволення особистих потреб і досягнення цілей; прогнуть до особистісного зростання; усвідомлюють цілі свого майбутнього. Разом з тим, значна частина досліджуваних не впевнені в своїх можливостях щодо досягнення своїх цілей. Проте,

особистісна автономія, що полягає у здатності до самовизначення своїх позицій, і є досить важливим конструктом та має найнижчі значення в структурі психологічного благополуччя особистості.

Основними напрямами формування стресостійкості є збереження психологічного позитивного стану і зміцнення власного психічного здоров'я. Враховуючи результати констатувального етапу дослідження ми дійшли висновку, що саме усвідомлення особистістю власних ресурсів сприятиме розвитку життєстійкості та переживанню свого життя як благополучного. Саме усвідомлене керування емоційними станами і є таким необхідним вмінням. На нашу думку, впровадження тренінгової програми із розвитку особистісних ресурсів буде сприяти психологічній стабілізації особистості за складних життєвих обставин. Вважаємо, що запропонована програма з розвитку навичок емоційної саморегуляції допоможе людині, що опинилася в складних життєвих обставинах, використовувати власні особистісні ресурси задля збереження психічного здоров'я, підтримання життєстійкості та переживання благополуччя.

Література

1. Ващенко І. В. Психологічні ресурси особистості в подоланні складних життєвих ситуацій // Проблеми сучасної психології. – 2018. – №40. – С. 33-49.

2. Вірна Ж.П. Адаптаційний профіль задоволеності життям особистості / Ж.П. Вірна // Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць. - 2013. – № 2 (4). – С. 20-25

3. Ларіна Т.О. Життєстійкість як життєве завдання особистості / Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика / За ред. Н.В. Чепелевої. – К.:ДП «Інформаційно-аналітичек агентство», 2007. – Том 2, вип. 5. - с. 131-138.

УДК 159.312

Лисенко А.С.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ В ПЕРІОД МОЛОДОСТІ

Наразі у світі настали складні часи, у нашій державі почалась та досі триває війна, це дуже сильно впливає на емоційний стан наших громадян, та викликає почуття тривоги, з яким доводиться зштовхуватися майже кожен день. Навіть без цього зовнішнього фактору, молоді люди віком від 20-25 років, проживають кризовий період життя, обумовлений тим що людина завершує навчання, влаштовується на першу в своєму житті роботу, покидає

батьківській дім, одружується, а деякі навіть вже стають батьками. Беззаперечно, цей період життя, насичений різноманітними подіями від яких залежить наша подальша доля, тому і рівень тривожності підвищується.

Тривожність - індивідуальна психологічна особливість, що виявляється в схильності людини часто переживати сильну тривогу щодо відносно малих приводів. Цей стан вивчали такі зарубіжні дослідники, як З. Фрейд, А. Адлер, К. Хорні, С. Саллівен, Е. Фромм та такі вітчизняні вчені, як А.С. Співаковська, Л.М. Костіна, А.М. Прихожан, О.А. Коробанова, Р.С. Нємов, Л.А. Китаїв-Смик та інші [1].

У зарубіжній літературі, за Ч. Спілбергом, прийнято розрізняти ситуативну і особистісну тривожності, що відбито й у вітчизняній літературі. Особистісна тривожність – це схильність сприймати практично всі ситуації, як загрозливі, і реагувати на ці ситуації станом сильної тривоги. Ситуативна тривожність - характеризується станом людини в даний момент часу, завдається напругою, занепокоєнням, може викликати порушення уваги, зниження працездатності, стомлюваність і швидке виснажування [2].

Основною психологічною особливістю у молодому віці є зіткнення особистості з реальністю, це вимагає проявити якості, зумовленими біологічними, соціальними факторами розвитку, а також розвитком внутрішньої позиції особистості. У цьому віці людина вирішує такі важливі питання: набуття дружби, одруження, реалізація у професії, народження дітей [3]. Особа, що переживає кризу, вивчає свій внутрішній світ, набуває нового ставлення до самотності, спілкування, по-іншому починає сприймати справжнє, минуле та майбутнє.

Основні розподіл прояву тривожності це соматичний і поведінковий. Соматичні прояви стосуються змін у внутрішніх органах, системах організму: прискорене серцебиття, нерівне дихання, тремтіння кінцівок, скутість рухів. Може підвищуватись артеріальний тиск, виникати розлади шлунку. На поведінковому рівні прояви підвищеної тривожності ще різноманітніші і непередбачувані. Вони можуть вагатися від повної апатії та безініціативності до демонстративної агресії [4].

Основною з причин виникнення та появу тривожності в цьому віці, є взяття на себе відповідальності за своє життя, це беззаперечно викликає сильне відчуття тривоги, тобі доведеться приймати рішення від котрих залежіть вся твоя подальша доля. Тому однією з основних причин тривожності у молодості є тривога за майбутнє. [5].

Було проведено емпіричне дослідження, воно відбувалося онлайн, за допомогою гугл форм, було створено тестування на основі методики виміру рівня тривожності - інтегративний тест В.М. Бехтерєва 1997р. [6], та згенеровано послання на проходження психологічного тестування. Далі це послання було розповсюджено на інтернет ресурсах, всі охочі молоді люди віком 20-25 років мали змогу взяти участь у дослідженні. Таким чином у досліджені прийняли участь 44 молоді людини, 30 жінок та 14 чоловіків.

У дослідженні для інтерпретації даних, застосовувалася комп'ютерна версія ІТТ. Після аналізу отриманих даних, був виявлений високий рівень особистісної тривожності 68% відсотків, хоча рівень високої ситуативної тривожності нижче, він також досяг значного рівня 48% відсотків. Що стосується нормального рівня тривожності, в ситуативній він дорівнює 34 % відсотки, а в особистісний 30% відсотки, що є не великою різницею показників. Низький рівень в ситуативній тривожності досяг 18% відсотків, а в особистісній лише 2% відсотки. З проведеного аналізу можна зробити висновок, що у респондентів високі показники тривожності, та досить переважає особистісна тривога, кількість респондентів с нормальним рівнем тривожності майже однакова по ситуативній та особистісній тривожності, а низький рівень відслідковуються у ситуативній тривожності, в той час як в особистісний цей рівень дуже незначний.

Для визначення особливостей прояву тривожності в молодому віці, були порівняні дві шкали, які відповідні за специфіку прояву тривожності, а саме це шкала тривожної оцінки перспективи та соціальних реакції захисту. По шкали тривожної оцінки перспективи, можна побачити, що по ситуативній тривожності низький рівень у 25%, нормальний 14%, високий 61%, по особистісний тривожності низькій рівень у 7%, нормальний 36%, високий 57%. Стосовно шкали соціальних реакції захисту, нагальним є те, що цей показник характеризується найнижчими показниками високого рівня тривожності 27%, він навіть вийшов однаковим у ситуативної та особистісної тривожності. Середній рівень у ситуативній тривожності 36%, а особистісної 46%, це може свідчити що деякі молоді люди зараз трішки більше міркують о своєї взаємодії з соціальним середовищем ніж раніше, також за це свідчить більший у відсотковому значенні низькій рівень показника ситуативній тривожності 37%, тоді коли особистісної він дорівнює 27%.

Згідно отриманих результатів, очевидними є той факт, що тривожність молоді більш зосереджена на перспективи майбутнього, це підтверджує вірність гіпотези курсової

роботи - основною особливістю прояву тривожності у період молодості є тривога про майбутньому.

Література

1. Українська психологічна термінологія: словник-довідник. За ред. М.-Л. А. Чепи. — К., 2010. — 302 с.

2. Гіппенрейтер Ю.Б.: Введення у загальну психологію: курс лекцій/Ю.Б. Гіппенрейтер. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 352 с. - ISBN 978-5-17-049383-8.

3. Хухлаєва О.В. Психологія розвитку: молодість, зрілість, старість: Навч. посібник для студ. вищ. навчань, закладів. - Київ, 2002. - С. 23.

4. Калуев А. В. Стресс, тревожність и поведінка. Київ : Энигма, 1998. 93 с.

5. Nesterenko A. I., Vasil'ev V. N., Zagulova D. V. Prognosis of female students anxiety based on their typological differences. Psikhologicheskii Zhurnal. 2003, 24 (6), pp. 37- 46.

УДК 159.923

Недєлько П.Е.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ СТРАХУ ТА ТРИВОЖНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Переживання страху та тривожності детермінується умовами та особливостями існування особистості в сучасному світі. Негативні фактори зовнішнього світу, зокрема пандемія та бойові дії, зумовлюють переживання страху та тривожності у всіх сферах людської діяльності.

Феномен невизначеності супроводжує людину протягом усього часу її існування та переживається різними варіаціями реакцій на нього, в залежності від актуальної ситуації, особистого досвіду та сприйняття. Але найчастіше особистість стикається з феноменом невизначеності саме у юнацькому віці, бо цей період вважається найскладнішим періодом самовизначення та супроводжується переживанням страху та тривожності. Наразі, сучасна ситуація військової агресії на території України, у якій знаходяться і юнаки, робить дослідження актуальним, оскільки в ситуації невизначеності активізуються страхи та тривожні переживання людини.

Юнацтво – найважливіший період психосоціального розвитку особистості, коли настає час стикатися з новими соціальними ролями і пов'язаними з ними вимогами, оцінювати світ і формувати ставлення до нього. Юнацькому віку характерне переживання тривожності через невизначеність свого особистого майбутнього, бо даному періоду життя характерне переживання вибору та самовизначення, від яких у подальшому буде залежити все життя. [1]

У інших випадках ситуація невизначеності може зустрічатися залежно від зовнішніх умов, таких як різкі соціальні, політичні та технологічні зміни. Особистостям, що перебувають у ситуації невизначеності, притаманне очікування негативних наслідків та лякаючих прогнозів, підвищена пильність щодо загрози, формування установки сприймати незнайоме як небезпечне, недовіри до джерел інформації, що вказує на відсутність небезпеки та втрати здатності до реалістичної оцінки ситуації. [2]

У експериментальному дослідженні взяли участь 40 студентів юнацького віку (17-20 років) Маріупольського державного університету, що перебували на території міста Маріуполь під час військової агресії у лютому-березні 2022 року. Вважаємо, що переживання гострої стресової реакції чи ситуації невизначеності може викликати у юнаків нестандартні для них емоційні стани. Проведене дослідження було спрямовано на виявлення особливостей переживання страху та тривожності у ситуації невизначеності.

За допомогою методики «Опитувальник ієрархічної структури актуальних страхів особистості» (Ю. Щербатих та Є. Івлєва) визначено, що у ситуації невизначеності 95% усіх досліджуваних демонструють високі показники, тобто особистість юнацького віку є вразливою до прояву актуальних страхів у стресових ситуаціях. Актуальні страхи – перелік страхів, що особистість отримує протягом життя та переживає за певними подразниками. Юначки демонструють високий рівень страхів у переважній більшості, ніж юнаки, що можливо проявляється як наслідок ситуації невизначеності та життєвих обставин, у яких вони опинилися.

За допомогою методики «Оцінка рівня ситуативної реактивної тривожності» (Спілберг-Ханін) було виявлено рівень реактивної тривожності - стану суб'єкта в даний момент, який характеризується емоціями, які суб'єктивно переживаються особистістю: напругою, занепокоєнням, заклопотаністю, нервозністю у цій конкретній ситуації. Визначено, що більша частина респондентів демонструють помірний (45%) та низький (37%) рівень ситуативної тривожності. Вважаємо, що отримані результати свідчать про те,

що стресова ситуація, в якій опинилися юнаки, вже стала для них звичною, тому ми не виявили високого рівня тривожності.

Було досліджено показники рівнів використання провідних копінг-стратегій при переживанні стресу за допомогою методики «Індикатор копінг-стратегій» Дж. Амірхана. Визначено, що юнаки у стресових обставинах схильні вирішувати проблеми реактивно, не перекладаючи відповідальності та не уникаючи актуальні задачі, а також готові прийняти соціальну підтримку від сторонніх, що свідчить про те, що більшість юнаків використовують активний копінг подолання стресу.

За допомогою анкети «Оцінка рівня страху та тривожності у ситуації невизначеності», розробленої нами, було визначено рівень страху та тривожності у ситуації невизначеності. Ці запитання були надані задля визначення нами досліджуваних аспектів: у першому випадку та третьому випадках – страху невизначеності, у другому – тривожності у ситуації невизначеності. За результатами визначено, що ці запитання отримали найбільш конкретні показники: 80% респондентів відповіли позитивно, що, на нашу думку, свідчить про високий рівень страху невизначеності та тривожності у ситуації невизначеності.

Отримані результати за питаннями відкритого типу показали, що досліджувані, у більшості випадків, переживають наступні види страхів:

- страх втрати близьких людей та друзів (82%)
- страх майбутнього (73%)
- страх смерті (68%)
- страх ядерної зброї (26%)
- залишитися самому (20%)
- страх гучних звуків (17%)
- винищення народу (15%)
- страх не виконати поставлені цілі (10%)

У результаті визначено, що домінуючими страхами у юнацькому віці за сьогоднішніх обставин військових дій та загрози життю є страх втрати близьких та друзів, страх майбутнього та страх смерті. Інші групи страхів також мають пряме відношення до військової агресії та нової ситуації, у якій в березні 2022 року опинилися респонденти. Можна зробити висновок, що у сьогоднішніх обставинах юнаки мають високі показники за рівнем страху та тривожності у ситуації невизначеності. Саме ситуація невизначеності

викликає тривожність при високому рівні постійних страхів. У більшості випадків юнаки утворилися нові для них страхи невизначеності майбутнього, смерті та втрати близьких.

Висновки. За результатами дослідження підтвердилось припущення про те, що особистість юнацького віку, яка має підвищений рівень страхів та тривожності, буде вразливою у ситуації невизначеності. Було визначено, що більшість респондентів юнацького віку мають високий рівень страхів, у більшості респондентів домінує помірний рівень тривожності, серед юнаків найбільш розповсюджене використання проактивних копінг-стратегій. Таким чином, можемо зробити висновки, що високий рівень актуальних страхів та реактивної тривожності співвідноситься з високим рівнем страху та тривожності у ситуації невизначеності. Тобто, якщо юнаки мають високий рівень актуальної тривожності, то вони мають і високий рівень страху ситуації невизначеності.

Перспективи подальшої роботи вбачаємо у розробці тренінгової програми з розвитку таких якостей особистості як стресостійкість, життєстійкість в умовах невизначеності.

Література

1. Кравчук С.Л. Психологічні особливості зв'язку духовних цінностей та життєстійкості особистості в юнацькому віці. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2017. №4 С. 65-68.

2. Краєва О.А. Криза ідентичності підліткового віку та її роль у становленні зрілої особистості. Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України, 2013. С 310-314.

УДК 159.319

Рибальченко М.М.

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ ПІДЛІТКАМИ

Вибір між самотністю та перебуванням у контакті з іншими людьми є одним із базових екзистенційних викликів, з якими кожній людині доводиться так чи інакше справлятися протягом усього життя. У найзагальнішому вигляді самотність можна визначити як переживання власної незалученості у взаємодію з іншими людьми. Це переживання може мати місце як у стані фізичної ізоляції (поєднання цих двох факторів задає стан, що традиційно позначається словом «самотність»), так і в присутності інших людей, але без психологічного контакту з ними (відчуження). В обох випадках самотність

може бути або добровільною, обраною, прийнятою (усамітнення), або вимушеною; в останньому випадку вона може бути джерелом серйозних психологічних проблем і порушень.

Самотність – одна з найгостріших соціальних проблем, що торкається основ людського буття. Феномен самотності має багатовікову історію та супроводжує людство на кожному етапі його існування. При цьому самотність буває різних видів та різного ступеня прояву. З античних часів існує подвійне ставлення до самотності. З одного боку, вчені розглядають її як позитивне явище у житті людини, з іншого боку, вбачають в неї негативний характер – як причину деструкції особистості. Поняття «самотність» має багато різноманітних трактувань. Феномен самотності досліджено з різноманітних точок зору: наводяться причини самотності, розробляються класифікації, підходи, виділяються ознаки самотності.

Самотність – це складний психологічний процес, що супроводжується різними емоційними переживаннями. Появі самотності сприяють такі чинники: емоційна травма, страх невдачі у налагодженні міжособистісних контактів, втрата коханої людини тощо. Найчастіше самотньою людина стає через відсутність необхідних навичок спілкування, що сприяє появі у людини страху у встановленні взаємин з іншими людьми. В залежності від того, як людина реагує на самотність, вона грає в житті двояку роль. З одного боку, самотність – це стан ізоляції, у якому людина дуже нещасна. Він відчуває найрізноманітніші почуття: розпач, страх, туга, нетерпіння, відчуття власної непривабливості, ізоляція, жалість себе і тощо. Все це заважає людині в налагодженні необхідних контактів з оточуючими. З іншого боку, самотність може використовуватися людиною як час для осмислення свого життя, своїх вчинків.

Самотність – соціально-психологічне явище, емоційний стан людини, пов'язаний з відсутністю близьких, позитивних емоційних зв'язків з людьми та/або зі страхом їхньої втрати внаслідок вимушеної чи психологічної причини соціальної ізоляції. Особливо процес пошуку небезпечний у підлітковому віці, коли нерозуміння проблеми призводить підлітка до відчаю та заперечення загальноприйнятих норм поведінки. Формальний підхід до проблеми призводить до того, що підлітки залишаються віч-на-віч з проблемою самотності і не можуть зрозуміти і усвідомити цю проблему. Все це в результаті позначається на їхньому подальшому розвитку і на відносинах з навколишнім суспільством. Підлітки починають шукати відповіді на питання, що їх цікавлять, але ці

відповіді вони шукають не в шкільних підручниках. І виходить, що психологічне та соціальне виховання кожен підліток отримує самостійно.

У підлітковому віці одним із новоутворень є усвідомлена рефлексія. При цьому розвиток рефлексії у підлітка не обмежується лише внутрішніми змінами самої особистості, але також у зв'язку з переродженням самосвідомості підлітка стає можливим і незмірно глибше і ширше розуміння інших людей. Підліток поглиблено вивчає себе, збагачуючи самосвідомість новим матеріалом. Він вивчає свої особистісні особливості, свої відносини з оточуючими, свої можливості та домагання, свої сильні та слабкі сторони. Рефлексія його тягнеться також у минуле і в майбутнє: вона поєднує його переживання про себе в дитинстві з його очікуваннями від себе у дорослому житті. Змістовний план рефлексії досить великий, підліток аналізує навколишній світ, інших людей, себе і навіть власну рефлексію. Особливістю рефлексії у цей час є її насичена емоційність. Зовнішність, що стрімко змінюється, сприйняття себе іншими, здібності та успіхи в навчанні постійно знаходяться у фокусі рефлексії і викликають гострі переживання, які в свою чергу теж рефлексуються. Іншою особливістю підліткової рефлексії є її вільна асоціативність. Підліток занурюється у свої думки, що течуть у різних напрямках залежно від душевних переживань чи зовнішніх обставин. Проте центром тяжіння рефлексії підлітка є він сам, його особистість. Саме у рефлексії підліток задовольняє потребу у самоідентифікації: його найбільше зараз цікавить власне “Я”.

Враховуючи результати теоретичного етапу дослідження проблеми прояву самотності в підлітковому віці та гіпотезу нашого дослідження, нами було відібрано методичний інструментарій з метою перевірки гіпотези 81 дослідження - подолання дискомфорту, напруженості, тривожності та інших негативних станів та процесів сприяє зниженню рівня самотності як негативного переживання підлітка.. Використання надійних та валідних методик надало можливість дослідити рівні та види прояву самотності у підлітків. Визначено, що у підлітків спостерігаємо відсутність низького рівня переживання актуальної самотності, що свідчить про становлення самосвідомості та розвиток рефлексії. Дисоційована самотність є домінуючим типом самотності серед підлітків експериментальної групи. Враховуючи результати констатувального етапу дослідження, нами запропоновано корекційну програму, спрямовану на подолання дискомфорту, напруженості, тривожності та інших негативних станів та процесів. Мета програми - розробити спеціальні заняття, які сприяють зниженню рівня самотності у підлітків за

допомогою тренінгової програми. Вважаємо, що впровадження розробленої корекційної програми сприятиме зниженню рівня самотності у підлітків.

Література

1. Байярд, Р.Т. Ваш неспокійний підліток. Практичний посібник для зневірених батьків / Р.Т. Байярд, Д. Байярд // – М.: Академічний проект, 2015. – 75 с

2. Губа Н.О. Теоретичний аналіз соціально-психологічних факторів виникнення самотності. Проблеми сучасної психології. 2012. №1. С53- 57

3. Хухлаєва, О.В. Психологія підлітка: учеб.посібник для студ. вищ. навч. закладів. - 3-тє вид., стер. - М.: Видавничий центр «Академія», 2008. -160 с.

УДК 159.319

Фоменко Я.В.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається зміна ціннісних орієнтирів у світі, а також визнання унікальності кожної особистості. Освіта не може залишатися осторонь таких процесів. У зв'язку з цим змінюється освітня парадигма та формується гуманістична модель: «освіта для всіх, заклад загальної середньої освіти для всіх». Основою цієї моделі є концепція цілісного підходу, що сприяє реалізації прав і можливостей кожної людини і передбачає рівний доступ дітей із особливими потребами до здобуття якісної освіти.

Проблема соціалізації дітей з особливими потребами привертає дедалі більшу увагу дослідників. Завданням виховання дитини з порушенням розвитку є її інтеграція в життя та створення умов для компенсації будь-яким іншим шляхом. Сьогодні майже в кожному закладі освіти навчаються діти з особливими освітніми потребами. Основним завданням учителя постає необхідність побудувати освітній процес так, щоб діти почувалися комфортно й упевнено. Учитель має не виправляти помилки, недоліки природної організації дитини, а максимально використовувати професійні можливості для знаходження форми, що відповідає рівню культури суспільства, природному та творчому потенціалу дитини.

Важливими аспектом у процесі підготовки педагогів до роботи в інклюзивних умовах є формування у них професійно-ціннісних орієнтацій, професійно-особистісних якостей, умінь та компетенцій. Професійно-ціннісні орієнтації педагога, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами – це спрямованість на розвиток особистості в цілому, а не тільки на отримання освітнього результату; усвідомлення своєї відповідальності за дітей. До професійно-особистісних якостей вчителя належить: емпатія, толерантність, педагогічний оптимізм, високий рівень самоконтролю. Професійно-особистісними уміннями педагога є: креативність, творчий підхід до вирішення проблем; уміння дотримуватися конфіденційності службової інформації та особистісних таємниць вихованця.

Специфіка роботи педагога полягає в тому, що кожного дня виникає багато різноманітних ситуацій із високою емоційною напругою, інтенсивністю міжособистісного спілкування, необхідністю розв'язання конфліктних ситуацій. Тому педагогічні працівники витрачають багато зусиль та енергії, щоб встановити довірливі стосунки з учнями, колегами по роботі, керівництвом закладу освіти, а також щоб зберігати спокій та управляти власними емоціями у діловому спілкуванні. Саме ці фактори можуть викликати «синдром емоційного вигорання», що знижує стресостійкість педагога.

Вважаємо, що педагог, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами, знаходиться в особливих ускладнених умовах, оскільки вагому роль відіграє підвищений рівень тривожності, обумовлений недостатньою професійною компетентністю, адже в умовах інклюзивного навчання вчителеві доводиться працювати не лише з учнями з типовим розвитком, а й з дітьми з ООП, робота з якими потребує нових професійних знань, умінь і навичок.

Впровадження практик інклюзивної освіти передбачає спільне навчання звичайних дітей, дітей з особливими освітніми потребами (ООП), особливостями психофізичного розвитку: порушеннями слуху, зору, мовлення, опорно-рухового апарату та ін., тобто дітей із різним рівнем інтелектуального, емоційного й особистісного розвитку. Очевидною стає проблема готовності педагогів до реалізації інклюзії в освіті.

Інклюзивна готовність передбачає систему ціннісних орієнтацій, що зосереджує увагу на цінностях особистості дитини, забезпеченні умов і можливостей її розвитку, соціалізації, реалізації. Окрім цього, зміст інклюзивної готовності педагогів містить педагогічну готовність і психологічну готовність (емоційне прийняття дітей з ООП;

мотиваційні установки, моральні принципи, що визначають ставлення до ідеї інклюзії; установки на особливого учня, внутрішня детермінація активності особистості педагога).

Психологічний аспект інклюзивної готовності містить складники: 1) мотиваційний (потреба успішно виконати поставлене завдання, інтерес до професійно-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти, прагнення досягти успіху, мотиви діяльності і т. п.); 2) пізнавальний (розуміння професійних функцій і завдань, оцінка їх значущості, знання засобів досягнення мети і т. д.); 3) емоційний (почуття відповідальності за процес і результат роботи, увпевненість в успіху кожної дитини, наснагу і т. д.); 4) вольовий (налаштованість, мобілізацію сил і можливостей для успішних дій, управління собою, зосередження на завданні, відволікання від заважають впливів, подолання сумнівів, і ін.).

Модернізація освіти та впровадження нових засобів роботи зумовлює зростання вимог до вчителів школи. Від психологічного благополуччя фахівця залежить якість виконання роботи, і її результативність. На тлі перманентного стресу синдром вигорання проявляється в тих умовах, коли особистість потрапляє в нові, незвичні обставини, в яких необхідно проявити високу ефективність.

Синдром емоційного вигорання являє собою один з новітніх механізмів психологічного захисту. Емоційне вигорання негативно впливає на виконання людиною своєї діяльності й міжособистісні стосунки з партнерами, через те, що призводить до емоційної та особистісної відчуженості, незадоволеності собою, що сприяє розвитку тривожності, депресії й подальших психосоматичних порушень, неадекватного емоційного реагування. У професійній діяльності викладачів стресові ситуації можуть створюватися циклічністю навчальних подій, необхідністю швидко та виважено приймати рішення, неузгодженістю між індивідуальними особливостями, ритмом і характером педагогічної діяльності, високим рівнем конфліктності у стосунках. Виділяють наступні характерологічні особливості, які допомагають особистості знизити негативний вплив стресу, а саме впевненість в собі, прийняття себе та інших, вміння концентруватися на позитивних емоціях, вміння працювати в команді, позитивне ставлення до життя, бажання долати труднощі, навички вирішення проблем.

Проведене нами дослідження складалося з теоретичного аналізу наявних наробок в темі інклюзії та емпіричного дослідження педагогічних працівників Донецької області, які розпочали свою роботу в інклюзії у 2022-2023 навчальному році, дехто з них – онлайн. За результатами констатуючого експерименту нами було виявлено:

Соціальна ситуація, в якій проживають педагогічні працівники, посилює особистісну тривожність. Власне, вимушена евакуація та власний досвід пережитих травматичних подій, безумовно, є фактором підвищеної тривожності досліджуваних. Опитані нами респонденти бояться працювати з учнями з ООП через ряд причин: наявні стереотипи щодо даної категорії учнів, відсутність знань та практичного досвіду взаємодії, наявність минулого невдалого досвіду – власного та колег, наявність конфліктуючих батьків нормотипових учнів класу щодо появи учня з ООП в освітньому середовищі.

Низький рівень розвиненості компонентів психологічної готовності педагога до праці в інклюзії.

Література

1. Граб С.О. Інклюзивна освіта в міжнародному праві URL:http://intlawalmanac.net/v5/4.pdf/

2. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими потребами в загальноосвітній заклад. // Соціальний педагог. 2009. №5. С. 26-35

3. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. К.: Видавнича група АТОПОЛ. 2011. 274 с.

4. Концепція розвитку інклюзивної освіти (2010) Отримано з: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogonavchannya

Дебют:
Збірник тез доповідей студентів психолого-педагогічного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2023

У збірнику публікуються праці українською, англійською, італійською, німецькою, новогрецькою мовами.

Комп’ютерна верстка: Анастасія ВАГАБОВА